

קובץ גליונות

נצבים וילך, ראש השנה, יום כיפור
ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

3

5 A4

ויבלחט"א

מרן ראש הישיבה
הגראי"ל שטינמן שליט"א

מרן שר התורה
הגר"ח קניבסקי שליט"א

מרן פוסק הדור
הגר"ג קרליץ שליט"א

מרן רה"י
הגר"ג אדלשטיין שליט"א

מרן המשגיח
הגר"ד יפה שליט"א

מרן הגאון
רבי דוב לגדו שליט"א

מרן הגאון
רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א

מרן הגאון
רבי משה הלל הירש שליט"א

מרן הגאון
רבי דוד כהן שליט"א

— ❁ —

מרן ראש הישיבה
הגרמ"י ליפקוביץ זצוק"ל

מרן הגאון
רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ישראל אלי' וינטרויב זצוק"ל

הגאון האדיר
רבי אברהם גנחובסקי זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שלום בן ציון פלמן זצוק"ל

הגאון הצדיק
רבי ראובן קרלינשטיין זצוק"ל

הגאון הגדול
רבי שמואל יעקב בורנשטיין זצוק"ל

— ❁ —

זכות הלימוד בקובץ לע"נ
הר"ר שרגא פייבל ב"ר צבי קנול זצ"ל

נלב"ע כ"א שבט תשע"ב
תנצב"ה

לע"נ
הרבנית שיינדל בת רבי דוד דוב הלוי ע"ה
תנעב"ה

להקדשות ע"ג הקובץ

ניתן לפנות

למס' 053-3145900

ניתן לתרום

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס"

יש לחצות על לחצן 'קופות נוספות'

ובחיפוש קובץ גליונות,

וכן בקו הצדקה 073-2757000

יש להקיש עבור קוד 4311

ניתן להעביר גם לבנק מרכנתיל

סניף 745 מס' חשבון: 45458

הודעה חשובה

לקראת חג הסוכות הבעל"ט,

יצא אי"ה לאור קובץ מוגדל ומורחב במיוחד,

ברצונינו להקדיש את הקובץ לע"נ

אמן של בנות ישראל

הרבנית הצדקנית מרת בת שבע קניבסקי ע"ה

אשר יום הסתלקותה חל בחול המועד סוכות

המעונינים להשתתף בהקדשה זו יפנו בהקדם

למערכת ויהי רצון שנזכה שתהיה למליצת יושר

עבור כל התורמים

לתרומות: 053-3145900

ברכת השנים

לכל הקוראים החשובים הלומדים את תורתם של גדולי ישראל מדי שבוע, ולכל השותפים החשובים אשר הוזילו מהונם וממונם במשך השנה החולפת בעבור הוצאות הקובץ, ולכל המתנדבים החשובים הטורחים מדי שבוע לזכות את הרבים בכל המוקדים ברחבי הארץ, (וזאת שלא על מנת לקבל פרס),

נאחל ברכת "לשנה טובה תכתבו ותחתמו לאלתר לחיים טובים ולשלום" ותזכו להכתב בספרן של צדיקים גמורים.

בברכת התורה

מערכת 'קובץ גליונות'

הקובץ הבא יצא לקראת חג הסוכות:

ויופץ החל מיום ג' ו' תשרי

למחברי ספרים

אי"ה בל"נ בקובץ הבא יהיה מדור פרסום

מיוחד על חיבורים תורניים חדשים שיצאו

לאור המעונינים לפרסם במדור זה יפנו

למס' 053-3145900

הופיע ויצא לאור

לקט דברי חיזוק

ממרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

רשימת מוקדים לרכישת החוברת:

❖ בני ברק / ישיבת פוניבז' 052-7600485

❖ בני ברק / גולדשטון 053-3145900

❖ ירושלים / ישיבת מיר 052-7692282

❖ ירושלים / רמת שלמה, ריינהולד 02-5710448

❖ קרית ספר / אוסטרן 08-9744711

❖ ברקפלד / קרפ 052-7692282

❖ בית שמש / וקסלר 054-8488951

❖ אלעד / שפרכר 03-9080634

באיל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי עניני דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 222 | שנה ד' | פרשת נצבים וילך | שנת תשע"ז

פניני הפרשה

חטא שוגג

ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך. (נצבים ל, ב)

שח הגראי"י קוק שליט"א: עיין רמב"ם הלכות שגגות פ"ב ה"י ורמב"ן בשער הגמול שחטאו של השוגג הוא שהיה צריך לבדוק טוב יותר את מעשיו ואז לא היה נכשל, וכמו שהשיב רבנו ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א לשואל ששאל מה אשם השוגג ואמר לו קורים בעולם הרבה מקרים שאנשים נותנים בטעות לשני סכום כסף לא מדויק לפעמים יותר מן המגיע לו ולפעמים פחות מן המגיע לו.

מבדיקה שעשו בעולם הוכיחה כי מצויים יותר אנשים הטועים לזכותם מאשר אנשים הטועים לחובתם.

ורואים כי למרות שהדבר נעשה בחוסר מחשבה, אבל דבר שלחובתו שבעומק לבו אינו חפץ בו הוא מגיע פחות לטעויות מאשר בדבר שלזכותו שבעומק הלב הוא חפץ בו וירא שמים לא יטעה גם בדברים שהם לזכותו כי חושש מאוד מאיסור גזל.

הרמב"ם (הל' תשובה פ"ז ה"ד) כתב אמרו חכמים מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם. העירו דבסוכה (נ"ב א') אמרינן כל הגדול מחבירו יצרו גדול ממנו, וא"כ היצר של הצדיקים יותר גדול. ונראה שאין זה סתירה, דהכונה שאצל צדיקים זה כמו נסיון של אחרים על דברים קטנים, אבל מ"מ הצדיקים לא צריכים לכופ את יצרם כבעלי תשובה.

בקידושין (ל"ט ב') איתא דהמצוות השנויות בפ"ק דפאה שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז וכו', אם ה' שקול מחצה עונות ומחצה זכויות ויש לו אחד ממצות אלו זה מכריע אותו לכף זכות.

נסתפקו למאי דאמרינן (שם מ' א' בסוף העמוד) דעון חילול השם מכריע לחובה, מה יהא כשיש לאחד זכות מצוה מהמצוות האלו שמכריעים לכף זכות, ומצד שני יש לו חטא של חילול השם שמכריע לחובה, מה יכריע.

ויתכן שחילול ה' יכריע, כיון שזה חטא חמור מאוד, וכמש"כ רבינו יונה בשערי תשובה (ש"ג מ"ה) וחלול השם ענשו למעלה מכל העבירות וכו', והחפץ חיים זצ"ל התייחס לעון זה כדבר החמור ביותר. (אילת השחר קידושין לט, ב)

מה דאיתא בקידושין (ל"ט ב') ישב ולא עבר עבירה נותנים לו שכר כעושה מצוה (כשבא דבר עבירה לידו ונמנע) יל"ע אם הכונה שיש לו רק שכר כעושה מצוה, או שנחשב שעשה מצוה, ונ"מ כששוקלין הזכויות והחובות של אדם זה, אם עבירות אלו שנמנע מעשייתן יכנסו למנין זכויותיו. ובמה שאמרו נותנים לו שכר כעושה מצוה, יל"ע כמו על איזה מצוה יקבל שכר, ואולי יקבל שכר כמו אילו ה' מצוה לעשות העבירה שלא עבר. (שם)

הרמב"ם (הל' תשובה פ"א ה"א) כתב דעל כל עבירה כשעושים תשובה ושבים חייבים להתודות וכו', והנה בשבת לא מתודים על חטא, וכן במוצ"ש עד חצות (מובא בשערי תשובה א"ח ס' ש') והרי רוצה לחזור בתשובה וכו' אין זה כפיקוח נפש, וע"כ שיש דרגת תשובה גם בלי ידידו וזה הרי אפשר גם בשבת.

בינומא (פ"א א') אמרינן כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו מ"ט כדי שלא יהא הוא בגיהנם ותלמידיו בגן עדן וכו' וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם וכו'. צריך להבין מה בכך שיהא חילוק בינו לתלמידיו, דאם חוטא צריך להיענש ואם עושה תשובה למה לא יהא בגן עדן.

באבן שלמה (פ"א אות ב') כתב עיקר חיות האדם הוא להתחזק תמיד בשבירת המדות ואם לאו למה לו חיים.

וצ"ב דאע"פ שזה דבר גדול, מ"מ אם מקיים תורה ומצוות, למה אם לא מתחזק בשבירת המדות למה לו חיים.

שיחת רבנו שליט"א בהכנסת ס"ת לביהכ"נ חניכי הישיבות בסנהדריה המורחבת אור לכ"ח אב תשס"ב

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדה את בני ישראל שימה בפהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל. (ולך לא יט)

הכנסת ספר תורה ידוע בכל תפוצות ישראל בכל הדורות איזה שמחה שהי' בשעת הכנסת ס"ת. ובאמת כל יהודי הרי מחוייב לכתוב ס"ת, ובכל זאת מצינו שיש ג"כ ענין שיהי' לציבור ס"ת. חוץ ממה שיש חיוב לכל יחיד.

ועד כדי כך רואים שבזמן שמשה רבינו כתב ס"ת ונתן לשבט לוי באו כל השבטים וטענו שגם הם רוצים ולמה רק שבט לוי. וכתב ס"ת לכל השבטים לכל שבט ושבט ס"ת. ועכ"פ רואים שיש ענין שיהי' ס"ת לציבור.

ומצד שני יש עוד דבר, הרי הקב"ה נתן למשה רבינו את עשרת הדברות חקוק בשני לוחות אבנים, וזה כבר לא כתוב שמחוייבים לעשות. א' מפני שלא שייך שכל אחד יעשה לחות אבנים בעצם המצוה לא נאמרה רק לציבור שיהי' להם לחות אבנים וכן שס"ת שייך גם ביחיד כי זה כתיבה וזה יכול כל אחד לכתוב. אבל לוחות שהיו כתובים באצבע אלקים "חרות על הלחות", והיינו שהי' חקוק בלחות, וזה אי אפשר לבן אדם לעשות. ועוד יותר שהרי מ"מ וסמ"ך שבלחות "בנס" היו עומדים וזה דבר שלא שייך כלל שכן אדם יעשה ולכן זה לא שייך ביחיד. אבל בציבור הי' גם דבר כזה, שהי' לוחות. והלוחות האלה היו במשכן ובבהמ"ק כל זמן בית ראשון, ובבית שני נחסרו.

ומצינו בחז"ל (ברכות ה, ב) שאומרים כי זקן ששכח תלמודו צריך לנהוג בו כבוד מפני שלחות ושברי לחות מונחין בארון. ומה היו השברי לחות, משמע שאע"פ שכבר נשכרו, בכל זאת חקיקה אי אפשר שתתבטל כי אמנם כתיבה כמו אם ח"ו נשרף ס"ת לא נשאר אותיות, אבל חקיקה של הלחות תמיד נשאר. וזה צריך ג"כ להישאר בכלל ישראל שיהי' חקוק על הלב שלהם הלוחות, ומי מנצל את זה בעיקר, חזק! אלו התלמידים חכמים שחקוק על הלב שלהם את התורה. ולכן אומרים חז"ל שאפי' שכח תלמודו מחמת אונסו צריך לנהוג בו כבוד, מפני שהחקיקה הזאת צריכה להישאר לעולם ועד. וממילא אפי' אם ח"ו שכח תלמודו מ"מ הוא כמו שברי לחות. שנשאר עדיין חקוק בלב שלו. יוצא שכן אדם צריך לדעת שכמו שיש מצוה לכתוב ס"ת יש גם מצוה שתהי' התורה חקוקה על לבו. וזה ע"י קיום המצות. וע"י לימוד התורה. ולא יוצאים ידי חובה במה שכותבים ס"ת, אף שזה בודאי מצוה גדולה. בכל זאת חוץ מזה רואים מחז"ל שכל יהודי צריך להיות בבחינת "זקן" שחקוק על הלב שלו התורה, עד שאפי' אם ח"ו הגיע מצב שהם לא רואים כ"כ משום איזה אונס אבל הקדושה נשארת כי לוחות ושברי לוחות מונחין בארון. החקיקה הזאת לא תתבטל!

וזה צריך כל אחד ללמוד מזה שהקב"ה נתן לנו את הלוחות חקוקים, כדי ללמד אותנו שצריך להיות חקוק על כל לבו של כל יהודי והיינו שצריך להיות ת"ח גדול שחקוק על לבו את כל התורה ואף שבלוחות הי' רק עשרת הדברות כבר כתוב בספרים שבעשרת הדברות כלול כל התורה כולה וכן לומדים מהלוחות שכל יהודי צריך להיות חקוק על לבו כל התורה כולה. וזה צריך להמשיך לא רק מה שמכניסים ס"ת אלא כל אחד צריך לדאוג להכניס בלב שלו כל התורה כולה וכל אחד ישתדל בכל הכח שלו ללמוד וללמד לשמור ולעשות כי לא מספיק ללמוד אלא צריך גם לקיים. והקב"ה יעזור שכל אחד מאתנו ישתדל בזה לעשות שיהי' חרות על לבו כל התורה כולה.

בקשת רחמים

הנה בימי הרחמים והסליחות שאנו מתפללים יאל תשליכנו מלפניך ורוח קדשך אל תקח ממנו, וביאר בזה מרן הגאון ר' ברוך בער זצ"ל דהכונה ברוח קדשך, שזה הולך על גדולי הדור שרוח קדשו של הקב"ה שורה עליהם, וע"ז מתפללים שלא יקח מעמנו גדולי ישראל.

גיטל פיגא שליט"א בבריאיות גופא ונהורא מעליא, ונזכה לראות בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו אמן.

ונביא כאן א' ממכתבי רבנו שליט"א בשנים עברו לקרובי משפחתו לרגל השנה החדשה:

לקראת השנה החדשה הממששת ובאה הננו בזה לאחל לכם כתיבה וחתומה טובה בספרן של צדיקים גמורים, לאלתר לחיים טובים ולשלום. יהי' שיהי' סוף וקץ לצרות עמנו, תחילה וראש לפדיון נפשנו, ונזכה לראות וליראות בשלש פעמי רגלינו בשמחה ובששון עת ירחם ה' עמו וישבו בנים לגבולם.

א.ל שטיינמן ומשפ'

גליונות ר"ה יו"כ

סוכות ובראשית

ניתן יהיה להשיג

רק דרך קובצי הגליונות

או לקבל בדואר במחיר סמלי ע"י

מערכת פרינט מיל בטלפון מספר

616 03-6888823 הרשומה שלנו היא

הגליון נתרם לזכות

יחיאל בן חוה. הניה בת ברכה. יפה

דבורה בת הניה. אשר בן הניה.

שירה בת הניה

להצלחה בכל העניינים בנחת

ובבריאיות, לשנה טובה ומתוקה

ולכתיבה וחתומה טובה

הכנה ליום הדין - עצות לזכות בדין

נביא כאן כמה עצות לזכות בדין משיחותיו של מרן רבנו שליט"א. וראה קונטרס מזקנים אתבונן עניני אלול באריכות.

שבירת המדות

במסכת ר"ה ט"ז א' איתא אמר רבי אבהו למה תוקעין בשופר של איל?

אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של איל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק בן אברהם, ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני ותקיעת שופר שהוא להזכיר זכות אבות.

צריך לחיות בבחינת כפופין וכל הענין דכפופין שבר"ה אדם צריך להגיע לדרגת כפופין אז גם השופר צריך להיות כפוף כדי לרמוז לאדם מה רוצים ממנו, דהא זה לא מצד השופר לעצמו דמאי ג"מ מצד המצווה אם זה כפוף או לא, אלא המכוון בשביל שהאדם יהא כפוף ולזה מרמזין לו לתקוע כשופר כפוף כיון שזה בא לתפילה ורחמים מוכרחים להתכופף אמנם לעמוד בפנים כפופות עדיין לא מספיק אדם יכול לעמוד כפוף לארץ ולהישאר כעל גאווה וכשאר מידותיו הרעים, אלא המכוון שהאדם יהא בבחינה של פניו כבושין בארץ דכמו שצורת השופר צריך להראות על גוף האנשים כך הגוף צריך להראות על כל מהות האנשים להיות כפוף נמצא דחוץ ממה שצריך להרבות בתשובה תפילה וצדקה צריך כזה גדר שהאדם מרגיש שעבד על מידותיו ששברם וזה גדר של עקידה.

ולכן ארז"ל מעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני וכלא כלום לא יתכן להיות שנחשב כאילו עקדתם עצמכם לפני אלא רק ע"י שהקב"ה מחשיב כן כמידת החסד לאדם המכניע את עצמו ועובד על מידותיו להתגבר להיות כיף הוא יכול להגיע לבחינה של עקדתם עצמכם אבל בלי זה כנראה שהסכנה נוראה דאע"פ שעשה תשובה על חטאיו אבל אם לא מגיע למדרגת כיף מי יודע, וזה מעין עקידה לשבור מידות רעות שיש באדם דאין אדם שיש לו רק מידות טובות וכשאדם יהא כבחינת עקדתם אפשר לזכות ליום הדין דכלל עניני המידות שמוגשים שצריך תיקון והוא שוברם זה קשה כמזוה. וכמו שרואים אדם שצריך לבקש מחילה מאדם זה קשה כקריעת ים סוף אם סתם עשה לו דבר הוא מבקש מחילה אבל אם באמת עשה לו רע זה מאד קשה לבקש וכן בעוד ענינים שקשה לפרט ואומרים בשם הגר"ם זצ"ל דיותר קל לדעת את השם מאשר לתקן איזה מידה, צריך לעבוד על זה כל החיים ובזה כמה דכ"ף איניש עדיף טפי ומצוה לתקוע בשופר של איל בשביל לזכור את עקידת יצחק ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם וזה עושים ע"י כיף והקב"ה יעזור לכל אחד שיזכה (ספר ימלא פי תהלתך אלול מתוך שיחה מעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני)

מעביר על מידותיו

אחת מהעצות לזכות בדין מה דמצינו בגמ' במסכת ר"ה דף י"ז ע"א דרב הונא בריה דרב יהושע נחלש וגטה למות ונכנס רב פפא לבקרו ואמר שיכיניו לו תרכיכין ואח"כ עמד מחלי ואמר דבאמת ב"ד של מעלה עליו מיתה אבל הקב"ה אמר דכיון שהוא מעביר על מידותיו יעבירו לו על פשעיו דכל המעביר על מידותיו ומעבירין לו על כל פשעיו ושעני' והנה אפשר לתאר מה נחשב חטא אצל אמורא קדוש זה! אבל מ"מ לפי מדרגתו הגדולה היה נחשב לו לחטא.

אמנם צ"ב דממ"נ אם עשה תשובה למה ניצל רק בזכות שהיה מעביר על מידותיו' ואם לא עשה מספיק תשובה מן מועיל להעביר על מידותיו? וי"ל דלהגיע לדרגת תשובה כזאת שהחטא ימחק לגמרי ולא ישאר רושם' שום כחם צריך דרגת תשובה גדולה מאד' ועד אז צריך לזכות נוספת וצדיק כזה שהיה חביבה שהגיע לעונש מיתה ניצל רק בתוספת זכות זו משום שהיה מעביר על מידותיו. והנה אנו עומדים יום לפני יוה"כפ' ובאמת קשה לדבר לבני תורה היקרים' אבל לב' יודע מרת נפשו לך ה' הצדקה ולנו בושת הפנים איך אפשר להכנס ליום הדין כדלים וכרשים' נתחזק בלימוד התורה שזה כולל הכל בזיכוי הרבים ובמעביר על מידותיו שזה גם עצה להתמסר לתורה' דהעמידה על המידות מפריע דלזכות לתורה צריך לעבוד על המידות

ובבל שיותר מתגברים אפשר לזכות יותר לתורה' ואז יותר מאושרים בין ברוחניות ובין בגשמיות והקב"ה יעזור שכל אחד מאתנו יתחזק בתורה תפילה ומידות טובות וכל כלל ישראל יזכו לכתיבה וחתימה טובה. (ספר ימלא פי תהלתך אלול מתוך שיחה זיכוי הרבים מונע מחטא ומסייע לתשובה).

הנהגת חסד מיוחדת במשפט הציבור

במסכת ע"ז דף ד' ע"כ אמרינן א"ר יוסף לא ליציל איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא דיומא בשעת חרון בימא קמא דריש שתא' דילמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידח' אי הכי דציבור נמי דציבור נפישא זכותיה אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא כיון דאיכא ציבורא דקא מצלו לא קא מדיח'.

וצ"ב הרי דנים כל יחיד בפני עצמו ומה מועיל שמתפלל עם הציבור' ועוד דדין זה נאמר לכל אדם ולא דוקא אם הוא חוטא והציבור אינם חוטאים' וא"כ מה מועיל הציבור הרי יתכן דבציבור יש חטאים יותר גדולים ממה שיש לו' אלא משמע שהנמצא בציבור הקב"ה מתנהג כחסד גדול דכשדן כל יחיד מהציבור הוא מסתכל על הצד הטוב והזכות שבציבור ולא לצד החובה. אבל המתפלל מוסף דר"ה ביחיד נמצא בסכנה גדולה שידחוהו וכדפרש"י בדמוסף דר"ה מתוך שהוא מתפלל מלכיות זכרונות שופרות מיפקד דינא טפי, דכשמעיינים בעומק הדין אז סכנה והדברים הטובים שצריכים להביא טובה יכולים להיות סיבה שיענינו יותר בדינו, דאע"פ שהקב"ה יודע הכל מ"מ הרבה פעמים אינו נכנס לדון בכל העומק לפי שאם ידון בכל העומק מי יצדק לפניו בדין ובציבור הקב"ה ימקל ולכן לא יתפלל ביחיד.

ועכ"פ צ"ב דמגמ' זו רואים טובה להיות נידון עם הציבור והנה אם צריכים להיות בציבור הרי פשוט דרשב"ל להיות בציבור אי אפשר להיות אדם שמעשיו סותרים זכות הציבור אלא צריך לעשות מעשים לתועלתם וככל דבר צריכים לחשוב שמא ח"ו גורמים מכשול לרכים א"כ כל עבירה שאדם עושה ויכולים ללמוד ממנו הוא בגדר מחטא הרבים וצריכים להתבונן כזה שהרי נמצאים בין אנשים ובכל דבר ובפרט כדיבורי לה"ר דברים בטלים וחלזול כתפילה נחשב מחטא הרבים וכמו האוכל בלי לברך דלא כתוב שאוכל בפני אלפי אנשים, אלא אפילו יושב בביתו ואוכל בלי ברכה, וכרגיל אנשים יודעים שלא מברך כבר נחשב למחטא הרבים, א"כ כשאדם עושה עבירה חוץ מעצם העבירה אם הוא נמצא במקום שיכול לצאת ממעשיו איזה קלקול יש גם חשבון של מחטא הרבים וח"ו המכשיל ציבור אינו יכול להנצל בזכות הציבור דמה שאמרו דציבור נפיש זכותי' בזכות זו יכול להשתמש רק מי שאינו מכשיל הרבים, וכל אחד צריך להתבונן ולראות אם עשה דברים בציבור שלא כהוגן המזלזל בת"ת תפילה ובשאר דברים משפיע על אחרים וחוץ מחטא דמכשיל הרבים הוא מפסיד זכות הרבים ובשאר זכות הרבים מפסידים החסד המיוחד שיש לנידון עם הציבור, ובלי חסד מי יזכה לפנין בדין והדרך היחיד הוא להתחזק ויהא לתועלתו וגם יזכה להיות מזכה הרבים וכפי כמה שיהא יותר מזכה הרבים יש יותר סיכויים הדגורם זכות לציבור מגיעו זכות הציבור דיש לו חלק בזה.

והלומד בהתמדה בודאי משפיע על אחרים ובשרבים לומדים בהתמדה ממילא זה משפיע רוח תורה ושיקידה ויראת שמים והבא לתפילה ומתפלל בראוי משפיע על אחרים, ואם ח"ו להיפך מי יודע והסכנה גדולה והנה אנו כבר עומדים סמוך לר"ה ולביאור הכוכבי אור הרי מקדימים לדון את הבא תחילה ומי יודע היכן אנו עומדים וצריכים להתחזק בכל הענינים הרוחניים ובכל שמתחזקים חוץ מעצם המצוה כשמעיינים בדינו רואים שרצונו להיות עבד ה' ולהתקרב אליו יש לו גם זכויות הציבור במדה מרובה והקב"ה יעזור שנתחזק בתורה תפילה גמ"ח ומידות שהם עמודי העולם ויהא שייכות לזכות הציבור ונזכה כולנו לכתיבה וחתימה טובה. (ספר ימלא פי תהלתך ח"ג מתוך שיחה הנהגת חסד מיוחדת במשפט).

זכות הציבור

במסכת ע"ז דף ד' ע"ב אמרינן: א"ר יוסף לא ליציל איניש צלותא דמוספי בתלת שעי קמייתא

דיומא קמא דריש שתא ביחיד דלמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידח'. דהיינו שלא יתפלל אדם בשלש שעות ראשונות של היום דאולי יעיניו במעשיו וידחפוהו, ואע"פ דבלא"ה מעיינים במעשיו דיש השגחה להסתכל על מעשיו שעשה במשך השנה אעפ"כ לא דנים כ"כ בתוקף ועומק הדין, אבל אם יתפלל ביחידות יעיניו יותר עמוק במעשיו.

והגמ' מקשה אי הכי דציבור נמי? ומתרתא הגמ' דציבור נפישא זכותיה. והגמ' מקשה אי הכי דיחיד דצפרא נמי לא שגם לא יתפלל תפילת שחרית בג' שעות ראשונות, ומתרתא הגמ' כיון דאיכא ציבורא דקא מצלו שחרית בכל מקומות לא קא מדחי ורש"י מפרש דמוספי כל השנה הן שבח וסיפורי מעשה אבל מוסף ראש השנה מתוך שהוא מתפלל מלכיות זכרונות שופרות מיפקד דינא טפי ואל יפרוש אדם עצמו מן הצבור. הרי רואים דבר נורא דהנה רצון ה' שיאמרו מלכיות זכרונות ושופרות וחז"ל קבעום לחובה, והגמ' מדברת גם על המתפלל ומשים לב לתפילתו ומכוין בה ומשתדל בכל כוחותיו לקיים שתמליכוני עליכם, ואעפ"כ דוקא באמירת דברים אלו יש סכנה דידחוהו ומה זה גרוע ממוספי כל השנה שהם שבח, והרי מסברה היו מבינים דאדרבה יש בזה מעלה שהאדם להקב"ה ומתקרב באמירת מלכיות זכרונות ושופרות, אבל בגמ' כתוב להיפך דאז גדלה הסכנה שיענינו במעשיו, וגם אצל צדיק כיון שאינו צדיק אשר יעשה טוב ולא יחטא אם ידונו ויענינו במעשיו בכל העמקות יהא נורא וידחוהו ח"ו.

והנה בעיקר דברי הגמ' דאמרו דלמא מעייני בעובדיה, צ"ב למה אמר דלמא הרי בודאי כולם נידונים על מעשיהם? אלא הביאור דבאמת הכל גלוי לפניו ית' וכתוב היוצא יחד לבם המנין אל כל מעשיהם אלא דמצד הדין צריך להיות דבל מעשה ידונו בעמקות הגדולה ביותר, אבל יש הנהגה במידת הרחמים שלא לדון בעמקות גדולה אע"פ שהעמקות גלויה לפניו ית' והנהגת המשפט היא דבציבור דנפיש זכותיה מעיינים כ"כ בעומק אע"פ שהקב"ה צופה נסתרות ביום דין משא"ב אם ידונו אותו כשמתפלל ביחידות, והנה חז"ל נתנו עצה לזה שיתפללו בציבור או בזמן שהציבור מתפללים.

וצ"ב במה עדיף הציבור? הרי לא מדובר דוקא כשאנשי הציבור יותר צדיקים ממנו, אלא ע"כ דיש חסד מיוחד בזמן שהקב"ה דן את האדם הנמצא בציבור במציאם בחשבון לדניו הפרטי של כל אדם רק את זכויות הציבור שסייעו לו ולא את חובות הציבור ולכן כשמתפלל בציבור לא יעיניו על מעשיו כ"כ בעומק וזוכה להנהגת רחמים מיוחדת.

והנה הרוצה להשתמש בזכויות הציבור לא יתכן שיהא הוא גורם להיפך מזכויות, ולכל הפחות צריך לראות שלא להזיק את הציבור, ובודאי עדיף אם יזכה את הציבור הדגורם למעט זכויות הציבור איך יסתייע ע"י זכויות הציבור, א"כ למי שיש לחשוש בו דמזיק הציבור לא יועיל עצה זו ואם מעיינים במעשיו זה חמור וא"כ צריכים להתבונן דחוץ מהחשבון הפרטי הרי כל אחד במקום שנמצא יכול להיות מזכה הציבור ויכול לחיות להיפך ח"ו דמעשיו משפיעים על סביבתו ואם מתחזק בלימוד ובתפילה מעשיו משפיעים לטובה על סביבותיו, ואם להיפך ח"ו משפיעים לרעה וא"כ זה מהדברים העיקריים שצריכים להטיל כובד המשקל לתקנם לראות שח"ו לא יצא מחמתו מכשול לציבור דאז א"א להשתמש בזכויותיהם, ובגמ' משמע דאז המצב דלדוים אותו ח"ו ובפרט שנמצאים בשיבה יראו בכל מעשיהם שלא ישפיעו רעה על אחרים רהמתרפה בת"ת ובתפילה ובכל עניני רוחניות מרפה אחרים והמתחזק מחזק את האחרים.

והנה הדברים ידועים אבל בכל זאת ככל שמתרחקים הדורות אימת הדין נחלשת מאד, והרי אפילו כשמקימים מצוות ומוע"ט רואים בחז"ל שאם מעיינים בדינו יש מה לפחד, וכמו שאומרים "לגולה עמוקות בדין להוגה דעות בדין" וגם אם לא ידונו בעמקות הכי גדולה מי יודע אם אפשר לזכות ומוכרחים לרחמים ולזכויות הציבור. (ספר ימלא פי תהלתך אלול מתוך שיחה אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו) [וע"ע בס' הנ"ל מה שסידר את הדברים].

נתבלבל הש"ץ | סיפר א' לרבנו שהש"ץ במעריב התבלבל והתחיל ברוך אתה וכו' ושכח לומר ברכו. ואמר רבנו שבכה"ג א' מן הציבור יכול לומר ברכו, אבל להש"ץ אסור כיון שהתחיל בברכה. וסיפר המספר שלמעשה עצר הש"ץ ואמר ברכו. והוסיף המספר שהש"ץ היה תלמיד חכם. ואמר רבנו קורה שמתבלבלים.

זמן תפילת מעריב | בדרך כלל נוהג רבנו להתפלל מעריב כ-45 דקות אחרי השקיעה, ופ"א הורה בתענית ציבור שאחרי 35 דקות אפשר כבר להתפלל. ואמר רבנו דהרי החזון איש התיר למול בשבת היכא גדול 35 דק' אחרי השקיעה, וכ"ש שמועיל לענין זה.

ברכה על ק"ש שעל המטה | תוס' בחולין (ק"ה א' ד"ה מים ראשונים) כתבו ובהלכות גדולות פירש דראשונים שהם מצוה משום סרך תרומה טעונים ברכה, אבל אחרונים שהם לצורך אדם משום מלח סדומית אין טעונים ברכה, ומכאן כתב רבינו יהודה בפי' במה מדליקין בתוספת' שאין לברך על קריאת שמע שלפני מטתו אשר קדשנו במצותיו וצונו לקרות שמע עכ"ל.

העירו וכי לולא סברא זו היו מברכים על ק"ש שעל המטה, הרי בברכות (ה' א') איתא דאם ת"ח הוא אין צריך לומר ק"ש, ומשמע שאין זה חיוב גמור. וי"ל דכיון דאיתא שם אביי אמר אף ת"ח צ"ל פסוק אחד דרחמים כגון בידך אפקיד רוחי, גם משום זה ה' מקום להצריך לברך.

שיעור במוציא שבת | אמר רבנו, הנה בפרקי דר"א פרק מ"ו איתא רבי יהושע בן קרחה אומר ארבעים יום עשה משה בהר קורא במקרא ביום ושונה במשנה בלילה ומכאן סמך ללמוד תורה שבכתב רק ביום אבל איסור אין. [ע"י שער הציון סימן רל"ח ס"ק א'].
והמהרי"ח ז"ל הי' אומר שיעור בפרשת השבוע במוציא"ש, ויחל ודכשולומיד בעיון להבין המקראות הרי זה כלימוד תורה שבע"פ. (אילת השחר משפטים כה, יח) וסיפר רבנו שהמהרי"ל גם בריסק היה למד פרשת שבוע במוציא"ש.

תהלים בלילה | נשאל רבנו האם אפשר לומר תהלים בלילה דהרי אין לומדים מקרא בלילה. [ע"י שער הציון סי' רל"ח מדברי חז"ל]
והשיב "הסטיפלר" היה אומר תהלים בקבלת קהל בין איש לאיש שהיו מגיעים אליו בלילה. ואמר הרי זה לא איסור, וללמוד אני לא יכול אז לכה"פ אני יאמר תהלים. ורבנו שליט"א אמר הצעה למי שאומר תהלים בלילה. "שיאמר עם פרש"י ואז נחשב כתורה שבע"פ. [ע"י ברכי"א או"ח סי' רל"ח].

ורבנו עצמו ג"כ אומר לפעמים תהלים בלילה.

שינה יחידי | אמר רבנו: מרן החזון איש הקפיד לא לישון יחידי בחדר, אפילו שהסטיפלר היה גר באותו בית, בכל זאת מיד דאג שישנו איתו בחורים, והי' תקופה שהג"ר שלמה ברמן ישן אצלו, וכן יבלחט"א הג"ר מאיר צבי ברגמן שליט"א. וע"י אילת השחר שבת קנא, ב' דכ' בשעה"צ סי' רל"ט ס"ק י"ז פסק דאם חדרו פתוח לחדר שיש שם עוד אנשים אין חשש, ואם דלוק נר בחדר סומכים רבים על מה שאמרו בברכות דף מ"ג ב' אבוקה כשנים, וסוברים שמועיל גם לזה והחזון"א חשש ולא רצה לסמוך על הסברות להקל.

שינה יחידי | אמר רבנו: מרן החזון איש הקפיד לא לישון יחידי בחדר, אפילו שהסטיפלר היה גר באותו בית, בכל זאת מיד דאג שישנו איתו בחורים, והי' תקופה שהג"ר שלמה ברמן ישן אצלו, וכן יבלחט"א הג"ר מאיר צבי ברגמן שליט"א. וע"י אילת השחר שבת קנא, ב' דכ' בשעה"צ סי' רל"ט ס"ק י"ז פסק דאם חדרו פתוח לחדר שיש שם עוד אנשים אין חשש, ואם דלוק נר בחדר סומכים רבים על מה שאמרו בברכות דף מ"ג ב' אבוקה כשנים, וסוברים שמועיל גם לזה והחזון"א חשש ולא רצה לסמוך על הסברות להקל.

שינה יחידי | אמר רבנו: מרן החזון איש הקפיד לא לישון יחידי בחדר, אפילו שהסטיפלר היה גר באותו בית, בכל זאת מיד דאג שישנו איתו בחורים, והי' תקופה שהג"ר שלמה ברמן ישן אצלו, וכן יבלחט"א הג"ר מאיר צבי ברגמן שליט"א. וע"י אילת השחר שבת קנא, ב' דכ' בשעה"צ סי' רל"ט ס"ק י"ז פסק דאם חדרו פתוח לחדר שיש שם עוד אנשים אין חשש, ואם דלוק נר בחדר סומכים רבים על מה שאמרו בברכות דף מ"ג ב' אבוקה כשנים, וסוברים שמועיל גם לזה והחזון"א חשש ולא רצה לסמוך על הסברות להקל.

ונראה דבאשה אין חשש כלל שתישן יחידית דלילית גורם לטומאה שאינו שייך באשה.

[א"ה, וראה בקו' אליבא דהלכתא ל"ט עמ' ע"א שכ' בזה, המ"ב סי' רל"ט מקי" כ' אמרו חז"ל הישן בבית יחידי והיינו בלילה אוהזו לילית מסתתרת דברי המ"ב משמע שאפי' אם יש אור בחדרו ל"מ לזה וכן החזון"א היה מתמיר על כך. אך יש שהקילו באם יש אור בחדר בשו"ע הרב הלכות שמירת הגוף והנפש בקו"א סק"ד כ' דע"פ הירושלמי משמע שרק בבית אפל הקפידא וכ"כ הא"א מבוטשאטש דע"י נר חשיב כשיש עמו ב' אנשים וכן בכה"ח ועוד פוסקים מקילים בזה. ובאחרות רבנו ח"א עמ' צ"ח דהסטיפלר היה מיקל בזה, ושמעתי גם בשם מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א מנכדו ידידי הרב

אי"ש שטיינמן שליט"א שמיקל בזה, ובצירוף שבמאירי בשבת קנ"א כ' אסור לישון בבית יחידי וכן בכל שהוא מבאי עצמו לדין נסיון של פחד אסור והכל לפי טבעו, ומ"מ א"א ארע לו כן יחזק את עצמו בבטחון בשם ויתעסק בכל לבו בדברי תורה, על דרך מה שאמרו במס' ברכות כל הקורא את שמע על מטתו כאלו אוהז חרב פפיות בידו שנא' רוממות קל בגרונו וחרב פפיות בידם ע"כ משמע מדבריו שכל הענין הוא משום הפחד בלילה, ואם יש אור א"כ הוא לא מפחד וצ"ל לפי"ז שהאוחזתו לילית היינו מחמת הפחד שהוא מפחד בלילה, ולא שבעצם השינה ביחיד סתם גורם לכך].

ברכת המפיל | הקם באמצע הלילה על דעת שלא לחזור לישון ואח"כ נמלך לחזור לישון מסתבר שלא מברך עוד פעם ברכת המפיל (ע"י חיי אדם כלל ח' סעיף ו' לענין ברכת המעביר שינה שאם קם באמצע הלילה על דעת שלא לישון עוד ובירך ואח"כ תקפה עליו שינה א"צ לחזור ולברך) ועל שינת חצי שעה מברכים המפיל.

זכר שלא התפלל | בשו"ע (סי' רל"ט סעיף א') איתא ואין אוכלים ושותים ולא מדברים אחר ק"ש שעל מטתו וכו', וע"י משנה ברורה (ס"ק ד') ואם תאב לשתות או לדבר איזה ענין נחוץ נראה שמותר אך יחזור ויקרא פרשת שמע, אכן אם כבר אמר ברכת המפיל יזהר בזה כי יפסיק בין הברכה לשינה.

והנה מי שבירך המפיל וזכר שלא התפלל מעריב, נראה שצריך להתפלל אע"פ שמפסיק בין המפיל לשינה, ואשה שזוכרה שלא התפללה צ"ע אם תפסיק (שהרי איתא במשנה ברורה סי' ק"ו ס"ק ד' שהנשים לא קיבלו על עצמם להתפלל ערבית ורובן אין מתפללין).

בנוסח חתימת ברכת המפיל צ"ב למה חותמין בא"י המאיר לעולם כולו בכבודו, ולא מעין הפתיחה בא"י המפיל חבלי שינה.

ברכת המפיל | מטין משמיה דהחזון"א שאמר שמי שבירך המפיל ועשה צרכיו אינו יכול לברך אשר יצר דהוי הפסק בין הברכה לשינה. (וע"י דינים והנהגות פ"ח סי' ח')

אמר רבנו כשאומר המפיל ולא נרדם עד עלות השחר צריך להשתדל לישון, אפי' שלא נרדם כמה שעות, ומה"ט מצדד המשנ"ב (סי' רל"ט סק"ב) לומר את הפסוקי דרחמי קודם המפיל, וחזינון שיש להקפיד על סמיכות המפיל לשינה.

הגר"ח והגר"י לא בירכו אף פעם המפיל, מחשש שמא לא ירדם. והפעם היחידי שבירך הגר"י המפיל הוא ביימו האחרון, ואז כבר לא קם. [על החזון"א מספרים שפעם מצאוהו שוכב על הארץ לפני מטתו, ואמר שתמיד משער שישאר לו כח עד שיגיע למטתו ועתה טעה בחישוב ונפל לפני המטה].

רבנו שליט"א העיד על עצמו שרוב פעמים כשמברך המפיל אינו נרדם, ואז קשה מאד, לפי שצריך להשתדל לישון עד הבוקר, וללמוד בדבור אסור משום הפסק, ואף בהרהור י"ל דאסור, לפי שכברת התורה של היום שעבר היא עד שמברך המפיל. והמשנ"ב (שם סק"ז) כתב שאפשר להרהר בד"ת, ואפשר דלא ס"ל כהגר"א שעל הרהור בד"ת צריך לברך.

ברכת הגומל | פ"א נשאל רבנו בא' שבאו כמעט להרגו האם עליו לומר ברכת הגומל?

ואמר רבנו שאם יכול לצאת ברכת הגומל מבן אדם אחר שחזר מטיסה מחו"ל וכדו' עדיף, כיון שאלו שבאו להורגו היו בעלי בחירה ויתכן שהם היו חוזרים בהם ברגע האחרון.

ניחיה בסגול | רבנו נוהג לברך שהכל ניהיה בדבריו בסגול. [ע"י מג"א סי' ר"ד סק"י, ובמעשה רב או' ע"י. ובחיי אדם כלל מ"ט ס"א. וע"י מג"א סי' קס"ז סק"ח ובשו"ע הגר"ז סי' ר"ד ס"ח ובהגהות חת"ס שם שנהגו לומר בקמץ].

כשבא אורח לאכול פת עכו"ם | איתא בשו"ע או"ח ס' קס"ח ה' אם בעה"ב נזהר מפת עכו"ם וישראל אורח שאינו נזהר בכך מיסב עמו על השולחן כיון דמצוה מוטלת על בעה"ב לבצוע ולהוציא את האחרים בברכתו כדי שיכעז בעין יפה יכעז מן היפה של פת עכו"ם, וכיון שהותר לבצוע הותר להמשיך לאכול פת עכו"ם כל הסעודה ומפ'

המשנ"ב מפני כבוד האורח ע"י שם.

ומפי הגרא"ל שטיינמן שליט"א שמענו שהכוונה שכיון שנותן לאורח מפת עכו"ם אם הוא עצמו לא יאכל ממנו יש בזה פגיעה באורח שבעה"ב לא אוכל ממנו שאינו כשר כ"כ ורק האורח שהוא כביכול נחת בדרגה יכול לאכול ממנו. (לקט הלכות הגר"א דינר)

בדין נמלך בברכת המוציא כשיש פת בביתו | מעשה במשפחה שקנו מנות פלאפל לפי מנין הנפשות שבבית, וחשבו מראש שכל אחד מבני המשפחה יאכל מנה אחת, אמנם כשישבו לאכול אחד מבני המשפחה לא היה, ובנתיים נשארה מנתו באמצע, ולבסוף שהגיע אותו אחד אמר שאינו רוצה לאכול פלאפל, ונתנו את מנתו לאחד מבני השפחה שכבר סעד מלכתחילה עם כולם.

ויל"ע אם אותו אחד שקיבל את מנת חברו צריך לברך שוב ברכת המוציא אף שכבר בירך מלכתחילה, שהרי מתחילה מנה זו לא עמדה לבוא אליו ולא בירך עליה.

והנה במ"ב (סי' קע"ד סק"ח) כתב בשם הט"ז דאם קנה לעצמו לחם אחד ואחר שגמר לאכול נתאוה לאכול עוד לחם, ושלח לקנות לו עוד לחם, כשבא לאכול החלם שקנה בפעם השניה, צריך לחזור ולברך המוציא, ואין לחם זה נפטר בברכת המוציא הראשונה, אבל אם היה לו בבית לחם והוא חתך פרנסה אחת כדי לאוכלה, ואחר שגמרה רוצה לאכול עוד פרוסה, א"צ לחזור ולברך על הפרוסה השניה, כיון שחתך ולברך על הפרוסה השניה, כיון דאף שחתך בראשונה רק פרוסה אחת אין הוא נמלך משאר הלחם שבביתו דפעמים שאדם חושב מתחילה שמשפיק לו פרוסה אחת ולבסוף רואה שאין נספיק לו ולוקח עוד לחם, משא"כ באופן שקנה רק לחם אחד מעשיו מוכיחים שאין דעתו אלא ללחם זה ואינו רוצה עוד לחם, דאם היה רוצה עוד לחם זה היה קונה מתחילה יותר, וממה שלא קנה מוכח שאינו רוצה עוד לחם והוא נמלך, ולכן כשרוצה שוב לאכול עוד צריך לברך שוב המוציא ואינו נפטר ברכה הראשונה.

ומעתה יל"ע במעשה הנ"ל דהפלאפל היה כבר בבית אבל כל א' חשב שאינו שלו ולא עמד לבוא אליו, האם נידון כנמלך וצריך לברך שוב או דסוף סוף הפלאפל היה בבית ושוב א"צ לברך דנפטר בברכות הראשונה. ופסק מרן הגרא"ל והגר"ק דאין צריך לחזור ולברך, דכיון שהפלאפל היה בבית, ושייך שיהיו שינויים כמה רוצה לאכול, אין כאן נמלך, ואינו דומה ללחם שנמצא בחנות, דעליו אין כוונת ברכה כלל. (שלמי תודה אילת השחר או' ז')

ברכה בעמידה באמצע השיעור | פ"א שמעו ברקים ורעמים באמצע השיעור והבחרים בירכו בישיבה את הברכות ואח"כ שאלו את רבנו ואמר שהמקור לעמוד זה מסידור יעבץ והיה משמע שבתוך שיעור שזה גורם לביטול תורה יכולים לברך בישיבה. (רשימות הרה"ג ר' סיני פ' שליט"א)

בקביעות סעודה | שאלוהו האם מברכים ברכת המזון על בורקס היכא שקבעו י"ז את האורחת צהרים ואמר שאינו יודע מה זה. ואחר שהסבירו למה מה זה. הורה שיברכו ע"ז ברכת המזון. (שם)

בעת שרבנו מברך ברכה דרכו להגביה את קולו באמירת שם ה'. (שם)

בעת שקורא ק"ש מניח אצבעו בתוך הסידור לעורר הכוונה. (שם)

טנא מלא ברכה

להרה"ג ר' משה סחייק שליט"א

לרגל הוצאת הקונטרס 'מוזקנים אתבונן' ר"ה ויוה"כ ליקוטים והדרכות ממרן רבנו שליט"א יזכו ה' בהגדלת תורה ולהאדירה

לפרטים להשגת הקונטרס בטל 0504156909

עולם הישיבות

ישיבת תורה בתפארתה

הישיבה הוקמה ע"י מרן רבנו שליט"א בחודש טבת תשע"ד, והעמיד בראשה את הגאון ר' יעקב סטפנסקי שליט"א. והמשגיח הגה"צ ר' נח פאלי שליט"א עם שאר רבני הישיבה שליט"א. בניהולו של איש אמונו הרב יעקב וירזבינסקי שליט"א וזכתה בס"ד להיות לאבן פינה לבני הישיבות המצוינים שבארץ ישראל.

שיחת הפתיחה של רבנו בהיכל הישיבה באשדוד טבת תשע"ד

אתם זוכים היום לעשות דבר שמקוים להקב"ה שיהיה לנצח. זהו מקום תורה, שילמדו בו תורה בקדושתה ובטהרתה, בלי שום עקמומיות. לראבוננו יש מקומות שזה קצת סוטה מהדרך האמיתית שהקב"ה רצה. אתם זוכים להיות בונים מקום "תורה בתפארתה", זה אושר גדול שאדם יכול לזכות כל זמן שהוא חי, אחרי זה אי אפשר לזכות, ואתם זוכים לזה.

יהי רצון מהקב"ה שתזכו כמו שמשמר רבינו אמר: יהי רצון שתשרה שכונה במעשה ידיכם. תזכו לאור הגנוז שאין כל מלאך ובוריה יכול לזכות לזה, ותזכו להיות מאושרים. תלמדו ברצון חזק לעבוד את הקב"ה, ותזכו לדברים שאף אחד לא יכול לראות, כמו שאומרים חז"ל... כל הנביאים לא נתנבאו אלא למשיא בתו לתלמיד חכם וכו', אבל תלמיד חכם עצמו עין לא ראתה אלקים וזולתך יעשה למחכה לו, ואתם זוכים לזה. ותזכו לכל טוב ברוחניות ובגשמיות, אתם וכל בני ביתכם וכל משפחתכם, ותהיו מאושרים כל החיים - חיי עולם הזה וחיי עולם הבא, ותזכו לכל טוב סלה.

היום הזה שאתם זוכים, כל החיים תהיו מאושרים מהיום הזה. הקב"ה יעזור שזוכה כולנו לביאת המשיח ולחיי העולם הבא, ויקוים הפסוק יראה אל אלקים בציון, ונזכה לחיי נצח נצחים, ולמה שכתוב עין לא ראתה אלקים וזולתך יעשה למחכה לו.

ולאחר מכן אמר רבינו לתלמידים היקרים הערה אחת בפרק ארבעה אבות שעסקין בו: הגמ' אומרת בב"ק דף ב' ע"ב מאי שנא גבי אדם דכתיב כי יגח ומאי שנא גבי בהמה דכתיב כי יגוף, אדם דאית ליה מזלא כתיב כי יגח, בהמה דלית לה מזלא כתיב כי יגוף, ומלתא אגב אורחיה קמ"ל דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם. ומפרש רש"י דאית ליה מזלא שיש לו דעת לשמור את גופו. ובשבת דף נ"ג א' פירש דמזלא היינו מלאך, כי לכל נברא יש מלאך, והמלאך של האדם לא נותן לו להינזק. ובשיטה מביא ראשון שיש לו מזל שמציל אותו הוא בורח, ובהמה אין לה שכל לברוח, לכן את הבהמה אפשר להזיק, אבל האדם בורח. וצ"ב איך מה הפשט דמחמת זה מועד לבהמה לא הוי מועד לאדם ומועד לאדם הוי מועד לבהמה, הרי המכה שמכה לבהמה זה אותו הדבר כמו אדם, רק שהבהמה אין לה שכל לברוח, והאדם יש לו שכל לברוח, ממילא אם הוא הזיק אדם שיש לו שכל לברוח, אנו אומרים שהוא מועד להזיק גם לבהמה שאין לה שכל לברוח, ולמה זה תלוי אם יכול לברוח. בשלמא אם היה חילוק בחזק המכה שהיה צריך מכה פחות ממה שלאדם, היה שייך לומר שהמכה שנותן לבהמה לא מועיל לעשותו מועד לאדם, כי לאדם צריך לתת מכה יותר חזקה, אבל אם זה שלא יכול להזיק לאדם זה בגלל שהוא בורח, מה זה שייך לענין מועד לבהמה לא הוי מועד לאדם, הרי אותה המכה שנותן לבהמה מועיל גם לאדם, רק שהאדם בורח, מפני שיש לו שכל, איך למה זה סיבה שנאמר דמועד לאדם הוי מועד לבהמה ומועד לבהמה לא הוי מועד לאדם, הרי מועד לבהמה צריך להיות ג"כ מועד לאדם, ואף שהאדם יכול לברוח, אבל כשהוא לא בורח זה אותו הדבר? וכאן הרי מדברים שכן הזיק, זאת אומרת שלא ברח, ואם לא ברח, מה יועיל מה שיכול לברוח, וממילא למה לא יועיל מה שהוא מועד לבהמה.

ולסיים אמר: לא צריך להאריך, אי"ה הרבנים יגידו את השיעורים ואתם תעלו ותעלו דבר מאד, אתם יכולים להיות גדולים בתורה ויראה, רק אם תשימו לב לכל מאד מה שלומדים, לא לרוץ על זה כמו חותה על גחלים, רק כל דבר להבין. והקב"ה יעזור לכם שתעלו ותזכו כולכם להיות גדולי תלמידי חכמים אמן סלה.

מעמד הסיום

ביום ראשון ז"ך ניסן תשע"ד התקיים מעמד מפואר ומרגש של סיום מסכת ב"ק ע"י תלמידי הישיבה בהשתתפות כל רבני הישיבה"ק. ואלה הדברים שאמר שם רבנו: יש בעולם דברים גשמיים ודברים רוחניים, ודברים גשמיים לא שייך שכן אדם יעשה בשביל השני. למשל אחד יגיד אתן לך כסף ותאכל בשבילי, או תישן בשבילי, כל הדברים הגשמיים לא שייך שאחד יעשה בשביל השני, אלא כל אחד צריך לאכול, והוא צריך בעצמו לישון, וכך כל הדברים האלה שכן אדם צריך. אבל ברוחניות מצינו כן דברים שאחד יכול לעשות בשביל השני, אך לא הכל, למשל אחד לא יכול להגיד לחבירו תניח תפילין בשבילי, אני יתן לך חצי מהכסף כמה עולה זוג תפילין כך וכך, תניח תפילין בשבילי ואני יתן לך חצי, אשתתף במצוה, זה שום דבר! אבל יש דבר שכן שייך, בתורה, כתוב ששייך הסכם יששכר וחבולון, שאחד יכול לתמוך בזה שלומד תורה, ויקבל שכר כמו זה שלומד.

אמנם זה רק ברוחניות! זאת אומרת שהקשר שיש בין אדם לחבירו, קשור יותר ברוחניות ממה שבגשמיות, בגשמיות לא שייך בשום אופן, שאדם יאכל בשביל השני, יהי נחשב שהוא אכל.. אבל ברוחניות כן, אחד יכול ללמוד בשביל השני.

אי"כ צריך לדעת שרוחניות זה דבר כזה ששייך כן מאדם לחבירו, וגם זה מוגבל לא הכל, למשל תפילין לא מועיל, אבל דברים כאלו כמו לימוד התורה, היות שכל העולם נברא רק בשביל תורה, זה עיקר החיים, אז על העיקר,

התורה עושה שיהי קל להגיע, לא יהיה כל כך קשה, וכל אחד יזכה לדבר זה, אחרת מה יעשה בן אדם שלא יודע כל כך ללמוד, לכן צריך לעשות שיהי לו אפשרות להשתתף.

וגם סיום בנוי על סמך זה, האיך שייך להשתתף בסיום, האם הוא גמור, הרי הוא לא למד, הנה גומרים עכשיו מסכתא בבא קמא, האם האנשים כולם שנמצאים כאן באולם גמור מסכת בבא קמא? לא, אלא שבתורה שייך להצטרף גם מי שלא למד.

אם כן צריך לדעת איך להעריך רוחניות במדה אחרת לגמרי מגשמיות, יש דברים שבכלל אי אפשר להשוות, רוחניות זה דבר אחר לגמרי מאשר גשמיות, כי עיקר התכלית זה הרוחניות. ואמנם אי אפשר בלי גשמיות, בלי שיאכל בלי שישתה בלי שיעשה פעולה מעשית אי אפשר, ממילא מוכרחים לעשות גם את זה, אבל התכלית הוא "רוחניות", זה הדבר היחיד שחשוב אצל הקב"ה, וכל מה שאדם עולה ברוחניות, נחשב אצל הקב"ה.

ומה שלא מועיל אם הניח תפילין בשביל השני, הגם שזה רוחניות, אבל זה קשור עם גשמיות קצת, אבל דברים כאלה שהם רק רוחניות, כן אפשר לעשות כל אחד בשביל השני, כל מה שהדבר ברוחניות יותר, הוא רחוק מגשמיות, ויש קשר. ממילא צריכים לדעת, כאן בסיום על אף שלא כולם סיימו, יש כאן ברוך השם הרבה אנשים ולא כולם סיימו בבא קמא, אבל זה נחשב, למה? כי ברוחניות צריך להיות קשר חזק מאד אחד עם השני, וזה עושה נחת רוח להקב"ה בעיקר מהבריאה. ועלינו ללמוד מזה לכל דבר עד כמה להעריך את הדברים הרוחניים.

ונזכה שכל הבחורים שלמדו בבא קמא, אי"ה ילמדו עוד מסכתות ועוד עד שיהיו תלמידי חכמים, והולאי שיהיו בקיאים בש"ס. הקב"ה יעזור שיעיז כל עם ישראל יתרומם למדרגה גדולה, עד שיזכר לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן סלה.

דברי רבנו בליל ב' דר"ח אלול תשע"ד

בליל בדר"ח אלול בא רבינו לחנוך את משכנה החדש של ישיבת "תורה בתפארתה" בעיר אלעד יצ"ו, ונשא את הדברים דלהלן: אנחנו עומדים כבר בחודש אלול, ידוע שחודש אלול זה זמן שצריך כבר לחשוב על ימים נוראים, בורות הקומים היו עושים חיזוק גדול בחודש אלול, ובורות האחרונים נחלש, אבל בכל זאת משהו הרי צריך לעשות להתחזק. והעיקר מה שאדם צריך להתחזק, "אין לך דבר יותר גדול מלימוד התורה", לימוד התורה אין דבר יותר גדול מזה. בורות האחרונים, מצד אחד יש ישיבות, יש מקומות תורה, אבל בכל זאת צריך חיזוק. ואנחנו מקוים שהאלול הזה יתן לנו כח לעמוד, להתחזק בתורה, ולהוסיף תורה.

וברוך השם הוסיפו מקום תורה, הקב"ה יעזור בזכות זה נזכה באמת שיהיה שנה טובה, אם יהיה הגאולה השלימה עוד יותר טוב, אבל עכ"פ נראה להתחזק הרבה בלימוד התורה, ביראת שמים, בתפילה, ונקוה שכאן גם כן המקום הזה ישמש תועלת גדולה לעליה גדולה ברוחניות, כל הבחורים יעלו מאוד ויתעלו, וילמדו בחשק, בודאי לא לעשות יותר מהכוחות אבל כמה ששייך ללמוד. וזה ישיפע על כל העולם, כתוב בגמרא כשאדם עושה מצוה מכריע את כל העולם לכף זכות, ממילא כאן זה מקום חדש מצד אחד.. ונקוה שיתרבה כבוד שמים ולימוד התורה כאן, ועי"ז נזכה לעלות את כל כלל ישראל בכל מקום שהוא, נזכה ליראת שמים, ונזכה עי"ז לשנה טובה, כתיבה וחתימה טובה.

בימי החנוכה תשע"ה הגיע רבנו שוב לישיבה ואמר

מה אני צריך להגיד לכם שאתם לא יודעים כמוני, רק אומר דבר אחד. כתוב שאדם הראשון אכל מעץ הדעת, ולכן נגזר לכל הדורות לא טוב, בשביל חטא "אחד" שחטאו אדם וחוה שאכלו מעץ הדעת.

והנה הגוף של אדם הראשון ברא הקב"ה מכל העולם [כמבואר בסנהדרין דף ל"ח ע"ב], הראש כתוב [ברמב"ם....] שנברא ממקום המזבח, ושאר האיברים ממקומות אחרים בעולם. וממילא כשחטא בעץ הדעת היות וכל האברים נהנו מהחטא, לכן עכשיו הגוף שנברא מכל העולם, כל העולם צריך להיות תיקון לחטא.

ומקום המזבח אין מה להוסיף שם תיקון, אבל מקומות אחרים עשה הקב"ה שכל אלה שהיו שייכים לחטא יתקנו. ומהו התיקון, ללמוד תורה, לעשות חסד, לקיים מצוות.

יש תרי"ג מצוות שהקב"ה זיכה אותנו, כמו שכתוב רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך "הרבה" להם תורה ומצוות, יש הרבה תורה ומצוות. ולהבדיל בני נח יש להם רק קצת מצוות, ואם חושבים שזה טוב, אדרבה זה לא טוב כל כך, כי יש להם רק שבע מצוות, וגם העיקר זה רק לא תעשה, לא לרצוח לא לגנוב, ועוד כאלה דברים, אבל לנו הקב"ה העניק חסד שיש לנו במה לתקן. וכתוב בחז"ל שכל מקום שגזר אדם הראשון שיהיה ישוב נעשה ישוב, וזה התיקון שיש למקום על החטא של אדם, ובמה מתקנים, בתורה, מצוות, חסד.

וברוך השם כלל ישראל מקיימים את זה, ולהבדיל אומות העולם אין בהם תורה ולא חסד, יש להם רק תאות, כל תאות העולם הזה, אבל לנו הקב"ה העניק חסד שאנחנו יכולים לתקן את המקום, שבו היה קצת שייכות לחטא, כל חלק של העולם השתתף בדבר שהקב"ה אמר לא לעשות, במה שאמר לא לאכול מעץ הדעת. וכל מקום שלומדים תורה ומקיימים מצוות, זה תיקון.

ואנחנו מקוים שהמקום כאן כלל ישראל משתדלים לעשות בו תיקון, לקיים תורה ומצוות. ובפרט שיש כאן ב"ה ישיבות, זה תיקון.

הקב"ה יעזור שבזכות זה כל היהודים שנמצאים כאן יזכו באמת לתורה, לבני חיי ומזוני, ויזכו לכל טוב ברוחניות ובגשמיות אמן סלה.

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות. בחיפוש יש להקיש כאיל תערוג.

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת 24 שעות ביממה, בחיזוי לטל' 037630585 שלושה 198

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 223 | שנה ד' | ראש השנה תשע"ח

עניני ראש השנה

הלכות סליחות

את הסליחות בלילה הראשון אומר רבנו אחר חצות, כל השבוע אומר לפני ותיקין.

כשהיה רבנו מתפלל בישב"ק את הסליחות הראשונות ואמר סליחות לפני שחרית בישיבה אמר 'באשמורת הבוקר' במקום במוצאי מנוחה' (רשימות הרה"ג ר"י רוטר שליט"א משנת תשכ"ט)

מסירת מודעה

הורה רבנו שליט"א שכדאי לכלול במסירת המודעה שמבטל "גם הנהגה שיקיים שלש פעמים שלא יהיה בלי נדר וכמו שמזכירים בהתרה עצמה, וז"ל המודעה, או איזו הנהגה טובה או איזה דבר טוב שנהגתי שלש פעמים ולא התניתי שיהא בלי נדר וכו'.

תוספות ר"ה

בשו"ת מהרי"ל (סי' ל"ג) איתא ויש שאין אוכלין ביום (בערב ראש השנה) כדי שלא יוסיפו מחול על הקדש בהאי יו"ט משום דיומא דדינא הוא, וכמדומה דכן הורה מהר"מ ז"ל במעגניצ"א (הסתפקו אם גם כשר"ה חל בשבת ס"ל דלא יוסיפו תוספת שבת) ועל טעם זה תמהתי האם כבר קדשוהו בתפלה, ושמא על הכוס עיקר דהוא דאורייתא עכ"ל.

והנה חז"ל תיקנו לעשות שני ימים ר"ה, הרי שלא חששו להוסיף על יומא דדינא, והנה באמת וכי ע"י הוספה מחול על הקודש ידונו אותו יותר, הרי דנים רגע אחד, אלא הכונה שלא יקדים את דינו.

והעירו דהשל"ה כתב בשם ס' סדר היום (סדר ער"ה) דלכו"ע אין דנין אלא ביום (ועי' מד"ר וירא נ' ג' אמר רבי לוי אין הקב"ה דן את אומות העולם אלא בלילה בשעה שהן ישנים מן העבירות, ואינו דן את ישראל אלא ביום בשעה שהם עסוקים במצות), ואולי כיון שעדיין יום שייך שידונו אותו (אמנם ק"ק בדגמ' משמע שהדין הוא בג' שעות ראשונות של היום ולא ידונו בסוף היום דער"ה). [הדברים שקורים בליל ר"ה נגזר דינם בשנה שעברה].

משפט כל יום

בתפילת שמו"ע אומרים כל יום וצדקנו במשפט, ולא מסתבר שזה אליבה דר"י דס"ל (בר"ה ט"ז ב') שאדם נידון בכל יום, וצ"ל דלכו"ע שייך איזה משפט בכל יום (וז"ל התוס' ר"ד בע"ז ג' ב' ד"ה בשניות יושב ודן, אי קשיא והא בר"ה דן את העולם י"ל דס"ל לרב כר"י דאמר אדם נידון בכל יום, א"נ כרבנן ס"ל ונהי דנידון בר"ה אם ימות אם יחי' וכמה מזונות קצובין זו, אבל מיהו על מעשיו שהוא עושה בכל יום הוא נידון עליהם בכל יום ולוקה בהן תדיר, ומזונותיו נמי אע"פ שקצובין לו מר"ה בכל יום מתעסק עליהם הקב"ה איך ימצאם לו עכ"ל) וכן מש"כ רש"י בשבת קכ"ט ב' ד"ה שב"ד של מעלה ושל מטה שוין, שאדם נידון בכל יום, לא מסתבר שהגמ' מדברת דוקא לשיטת ר"י.

ר"ה בשנה ראשונה שאחר מת"ת

הנה בשנה ראשונה לאחר מתן תורה, ייהכ"פ עדיין לא הוקבע ליום מחילת עונות (עי' רש"י בפרשת עקב ט' י"ח) וא"כ באותה השנה ה' כתיבה וגם חתימה בראש השנה.

כבוד אבי אביו

בלקט יושר הלכות מילה. דמי שעושה מילה בראש השנה יקרא בשם יצחק. ולא על שם אבותיו דהוא ואביו חייבין בכבוד אבינו יצחק.

ויל"ע דא"כ מ"ט יש חיוב יותר לכבד את האב מלכבד אבי אביו כמבואר ברמ"א יו"ד סי' ר"מ. הרי הוא ואביו חייבין בכבוד אבי אביו וי"ל.

בנוסח התפילה

בתפלה של הש"ץ עיני עמך במ תלויות. לכאורה תפלה זו נתקן בזמן שהש"ץ ה' מוציא כל הציבור אבל בזמנינו הרי כל א' מתפלל, אלא דבכ"ז לא בטלו חז"ל תפלת הש"ץ למה עיני עמך במ תלויות? משמע דבכ"ז יש חשיבות מיוחדת לתפלת הש"ץ שיזכה את הציבור ע"י תפלתו, ולכן מה שכתוב בשו"ע שצריך לבחור ש"ץ ירא שמים וכן שלושים וכל זה מפני שגם היום יש לתפלתו משמעות מיוחדת. אנו אומרים "ועמך מסביבים אותו כחומה" משמע כפי מנהג ספרדים שהחזן עומד באמצע בית הכנסת.

מסוד חכמים

באמצע אבות אומר החזן מסוד חכמים ונבונים וכו' אפתחה פי בתפלה ובתחנונים. והרה"ג דוד הילמן זל"ה העיר בתפלות שאין אומרים שום פיוט באבות למה מפסיק לומר כן. [א"ה וראה הליכות שלמה ראש השנה עמוד יט שבאמת מטע"י הורה הגרש"ז לא לומר מסוד וכו' וציין לעשרת זקנים סי' תר"א]

ואולי יש לישב דהא כל ג' ראשונות דין א' להם, ואם א' חוזר במה שמעכב חוזר לתחילת שמו"ע א"כ כיון דבברכת מחי' מתים אומרים 'ימלוך ה' אלקיך וכו' שייך כבר להתחיל אפתחה פי בתפלה ובתחנונים. ויש לעיין אם בשאר ימות השנה יאמר באמצע אבות, ובאמצע ברכה אחרת פסוקים כאלה אם זה נקרא שח במזיד באמצע התפלה וצריך לחזור התפלה.

היתר מהגרי"ז

הגרי"ז התיר ביו"ט שני של ר"ה למשוך ע"י נכרי את חוט השעון כדי שלא יפסוק הילוכו, ואע"פ שבשבת אסור לעשות כן מפני תיקון מנא כמבואר בפוסקים סי' של"ח סעי' ג' וע"ש בשע"ת שהביא שו"ת הכרמל שצידד להתירו ביו"ט שני, ועי"ש במשנ"ב. (אעלה בתמר מתורת בריסק עמ' פט)

תשליך

רבנו נוהג כדעת הגר"א (מעשה רב או' רט) ואינו אומר תשליך. ובא' השנים לאחר מנחה גדולה ביום א' דר"ה בכולל חזון איש, כל הציבור על לגג לומר תשליך, ומרן הגר"מ"ל נשאר על מקומו ושוחח ארוכות עם מרן רבנו שליט"א וגם לא עלה לגג לומר תשליך. (דובב שפתים עמ' 136) והעיד בנו הגר"ש שטיינמן שליט"א אבל היה מעט שנים שאחרי מנחה בכולל חזון איש עלה שם על ראש הבנין שם ראו את הים ואמר את התשליך.

אכילה קודם התקיעות

העיד הגר"ש בן רבנו: מרן שליט"א מעולם לא אכל לפני התקיעות, הוא נשאר בבית הכנסת מתחילת התפילה ועד סופה, ובזמן ההפסקה היה אומר תהילים ולא היה זו ממקומו.

מרן שליט"א, היה מאריך מאוד בתפילת שחרית וגמר אותה עם חזרת הש"ץ, אולם בתפילת לחש של מוסף היה מזדרז כדי להספיק לשמוע כל חזרת הש"ץ ואת התקיעות על הסדר.

מלכיות

ראש השנה מלכד שהוא א' מעשי"ת שממילא יש

חיוב לעשות תשובה, אבל המצות המיוחדות שישנם בר"ה הוא תקיעת שופר ואמירת מלכיות וזכרונות ושופרות, כמבואר בר"ה (ט"ז א') אמרו לפני בר"ה מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, וזכרונות כדי שיעלה וזכרוניכם לפני לטובה, ובמה בשופר.

ולכאורה מה כאן המיוחד שיאמרו מלכיות כדי שימליכוהו, הא בכל יום אנו מצווים לקבל מלכות שמים בקריאת שמע, ואמרין בברכות (י"ג א') למה קדמה פרשת שמע לזה' אם שמוע, כדי שיקבל עליו עול מלכות שמים תחלה, ואח"כ מקבל עליו עול מצות, ובכל הברכות אנו מזכירים מלך העולם, ובאבודרהם (הל' ק"ש) כתב והטעם שאין מברכין אשר קדשנו במצותיו וצונו על קריאת שמע כמו בשאר המצות, מפני שענין הברכות כולם הוא לקבל עול מלכות שמים עלינו כדאמרין (בברכות י"ב א') שכל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה, ופסוק שמע יש בה הזכרת השם וג"כ הוא נחשב כמו מלכות כדאיתא בר"ה (ל"ב א') והרי הוא חשוב כברכה, א"כ הא אנו בכל יום מחויבים להמליכו ומה כאן המיוחד בר"ה.

עוד יש לדקדק דהנה במלכיות וזכרונות ושופרות אנו מחויבים לומר דוקא פסוקים בתורה ונביאים וכתובים, ולמה לא סגי דנאמר סתם דהוא מלכנו? אלא דהנה כמו במלכותא דארעא אחד שאומר על המלך שהוא מלכו, אינו מראה בזה אלא שאינו מורד במלך, אבל כשרוצים להמליך מלך ולמנותו, בודאי אלה שממליכים אותו הם רוצים בזה מאד מפני אהבה אליו או איזה כונה שלהם, עכ"פ לזה לא סגי מי שאינו מורד בו, אלא צריך באופן מיוחד להיות שואף ומעונין בזה.

והנה בכל השנה אנו מקבלים עול מלכותו עלינו, אבל בר"ה שאז הקב"ה בבחינת מלך ואנו מחדשים אז את המלוכה, היינו כי אנו מתחירים אותו למלך, כי הנה התייחסות הקב"ה בתור מלך הוא כפי מדת רצונו להתגלות, והואיל וכל הנהגות העולם עם הנבראים כפי מדת התקרבותו אליהם, ובמצב של הארת פנים או הסתר פנים, וכל זמן שלא יתקון העולם יש מצב של הסתר פנים ואז לא מכירים מלכותו, ואנו רוצים להמליכו שיתגלה מלכותו על כל הנבראים, וזהו ענין אמרו לפני מלכיות שתמליכוני עליכם, היינו להודיע ולהכריז מלכותו על כל הנבראים.

והנה אף כי אנו בתור עם קדוש ניתנה לנו הכח לשלוט על כל הנבראים, ולכן שייך לנו הכח להשליט על כל הנבראים, וצריך בזה דוקא פסוקי תורה נביאים וכתובים מב' טעמים, א' כיון דלא הגענו לשלימות, ופינו אינו כ"כ נקי בתכלית שהדברים כ"כ ישפיעו כמו דברי הקדושה שנאמר עפ"י ה' או ברוח הקודש ונבואה, והב' כיון דאיסתכל באורייתא וברא עלמא, נמצא דכח הדיבורים ההמה שבהם מתנהג כל הבריאה רק הם בכחם לפעול בהבריאה, כי כל הבריאה מוכרח להכנע לזה, וכשאנו אומרים אותם מניעים כח הקדושה לפעול.

ואמרין בר"ה (ל"ב א') הני עשרה מלכיות כנגד מי, חד אמר כנגד עשרה הללויה שנאמר בפרק של הללויה בתקע שופר, ור"י אומר כנגד עשרת הדברות, ור"י אומר כנגד עשרה מאמרות.

והנה מצינו הרבה פעמים דאמרין דתקנו כנגד וכו' וצ"ב, וכאן אפשר דלא פליגי אלא דצריך עשרה

פסוקים כנגד כל מיני כלי שיה, דאנו צריכים להמליכו עם כל כחות שאפשר להללו, ובין דיש כל מיני כלי שיר שמהללים לכן אנו ממליכים ומפארים בכל מיני כחות שיש בבריאה להנעים להללו, וגם צריך כנגד עשרת הדברות שבהם כלול כל התורה (כמש"כ רש"י בפ' משפטים כ"ד ו"ב), וכנגד עשרה מאמרות שבהם נברא העולם, דנמצא דבמה שזה יסוד כל הבריאה, בזה אנו רוצים לחדש המלוכה, היינו להמליכו שיתגלה מלכותו על כולם, וזה עיקר התפלות שימלוך על כל מעשיו ויתן פחדו על כולם.

וכתוב באבודרהם בשם ר' סעד' גאון עשר טעמים על תקיעת שופר, והטעם הראשון הוא מפני שהיום תחלת הבריאה שבו ברא הקב"ה העולם ומלך עליה, וכן עושים המלכים בתחילת מלכותם שתוקעים לפנייהם בחצוצרות ובקורות להודיע ולהשמיע בכל מקום תחלת מלכותם, ונמצא כי השופר הוא החיזוק של הכרות מלכותו שאנו ממליכים אותו, וכשאומרים הפסוקים ותוקעים הוא האישור והחיזוק של הפסוקים האלה, ובכח זה אנו רוצים להמשיך התגלותו על כל הבריאה. ובר"ה (ט"ז א') איתא למה תוקעין ומריעין כשהן יושבין ותוקעין ומריעין כשהן עומדין כדי לערבב השטן, ובתוס' כ' בשם ירושלמי כששומע תקיעה אחת בהיל ולא בהיל, וכששומע השני' אמר ודאי זהו שיפורא דיתקע בשופר גדול ומטא זימני' למתבלע, ומתערבב ולית לי' פנאי למעבד קטגוריא.

והדברים תמוהים דהא היצ"ר והשטן מטעה אותנו תמיד, וכל פעם שאדם מסתכל רואה שתמיד היצר הטעה אותנו, אפילו לאלה שעושים כל מיני תחבולות להנצל ממנו מ"מ הוא תמיד מצליח לרמות, ובחובות הלכבות (שער יחוד המעשה פ"ה) מאריך הרבה שאם תנצל מדבר זה של היצר יבוא בטענות אחרות, ותמיד הוא מוצא דרכים להטעות את האדם, וכאן פתאום אפשר לרמות אותו.

ולפי מש"כ במקו"א (במאמר ימי האלול) דכל ענין קיטרוג היצר היינו שיש מלאך דתפקידו לגלות האמת ולא לחיות בשטחיות, וכן ה' כל הנסיגות של אברהם ושל איוב דכל זה לגלות עומק לבו של האדם, וא"כ איזה עצה היא זאת להטעותו דהא נמצא דדוחין את האמת.

ובודאי יש לחז"ל בזה כוונות עמוקות מהנהגתו עם הנבראים, מ"מ יש להבין קצת דבאמת בתקיעת שופר אנו ממשכים התפשטות והתגלות מלכות שמים על הנבראים, וזה הא כל ענין שופר של משיח שיתגלה בשלימות בסוף כשיגיע קץ הגאולה ותתמלא הארץ דעה ויתגלה כבוד מלכותו בכל תקפה וזהרה.

וא"כ באמת אנו צועדים לזה עם כל הדברים שצריך לזה, פסוקי תורה נביאים וכתובים אשר בהם טמון כל כחות הנבראים, ועם השופר שמחזק את זה, אלא לדאבונינו עוד לא הגענו עד הסוף ונשארים באמצע, אבל באמת אנו מתחילים בזה לקרב לגלות מלכות שמים, ובזה הוא באמת רואה איך שאנו מקרבים המלכת מלכותו על כל הנבראים ואין קיטרוג.

זכרונות

איתא בר"ה (ל"ב א') אמרינן אין מזכירין מלכיות זכרונות ושופרות של פורענות, ומפרש בגמ' מלכיות כגון חי אני נאם ה' אם לא ביד חזקה ובזרוע נטוי' ובחמה שפוכה אמלוך עליכם, ואע"ז דאמר ר' נחמן כל כי האי ריתחא לירתח קודשא בריך שמוה עלן וליפירוקינן, כיון דבריתחא אמור, אדכורי ריתחא בריש שתא לא מדכרינן, זכרון כגון ויזכור כי בשר המה. והנה מלכיות ה' עדיין איזה ס"ד שיוכל לומר פסוק של ריתחא כיון דהעיקר הא כתוב בו שה' הוא מלך, והא זה רצוננו להזכירו בתור מלך וימלוך, ובפרט דכל כי האי ריתחא לירתח עלן וליפירקינן, לכן צריך לאשמועינן שבכל זאת לא כדאי בראש השנה להזכיר זה, אבל זכרונות אם כל מה ששייך להזכיר הוא שיזכרנו לטובה מה ס"ד להזכיר זכרון של פורענות.

לכן אפשר לומר דהנה אע"פ שכל הדברים שנעשים עם האדם בין טוב ובין יסורין הכל זה מה, ואיתא

בחולין (ו' ב') שאין אדם נוקף אצבעו למטה אא"כ מריוזין למעלה, והוא מושגת בכל פרט ופרט, מ"מ כתבו הספרים שממנו לא תצא הרעות, פי' הנהגה הזאת אינה מתייחסת אליו, וכל מה שהוא חסד וטוב זהו מתייחס אליו ממש, והנה אין שכחה לפניו יתברך אבל מה שזה העלם אורו גורם לכל הסבל והיסורים, אע"פ שזה גם הוא עושה, אבל זה בבחינת העלם והסתר, משא"כ חסד זה בבחינת הארת פנים והתייחסות אליו, וכל מה שהחסד והרחמים יותר, מתייחס יותר שייכותו אליו יתברך.

והנה חז"ל דרשו (במגילה י"ח א') זכור את אשר עשה לך עמלק, יכול בלב כשהוא אומר לא תשכח הרי שכחת הלב אמור, הא מה אני מקיים זכור בפה.

היינו דמרגינת זכירה הוא יותר, דזהו רק כשמתבטא ויוצא ע"י דיבור, וכמו אצל האדם אמירה זה יותר ממחשבת הלב, אצל הקב"ה אמירה פירושו עשה, כמו דתנן (באבות פ"ה מ"א) בעשרה מאמרות נברא העולם, דכל מאמר זה עשיה, וכשאמר יהי אור היינו שעשה אור, בדבר ה' שמים נעשו, אין אצלו יתברך שני דברים אלא אמירה פירושו עשה, נמצא דבמצב של אי זכירה זהו העלם ואינו מתייחס כ"כ אליו, ומה שיותר סבל ויותר יסורין זה הכל לפי מה שהוא יותר העלם, משא"כ זכירה דזה יותר התייחס אליו.

וחז"ל בידעם הנהגתו של הקב"ה גם הוציאו זה ברוח קדשם מסמך הפסוקים (כדאמרינן בר"ה דף ל"ב שהוציאו מפסוקים דצ"ל פסוקי מלכיות וזכרונות ושופרות) דיש בכח לעורר דרגת זכרון דהיינו הנהגה שהקב"ה מתייחס אליה בגדר עשיה, וזה ע"י אמירת פסוקים שבהם כתוב מענין זכירה ולא דוקא שיהי' כתוב בקשת זכרון, אלא כיון שמוזכר ענין זכרון.

וכמוכון זה רק מפסוקי תורה נביאים וכתובים שנאמרו ברוח הקודש הם בכחם לעורר הנהגה של זכרון, וחזרון לא יתכן אחרת אלא התייחסותו שזה בהכרח רק טוב, וכל מה שיותר יתעורר מדת הזכרון, יתעורר יותר מדת אהבתו וקירבתו והארת פניו אלינו. והי' לפי"ז גם ס"ד שיועיל גם פסוק של פורענות כגון ויזכור כי בשר המה, דמ"מ זה בכחו לעורר הנהגה של זכרון, אלא דבכל זאת אמרו דלא כדאי להזכיר פורענות בראש השנה.

מלך נכנס לראש

הגר"י בלזר (בכוכבי אור מאמר ד') מביא המשנה בר"ה (ט"ז א') דבראש השנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון שנא' היוצר יחד לבם וגו', והגמ' (שם י"ח א') מפרשת מאי כבני מרון, הכא תרגימו כבני אמרנא (ופרש"י) ככבשים שמונין אותן לעשרן ויוציאין זה אחר זה בפתח קטן שאין יכולין לצאת כאחד, ריש לקיש אמר כמעלות בית מרון (ופרש"י הדרך קצר ואין שנים יכולין לילך זה בצד זה שהעמק עמוק משני צידי הדרך), רב יהודה אמר כחיילות של בית דוד (ופרש"י וכך היו מונין אותם יוצאים זא"ז בצאתם למלחמה).

והגר"י זצ"ל מקשה למה התנא צריך להסביר במשל דבר פשוט כזה, מי לא יבין מהו זה אחר זה, והו"ל לתנא לומר בפשיטות בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו זא"ז.

ועוד צ"ב דבגמ' שם אמרינן וכולן נסקרין בסקירה אחת, דאע"פ שעוברין ונבדקין מעשיהם בזה אחר זה, מ"מ כולם נשפטים בבת אחת, ומה החילוק אם מעיין בכולם ביחד או כל אחד בנפרד, ולמה עוברים זה אחר זה.

ומפרש דבגמ' (שם ח' ב') כתוב מלך וציבור, מלך נכנס תחילה לדן, וא"כ איבעית אימא לאו אורח ארעא למיקם מלכא אבראי (שאיין זה ממדת דרך ארץ שימתין, וזה חידוש דבשלמא אנחנו צריכים לכבד מלך מצד הדין אבל שם מה זה שייך ומי רואה זה, ואפ"ה כתוב שמכבדים אותו), ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף, ופרש"י בשביל עונות ציבור.

דלאחר שאנשים רבים נשפטו מצטבר הרבה עונות ומתחזק חרון אף ח"ו, וא"כ כל הנידון יותר מאוחר נתון להשפט ביותר תקיפות, דכשיש חרון אף חזק, המשפט קשה מאד רח"ל, ולכן הקב"ה עשה שהמלך יכנס לדין תחילה.

ולכן בר"ה אם כולם יעברו ביחד וירכו עונות הכלל, החרון אף יהא גדול וכולם בסכנה ח"ו, ולכן עוברין אחד אחד, והעוברים תחילה לא יסבלו מחרון אף של הרעות והחטאים של העוברים אחריו, אלא רק מאלו שלפניו, אמנם מי זוכה לעבור תחילה, על זה כתוב במשנה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון, והגמ' באה לפרש הסדר, ולא אמרו משל בעלמא איך עוברים אחד אחד שזה דבר פשוט.

ומפרש שם מה הם ג' פירושי הגמ', ומה שאמרו כמעלות בית מרון, הוא מפרש כי מנהג העולם דבמקום שמתאספים עם רב וכל אחד רוצה למהר להשיג חפצו תחילה, הנה הושם לחק ומנהג קבוע כי כל מי אשר יקדים לבא הוא ישיג מטרותו תחילה, וכן ביום הדין שכולם עוברים זא"ז, והנה לא הכל יבואו יחד בעת אחד להתיצב לדין, כי יש מקדימין לבא ואך כאשר ישמעו קול השופר בר"ח אלול הם דואנים ומכנינים עצמם לעמוד לפני כסא הדין, ויש אשר יפגרו עד יום האחרון קודם ימי הדין, ויש אשר יפגרו עד יום האחרון קודם יום הדין, ולזאת כשעברו כל באי עולם לפניו הדעת נותן כי אותם שהם מקדימים לבא וכבר הכינו עצמם מימים רבים וממתינים ומצפים להיות מוכנים להתיצב בדין, המה יעברו לפניו ית"ש לראשונה, כי מדת הרחמים יפנה לפנייהם הדרך לעבור ראשונה עתה.

והנה בע"ז (ר' ב') אמרינן א"ר יוסף לא ליצלי אינש צלותא דמוספי בתלת שע' קמייטא דיומא (בשעת חרון) ביומא קמא דריש שתא ביחיד, דילמא כיון דמפקיד דינא דלמא מעייני בעובדיה ודחפו ליה מידחי, אי הכי דציבור נמי, דציבור נפישא וכוותיה, אי הכי דייחיד דציבורא נמי לא, כיון דאיכא ציבורא דקא מצלו לא קא מידחי.

וצ"ב הרי דנים כל יחיד בפני עצמו ומה מועיל שמתפלל עם הציבור, ועוד דדין זה נאמר לכל אדם ולא דוקא אם הוא חוטא והציבור אינם חוטאים, וא"כ מה מועיל הציבור הרי יתכן דבציבור יש חטאים יותר גדולים ממה שיש לו. אלא משמע שהנמצא בציבור הקב"ה מתנהג בחסד גדול, דכשדן כל יחיד מהציבור הוא מסתכל על הצד הטוב והזכות שבציבור ולא לצד החובה, אבל המתפלל מוסף דר"ה ביחיד נמצא בסכנה גדולה שידחוהו, וכדפרש"י דבמוסף דר"ה מתוך שהוא מתפלל מלכיות וזכרונות ושופרות מיפקד דינא טפי, דכשמעינינן בעומק הדין זה סכנה, והדברים הטובים שצריכים להביא טובה יכולים להיות סיבה שיעיינו יותר בדינו.

דאע"פ שהקב"ה יודע הכל, מ"מ הרבה פעמים אינו נכנס לדון בכל העומק, לפי שאם ידון בכל העומק מי יצדק לפניו בדין, ובציבור הקב"ה מיקל ולכך לא יתפלל ביחיד.

ועכ"פ צ"ב דמגמ' זו רואים דטוב להיות נידון עם הציבור, אמנם בגמ' בר"ה כתוב שמלך נכנס תחילה לפני שידגל החרון אף, הרי משמע שע"י הציבור מתחזק חרון אף.

וצ"ל דאע"פ דכשיש הרבה חטאים מתחזק החרון אף, מ"מ לגבי הציבור הקב"ה נוהג בחסד ורחמים במדה גדולה מאד שלא משתמש בחרון אף, דרואה רק דזכויות הציבור ולא החובות, אבל יחיד הבא לאחר שנתברכו עונות הציבור זה סכנה, דהחרון אף גדול לאחר שראו עונות הציבור.

ולכן אם ידונו המלך לאחר הציבור יהא סכנה עבורו, כי החרון אף גדול, וזה חסד מיוחד שהמלך נכנס תחילה, אבל לנידון עם הציבור נוהגים בחסד שמתחילים לזכויות הציבור ולא לחובות.

והנה במה דאמרו מלך נכנס תחילה, יל"ע דלביאור הגר"י זצ"ל זמן כניסת המלך לדין ה' צריך להיות כפי הקדמת הכנתו ליום הדין, ולמה העמידו המלך לבד הרי הוא חלק מהציבור. וצ"ל דכיון שהמלך הוא מעל הציבור, הנמצא מעל הציבור הוא בהכרח בולט, ויש לו חשבון אחר ואינו יכול להכנס כרגיל עם הציבור, ואם הי'

נכנס לאחר הציבור ה' סכנה גדולה, וחסד הוא שנכנס תחילה לפני שגדל חרון אף.

ועכ"פ נמצא דמי שאין לו את זכות הציבור, וכגון מלך שנידון בפני עצמו או המתפלל מוסף ביחיד בג' שעות ראשונות, זה חסרון גדול ונצרך לחסד מיוחד.

והנה אם צריכים להיות בציבור, הרי פשוט דבשכיל להיות בציבור אי אפשר להיות אדם שמעשיו סותרים זכות הציבור, אלא צריך לעשות מעשים לתועלתם, ובכל דבר צריכים לחשוב שמה ח"ו גורמים מכשול לרבים.

ואם נחשוב דרך מחטיא הרבים כירבעם בן נבט מזיק לציבור, הרי בברכות (ל"ה ב') אמרו כל הנהגה מן העוה"ז בלי ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל (שכשחטאו הפירות לוקין) שנא' גוזל אביו ואמו ואומר אין פשע חבר הוא לאיש משחית וכו'. ומפרשין מאי חבר הוא לאיש משחית, א"ר חנינא בר פפא חבר הוא לירבעם בן נבט שהשחית את ישראל לאביהם שבשמים, ופרש"י ולפי שהוא מיקל רואים האחרים ולמדו מן מעשיו לעשות כן ליהנות מן העולם בלא ברכה, ולכן נקרא זה המיקל חבר לאיש

פניני הפרשה

אלפים הרודפים

"איכה ירדך אחד אלף" (לב, ל) פרש"י ממנו אלף מישראל.

השפ"ח מקשה הרי מדה טובה מרובה ממידת פורענות, ושם כתוב ורדפו מכם חמשה מאה? ומתרץ שפורענות הנאמרת בשירה זו היא יוצאת משורת הדין.

והתוס' בסוטה י"א א' מתרצים דבמידת פורענות כתוב רדיפה, משא"כ בברכה שכתוב חמשה מאה זה להריגה דכתיב בספיא דקרא ונפלו וגו', והנה בפרשת בחוקתי נ"ו ט' כתוב ומאה מכם רבבה ירדפו ופרש"י וכי כך הוא החשבון והלא לא הי' צ"ל אלא מאה מכם שני אלפים ירדפו, אלא אינו דומה מועטין העושים את התורה למרובין העושין את התורה. ועי' בשפ"ח דצ"ע מכאן שכתוב כן על העכו"ם ואצלם לא שייך תירוץ רש"י, ומתרץ ע"פ דברי התוס' בסוטה עי"ש. 'ומתרץ ועוד י"ל דהא רש"י שם מפרש שהפסוק מדבר על חלשים שירדפו אחר חזקים, ואולי בגלל זה חמשה צריכים לרדוף מאה אבל כאן מדברים על חזקים.

בספרי נחלקו אם הפסוק מדבר על ישראל או על עכו"ם, ובמו"ק ט"ז ב' איתא דעדינו העצני ה' זורק חץ ומפיל ח' מאות חלל בפעם אחת והי' מתאנח על מאתים דכתיב איכה ירדך אחד אלף וכו' ומשמע שהגמ' מפרשת שהפסוק מדבר על ישראל.

התביעה להכיר בנצחון

כי לא כצורנו צורם. (האזינו לב, לא)

פרש"י כל זה הי' להם לאויבים להבין שהשם הסגירם ולא להם ולאליהי' הנצחון.

והנה תובעים מגוים להבין לתלות את נצחונם בה' ולא בכוחם ולא בזכות הע"ז. ובמצאות אפי' כשהיהודים מנצחים הרבה חושבים רח"ל כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה.

מהו צור

כי לא כצורנו צורם. (האזינו לב, לא)

פירש רש"י כי לא כצורנו צורם כל צור שבמקרא לשון סלע.

לכאורה רש"י הי' צ"ל רק שצור זה לשון חוזק וכמש"כ לעיל פסוק ד' ומה הוא מוסיף במש"כ כי לא כצורנו צורם, וכן קשה להלן פסוק ל"ג דכתיב צור חסיו בו ופרש"י הסלע שהיו מתכסים בו ולכאורה מאי נ"מ צור או סלע?

והי' צ"ל שזה חוזק וי"ל שצור הוא חריץ ואפשר למול בו כמש"כ אצל צפורה שמלה בזה את בנה וכן אמרינן בב"ק מ"א ב' היכא דבדק צור ושחט בו לכן כתב רש"י הכונה לשון חוזק כמו סלע.

משחית לירבעם בן נבט שחטא והחטיא את ישראל כך הוא חוטא ומחטיא.

נמצא דאע"פ שאדם זה לא מסית אחרים שלא לברך, מ"מ כל עבירה שאדם עושה יכול להביא לידי זה שאנשים ילמדו ממנו ויכשלו, דטבע האדם שנמשך אחר אחרים.

וכדפרש"י (בפ' כי תצא כ"ה י"ח) על עמלק שבאו להלחם עם בני", משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה אע"פ שנכוה הקרה אותה בפני אחרים עכ"ה, דאם אפשר לעבור עבירה, זה לבד סיבה שאדם אחר יכול לעשות, דטבע האדם שמושפע, ומי שלא מברך לעצמו נחשב מחטיא הרבים.

א"כ כל עבירה שאדם עושה ויכולים ללמוד ממנו הוא בגדר מחטיא הרבים, וצריכים להתבונן בזה שהרי נמצאים בין אנשים, ובכל דבר ובפרט בדיבורי לה"ר בדברים בטלים וחזו"ל בתפילה, נחשב מחטיא הרבים, וכמו האוכל בלי לברך, דלא כתוב שאוכל בפני אלפי אנשים, אלא אפילו יושב בביתו ואוכל בלי ברכה, וכרגיל אנשים יודעים שלא מברך כבר נחשב למחטיא הרבים.

העונש על גוים

ותאחז במשפט ידי (האזינו לב, מא) פרש"י להניח מידת רחמים באויבי שהרעו לכם אני קצפתי מעט והמה עזרו לרעה.

השפ"ח מפרש שלא תאמר מה חטאו העכו"ם בזה שהרי אתה מסרתם בידם כדי שיתסירו מידם עי"ש. והנה רוצח אינו יכול להפטור בטענה שנגזר משמים על הנרצח שימות, דאפילו שנגזר עליו למות לא נגזר מי יהרגנו ומגלגלין חוב ע"י חייב וא"כ קשה למה צ"ל שהעכו"ם יענשו על מה שהוסיפו ועזרו לרעה הרי אפשר להענישם על עצם הרעות שעשו, ומשמע דלפעמים נגזר שהם יעשו את הרעה ומשו"ה הם נענשין רק על מה שהוסיפו רעה יותר ממה שנגזר. וראה ברמב"ם הל' תשובה פ"ו ה"ה שמקשה למה המצריים נענשו הרי כתוב ועבדום וענו אותם וא"כ הוא גזר על המצריים לעשות רע? ומתרץ שכל אחד מהם אילו לא רצה להרע להם הי' הרשות בידו שלא נגזר על איש ידוע, אלא הודיעו שסוף זרעו להשתעבד בארץ לא להם והראב"ד חולק וכתב ב' סברות ובסברה הב' כתב שנענשו משום שהקב"ה אמר וענו אותם והם עבדו בהם בפרך והמיתו מהם וטבעו מהם כענין שנאמר אני קצפתי מעט והם עזרו לרעה וכ"כ הרמב"ן בפרשת לך לך ט"ו י"ג.

משעת הגזירה נחשב כחץ

אשיב נקם לצרי. (האזינו לב, מא)

פרש"י למדו רבותינו באגדה מתוך לשון המקרא שאמר ותאחז במשפט ידי לא כמדת בשר ודם מדת הקב"ה מדת בשר ודם זורק חץ ואינו יכול להשיבו והקב"ה זורק חציו ויש בידו להשיבו. וצ"ב למה צריך ללמוד דבר זה מהמקרא הרי פשוט דמאחר שכל הבריאה בידו בודאי לעשות גם דבר זה?

ועוד צ"ב הדמיון שהרי בשר ודם שזורק חץ במציאות נזרק חץ, משא"כ אצל הקב"ה כל זמן שאינו מכה את האדם עדיין אין חץ ולאחר המכה הוא לא משיב את המכה, ובמכילתא בפרשת בשלח ט"ו ג' איתא יש גבור במדינה בשעה שהחצי יוצא מיידו עוד לא יכול להחזירה אליו אבל הקב"ה אינו כן כשאין ישראל עושים רצונו כביכול גזירה יוצאה מלפניו שנא' אם שונתי ברק חרבי וגו' עשו תשובה מיד הוא מחזירה שנא' ותאחז במשפט ידי עכ"ל. ולפי"ז א"ש דשעת הגזירה נחשב כמו זריקת החץ.

הורג ע"י חץ

אשכיר חצי מדם וחריבי תאכל בשה. (האזינו לב, מב) הנה אם הי' כתוב להיפך הי' הביאור דבתחילה החרב מכה בבשר ואח"כ נשפך הדם, אבל מאחר שמקדים שישפוך את דמם הרי הם ימותו ולמה צריך להכות את הבשר? וי"ל דיש הורג ע"י חץ דרך שופך דם על ידי שנכנס

א"כ כשאדם עושה עבירה, חוץ מעצם העבירה, אם הוא נמצא במקום שיכול לצאת ממעשיו איזה קלקול, יש גם חשבון של מחטיא הרבים, וח"ו המכשיל ציבור אינו יכול להנצל בזכות הציבור, דמה שאמרו דציבור נפיש זכותי, בזכות זו יכול להשתמש רק מי שאינו מכשיל הרבים.

וכל אחד צריך להתבונן ולראות אם עשה דברים בציבור שלא כהוגן, דהמזלזל בת"ת תפילה ובשאר דברים משפיע על אחרים, וחוז' מחטא דמכשיל הרבים הוא מפסיד זכות הרבים, וכשאין זכות הרבים מפסידים החסד המיוחד שיש לנידון עם הציבור, ובלי חסד מי יזכה לפניך בדין.

והדרך היחידי הוא להתחזק, ויהא לתועלתו וגם יזכה להיות מזכה הרבים, וכפי כמה שיהא יותר מזכה הרבים יש יותר סיכויים, דהגורם זכות לציבור מגיעו זכות הציבור דיש לו חלק בזה, והלומד בהתמדה בודאי משפיע על אחרים, וכשרבים לומדים בהתמדה, ממילא זה משפיע רוח תורה ושקידה ויראת שמים, והבא לתפילה ומתפלל כראוי משפיע על אחרים, ואם ח"ו להיפך מי יודע והסכנה גדולה.

בבשר אבל לא הכרית הבשה ויש שמכה בחרב דאז כורת הבשר האבר שהנשמה תלויה בו.

מיתת משה

ומת בהר. (האזינו לב, ו) באדרת אליהו כתב אמרו שמיתתו היתה רצונית והוא ציווי שגם במיתתו הי' עובד ה' וקיים מ"ע.

וצ"ב דמאחר שהמיתה אינה תלויה בידי אדם מה שייך לומר שמקיים בזה מצוה, ואפי' למש"כ לעיל פסוק מ"ח בשם הגרי"ז זצ"ל דמיתתו היתה תלויה בעלייתו להר מ"מ עצם המיתה לא היתה תלויה בו, אלא רק כל הדברים עד המיתה כמו העליה להר והכניסה למערה ועצימת עיניים וכו' ועי' אבן עזרא בפרשת בראשית (א, כב) דטעם פרו ורבו תפרו ותרבו וכן ומות בהר כי אין זה בכוחו ובידו.

והאזה"ח מפרש דמות בהר היינו שיתרצה למות דאין הקב"ה לוקח נפשות חסידיו אלא לרצונם עי"ש.

ולפי"ז י"ל דבהסכמתו למות הוא קיים מצוה והי' שייך שלא יתרצה למות, אמנם אם הי' מעכב את רצון ה' הוא כבר לא צדיק ואז הי' יכול למות גם בלי שיתרצה.

חצי היום יצאו ממצרים

בעצם היום הזה לאמור. (האזינו לב, מח)

פרש"י במצרים נאמר בעצם היום הזה לפי שהיו מצרים אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחים אותם לצאת וכו' אמר הקב"ה הריני מוציאן בחצי היום וכו'.

צ"ב הרי מפורש בפרשת בא י"ג ל"ג שמצרים מיהרו לשלחם מן הארץ כי אמרו כולנו מתים, ואם הכונה דבזמן ששיעבדום הם אמרו אין אנו מניחים אותם לצאת א"כ מאחר דבזמן שיצאו כבר לא דיברו כך למה הוצרך שיצאו בחצי היום?

מי עושה תשובה

באחד מימי עשרת ימי תשובה עשה הרה"צ רבי מאיר פפויפר זצ"ל את דרכו אל בית רבנו שליט"א שישב בפנים החדר, ובכה זמן רב על מצבו בלימוד התורה בימי זקנותו וביקש שיזכה ללמוד בחברותא כמו בימיו הטובים, ושיזכה לחזור בתשובה שלימה.

לאחר שהות של זמן רב יצא מן הבית, אז הפטיר רבנו שליט"א לסובביו: "היה פה בן אדם שלא עובר עבירות, ובא לככות שיזכה לחזור בתשובה שלימה ושיזכה ללמוד תורה הרבה, אנשים אחרים שמלאים בעבירות לא בוכים בכלל בימים אלו, הלא מי שיש עבירות בידו הוא זה שצריך לבכות".

עולם הישיבות

ישיבת קרית מלאכי

הישיבה הוקמה באלול תשמ"ד ע"י הגאון רבי יהודה עמית שליט"א לבחורים המתחזקים באהלה של תורה. רבנו שליט"א מחבב את הישיבה והגיע כמה וכמה פעמים לישיבה. בשנת תשנ"ה התקיים ברית לבנו של א' מרבני הישיבה, ורבנו הגיע לשם ודיבר בישיבה וכן בחנוכת הבית לישיבה הגיע רבנו ודיבר, וכן נשא דברים ארוכים בהכנסת ס"ת לישיבת "קרית מלאכי" ליל ב' דר"ח אדר שני תשס"ג. [הדברים יצאו בקו' מיוחד]

בכמה שליחות חשובות מול השלטונות שלח רבנו את רה"י הגר"י עמית שליט"א שיטפל בדרכו המיוחדת.

פי"א נשאל רבנו מרבני הישיבה האם ניתן ללמוד גמרא כתובות דף ט' וכו', ואמר רבנו שילמדו ואין בזה חשש ובי"ה עלו והתעלו.

ישיבת [בית ישראל] רוזין - סדיגורה

הישיבה לחסידי רוזין סדיגורה בבני ברק הוקמה ע"י האדמו"ר זצ"ל שעמד בראשה בשנת תשל"ט, כעת בנשיאות האדמו"ר שליט"א ובראשות הגאון רבי זליג ברוורמן שליט"א.

בר"ח ניסן תשס"ט הגיע רבנו למעמד כבוד התורה בישיבה ונשא שם דברים.

דברי רבנו בישיבה

בסוף המסכת האחרונה בש"ס עוקצין איתא עתיד הקדוש ברוך הוא להנחיל לכל צדיק וצדיק ש"י עולמות שנאמר להנחיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא ובפשטות אינו מובן מהו הענין של ש"י עולמות הרי אין לנו השגה והבנה מה זה עולם אחד, וא"כ מדוע צריך ש"י עולמות בודאי הכוונה למושגים רוחניים אבל בפשטות אי אפשר להבין זאת?

אמנם הרמב"ם בפירושו המשניות שם פירש כך ולאילו קבצו מעדני העולם הזה בכללם לפי חילוק מעדניהם ואחר כך נכפל אותו המקובץ שלש מאות ועשר פעמים יהיה מה שיגיע לכל אחד מן הצדיקים ממעדני העולם הבא כמו זה"י והיינו שאם יקחו את כל התענוגים שיש בעולם כגון אכילה שתיה כבוד וכדומה ונכפיל אותם וכ"י פעמים עונג זה הוא מה שיקבל כל צדיק וצדיק ויוד להבין וכי מעלת כל הצדיקים שוה היתכן כזאת הרי יש מי שהוא גדול מאד ויגר מי שמדרגתו פחותה וכי לו אחד הוא כמשה רבנו ע"ה אלא על כרחך לומר שכל אחד יקבל שכר לפי המצות שלו מי שהרבה במצות יקבל יותר שכר ומי שמיעט במצות גם שכרו יפחת.

והנה במשנה פאה פ"א אמרו אלו דברים שאין להם שיעור כו' והכנסת אורחים וביקור חולים והכנסת כלה ולוית המת ועיון תפלה והבאת שלום בין אדם לחברו ותלמוד תורה כנגד כולם מבואר שמצות תלמוד תורה גדולה יותר מכל המצות.

ולכאורה נראה הכוונה למי שישב כל ימיו ועסק בתורה בלי הפסק אמנם הגר"א מביא בשם הירושלמי דאפילו תיבה אחת של לימוד תורה מעלתה גדולה כנגד כולם נמצא לפי"ו שעל מילה אחת של לימוד התורה יקבלו שכר יותר מש"י עולמות וכפי שהבאנו מהרמב"ם הרי זה יותר מכל התענוגים שיש. ניתן לצייר זאת בדרך משל למי שמקבל שכר על פעולה שעושה כשאומרים לו ותקבל שכר מאה דולר אין זה הרבה כל כך אבל כשירבו בשכרו ויכפילו זאת לאלף דולר בזה כבר יחשב יותר, ואם יוסיפו לו על זה מאה אלף בודאי שיהיה אצלו נכבד עד מאד וק"ו כשינתנו בשכר פעולתו מיליון דולה. והנה כאן מבואר וכהשכר שיקבלו על תיבה אחת של לימוד התורה זה יותר מכל התענוגים שיש בעולם. הרי זה שכר רב כל כך שאין לשער כלל וא"כ כמה צריך לייקר ולהחשיב כל רגע וכל לימוד התורה.

ויש להתבונן גם להפך כמה גדולה האוולת של מי שאינו מנצל את זמנו לתורה ולתחת זאת מבזבז זמנו להבל וריק והנה במה עוסקים רוב האנשים אינני מדבר מאלו שאינם שומרי תורה ומצות הרי מהם אין מה לדבר, אלא אפילו החרדים מבליים זמנם להבל ותוהו.

הרי כל מילה תורה זה שכר שאין לשער, ש"י עולמות כפול כל התענוגים שבעולם וזה על כל מילה אחת של לימוד התורה וא"כ כל אחד ובפרט הבחורים ש"י הלומדים בישיבה שיש להם זמן כל היום לעסוק בתורה כשההורים דואגים להם לכל צרכם ואין להם כל דאגה וטרדה הרי צריכים לנצל כל רגע ללימוד התורה ולהיות מאווררים מה שזוכים לעסוק בתורה ועיקר האושר הוא בעולם הבא. יעזור הש"ת שכל אחד יעורר נפשו לזה ויתחזק ככל היותר בתורה ומצות ויראת שמים ואז יהיה מאושר עד שאין לשער. כמו שאמרו חז"ל עתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק וצדיק וע"י עולמות. (קובץ קרית מלך כ)

בסוף השיחה רבנו שליט"א הביע לפני האדמו"ר זצ"ל את קורת רוחו ושמחתו לראות את בני הישיבה הק' ביום שמחתם שמחת התורה, ואמר שהיה להאריך את שהותו במעמד אך לרגל שמחה משפחתית עליו למהר ולעלות ל-ם.

ישיבת רש"י [משכן התלמוד]

הישיבה בראשות הגאון רבי חייקל מילצקי שליט"א.

מכתב רבנו אודות הישיבה

בס"ד. זה כמה שנים קיים ישיבה לבחורים אשר חזרו למקור מחצבתם תחת ניהולו והדרכתו של הר"ה ר' חיים חייקל זאב מילצקי ומשקיע מאד מכוחותיו

לקרבם לתורה וכמובן זה הצלת נפשות, והרב הנ"ל מחונן בהשפעתו הטובה ונקשרו אליו באהבה וכמובן שהמצב הגשמי בפרט מה שבזמן האחרון לרגלי הקיצוצים, המצב קשה מאד, ומאד צריך עזרת הציבור בכך אנו פונים להציבור לתמוך בזה שיוכלו להציל ולקרב לתורה הרבה בחורים אשר לרגל סיבות שונות צריכים מאד לעזר ולסיוע בענין תורה ויראת שמים, והתומכים בודאי יזכו להברכות האמורות לעושי רצונו. י"ב אב תשס"ג. הכו"ח בברכת התורה. בני ברק יצ"ו

הדרכה לישיבה

פעם הגיעו ראשי הישיבה קמי רבנו שליט"א, המנווט דרכם, ובפיהם שאלה קשה. לצערנו, רבים רבים מתדפקים על דלתות הישיבה, וכל אחד עם סיפורו הקשה. בני המשפחה, ולעתים אף הבחורים בעצמם, מבקשים שיצילו אותם, אך הישיבה צרה מלהכיל את כל הפניות. באו אפוא ראשי הישיבה בשאלה גורלית, האם עליהם להישאר עם קבוצה קטנה של בחורים איכותיים שאותם יצליחו לרומם ולהשיב לכור מחצבתם באופן מלא ע"י לימוד הגמ' בעיון וכדו', או שעליהם להיענות ליותר פניות, ולהגדיל את הישיבה בכמות, גם אם כתוצאה מכך הטיפול המסור והייחודי לכל אחד לא יהיה כפי שהוא נעשה בקבוצה קטנה ואיכותית.

ראש הישיבה שליט"א חשב קמעא ומיד אמר בהחלטיות: אם יכולים אתם לגרום לכך שעוד בחור ישיבה, נשמה תועה, תאמר קריאת שמע מידי יום, וכי יש למאן דהוא את הדרך לוותר ולא להיענות לאתגר חשוב שכזה...

ואכן, מיני אז, עמלים ראשי הישיבה יומם וליל להיענות לכל הפניות הרבות שזורמות אליהם, כשעיקר ההשקעה נעשה תוך שימת לב מירבית לכל בחור ובחור, להעלותו על דרך המלך.

להכנסת ספר תורה

בס"ד. כ' הנהלת ישיבת משכן התלמוד [-רש"י] ותלמידיהם ה' עליהם יחי' שמחתי באומרים לי בית ד' נלך למקום שמגדלים בו תורה ותפילה להרבות כבוד שמים. ומה נכבד היום אשר אתם זוכים להכניס ס"ת לבית מדרשכם, והיות שיש לנו הבטחה כי לא תשכח מפי זרעו וכלל ישראל יחד עם התורה מובטחים שלא יכלו, ובוזה שכותבים בכל המקומות ספרי תורה רואים בזה ההבטחה שלא תשכח מפי זרעו.

מי יתן והי' לבבם זה להרבות יקרא דאורייתא וכבוד שמים כל הימים וברכת ד' תשכון באהליהם.

כ' אב תשס"ו לפ"ק בני ברק יצ"ו

ישיבת שערי חיים מושב אחיעזר

הישיבה הוקמה בשנת תשנ"ח ע"י הגאון ר' אליהו מלכא שליט"א

בי"ד כסלו תשס"ג סיום מס' כתובות ונסע רבנו למושב אחיעזר למסור דברי חזיון ואמר :

כפי ששמעתי מהרבנים אתם ב"ה עולים ועולים, היות שאתם התרחקתם מהרחוב שהרחוב היום כפי שכל אחד יודע שהרחוב היום הוא כ"כ רחוק מהתורה, ממה שצריך להיות כלל ישראל ומכפי האין שיהודי צריך להיות, הם כ"כ רחוק, וב"ה שאתם התרחקתם והתקרבתם לתורה, ועד כדי כך שאתם לומדים בשקידה ושותים בצמא את דברי התורה, אשריכם! ומה אני צריך לומר? אשריכם מה טוב חלקיכם.

וכמו שהגמ' מביאה בתענית (דף ו' ע"ב) כי הוּוּ מיפטרי מהדרי אמרי ליברין לן מר. אמר לו אמשול לך משל למה הדבר דומה לאדם שהי' הולך במדבר, והי' רעב ועייף וצמא, מצא אילן שפירותיו מתוקין וצלו נאה ואמת המים עוברת תחתיו. אכל מפירותיו ושתה ממימיו, ישב בצלו, כשבקש לילך אמר אילן אילן במה אברכך, אם אומר לך שיהיו פירותיך מתוקין הרי פירותיך מתוקין, שיהא צלך נאה, הרי צלך נאה, שתהא אמת המים עוברת תחתך, הרי אמת המים עוברת תחתך, זאת אומרת שכל הדברים שצריך יש כאן, יש אילן יפה, פירות מתוקים, יש צל מהאילן, וגם יש אמת המים שעיי"ז אפשר להשקות את האילן, ממילא במה אברך אותך?

אלא יהי רצון שכל נטיעות שנטועים ממך יהיו כמותך, אף אתה במה אברך אם בתורה הרי תורה, אם בעושר הרי עושה, אם בבנים הרי בנים, אלא יהי רצון שצאצאי מעיך יהיו כמותך.

כאן המקום הזה, נקוה לה' שיבנה כאן מקום תורה, עכשיו הוא כבר ג"כ מקום תורה, אבל נקוה שיהי' עוד יותר ועוד יותר, יתרבה יותר, וכל הנטיעות שנטועים מכאן, שכל אלו שלומדים כאן הקב"ה יעזור להם שיגדלו בתורה ויראת שמים, ויהיו לתפארת.

וכל אלו שילמדו כאן לא רק שהם בעצמם אלא יהי' טופח על מנת להטפיה, שיוכלו ג"כ להביא עוד בחורים, עוד יראי שמים, עוד תלמידים, הקב"ה יעזור שכולכם תעלו בתורה ויראת שמים ותהיו לתפארת בישראל.

*

ובה' אב תשס"ח הגיע רבנו לשמחת סיום, ודיבר על ענין הנאמר בסיום שאנו עמלים ומקבלים שכה.

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברחבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות. בחיפוש יש להקיש כאל תערוג.

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת 24 שעות ביממה, בחיוג לטל' 037630585 שלושה 198

באי"ל תערוג

פנינים על פרשיות השבוע וליקוטי ענינא דיומא
מרבן של ישראל מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א

בס"ד | גליון 224 | שנה ד' | יום כיפור תשע"ח

עניני יום כיפור

לעשות את העבודה?

ואמר לי מו"ר מרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א, דמסברא יש לחלק בין כה"ג לאיש עתי, דהא חזינן דאיש עתי שנטמא היה נכנס למקדש לשלח את השעיר, עיין ר"מ פ"ה עיוה"כ הלכ"א. ואילו כה"ג שנטמא משמש הסגן תחתיו, וא"כ ה"ה דאם כשל כוחו יכנס הסגן במקומו. ובספר מכתבי האדמו"ר מגור האמרי אמת דן אם כה"ג שאכל ביו"כ יוכל לעשות את העבודה, והוכיח לה מיום הכיפורים שהיה בזמן חנוכת המקדש שאכלו. (הגר"א שטראוס שליט"א)

בקשת מחילה

השערי תשובה (ש"ג אות ר"ז) כתב אם ישוב בעל הלשון בתשובה צריך לבקש מחילה וכו' גם רבים מאשר זכר כי אותם עבר והם לא ידעו כי הדיח עליהם את הרעה יתבייש להודיעם ולגלות אונם על אשר גמלם רעה כי הוא מכה ואין מכתו ידועה וכו'.

ואומרים שהגרי"ס זצ"ל התקשה בזה איך מותר לצערו ולעבור על לאו דלא תונו ע"י שמודיעו שדיבר עליו לה"ה.

ובאמת יל"ע דאולי בכהאי גוונא שידוע בבירור שחבירו לא ימחול לו, עדיף שלא יספר ולא יצערנו וצ"ע. וראה חפץ חיים כל ד סעיף י"ב [א"ה וכן פסק הגרש"ז בהליכות שלמה מועדים ב עמוד מ"ה שלא יספר ע"י"ש]

* * *

בברכות (י"ט א') איתא א"ר יצחק כל המספר אחרי המת כאילו מספר אחר האבן וכו', ומקשה הגמ' והא אמר רב פפא חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל ונפל קניא ובזעא לארנקא דמוחיה, ומתרתא הגמ' שאני צורבא מרבנן דקוב"ה תבע ביקריה.

ולפי"ז דהקב"ה תובע על בזיון ת"ח אע"פ שהמת לא מרגיש או לא איכפת לו, יל"ע דא"כ המספר לה"ר על ת"ח אפילו אם ימחל לו מ"מ הקב"ה תובע את בזיונו ואיך יתכפר לו.

ואולי ע"י שמכניע עצמו ובא לבקש מחילה זה מכפר גם על חלק זה.

ולפי"ז יבואר מה שכתוב על רב (ביומא פ"ו א') שהלך להמציא עצמו לטבח שחטא כנגדו שיבקש ממנו מחילה, ולכאורה אם רצה למחול לו יכול למחול ולמה צריך ללכת אליו (ונסתבב שמת ע"י זה), אמנם להנ"ל כיון שהקב"ה תובע כבודו של ת"ח לא יועיל אם ימחל לו אם לא יכנע ויבקש מחילה, ולכן הלך להמציא עצמו אליו בכדי שיכנע ויבקש מחילה.

כורעים על ריצפת עץ

הרה"ג ר' דוד הילמן זל"ה שלח לשאול את רבנו האם בבתי כנסת הריצפה מעץ היו עושים כורעים בהפסק על פניהם או לא, דהרי כל החסרונ הוא באבן דמחוי כאבן משכית ולא בעץ. אמר רבנו שבעיר בריסק הריצפה היתה מאבן וע"כ כולם עשו כורעים עם הפסק, אבל במשך השנים יצא לו להתפלל גם בבתי כנסת מעץ ושם רוב האנשים עשו כורעים בלי הפסק מלבד כמה יחידים. (מפי הרה"ג ר' אשר שטיינמן שליט"א)

כדבור כמבואר ברמב"ם כאן, וכן הוא בספר המצות שורש התשיעי בפרטי המצות התלויות בדבור כגון לשבח ולהתפלל ולהתוודות על חטא. גם יש להסתפק אם מי שלא חטא נקרא בר חיובא במצות וידוי כיון דאילו דיחטא ח"ו יתחייב. וכן יש להסתפק באשה שפטורה מכמה מצות אם נקרא בר חיובא לענין מצות וידוי על החטאים האלה.

והסברא נוטה כיון דביסוד המצוה דהוא וידוי על החטא יש להם שייכות כולם נקראים בר חיובא. ועל הגליון ציין רבנו בכת"י: עי' באבודרהם עמ' ר"פ דמשמע שהש"ץ יכול להוציא את הציבור.

נוסח הברכה דברכת יוצר

יש נוהגים לפתוח ברכות קריאת שמע עם נוסח מיוחד ברוך מלך העולם הפותח לנו שערי רחמים וכן נוהגים כל בני אשכנז בחו"ל וכן הרבה נוהגים כן בארץ ישראל, והעיד מרן הגר"ג אידלשטיין שליט"א שכן עשו בישיבת לומזה כפתח תקוה והחזן אמר ברכה זו בקול רם וכן בעל שבט הלוי אומר כן בלי הפיוטים שלאחריה, וכן הוא מנהג החסידים.

ויש נוהגים לומר את הנוסח הרגיל ברוך יוצר אור ובורא חושך וגו' כמו בכל השנה, ככה רוב המגיינים של נוסח אשכנז בא"י וכן נוהג הגראי"ל שטיינמן שליט"א וסוברים שנוסח הפותח וכו' שייך רק למקומות שאומרים הפיוטים אבל אם לא אומרים את הפיוטים לא אומרים נוסח זה. (מים חיים)

בשמים במוצאי שבת

נשאלה שאלה בחולה שיש בו סכנה ואוכל כרגיל ביו"כ האם צריך לברך על הבשמים בשעת ההבדלה ביוה"כ שחל בשבת? [עי' שו"ע תרכ"ס סעי' ג' דאין מברכים על הבשמים אפי' כשחל בשבת. והמשנ"ב נראה דהכריע דמברכין].

יסוד השאלה הוא דהטעם שאין מברכים על הבשמים מכיון שביה"כ לא היתה בו נשמה יתירה מפני התענית, לפ"ז יש לדון בחולה שיש בו סכנה ואכל כרגיל האם אצלו היתה נשמה יתירה או לא?

תשובה: כיון שלכל עם ישראל לא מחלקין נשמה יתירה גם ליחידים לא ואין לברך על הבשמים כך הורה הגראי"ל שטיינמן שליט"א. (מים חיים)

י"ג מדות

מנהג רבנו ביוה"כ שחל בשבת שלא לומר י"ג מדות בהוצאות הס"ת, ויש בזה מנהגים חלוקים.

איש עתי

'שגרו ביד איש עתי למדבר עז' - כתב הר"מ (בפ"ג הל' עיוה"כ הל"ז) סוכות היו עושין מירושלים ועד תחילת המדבר ועל כל סוכה וסוכה אומרים לו הרי מזון והרי מים אם כשל כוחו וצריך לאכול אוכל.

וכתב על זה האו"ש דפשטות דברי רבינו דהותרה לו לאכול אף אם אינו מסוכן רק שלא יוכל להביאו לעזאזל נדחה מפני זה עיניו דיים הכיפורים, וכמו שהותרה לו שבת וטומאה. ונסתפקתי האם בכה"ג גמי איכא להך דינא שאם כשל כוחו ואינו יכול לעשות את העבודה אם לא שיאכל, האם מותר לו לאכול כדי שיוכל

כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון בכל דור ודור

לכאורה לא מצינו ענין שבטים לגבי כפרה, אולי למ"ד (הוריות ה, א) דלגבי פר העלם דבר של ציבור כל שבט מביא פה, אפשר דשייך כפרה לכל שבט לחוד וצ"ע.

אמנם באבודרהם מבואר דקאי על כל אחד שהי' מביא קרבן להתכפר אע"פ שהי' גר רחוק מירושלים. וצ"ע למה זה נקרא שהשבטים עלו דהא כל אחד עלה מחמת חיובו הפרטי ואין זה שייך בגלל שבטים, וכי גר שנתגייר לא הי' מביא קרבן פרטי אע"פ שאינו מהשבטים, ואם בכ"ז הפסוק משבח בשבטי י' שעלו והביאו קרבנותיהם אבל מה שייך שהמחילה היתה לשבטים כיון דכל איש הביא קרבן נתכפר לו.

אמר לו רשע

כ' הרמ"א בס' ת"כ סעי' ל"ח כ' רקק בחבירו, חייב. אבל רקק בבגדיו, או שביישו בדברים, פטור; ויש לבית דין בכל מקום ובכל זמן לגדור כפי מה שיראו. ויש אומרים שמגידן אותו עד שיפיים המבוויש. הגה: וי"א דמכין אותו מכת מרדות (ב"י ס"ס א' בשם מרדכי פרק הזהב).

וכ' הרמ"א וכן אם קורא לרשע בן צדיק: רשע בן רשע (הגהות מרדכי). הקורא לחבירו עבד או ממזה והוא אמת, פטור; אבל אם לא יוכל לברה, אף על גב דשמע כן שאחרים דברו כן, לא נפטור בכך (נימוקי מהר"ם).

ונשאל השאלה בדבר מי שתבע את חבירו שבמוציא יו"כ ביישו ואמר לו רשעת שהרי שמעתך אומר כיודי רשענו ובוודאי נתוודית באמת?

ומרן הגראי"ל שטיינמן שליט"א נקט שכלול באין אדם משים עצמו רשע.

ולענ"ד צ"ע קצת דהרי כל זה לענין שאסור לקוראו כן, אבל צ"ע אי מהני עד כדי שיכול לתובעו את העולה שוודאי שאין היתר לקרותו כן. (וילן בעמק)

פירוט החטא

למ"ד ביומא (פ"ו ב') שהמתודה צריך לפרט את החטא. יל"ע אם מי שעבר על כל התורה רח"ל ויאמר חטאתי ועברתי על כל התורה יחשב כמפרט את החטא [ובנוסח היודי שלנו ביוה"כ"פ מתקשים על מה שלא אומרים שם קבלה על העתיד]. [ואמר רבנו שחטא שידוע לו שחטא בזה יפרט בו ביוה"כ גם קבלה לעתיד].

הערות בעניני וידוי

בס' מצות וידוי שיצא לאור בשנת תשכ"ה ע"י הגאון רבי יוסף רוט זצ"ל [ושוב הדפיסו בשיח יוסף ח"ב ס"ז] הובא הערות מרבנו שליט"א בענין וידוי [בעילום שמו] בזה"ל: חכם גדול העיר להמבואר בפ"א דענין מצות וידוי אינו מטעם תשובה אלא מטעם כפרה, א"כ יש לעיין דלרבי ביומא פ"ה דסוכה דיוה"כ מכפר בלא תשובה א"כ צ"ע אם שייך עוד מצות וידוי על חטא זה שעבר יוה"כ, משום דהא כל חיוב הוי מטעם שהותרה חיובו להתכפר בוידוי. והוא כבר נתכפר מחטא זה.

*

עוד העיר להסתפק אם יהי' הדין דשומע כעונה לענין מצות וידוי, וכיון שהיא מצוה התלויה

שיחת מרן הגר"א ל שטינמן שליט"א

היכל ישיבת פוניבז' - אור לה' תשרי תשס"ג

ומה שעלינו לדעת אם הענין של "כיפור" תלוי במצבו של כל אחד ואחד לחוד, או לפי כללות הציבור, כי בענינים הנוגעים לדין כתוב ועל "המדינות" בו יאמה, והיינו שהקב"ה גוזר את הדין על המדינה בכללותה, ויכול להיות ע"י זה אפי' שצדיק יסבול, כי נגזר הדין על כל המדינה, וכן להיפך יכול להיות שרשע יצא, אבל בנוגע למה שיוסד כיפור מכפר, הרי כל אחד ואחד מתכפר לו לחוד לפי ענינו, ואי אפשר לומר שכל אחד ואחד הוא באותה מדה כחבירו, אלא יש מי שזוכה לכפרה ויש מי שלא זוכה לכפרה.

אבל השאלה היא האם בזה שייך ג"כ הענין של להסתכל על הציבור בכלל, או תלוי רק בכל אחד לחוד, שהרי כפרה זה לא ענין ששייך שתהי' לכולם אותה הכפרה.

ומצינו למשל כאשר כלל ישראל חטאו בעגל, שהיתה להם כפרה לכולם יחד ביום כיפור! אלא ששם זה ה' חטא אחד, שהי' לכל הציבור את אותו החטא, אבל יום כיפור מה שדנים בכל שנה הרי דנים כל אחד על החטאים "שלו", ובזה הרי אין לכל אחד את אותם חטאים כמו לחבירו? ולכל אחד יש אותו כפרה? ואם כן בזה יכול להיות שהכפרה תלויה בכל אחד לעצמו, ויש לכל אחד יום כיפור לחוד, או אולי גם בזה יש ענין של כפרה של כל הציבור ביחד.

ומצאנו בכמה מקומות שמשמע הלשון כי גם בזה מסתכלים על הציבור בכלל. ואחד מהם הוא המאמר שבפרקי דר' אליעזר שהביא הטור בס' תר"ו, וז"ל ועושין כן [פ'] שרואים להתפייס כל אחד ואחד עם חבירו בערב יוה"כ"פ כדי שיהא לב כל ישראל שלם כל אחד עם חבירו ולא יהי' מקום לשטן לקטרג עליהם, והכי איתא בפרקי דרבי אליעזר רואה סמאל שלן נמצא חטא בישראל ביום הכיפורים ואומר רבן העולם יש לך עם אחד בארץ כמלאכי השרת וכו' מה מלאכי השרת נקיים מכל חטא כך ישראל נקיים מכל חטא, מה מלאכי השרת שלום ביניהם כך ישראל ביום הכיפורים, והקב"ה שומע עדותן מן המקטרגין ומכפר עליהם עכ"ל.

ולכאורה למה מדבר בכללות שישראל נקיים מכל חטא?

הרי כפרה נוגע לכל אחד לחוד? וא"כ זה שהוא נקי תהיה לו כפרה, וזה שלא נקי לא תהיה לו כפרה, ומה הענין של הכלל בזה? משמע שגם בכפרה יש ענין של כפרה שתלוי בכלל, ולמרות שבפשטות היה צריך להיות שמי שהוא לא לפי הכללים שצריך להיות לו כפרה, לא יכופר, אך אם כן לא היה צריך לומר שכלל ישראל נקיים מכל חטא, מה שמשמע שאם לא היה כך היה קיטרו, ומה זה נוגע? הרי רק מי שחטא לא תהיה לו כפרה.

משמע שגם בזה הקב"ה מתחשב עם הכלל, ואם בכלל ישראל יש חלק שלא בסדר זה משפיע לכל כלל ישראל שלא תהיה להם כפרה, ורק אחרי שבכללות לכלל ישראל יש כפרה אז דנים בנוגע לכפרת כל אחד לעצמו.

ולכן בעשרת ימי תשובה צריך כל אחד לעשות כל מיני מאמצים שתהיה לו כפרה, לא רק בכדי שיהי' לעצמו כפרה אלא כדי שלכלל ישראל יהי' כפרה, ואחרת ח"ו כלל ישראל יסבול...

וידוע מה שכתוב במדרש (ויקרא פרשה ד') משל לבני אדם שהיו וישובין בספינה נטל אחד מהם מקדח והתחיל קודח תחתיו אמרו לו תבירי מה אתה יושב ועושה? אמר להם מה אכפת לכם לא תחתי אני קודח! [פ'] ומה זה נוגע לכם? אמרו לו שהמים עולים ומציפין עלינו את הספינה, [פ'] כי בודאי זה נוגע לכולנו כי אם יש חור תחתך יעלו המים ויצפו את כל הספינה וכולם יטבעו!]

כך כלל ישראל הם דבר אחד, לא רק לענין הדין אלא גם לענין הכפרה, וממילא האחריות מוטלת על כל אחד ואחד לעשות כל מיני דברים כדי

וזה שכתוב כאן שעבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר בלי שירצה את חבירו, יש שאלה על מה זה לא מכפר, כי תמיד כאשר אדם חוטא בעבירה שעושה לחבירו, יש בזה שני דברים, א' בין אדם לחבירו, והב' בין אדם למקום, ומה שיוה"כ לא מכפר בלי שירצה את חבירו, האם זה רק על החלק שבין אדם לחבירו אבל החלק שבין אדם למקום מתכפר לו, או שלא מתכפר לו כלל.

והפרי חדש (או"ח סי' תר"ו סק"א) מביא בשם הר"ש מגרמיזאן זצ"ל שרוצה לומר שגם החלק שבין אדם למקום לא מתכפר וז"ל שעבירה שבין אדם לחבירו יש בה חלק למקום, כגון אם ביזהו בדברים הרי עבר ואהבת לרעך כמוך וכיוצא, וכל זמן שלא ירצה את חבירו אפי' מה שבין אדם למקום אינו מכפר עכ"ל. ומשמע מדבריו שבאמת בכל איסור דבין אדם לחבירו החטא הוא למקום, שהרי לולא שאסרתו תורה לא ה' בזה איסור, וע"ז דרשו חז"ל שאין מתכפר לו החטא לשמים עד שירצה את חבירו. אלא שדן על עבירה נוספת שהיא רק למקום, והיינו שכשאחד עושה דבר רע לשני, חוץ ממה שהוא עושה את העבירה עצמה כגון האיסור לבזות חבירו, הרי הוא עובר בזה ג"כ על ואהבת לרעך כמוך, והמצוה של ואהבת לרעך כמוך היא לא מצוה שבין אדם לחבירו, רק בין אדם למקום, כי המצוה היא שכל דבר שאדם רוצה שיעשו לו, יעשה גם לחבירו, וכן דבר לא טוב שלא היה רוצה שיעשו לו, לא יעשה לחבירו, ודבר זה הוא לא חטא של בין אדם לחבירו כי העבירה היא לא מה שהוא עושה את הדבר הרע, רק מה שבלבו הוא לא אוהב אותו, אלא שזה מתבטא בזה שהוא עושה לחבירו דבר שלא היה רוצה לעצמו.

ועל זה הוא אומר שאם חטא לחבירו כל זמן שלא ירצה את חבירו גם חטא זה לא מתכפר לו ביוה"כ. ועכ"פ בודאי צריך מאד מאד לראות שיהיה ביוה"כ רציו כל אחד עם חבירו, וזה דבר רצוי ומחוייב מאד שצריך לעשות ביום כיפור כי אמנם בראש השנה זה לא מעכב, ויכול להיות שבין אדם יש לו רוב זכויות, ומחמת זה יזכה לשנה טובה [ומה זה שנה טובה יש כמה מובנים, לפעמים שנה טובה בגשמיות, ולפעמים בדברים אחרים, ואם מה שטוב באמת או מה שחושבים שזה טוב] וזה יש גם ביום כיפור את החלק הזה של דין.

אבל יש עוד חלק אחר ביום כיפור, הענין של "כפרה", מה שלא נוגע לדין, כי גם אם הוא לא זוכה ליום כפרה, זה עדיין לא ראי' שלא תהי' לו שנה טובה, כי הם שתי חלקים, א' יום "הדין" של יוה"כ, והיום הדין שיש ביום כיפור זה כמו ר"ה, רק שבראש השנה זה לצדיקים ולרשעים, וביום כיפור זה לכולם, גם לבינונים, ובנוגע לדין יש כללים האין שהקב"ה דן את הדין, וכמבואר בגמ' שזה תלוי אם יש לו רוב זכויות, או ח"ו להיפך, אבל בנוגע לכפרה הרי אפילו אם יש לו רוב זכויות, אבל מה עם העבירות?! ולזה כבר לא עוזר יום הדין, רק צריך שיהי' יום "כיפור" יום "כפרה".

ולזכות שזה יהי' יום "כיפור" זה הדבר הכי חשוב, יותר מהכל! כי אפי' אם בן אדם יחיה הרבה שנים, וכמו שאומר ר' ישראל שיכול להיות שיח' הרבה שנים וכולן תהיינה שנים טובות, שזכה בהן בדין, אבל מה עם הכפרה? ובלי כפרה זה עד כדי כך שחז"ל אמרים שיהי' צריך להיות הללו יורדים לגיהנם והללו יורדים לגיהנם, ולמה לא יורדים לגיהנם בגלל שיש יום כיפור, אם כן מי שאין לו יום כיפור הוא אומלל!

ממילא בדבר זה צריך האדם להשקיע הרבה עבודה ביוה"כ, ולא רק על החלק של יום הדין, אפי' שגם לזה צריך בודאי רחמים גדולים, והלואי שהקב"ה יעזור באמת לכל יחיד ויחיד ולרבים בכללות, לכל כלל ישראל. אבל חוץ מזה יש שאלה של כיפור! וזה העיקר.

אנחנו עומדים כעת בעשרת ימי תשובה, והנה ידוע שביום כיפור יש שני דברים, א' יום הדין שבו נחתם הגזר דין, ושנית זה יום "כיפור" יום כפרה.

ובזמן הזה אנחנו צריכים מאד רחמים! גם כל יחיד ויחיד, וגם הציבור בכללות, כי הרי ידוע שיש חשש חלילה וחס למלחמה! ומלחמה זה תמיד דבר מסוכן, כי אי אפשר לדעת מה יצא ממלחמה. וכעת כל העמים מפחדים, וכלל ישראל בודאי צריך רחמים, כי תמיד כשיש מלחמה כלל ישראל סובלים, ולכן צריך מאד רחמי שמים, שהקב"ה יתן בלב המלכים והשרים שלא יבוא חלילה וחס דבר שיוזק לכלל ישראל.

והנה בנוגע לחלק של יום הדין שביום כיפור. בעצם גם ראש השנה הוא יום הדין, אבל לא כולם נחתמים בו. משא"כ הכפרה שיש ביום כיפור זה דבר שנוגע לכולם! כי אפילו אדם שזכה בדין בראש השנה והוא מהצדיקים גמורים שזכו להיחתם לאתער לחיים, אבל כפרה זה עוד דבר, ומה שזכה בדין זה לא ראי' שאין לו עונות, ושייך שצריך עדיין כפרה, וכפרת עונות זה רק ביום כיפור!

וכדי לזכות ליום כיפור זה לא פשוט! וכמו שאומרים בשם ר' ישראל סלנטר זצ"ל שאחד יכול להיות הרבה שנים, ולא זכה אפילו ליום כיפור אחד, **אף פעם לא היה לו יום כיפור!!** כי אם הוא לא עשה לפי הכללים שצריך לעשות ביום כיפור בשביל שתהא לו כפרה, אז אפי' אם הוא זכה בדין ויהי' לו שנים טובות, אבל יום "כיפור" לא הי' לו, וזה גרוע יותר מהכל!

ויש מאמר חז"ל, הובא בילקוט שמעוני (תהלים פרק ט"ו) וז"ל לעתיד לבא באים כל שרי עובדי אלילים לקטרג את ישראל ואומרים לפני הקב"ה "רבע"ע אלו עובדי אלילים ואלו עובדי אלילים, אלו מגלי עריות ושופכי דמים ואלו מגלי עריות ושופכי דמים, מפני מה הללו יורדין לגיהנם והללו אינם יורדין לגיהנם, וכי משווא פנים יש לפניך", אומר להם הקב"ה אם יתן איש וכו' אם נותנין אתם כל ממונכם בדבר אחד מן התורה אין מתכפר לכם וכו', כל מה שישראל מתקלקלים בעבירות כל השנה יוה"כ בא ומכפר עליהם שנאמר כי ביום הזה יכפר עליכם ע"כ. נמצא שלולא יום כיפור, חלילה וחס לא היה לכלל ישראל מפלט מגיהנם! והיו שוים לאומות העולם, וכטענת האומות מפני מה הללו יורדין לגיהנם והללו אין יורדין לגיהנם, וכי משווא פנים יש לפניך?

והתשובה היחידה היא שלכלל ישראל יש את יום הכיפורים!.

רואים דבר נורא! שבלי יום כיפור אף אחד לא יכול לעמוד! ומה הי' בדורות הראשונים קודם שניתן יום כיפור? לא יודעים, וכנראה שבאמת הי' קשה מאד לזכות לכפרה. ואחרי מתן תורה כל מה שכלל ישראל זוכים, זה רק בגלל שיש להם יום כיפור, ואם חלילה וחס לא היו זוכים ליום כיפור, משמע במדרש שלא היתה תשובה למה אינם יורשים גיהנם, והיה נורא ואיום! ואפילו שיש להם מצוה, זה לא הי' תשובה, כיון שיש להם גם עבירות זה שקול מאד! ורק יום הכיפורים מצייל ולכן האושר שיש לנו הוא מה שהקב"ה יזכה אותנו בכזה דבר טוב "שאין כמותו" יום כיפור, יום כפרה!

ועכשיו שניתן לנו יום כיפור, זה עדיין לא פשוט לזכות ליום כיפור, ויש משנה מפורשת בסוף יומא, את זו דרש ר' אלעזר בן עזרי' מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו עבירות שבין אדם למקום יום הכיפורים מכפר, עבירות שבין אדם לחבירו אין יום הכיפורים מכפר עד שירצה את חבירו.

ובגלל זה באמת כלל ישראל משתדלים תמיד לראות שיהי' אחדות! ושיהי' שלום! לפני יוה"כ, ומקוים ב"ה שגם השנה יהי' ככה, שכלל ישראל יעשו את כל המאמצים לשלום ואחדות, כדי שיוכל להיות להם יום כיפור ליום כפרה.

להוסיף שלום, להוסיף אחוה, ולהרבות ריעות, כדי שיע"ז יהי לכלל ישראל כפרה, כי לגבי כפרה יש חיסרון ע"י כל אחד ואחד. והאחריות גדולה מאד! וכל אחד צריך להשתדל בזה עד כמה שאפשר ורצינו להוסיף עוד דבר מה שמצינו עד כמה חשוב הענין של בין אדם לחבירו, הנה בפסוק בירמיה (פרק ל"א פסוק י"ד) כתוב רחל מבכה על בניה, ומביא שם רש"י וז"ל מדרש אגדה אמר שהלכו אבות ואמהות לפייס את הקב"ה על שהעמיד מנושה דמות בהיכל [מנושה עשה בהיכל של הקב"ה דבר חמור מאד, שהכניס צלם, והי' מאד נגד רצון ה', והקב"ה הי' כאילו בכעס מאד, עד כדי כך! חוצפה כזאת, בתוך ההיכל של הקב"ה להכניס צלם! וכולם הלכו לפייס את הקב"ה] ולא נתפייס.

נכנסה רחל אמרה לפניו רבונו של עולם רחמי מי מרובים רחמין או רחמי בשר ודם, הוי אומר רחמין מרובים, והלא אני הכנסתי צרתי בתוך ביתי שכל עבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי, כשבאתי להיכנס לחופה הכניסו את אחותי, ולא די ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני, אף אתה אם

הכניסו בניך צרתך בביתך שתוק להם. אמר לה יפה למדת סנוגוריא יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימנך לאחותך ע"כ.

דבר נורא! כל האבות לא הועילו, ואפילו שאברהם אבינו את כל החיים שלו הקריב בשביל הקב"ה, ופירסם את שמו של הקב"ה בכל העולם, עד שבשביל זה הכניסו אותו לכבשן האש! ואמנם הי' נס שניצול, אבל מצדו הי' מוכן להישרף. וככה גם יצחק הי' מוכן להיעקד על המזבח להקב"ה, וגם יעקב אבינו הרי חז"ל אומרים שהוא בחיר האבות, וחוקק בכסא הכבוד, וכן אלקי ישראל כתוב על יעקב.

וכל האבות האלה והאמהות כולם הלכו לפייס, ולא התפייס הקב"ה, כי זוהי חוצפה נוראה! להכניס צלם בהיכל! וכאילו כאב נורא כביכול, **אבל כשנכנסה רחל ואמרה את הדברים האלה נתפייס הקב"ה**.

ובאה בטענה כי בזה היתה עלולה שישיא אותה לבן לאדם גרוע כמו אביה, וכל ימיה תסבול נורא על שנבצר ממנה להיות אשתו של האדם השלם

עולם הישיבות

ישיבת שערי יושר

הישיבה הוקמה ע"י הגאון רבי משה גולדשטיין שליט"א.

ישיחת רבנו בכנס בוגרי ישיבת "שערי יושר" ליל ח"י אייר תשס"ב
כפי ששמעתי הישיבה עומדת כבר הרבה שנים. ובודאי יש הרבה שהי' להם תועלת גדולה מהישיבה. כמובן התועלת היא ברוחניות, וזה הרי העיקר, כי כל הדברים הם בטלים להעיקר שזה תורה ויראת שמים. וזה בודאי שהרבה הרבה קבלו תועלת. אמנם אינני בתוך העניינים אבל כפי שאני מתאר לעצמי. בודאי הרבה מאד התעלו, והם צריכים להיות מאושרים על שזכו להיות במקום כזה שבו היתה להם ההתעלות הגדולה. כל אחד לפי דרגתו. ומסתמא יש לכל אחד הכרת הטוב. והוא צריך להרגיש שהוא מאושר שזכה להיות בין כותלי הבית המדרש הזה, שמשם הוא ינק את ההתעלות הגדולה. ונוסיף עוד כמה מלים. וכאן דיבר בענין המשי' הראשונה בברכות.

וסיימ: הקב"ה רוצה לזכור לנו את הזכויות, מכח האהבה שיש לו אלינו, ואנחנו צריכים להרגיש את זה ולשאוף באמת להגיע לאהבת ה', מה שזה התכלית של האדם, כי בן אדם שאין לו את זה הוא חי חיי חולין, אוכל ושותה וישן, ומה יש בזה. ככה בן אדם יכול לחיות, את כל החיים שלו. אפי' מאה שנה, אבל מה התכלית מה הוא עשה בעולם הזה, אכל, שתה, ישן, מה יש לו? אלא התכלית הוא אהבת ה', לעבוד את הקב"ה, ולזה אנחנו צריכים לשאוף. ומסתמא כל אחד ואחד, רוצה לשאוף לזה, רק נתחזק בזה, ונראה שכל החיים ילכו בדרך זה, לעבוד את הקב"ה ולאהבה אותו כל החיים! הקב"ה יעזור שכל אחד אחד מאיתנו יזכה לזה.

ישיבת שערי שמועות

הוקמה בשנת תשע"א ע"י הגאון רצ"י שפירא שליט"א והגר"א שפירא שליט"א במושב 'בית חלקיה'

ביקר בישיבה

רבנו שליט"א ביקר בישיבה והיה זה ביקור שרומם את הישיבה גבוה מעל גבוה ובשובו לבני ברק נסע עימו הגאון רבי יוסף פישוהף ר"מ בישיבה מתלמידי מרן שליט"א ואמר לו מרן שליט"א שאפילו שהיה זה מאמץ גדול בשבילו היה שווה כל המאמץ לראות ישיבה מלאה וגדושה בתורה וביראת שמים רחוקה מן העיר ואין בה כלום חוץ מתורה, והוסיף מרן שליט"א שהלא כבר איתא בגמרא שישיתב כרכין קשה.

יש לה בית אב

ביום הישיבה נועדו ראשי הישיבה שליט"א בבית מרן שליט"א שדירבנם ועודם בכל הכח להקמת הישיבה ואף שלח בחורים מצויינים ללמוד בישיבה באומרו שהישיבה ודאי תצליח כי יש לה בית אב ויש לה הרבה מה למכור, ואף כשעלה הגידון האם לפתוח שיעור א' בישיבה עלו ראשי הישיבה להיוועץ במרן שליט"א שהכריע בפסקנות לפתוח שיעור א' והוסיף שבעז"ה צליח מאד, וכמו כן בכל שאר ענייני הישיבה תמיד מקבל מרן שליט"א את ראשי הישיבה בהארת פנים מיוחדת ומכריע להם בכל ספיקותיהם.

ישיבת אור שמח

ישיבת אור שמח לחוזרים בתשובה הוקמה ע"י הגאונים רבי מנדל וינבך זצ"ל ויבדלח"א רבי נטע שילר שליט"א. ורבנו הגיע כמה וכמה פעמים לישיבה, ושיבחם מאוד במלאכת הקודש.

מכתב רבנו

בס"ד. לך המתכנסים לחזק ענין קירוב הרחוקים שנערך ע"י ישיבת אור שמח

שאין כמוהו. ונסיון כזה לא הזדמן להאבות וליתר האמהות, וביותר קשה לעשות מסירות עבור אחותה מאשר להשי"ת, ואע"פ שגם האבות בודאי היו ג"כ במדרגה כזאת, שמוכנים לעמוד בסיון כזה, אך מ"מ לא היה להם את זה במציאות. ולכן רק היא היתה יכולה לטעון טענה כזאת. והקב"ה אמר לה "יפה אמרת" יפה למדת סנוגוריא, יש שכר לפעולתך וצדקתך, שמסרת סימנך לאחותך....

וראים עד כמה גדול הענין הזה, עד כדי כך שגם במצב חמור כ"כ, ששום דבר לא יכול להועיל, בכל זאת דבר כזה יכול להשפיע!

וככה גם כל אחד ואחד מישראל יראה לעשות, להתגבר על הענין של המדות, ולעשות שיהי' שלום, ושתהי' אהבה ואחוה, ושיהיו "כל כלל ישראל מאוחדים", וזה יהי' הדבר הכי גדול ביום הכיפורים לכל המובנים, גם בנוגע ליום הדין שבוים כיפוי, וגם כדי שתהיה כפרה לכולם.

וכולם יזכו בכל העניינים, בכתיבה וחתימה טובה וכפרה אמיתית, וכולנו נזכה לכל טוב.

בראשות הרה"ג ר' נטע שילר שליט"א והרה"ג ר' מנדל וינבך שליט"א [זצ"ל] הי' עליכם יחי'.

בדורות הראשונים כשנולד ילד, וקראו לו שם הי' בשם איזה תוכן שהוא, למשל אדם הראשון קרא את שם בנו "קין", על שם קניתי איש את ה', וכן לאה קראה "יראובן" ע"ש ראה ה' בעניי כי עתה יאהבני אישי, "שמעון" ע"ש שמע ה' וגו', "יוזי" ע"ש עתה הפעם ילוה אישי אלי וגו', וכן כל שמות השבטים, ורצו לציין בזה, או תודה להקב"ה, או לציין דבר אחר, וכמו אצל יהודה שנקרא ע"ש הפעם אודה את ה' וגו', וכן כל השמות בתורה.

וכן מצינו אצל יוסף הצדיק שהיה במצרים ונתמנה שם למשנה למלך וגולדו לו שני בנים, וקרא את שם הראשון מנשה, ע"ש כי נשני אלקים את כל עמלי ואת בית אבי, ואת שם השני קרא אפרים ע"ש כי הפרני אלקים בארץ עניי, פירשה לנו התורה בזה את תוכן השם, לפי שרצה להראות את ההודאה להקב"ה, שאפי' שהי' כ"כ בצער בארץ הזו, שהי' י"ב שנים בבית הסוהר, ובסוף זכה להתמנות למשנה למלך, נתן ע"ז שבח והודי', כי הפרני אלקים בארץ עניי. ובפי' בעלי התוס' על התורה, פירשו טעם נוסף ע"ש מה קראו אפרים, ע"ש אבות אברהם ויצחק שנא' בהם אפר, אברהם שנאמר ואנכי עפר ואפר, יצחק שאפרו צבור על גבי המזבח, כמשאחז"ל דהקב"ה רואה לפניו כאילו נעקד על גבי המזבח ואפרו צבור לפניו, דהמסירות נפש של יצחק חשובה לפני הקב"ה כאילו נעשה אפר, וזהו השם אפרים על שם שתי אפרות, דיוסף רצה לקרוא שם בנו על שם אבותיו, כמו שנוהגים היום, ולא קרא אותו אברהם ויצחק, רק מה היה אברהם "אנכי עפר ואפר", ומה היה יצחק, אפרו צבור ע"ג המזבח. ובוה קרא על שם אבותיו. ומסיימים בעלי התוס' ולכן נקראו ישראל על שם אפרים שנא' הבן יקיר לי אפרים, והיינו דכלל ישראל נקראו אפרים, על שם שתי האפרות.

וראים מכאן דבר פלא, שיוסף הצדיק שאפי' שעבר נסיונות קשים, וכשנעשה מלך וניהל את הכלכלה של מצרים, והי' מונח ראשו ורובו בעניני עולם הזה! היה צריך לעשות לעצמו איהו דבר שיחזק אותו בכל עת, ולכן קרא את שם בנו אפרים,כדי שבכל עת יהי' לגדד עיניו, ויהא נזכר ע"י זה תמיד בשני ענינים אלו שבאפר, דמצד אחד צריך להרגיש ההכנעה לרבנונו של עולם ולהיות עפר ואפר ומצד שני להיות מוכן להקריב את עצמו להיות אפה. לימדנו יוסף הצדיק שאדם צריך לדעת ולזכור תמיד, שני דברים אלו בכל מצב שנמצאים: א' לילך במסירות נפש בשביל ידידישקייט וברפת העוסקים בקירוב רחוקים לאבינו שבשמים, כמו שיצחק הי' מוכן להשחט בשביל שמו יתברך, ב' ביחד עם זה לא להיות נבלע בעניני עוה"ז, אלא להרגיש כי הוא עפר ואפר, וזהו התכלית של כל יהודי, להיות במצב שהוא "אפרים" בבחינת אפר ובוה הוא אהוב לפני הקב"ה.

ויתן הקב"ה שכל אחד יתחזק באלו הדברים ובזכות זה יעזור הקב"ה שכל כלל ישראל יתרומם, ויקויים בנו הפסוק הבן יקיר לי אפרים וגו' רחם ארחמנו גאם ה', והי' ינחנו בדרך אור לקרב יהודים שהם כמעט כאבודים לקרבם לאביהם שבשמים וזכותם של מזכי הרבים אין להעריך. ונזכה לראות בגאולה האמיתית עת ישובו בנים לגבולם ושמחת עולם על ראשם, אמן סלה. ה' כסלו תשס"ט לפ"ק **אהרן יהודה לייב שטיינמן**

ובי"ז תמוז תשס"ו הגיע לישיבה ונשא בה דברי חיוזק.

לייקר את המקום

שח רה"י הגר"מ וינבך זצ"ל: אנחנו לא רוצים להזניח את חלק המורא מהרב, ולפיכך אנו מאוד משקיעים בכך שהתלמידים ילמדו מה זה גדולי תורה אתמול (אדר תש"ע) זכינו שיבקר כאן ראש הישיבה הגראי"ל שטיינמן שליט"א זה היה מעמד כזה שאי אפשר לתאר אותו, פעמים רבות אנחנו לוקחים אותם לבתיהם של גדולי ישראל בקיצור את הקרבה אנחנו משאירים ליחסים בינם לרבנים שלהם. **ואת המורא לרבנים של הרבנים שלהם לגדולי ישראל** בביקורו של ראש הישיבה הגאון הגדול שליט"א הוא דיבר על כך שאדם צריך מאוד

לייקר את המקום בו התחילה התעלותו, מה שמעניין וגם המקורבים שליוו אותו אמרו זאת שכמעט לא ראו אותו אף פעם מדבר בכזו התלהבות, זה היה עצום מעמד נדיר שאני בטוח שיגרום לתלמידיו להיות ישיבה בחורים' במלא מובן המילה. (מוסף פסח תש"ע)

שיחת רבנו בישיבה אור שמח לעולים מרוסיה עשי"ת תשנ"ט

אני חושב שאתם צריכים לחשוב שאתם האנשים המאושרים מאד, אתם זכיתם לבוא מרוסיא, ממדינה כזאת ששכחו לגמרי שיש יהודים [יהודים זכרו] רק יידישקייט שכחו, ועכשיו אתם זכיתם להתקרב. ואפי" אתם בני תורה; לומדי תורה! זה דבר שכן אדם לא יודע בעולם הזה כמה להעריך את זה, אבל אין לשער איזה אושר שיש לכם, שאתם זוכים להיות מקיימי מצות ולומדי תורה. זה התכלית של בן אדם, מה האנשים שמה? עובדים כמו סוסים! ואח"כ מה? כמו בהמות, לא נשאר מהם כלום, עובדים בשביל החיים בשביל התאוות של עוה"ז ואח"כ מה? כלום! וכאן יש תכלית, יש דבר שזה שקול לכל אחד ואחד. להיות ירא שמים, להיות עובד ה', שזה האושר הגדול שבשביל זה הקב"ה ברא את הבריאה, ואתם זוכים לזה, תהיו מאושרים.

הקב"ה באמת יעזור שתעלו בתורה ויראת שמים, ותצליחו גם בענינים, בזה ובבא, אלו דברים שאדם אוכל פירותיהם בעולם הזה והקרן קיימת לו לעוה"ב, הקב"ה יעזור שיהי' לכולכם כתיבה וחתימה טובה.

ישיבת תורת זאב

הקמת הישיבה

בעצת רבנו נקראה הישיבה ע"ש רבי זאב אידלמן זצ"ל יליד בריסק וידיד קרוב לרבינו מילדותם.

רבינו הציע לו לקחת לראש הישיבה את הגאון ר' ברוך סולוביצ'יק שליט"א, אותו מכיר רבינו כבר יותר ממי' שנים, כידוע אביו של הגר"ב הגאון ר' משה זצוק"ל היה נחשב לידיד נפש של רבינו שליט"א עוד בימי בחורותם בבריסק ואח"כ בלומדס יחד בחברותא כמה שנים בישיבת מונטריי בשויץ ובלומז'ה בפ"ת, בעת ששלח ר' משה זצ"ל את בנו הגר"ב ללמוד בישיבת פונבז'י בבני ברק, הורה לו כי בארץ ישראל בכל שאלה או דבר הלכה יפנה לרבנו. בכל הכרעה קטנה כגדולה בישיבה רבינו הוא זה שמכריע, ורבנו שליט"א הגיע הרבה פעמים לישיבה לשיחות ושעור. ופעם כשהגיעו לרבינו ואמרו לו כי הציבור ב"ה גדול ויש צורך בעוד ישיבות למצוינים נענה רבינו "לכן פתחתי את תורת זאב בירושלים". פעם כשנכנס רבי ברוך להיועץ ברבינו אודות קנית מגרש מסוים עבור הישיבה, שאלו רבינו למסכת הנלמדת בישיבה ולסוגיה בה אוזחים... נהנה רבינו ואמר טוב שבכל הישיבות שלי לומדים אותם סוגיות כי גם בארחות תורה ובכל הישיבות שלי לומדים אותם סוגיות.

כשנכנסו שנים מבני שיעור ג' בישיבה לרבינו ואמרו לו שהם שומעים שיעור יומי מרה"י אמר להם רבינו כי צריכים הרבה להתיגע להבין את השיעורים ולא כל אחד זוכה.

שיחת רבנו בישיבה

כשנפתחה הישיבה בקיץ תשס"ד בשכונת ממילא הגיע רבינו למסור שיחה לבני הקיבוץ והכולל **באור לח' סיון תשס"ד ואמר בתנ"ד**:

מה אנחנו צריכים להאריך, כל האנשים כאן הרי מסתמא מתנהגים בסדר עם חביריהם, כל אחד עם הסביבה שלו, כל אחד מתנהג בדרך ארץ וביישר, רק בכל זאת הם שלומדים מזה, הרי הקב"ה עושה כדי ללמד אותנו, כי הקב"ה לא עושה בשביל עצמו הוא לא צריך כלום, רק כדי ללמד אותנו דרך ארץ, ללמד אותנו מדות טובות, וביחד עם זמן של מסירת התורה, הוא לימד אותנו ג"כ מדות טובות, והמדות טובות האלה זה הדברים העיקריים שבלי זה באמת אי אפשר לזכות לתורה, כי כדי לזכות לתורה היה צריך להיות ויחן שם ישראל נגד ההר, ואומרים חז"ל שהיה כאיש אחד בלב אחד.

וכבר וזכרנו כמה פעמים איזה דבר בלתי טבעי שהיה בזה, כי הרי אפי" אם יש רק שתי אנשים הם כבר לא משתווים, ושמעתי בשם החפץ חיים שאמר שהוא משער שהיו במדבר בערך חמש מליון אנשים, כי ששים רבוא היו גברים מגיל עשרים עד ששים, ונשים הי' ג"כ במקביל, וחוץ מזה היו אנשים מגיל ששים ומעלה, ומגיל עשרים ולמטה, וגם ערב רב, סך הכל בערך חמש מליון אנשים, אי"כ אם יש חמש מליון אנשים ולא יהי' ריב זה ממש ואם למעלה מדרך הטבע שאין לתאר, כי אם יש רק שני אנשים כבר רבים, ואם יש עשרים שלושים, ואם יש עיירה שיש שם רק מאה או מאתיים איש, בכל מקום יש ריב, ושלא יהי' ריב זה נס כזה, ואז כדי לזכות לתורה הי' צריך להיות מצב כזה שאנשים יגיעו לדרגה כזאת שיהי' ויחן שם ישראל כנגד ההר, שיהיו כולם כאיש אחד בלב אחד, ואז היו יכולים לזכות לתורה.

והעיקר הוא שבכדי לזכות לתורה אי אפשר בלי מדות טובות, וכאן היה צריך להיות "השיא" של המדות טובות, כדי לזכות לתורה ממש. וככה בכל הדורות נדע שהעיקר הוא לזכות לתורה, לזכות למשהו, זה רק עם מדות! ובן אדם צריך לעבוד על זה, מי שעובד על זה הוא יכול לזכות לתורה. ובאמת גדולי ישראל שהיו בכל הדורות, לא רק שהיו גדולים בתורה רק היו גם גדולים במדות טובות, וזה הי' בכל הדורות! ואנחנו צריכים באמת ללמוד מזה שכן אדם יקח דבר ראשון המדות טובות, כדי לזכות לתורה, ליראת שמים, הכל תלוי זה בזה.

והקב"ה יעזור באמת שכולנו נחזק ביראת שמים במדות טובות, ועי"ז הקב"ה ישמח כמו שהיה בזמן מתן תורה, וישמח אותנו, עד שבאמת נזכה לגאולה האמיתית שזו השמחה מה שכל הבריאה כולה תשמח, כמו שכתוב הריעו תחתיות ארץ יער וכל עץ בו, כל הבריאה כולה ישמחו בזמן שתהי' הגאולה שלימה של הקב"ה. הקב"ה יעזור שנזכה כולנו לזמן הזה במהרה בימינו אמן סלה.

בתחילת אלול

באלול תשס"ו הורה רבינו שליט"א להגר"ב לפתוח שיעור לבני שיעור א' ואז עברה הישיבה בהוראת רבינו לשכונת רמת שלמה, והגיע רבנו למסור שיחה

פתחה בישיבה והגיע בליל א' דר"ח אלול לפני השיחה הסתכל רבנו בשעון ואמר: **אוי כבר עברו כמה דקות באלול!**

הכנסת ס"ת לישיבה

בחודש טבת תשס"ז הגיע רבנו להכנסת ס"ת לישיבה. ובסעודת הכנס"ת פתח הר"ר הררי ואמר שלפעמים שואלים מה זה עוה"ב? ואומר שמרגיש עוה"ב בזכותכם בזכות התורה ובזכות מרן ראש הישיבה. והזמין את מרן שליט"א לדבר.

אמר רבינו שליט"א: נמצאים בשמחה של מצוה, מפליג במעלת כל מצווה ובפרט ס"ת שזה כל התורה וכתוב בחז"ל בעירובין שהעולם אחד משלושים ומאתים מהתורה אי"כ זה כל העולם אי"כ עיר זה אפי' לא נקודה שבנקודה שבתורה.

והק' רבינו לסתירה שכתוב מחד "והצנע לכת עם אלוקיך" ומצד שני יש ענין של ברוב עם הדרת מלך. ויישב שדברים של אדם לעצמו צריך לעשות בהצנע, אבל דברים של ציבור צריך לעשות ברוב עם. אי"כ הכנס"ת זה שיך לברוב עם הדרת מלך. שוב שאל שכתוב בחז"ל שלוחות ראשונות שהיו בקולות וברקים נשתברו משא"כ לוחות שניות שהיו בצנעה נתקימו. ושאל הרי הקב"ה הוא לא אדם וידע שהלוחות ישתברו אי"כ מדוע לא נתנם מתחילה בצנעה. אלא נראה שהיה צריך לתת בקולות וברקים ובפרהסיא אפי" אם ישתברו הלוחות כי ברוב עם הדרת מלך. "אי"כ ב"ה **שכאן שמכניסים ס"ת נקווה להקב"ה שלא יצטרכו לשבור את הלוחות. כאן מקווים להקב"ה שישארו על ידי זה שיהיה קיים הישיבה וכל מה שיש כאן הקב"ה יעזור שיצליחו, ויהיה ברוב עם הדרת מלך, ויצא כבוד שמים מזה, והקב"ה ישמח בזה, ו"יקוים יהיה כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו". למרות שזה בהדרת מלך, לא יהיה שום רע ויהיה רק טוב, והקב"ה יעזור שכל אלו שנמצאים כאן יהיה להם עליה ברוחניות בגשמיות וכל אחד יזכה".**

כאן הביא מרן את המשנה בסוף עוקצין שעתידי הקב"ה להנחיל לכל צדיק שי עולמות, ומה זה עולמות אנו לא יודעים ואיכן הם ונגיד ענינים רחנים. אבל הרמב"ם בפיה"מ אומר פשט שאם נקח כל מעדני ותענוגי העולם ותכפיל בשלוש מאות ועשר, זה מה שיגיע לכל צדיק.נו יש מושג מה זה העולם הבא ויכול להיות שזה יהיה על כל מצוה.ונקווה שכל אחד יזכה לזכה שכה.

ה' ינחילנו שנזכה לזה ושיקוים יהיה כבוד ה' לעולם ישמח ה' במעשיו. ואנו נשמח בו והוא ישמח בנו. ונזכה לגאולה האמיתית במהרה בימינו אמן סלה.

עוד הגיע רבנו בחורף ס"ט ודיבר על דברי הגר"א לפני פטירתו מה אפשר לזכות בעולם הזה בפרוטות. לאח"מ הביא את דברי הרמב"ם הנ"ל על ש"י עולמות.

ובקיץ ס"ט הגיע רבנו למסור שיעור כללי על תוס' בנדרים ודברי חזוק. ובאחרונה הגיע בערב שבועות תשנ"א. ומסר רבנו שיחה על שבועות.

לבנין החדש

בימים אלו החלה הבניה ברמה ג' בבית שמש לבמנה הקבוע של הישיבה, רבינו יגע וחקר הרבה בענין זה שיהיה במקום הראוי לאכסניה של תורה.

באלול תשע"ו נכנס הגר"ב לרבינו בבקשה כי יצטרף חתימתו למכתב אותו כתב לחיזוק בני הישיבה לעשות מבחנים על החומר הנלמד בסדר ב'.

פעם עמד על הפרק להביא לישיבה לכהן כר"מ בישיבה ת"ח גדול מחשובי הרמ"ים בבני ברק, אותו ת"ח שאל את רבינו בדבר ונענה ע"י רבינו כי כדאי לו ודאוי לו במשרה, אולם כאשר פנה הגר"ב סולוביצ'ק לרבינו לקבל עצתו בענין סיפר לו לו רבינו.

המעשה שהיה ברב מפונבז'י שנסע דרך ארוכה בכדי לדבר בלימוד עם מרן הגר"ח, ובבואו לפני הגר"ח הציע בפניו שאלה על דברי הרמב"ם באמרו צריך להבין למה הרמב"ם כתב? הגר"ח ענהו לא צריך להבין "למה" צריך להבין "מה" כתב הרמב"ם. ואמר הרב מפוניבו כי זה הוא הדבר הכי גדול שקיבל מהגר"ח, הוסיף רבינו ואמר אתם הרי נכד של הגר"ח, אצלכם בישיבה מלמדים מה כתוב ברמ' ואותו ת"ח מלמד" למה" כתוב בר"מ אי"כ נראה לי שזה לא מתאים לישיבה שלכם.

ישיבת תפארת חיים

נפתחה באלול תשס"ו לבחורים מבני עדות המזרח בעיר תל אביב ע"י הגאון רבי ברוך ויסבקר שליט"א.

שח הגר"ב ויסבקר שליט"א: בשנה שעברה כאשר הקמנו את הישיבה הגדולה הספרדית, הגיעו הורים אל הגאון הגדול ראי"ל שליט"א כדי לשאול אותו האם לשלוח את בניהם לישיבה החדשה. הם טענו ואמרו לו; הרי בכל זאת מדובר בישיבה חדשה, ישיבה בלי ניסיון. ראש הישיבה שליט"א ענה ואמר להם: אם מאחורי הישיבה החדשה עומדת ישיבת 'בית מתתיהו', הרי שאין היא נקראת ישיבה חדשה. ברוך ד' שהגיעו אליה מיטב הבחורים הספרדים מהישיבות הקטנות ואף היה צורך לפתוח שני שיעורים. החצי השנה הראשונה לקיומה של הישיבה הוכיחו את דברי הגאון הגדול ראי"ל שליט"א, שכאשר עומדת ישיבה מעולה וותיקה מאחורי הקמת ישיבה חדשה, הרי יש בזה ערובה להצלחתה.

שיחת רבנו

רבנו הגיע לישיבה לתל אביב באיסור חג השבועות תשס"ח ואמר כמה דברי חיזוק. ואמר: שוה כל החיים של בן אדם בשביל לתקן מידה אחת, אי אפשר תורה בלא מידות ואי אפשר מדות בלא תורה. הנה תל אביב זה לא מקום טהור כ"כ, אבל מקום תורה אחד יכול לטהר, אני לא יודע את כל תיאא אבל הרבה זה יכול לטהר, ומקום טהור זה דבר גדול.

ניתן לתרום לגליון מכל עמדות נדרים פלוס ברהבי הארץ באמצעות לחצן קופות נוספות. בחיפוש יש להקיש כאיל תערוג.

כמו"כ ניתן לתרום דרך המערכת הטלפונית הממוחשבת 24 שעות ביממה, בחיוג לטל' 037630585 שלווחה 198

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

ביאורים בתפילת ראש השנה

יומא טבא לרבנן

בערב ראש השנה אחר תפילת שחרית כותיקין, יערוך רבינו שליט"א כמידי שנה את הסיום על מסכת קידושין בבלי וירושלמי בהיכל בית הכנסת לדרמן קומה ב'. תחילת הסליחות בשעה 03:50 לפנות בוקר ולאחריה (בערך 06:00) תפילת שחרית.

אחרי התפילה ניתן יהיה בעז"ה לעבור להתברך מרבינו. נתבקשנו לציין: מחמת דוחק המקום של האלפים המשתתפים, נא לשמור על הסדר, וניתן יהיה להשיג יין של הסיום, משיירי מח שליט"א ברחבת רחוב רשב"ם, מתחת לבנין בית הכנסת.

מסוד חכמים ונבונים ומלמד דעת מבינים אפתחה פי בתפלה ובתחנונים. צ"ב מהו סוד חכמים ונבונים. ויל' דבע"ז ז' ב' פליגי ר"א אומר שואל צרכיו ואח"כ יתפלל ר' יהושע אומר יתפלל ואח"כ שואל צרכיו וחכ"א שואל צרכיו בשו"ת או בבקשות הקודמות ומסיק שכן הלכה כחכמים, וזהו מסוד חכמים ונבונים שקבעו שתחלה יתפלל שבח ואח"כ יבקש בקשותיו אפתחה פי בתחלה בתפלה ואח"כ בתחנונים.

כבדקת רועה עדו מעביר צאנו תחת שבטו. פי' כבעה"ב שמעביר מעשר בהמה תחת שבטו כמש"כ מעביר צאנו תחת שבטו וכמ"ש בר"ה י"ז א' בר"ה כל באי עולם עוברין לפניו כבני מרון כבני אימרנא פירש"י של מעשר בהמה והעשירי סוקרו בשבט לסימן כך כל מי שנגזר עליו אפשר להכיר וכמ"ש בהוריות י"ב א' ואף שהאדם שנגזר עליו אין יודע כלום כמו שהכבש אין יודע שסקרו עליו וכ"כ בשם האריז"ל שאפשר להכיר מי שנגזר עליו.

ותשובה ותפלה וצדיקה מעבירין את רוע הגזרה. בר"ה ט"ז ב' חשיב ד' דברים ומוסיף שם שינוי השם והכא לא חשיב לי' משום שזה לא תלוי בעצמו אלא באחרים.

היום הרת עולם. פי' כמו בהריון וכמו ששם יכול הקב"ה להפך מזכר לנקבה כמו שהי' בדינה (עי' ברכות ס' א') כן בכל הגזרות שנגזר בר"ה אפשר להפך, וכמ"ש בר"ה י"ז ב' הרי שהיו ישראל צדיקים גמורים כו' הרי שהגזרה מתקיימת אלא שנהפכת ע"ש.

כתב מהר"ל (מובא בד"מ א"ח ס"ס תקפ"ב ושו"ע שם) בשם הירושלמי מאן דדמיך בריש שתא דמיך מזלי' וכן מובא בדרשות ר"י בן שועיב דרשה לר"ה בשם הירושלמי (ולפנינו חסר זה בירושלמי). והנה תיבת דמיך הוא תרגום שכיבה עי' ב"ר פע"ב סי' ג' לכן ישכב עמך הלילה עמך הוא דמיך עמי לית הוא דמיך אלא שחז"ל השתמשו בלשון מושאל ע"ז גם על שינה ומיתה כידוע, ומדקאמר כאן מאן דדמיך ולא אמר מאן דניים י"ל דדוקא בשוכב לישן יש קפידא אבל המתנמנם בישיבה וכי"ב אין קפידא בזה. וכן מש"כ הרמ"א יושב בטל כישן דמי דוקא יושב דהיינו בקביעות.

(טעמא דקרא)

עלי שי"ח

"ותשובה ותפילה וצדקה"

בימים אלו באים לרבינו מכל גוונים הקשת יהודים מארבע כנפות הארץ, כשבפי כולם בקשה אחת: ברכנו רבינו, לשנה החדשה, שתכלה שנה וקצלותיה, תחל שנה וברכותיה. כל יהודי והקצלות שאצלו רח"ל, ומיידל בברכות האישיות שלו, ורבינו בסבלנות אין קץ מאזין לכל אחד ומברך איש לפי רוחו.

אחד מהנכנסים בימים האחרונים היה יהודי מכובר, שנכנס כולו שפוף ודואג, ותינה בפני רבינו את הצרות של"ע יש לו, הן מצד חינוך הבנים שרח"ל אין לו הרבה נחת מהם, הן מצד 'לשדך הבנות' שהמצב אצלו לא שפיר, בלשון המעטה, ועוד כהנה וכהנה צרות שה' ירחם, והוא הולך שבור ורצוץ כל הימים, אין לו יום ולא לילה מצער. והלימוד קשה עליו מאוד וכל שכן שאר הדברים בסדר היום שהולך קשה מאוד, ומי שעבר מעט מסבל של חינוך הבנים יודע היטב כי הוא מהדברים הקשים ביותר שיש בעולמנו.

ורבינו פונה ואומר לו בקיצור, כדרכו: תשובה ותפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזירה, אין זה נוסח של תפילה בעלמא. זה מציאות !! ואי"ה תזכה שישתנה לטובה גזר דינך.

ונסיף כאן כי הנה במה שאמרנו 'תשובה ותפילה וצדקה מעבירים את רוע הגזירה' יש להבין מדוע הקדימו את התשובה, ואחרי זה תפילה, ולבסוף צדקה, וביאר בזה רבינו (מובא במחזור סדר תפלתנו): שתשובה נכתב הראשון כי אחרי שעושים תשובה, אז התפילה והצדקה מתקבלת (עי' מטה משה הלך ה' סימן תת"ח).

והוסיף רבינו, כי באמת מצד הגזירה, מספיק או תשובה או תפילה או צדקה כדי להעביר רוע הגזירה, ואין צורך כל השלוש, והקב"ה יזכנו שאבינו מלכנו יקרע רוע גזר דיננו. וזוכה כולנו להכתב ולהחתם בכתיבה והתימה טובה.

==

בהזדמנות זו, כאן המקום להביע את התנצלותנו בפני מאות הקוראים החשובים שידיו, שטורחים להגב בהערות והארות על הנכתב בגליון, אנו קוראים את הכל ויש בכל דבר תועלת גדולה, אלא שלא על הכל ניתן להגיב מעל גבי הגליון מחמת צמצום המקום, ונקווה שזוכה תמיד להגדיל תורה ולהאדירה בלי שום מכשול.

בברכת שבת שלום כתיבה וחתימה טובה

יצחק זלמן שני

לשנה טובה תכתבו ותחתמו

א"ה בליל א' דראש השנה, אחרי גמר תפילת ערבית יקבל רבינו, את רבבות עמך בית ישראל לברכת שנה טובה, בבית הכנסת לדרמן (ק"ב), ולאחמ"כ בסמוך לביתו ברחוב רשב"ם 23. קבלת הקהל בערך בין השעות:

20:30 ועד 21:30

בליל שני של ראש השנה, יקבל בבית המדרש לדרמן (ק"ב), בגמר תפילת ערבית, את כל הקהל לברכה ולגוט יר"ט.

תחילת ערבית: 19:40

לקט בעניני אמירת הסליחות

- טוב יותר לומר הסליחות עם הציבור ואף שהם אמרים במהירות קצת, מאשר במתינות ביחידות.
- טוב לעמוד בשעת אמירת הסליחות, אכן זקן או מי שהוא עייף מאד ובפרט אותם האומרים הסליחות מוקדם בבוקר, ומתחילים לפני עלות השחר וכד', יכול לשבת, אבל יש לו לעמוד בשעת אמירת "אל מלך יושב" ו"ג מדות, ובשעת אמירת הוידוים חייב לעמוד.
- יש שכתבו שכשאומרים בסליחות אותם הפסוקים של השתחויה (אחר "לך ד' הצדקה"), ראוי להשתחוות לצד מזרח, כי אם אינו משתחוה ואומר אשתחוה, הרי הוא כדובר שקרים לפני המקום, וכתב רבינו שליט"א דהוא כמו שמצינו ב"עלינו" שכשאומרים "ואנחנו כורעים ומשתחוים", שיש להשתחוות.
- בנוסח "אל מלך יושב" אומרים "זכור לנו היום ברית וכו' ובהרבה נוסחאות כתוב "וזכור" עם ו"ו החיבור, וכתב רבינו שליט"א, "וכן ראוי על פי הדקדוק", ועוד כתב "שול"ו החיבור עושה את זה לזכירה מעליא".
- שוחין קצת בתיבות "ויעבור ד' על פניו", ובתיבת ויקרא מגביהין ראשם, ונוהגין שבשני השמות שבי"ג מדות ד' ד' אין שוחין.
- נוהגים לומר הפיוט "שחר קמתי", אף אם קם לאחר עלות השחר, וכתב רבינו שליט"א "והכל כמנהג המדינה". ואף אם אומר את הסליחות בחצות, וכתב רבינו שליט"א "מחצות כבר תחילת הבוקר".
- אם בעת שהתחילו ה"ג מדות היה מנין, ובאמצע יצאו מקצתן, כתב רבינו שליט"א "שיתכן שמותר לסיים".
- אם התאספו עשרה רק בסוף הסליחות, יש להם לומר סליחה אחת לפחות כדי שיוכלו לומר קדיש עם תתקבל.
- האומר את הסליחות במתינות, ואינו מספיק לסיים עם הציבור, והציבור כבר אומרים "ג מדות, יש לו להפסיק באמצע הסליחה כדי לומר עמהם "ג מדות, ואח"כ ימשיך ממקום שבו פסק.
- מי שאיחר לבוא לסליחות, יאמר עם הציבור הסליחה שהם אומרים עכשיו, וישלים אח"כ מה שחיסר.
- שאלו לרבינו שליט"א למה לא רואים למעשה שמקפידים כל כך לחפש מי שיש בו המעלות הכתובות בהרמ"א, וכתב רבינו שליט"א: "שהרמ"א מייירי כשכולם שוין לטובה, וכולם יכולים להיות ש"ץ, אז יש ענין לחפש את מי שיש לו יותר 'מעלות', אבל מתי שלא כולם שוין, ולא כולם יכולים להיות ש"ץ, יכולים לשלוח לפני התיבה להתפלל הסליחות מי שיכול להיות חזן טוב".
- בישיבות קטנות, הבחורים יכולים להתפלל סליחות לפני העמוד, אף שרובם עדיין לא נתמלא זקנם, ורק בתענית ציבור יש להקפיד.
- בשבת אין ראוי לש"ץ להכין את עצמו ולעבור על הסליחות וכו', כדי שיוכל להתפלל לפני העמוד.
- מותר לכל אחד ואחד להתעטף בטלית שלו לפני סליחות ולא לברך, ולאחר הסליחות, יפשיטנו, ויברך עליו.
- אם נזדמן לו לשמוע "ג מדות קודם שבירך ברכת התורה, יש מקום להקל לענות עם הציבור.
- לא נהוג לעשות נפילת אפיים אם אין ספר תורה.

(האלולים קודש לה)

דברים שאירעו בראש השנה והביאם רבינו שליט"א בספרו "למכסה עתיק"

- בר"ה הקריבו קין והבל (בראשית ד, ג) ז"ח (ל"ג, ב)
אברהם נימול בר"ה. (בראשית יז, כג) פס"ר (פמ"א ו') [ולע"ע לא מצאתי].
נולד יצחק. (בראשית כא, ב) זזה"ק (ח"ג ש"ב ב'), וכו' בזו"ח תולדות, דיצחק נולד בר"ה. אכן בגמ' ר"ה יא, א איכא פלגותא.
עקידה היתה בר"ה. (בראשית כב, א) פס"ר פמ"א ו', ובברייתא שמובאת במחזור וטרי עמ' יד א' שהיה בתקופת תשרי.
[וציין במהדורה חדשה לשקל הקודש ה' קידשה"ח פ"ט ה"ד בבה"ל ד"ה תקופת].
ברכת יצחק ליעקב. (בראשית כז, א) בזזה"ק (אמור צט, ב בר"מ).
יום הולדת פרעה. (בראשית מ, כ) בעלי התוס' החדש.
יצא יוסף מבית האסורים. (בראשית מא, ח) ר"ה י, ב. ועי' טעמא דקרא שם.
מעשה דחנה. (שמואל א, ד) זזה"ק פנחס רלא, א דכל מקום שנא' ויהי היום זה ר"ה.
ויהי היום ויאמר יונתן בן שאול אל הנער נשא כליו לכה ונעברה אל מצב פלשתים אשר מעבר הלז ולאביו לא הגיד.
(שמואל א' יד, א). ולפ"ד הזזה"ק פנחס רלא, א הוי בר"ה, וצ"ע אם אפשר לאמרו כאן. וצ"ל דאין למדין מהכללות.
[למכסה עתיק שמואל א, ד וע"ע טעמא דקרא שם]
ביאת דוד לבית של נבל. (שמואל כה, ח) רש"י שם, וכן מבואר בר"ה יח, ב זזה"ק וארא כג, ב.
ויהי היום ויעבר אלישע אל שונם. (מלכים ב ד, ח). זזה"ק (פנחס רלא א').
ויהי היום ויבא שמה. (שם יא) זזה"ק ריש בא וריש בשלח.
ויגדל הילד ויהי היום ויצא אל אביו אל הקצרים. (שם יח). וצ"ע דלפ"ד הזזה"ק פנחס רלא, א הוי בר"ה, וצ"ל דאין למדין מהכללות. [למכסה עתיק שמואל א, ד, וע"ע טעמא דקרא שם]
ביום ההוא יתקע בשופר גדול (ישעיהו כז, יג) ואז גם יצאו מהגוים. רוקח פר' בהר.
ויהי היום ויבאו בני האלקים להתיצב על ה' ויבוא גם השטן בתוכם. (איוב א, ז) תרגום, וכו' בזזה"ק פנחס רלא, א.
הריגת גדליה. (ירמיהו מא, א) ט"א ר"ה יח, ב יט, א בשם הירושלמי דהיה בב' תשרי. [וע"ע בלמכסה עתיק מלכים ב' כה, כה]

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות וש"ת מרבינו

להנצחות ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

גיליון מס' 249 יום כפור
תשע"ח שנה חמישית

גליון זה לרפואות
הר"ר רפאל יצחק משה בן שבע
לרפואה שלמה

דברי שי"ח

ממרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

❧ ביאורים בעניני יום הכפורים ❧

ביום הכפורים תעבירו שופר. יש לעיין למה נקרא יום הכפורים לשון רבים ולא יום כפור. ואולי לרמז שגם המתים מתכפרים ביום כפור כמש"כ הרמ"א באר"ח סוף סי' תרכ"א. שו"ר שכ"כ שם המ"ב סק"ח (ובזוה"ק ויקרא ק' ב' אמרו טעם אחר).

אבינו מלכינו מחה והעבר פשעינו וחטאתינו מנגד עיניך. במ"ב סי' תקפדברי שיח יום כפור 31"ד סק"ג כ' שצ"ל חטאתינו ופשעינו שתחלה יש לבקש על הקל ואח"כ על החמור, ויש ליישב גירסתנו דביומא פ"ו ב' אר"ל גדולה תשובה שזדונות נעשו לו כשגגות משמע דשגגות נמחל לגמרי כשמתפלל ומבקש, והנה מחה הוא לשון מחיקה שנשאר רשומו ניכר אבל העבר הוא שמעביר לגמרי, וכאן מחה מקביל נגד פשעינו והעבר נגד חטאתינו, לכן תחלה אנו מבקשים מחה פשעינו דהיינו שהמזידים יתהפכו לשגגות, ואח"כ מבקשים העבר חטאתינו דהיינו אותן השגגות העבר לגמרי כיון שכבר נתהפכו לשגגות ודו"ק.

על חטא שחטאנו לפניך באונס וברצון. הא דאונס צריך כפרה אפ"ל דמכיון שפ"א עבר ברצון לכן הגיע אח"כ לידי אונס, וכע"ז איתא בתוספתא דשבועות פ"ג ה"ג היה רבי אלעזר בן מתאיא אומר הרואה עוברי עבירה מתחייב לראות וכו', והיינו דמכיון שחטא ברצון הרי הוא נענש אח"כ לראות עוברי עבירה. ועל חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע. אפ"ל דהכונה שהיה מרוצה מהיצה"ר ששידל אותנו לעבירות, ועו"ל שזה לימוד זכות שמה שחטאנו הוא משום שיצה"ר פיתה אותנו. (טעמא דקרא)

שו"ת בעניני תשובה

ש. הקשה גאון אחד מה שבשבת אסור להתוודות, וכי מי שרוצה לעשות תשובה בשבת יצטרך להמתין עד לאחר השבת. ת. וידוי אינו מעכב, הרי אמרו בגמרא (קדושין מ"ט, ב') "שמא הרהר תשובה בלבו" ונקרא צדיק גמור (ועיין מנ"ח מצוה שס"ד סק"א). ומה שאסור וידוי בשבת הוא משום דלא עדיף מתפלה. "שאיין אנו עזי פנים וכו' אשמנו בגדנו וכו'".

ש. איך תיתכן הקדמה כזו שאין אנו עזי פנים כו' אם חוטאים אנו כל כך, משל לאדם האומר לחבירו: איני יכול לומר שלא גזלתי ממך כלום, אבל גזלתי ביתך כספך ושדך...

ת. תחילה אומרים על כלל ישראל, והרי יש בהם גם צדיקים, ועל זה אומר בלשון כללי שאי אפשר לומר שלא חטאנו, ואחר כך מפרט על הנך שיש יחידים בהן שהם אשמנו וכו'.

ש. במשנה (יומא פ"ה, ב') "האומר אחטא ואשוב וכו' אין מספיקין בידו לעשות תשובה", מהו בהפסיק לומר כן, האם זה קאי על הגברא שזהו שיטתו וכך נוהג אבל הפסיק לומר כן מכפר אף על עבירות שאמר עליהם כן, או שמא על עבירות שאמר כן אין מספיקין בידו לשוב. וברמב"ם (פ"ד מתשובה ה"א) כתב שהוא משום גודל העבירה וחומרתה, א"כ אף אם הפסיק לומר כן.

ת. הטעם הוא משום שבאופן זה התשובה היא סיבת החטא ולא יתכן שתכפר, א"כ ודאי לא מהני תשובה אף שהפסיק. והמקור לזה שהטעם הוא כיון שהתשובה סיבת החטא, הוא בגמ' (יומא פ"ז, א') שאמרו שם שאף לרבי שיוהכ"פ מכפר בלא תשובה, באומר אחטא ויוהכ"פ מכפר אין מכפר, "אגב שאני", ופירש רש"י "מאחר שעליו הוא סומך לחטוא אינו מכפר", והן הן הדברים. אבל בעיקר הדבר נראה שודאי תיתכן תשובה, רק שיותר קשה לו.

ש. למה לא נזכר בנוסח הוידוי שלנו קבלה על להבא. ת. הוא דבר בפני עצמו שלא שייך לוידוי, ואף שברמב"ם (תשובה פ"א ה"א) כתב שהקבלה היא חלק מהוידוי, כנראה שאם כל כך מתוודה ומתחרט נכלל בזה קבלה. (ועי' בספר "שערי תבונה" למרן בעל קה"י זצ"ל סימן א').

(דרך שיהיה)

❧ עלי שי"ח ❧

"לפני מי אתם מטהרים"

כשהגיע מרן בעל הקהילות יעקב זי"ל לגור בבני ברק, התגורר תחילה עם גיסו מרן החזון איש זצ"ל. תקופה קצרה אחרי שהחל לגור שם ביקש מרן החזון איש לבנות בקצה הדירה מקוה קטן כשר הראוי לטבול בו, וכמה שנים אחרי פטירת החזון איש. עבר מרן הקהילות יעקב לגור ברהוב רשב"ם 23 (באותה מבנה בו גר רבינו שליט"א, מחלקו האחר של הבנין), גם הוא זי"ל ביקש שיבנו עבורו מקוה קטן לטבילה, ובאותה תקופה הגאון האדיר רבי גדליה נדל זצ"ל שהיה ידוע בפקחותו הנחה את פועלי הבנין כיצד לבנות באופן המהודר ביותר לשיטת מרן החזון איש זי"ע. ויחד עם הגאון רבי שמריהו גרינמן ועוד כמה תלמידי חכמים הוקם מקוה קטן ומהודר במרתף הקטן שתחת הבנין.

כמעט כל בוקר היה מרן זי"ל טובל בו וכן בשבתות ובימים טובים כפי מנהגו.

בשנותיו האחרונות עבר מרן הקה"י לדור בצוותא חדא עם בתו הרבנית ברום תחי' ושם בנו מקוה נוסף עבורו, אך במקוה הקודם היה להבחל"ח מרן שליט"א משתמש בו ובמשך הזמן היה טובל בו לעיתים, וגם אחרי פטירת אביו מרן הסטייפלר, היה ממשיך להשתמש בו מפעם לפעם.

בשנים האחרונות בעקבות תקלות טכניות רבות היה המקוה ישן ומוזנח מאוד, ועל אף הכל לא נמנע מרן מלטבול בו.

בשבועות האחרונים התעורר נדיבי עם לשפץ את כל המקוה מחדש ולבנות אותו שוב, ורבינו שליט"א שמח מאוד, ובימים אלו הסתיימו כל עבודות הבניה ובנו מקוה מהודר מאוד על פי שיטת מרן זלה"ה, בצד המקוה בנו אוצר שיהיה זריעה (ולא עשו השקה), ומכיון שבתקופה זו אין עדיין מי גשמים לכן הביאו בלוקי קרח לאוצר, ונמס בתוכו וזה כשר למקוה, ובעז"ה בחודשים הבאים שיידרו גשמים ממש יתמלא האוצר ממי גשמים שזה הטוב ביותר.

והנה מובא בצוואת ר' יהודה החסיד אות י"ח "לא יעשה אדם מרחץ בתוך ביתו, ואם יעשה הבית יחרב, אא"כ עושה לרחוץ רבים בו" ושאלו את רבינו אם כן איך בנה מרן זי"ל ומרן הסטייפלר מקוה בתוך ביתו, והשיב שאכן מטעם זה היה מרשה לאחרים לטבול שם, ואז כבר נחשב כמו מרחץ של רבים ואינו סכנה.

בברכת שבת שלום, אהר חתימה טובה
יחזקאל שבת

פרסום ראשון

על פי אוצרות רשימותיו של תלמיד מרן שליט"א - הג"ר אליהו מן שליט"א - העתידים לראות אור בספר איכותי: "כל משאלותיך" - כל השאלות, העצות, הכוונות והדרכות - בחיי היום יום, שמעניק רבן של ישראל שר התורה שליט"א לדופקי שערו.

אמרתי לרבינו כי שאלתי יהודי - מה אתך בענין עשיית לקראת יום כיפור, האם אתה מתרומם? והוא ענה בכאב ויאווש - אינני יכול לחזור בתשובה, כי יש לי אינטרנט נורא.

חלילה, תראה בפנים את דברי הר"מ סוף פרק ג' מהלכות תשובה שכתב - כי אין דבר עומד בפני התשובה!

אומרים בתפילת יום כיפור ותתן לנו ה' אלוהינו וכו' למחילה ולסליחה וכו' ולמחול בו את כל עוונותינו, יש כאן כפל לשון שאומר שוב את כל עוונותינו, והכוונה - כל עוונותינו כמו שכתב הרמב"ם הל"ל ספ"ג מתשובה שאין דבר העומד בפני התשובה.

הזמינו אותי לדרוש בפני בעלי תשובה היום, שבוע לפני ראש השנה, מה לומר להם בשם הרב משהו מעשי ליום הדין?

ללמוד תורה (בחברותא ושמיעת שיעורי תורה) זה הדבר הכי מרכזי וחשוב לקראת יום הדין - ותלמוד תורה כנגד כולם.

הרב ... ר"מ בישיבה גדולה, וראש הישיבה שם מבקש שידבר התעוררות לפני תקיעות ביום ב', הוא מפרסם שלא להראות עצמו ביום קדוש הזה. ב. על מה לדבר בישיבה

(א) זיכוי הרבים הוא דבר גדול (ב) לדבר על תורה ת"ת כנגד כולם.

סיפר לי רבי זלמן רוטברג כי הפצירו בחז"א לדבר לפני תקיעות עד שהסכים והחז"א נהיה אדום, ואמר רק המשנה של אמר רבי יוסי בן קיסמא וכו' אם אתה נותן לי כל כסף וזהב ואבנים טובות ומרגליות שבעולם איני דר אלא במקום תורה לפי שבשעת פטירתו של אדם אין מלוין לו לאדם לא כסף ולא זהב ולא אבנים טובות ומרגליות אלא תורה ומעשים טובים בלבד וכו' ויותר לא אמר. אני זוכר את זה הייתי שם.

בדרך כלל מדברים התעוררות על המשפט והדין, מה יש במשנה הזו שאמרה? חיזוק בתורה זה הדבר הכי חשוב לשעה זו

בנוסח התפילה ותערב לפניך עתירתינו כעולה וקרבן, מה הכוונה כקרבן הרי גם עולה זה קרבן? קרבן שאינו כליל. אבל כליל מקודש יותר, ואם כעולה למה לי למימר קרבן? מכל מקום, אין בו אכילת אדם, ויש בשלמים מה שאין בעולה.

אמר לי רבנו: אין לזה טעם לומר סליחות לא באשמוות הבוקר ענין שלאפצאך אויס ובא לומר סליחות...

בישיבה בפתח תקוה הלכתי לסליחות בנץ בבה"כ הגדול ואמרנו סליחות, ואח"כ התפללתי בנץ. ועל ידי זה ראיתי שם ספרים מעניינים, מצאתי שם כמה ספרים שחתום שמו של רבי זונדל מסלאנט שכמה מתלמידיו היו בין המייסדים, והיו שם הגהות בכתב יד קדשו, והעתקתיים. ובשי"ח השדה ח"ג בסוף יש ליקוטים והערה אחת שהיא ארוכה שהעתקתי הדפס שם.

אמרתי לרבנו. סיפר לי הרב ... כי באחת הארצות בפאתי אירופה (ונקט בשם הקהילה והמקום) קיימת קהילה יהודית חרדית, ושם נהגו ב'נעילה' שכל פעם כאשר אומרים "ג' מדות תוקעין בשופר.

ה' שם יהודי הרב ... שהוא היה התוקע שנים רבות, והוא שייך שם גם לח"ק, ונהוג בקהילה כאשר יהודי הולך למות, חבר מהח"ק בא לשהות עמו, והנה לפני נעילה קראו לו כי יש אשה חולה מאד. הוא מאד לא רצה ללכת כדי לא להפסיק חזקתו, וניסה לשלוח אחר במקומו ולא עלה בידו, ונאלץ ללכת לשם ובאמת היא הייתה גוססת ושהה שם בשעת פטירתה. וכאב לו על הפסקת חזקת התקיעות שלו, והנה אחר יום הכיפורים הרגיש לא טוב, ולקחוהו לבית חולים וראו שצריך מיד ניתוח לב, וניתחו אותו מיד, והרופא אמר: לתקוע תקיעות חזקות כמו שהיה נוהג תמיד (לתקוע בקול גדול ולנפוח בכוח) צריך לב חזק, ואם היה נשאר בית הכנסת ותוקע היה מת שם, ובזכות שעשה מצוה עם הגוססת נשאר חי. ע"כ. והרי יש איסור שבות לתקוע ביום כיפור. וכי נכון הדבר לתקוע כמו שהם עושים?!

ודאי שלא. לבטל את התקיעות הללו באמצע הסליחות. לא מבעיא בבין השמשות, אלא גם אחרי ביה"ש כיון שעדיין מתפללין נעילה זה יום הכיפורים - וזה תירתי דסתר, (ובכלל הרי אין נעילה אחר צאת הכוכבים. כי זמנה של נעילה היא עד צאת הכוכבים). א.ה לגבי התקיעה שאחרי נעילה המ"ב בסי' תרכ"ג סק"א מתיר לתקוע בבין השמשות ורק בודאי יום אוסר. עוד מבואר במ"ב סק"ב שעכשיו שנוהגים לסיים נעילה בלילה אין למחות בידם.

ספרתי לרבנו. ב' אנשים נפגשו באוטובוס והאחד שאל את חברו מי הוא ומה הוא? ענה: אני יום כיפור איד... ומקובל, שהגדרה זו מדגישה - יהודי שכל השנה לא בא להכל"ן רק ביר"כ. שאלו חברו: אתה לא נראה כך, אתה הרי חבוש כיפה וזקן.

אמר לו ההוא: אסביר לך מה כוונתי. שירתתי בצבא הרוסי 5 שנים, ושם צריך לעבוד יום יום 365 ימים בשנה, וגם בשבת. אם לא אחת דתו להמית. הגיע יום כיפור ורע היה עלי מאד לעבוד ביר"כ ואז עלה לי רעיון, כל מי שמוציאים לו שן למחרת יש חופש, כי פעם הוצאת שן ה' נורא.

באתי למפקד ומאד התאוננתי כאילו כואב לי השן והוציא את השן וה' לי יסורים נוראים, ולמחרת לא עבדתי. וכך 5 שנים - כל שנה שן והראה לו שחור לו 5 שיניים. זה הפירוש - יום כיפור איד... ע"כ.

האם היה חייב לעשות כך, ומדוע עשה כן על יום כיפור ולא על שבת שהרי שבת יותר חמורה.

הוא לא מחויב בזה, ולכן, אם נקודת הדגש שלו הייתה רק על יום כיפור הוא עשה כפי הדגישו.

מתוך מכתב/ ציבור שלחלקם קשה הצום במיוחד, ועל כן החליטו להנהיג לקצר בתפילת הנעילה כדי לסיים ממש בזמן. וכדי לעמוד במשימה עליהם להוריד 40 דק' מכל שנה. הם שואלים במה הם יכולים לקצר? (א) למהר באמירת הסליחות או לדלג על חלק מהסליחות (ב) לומר פחות מ' פעמים "ג' מדות (ג) למהר בחזרת הש"ץ בקטעים שהחזן אומר לבדו (ד) למהר באמירת אבינו מלכנו או לדלג [אמנם יש לציין כי הבחורים יותר מכוונים באבינו מלכנו מבסליחות] (ה) לקצר בזמן שהש"ץ ממתיין לציבור עד שיגמרו שמר"ע ולהתחיל חזרת הש"ץ מיד כשסיימו מנין אנשים את תפילתם [בתפילה משתתפים כ-450 איש]. במה עוד אפשר לקצר? אולי למהר בסליחות ולהספיק ברכת כוהנים ואח"כ לומר אבינו מלכנו בניחותא.

צריך לסיים בזמן. ולגבי השאלות (א) אפשר (ב) לא לפחות (ג) אפשר (ד) אפשר לא לומר פסוק בפסוק (ה) כשיש עשרה יתחיל. לבקש מראש הישיבה שיקצר בשמ"ע דערביית או שלא יחכו עליו

שאלות פרקטיות שונות שעלו על שולחן מלכים,

האם לרוץ בנעילה להספיק ברכת כהנים, כי מאן ימר שזה גדול מזה? במנין של החז"א אף פעם לא הספיקו ברכת כהנים רק פעם אחת. ר' שמואל גריינמן הדדו קצת והספיקו ברכת כהנים.

האם חז"א ואביו קבלו מלקות בערב יר"כ? זה היה מנהג בחו"ל, כאן לא נהגו.

סיפר רבנו. באחד ממוצאי יום הכיפורים בישיבת בית יוסף אצל אבא, אמר אחד הבחורים לבני הישיבה: נאחר את האכילה ברבע שעה ונלמד רבע שעה, אחרי הברכה.

אבא שמע מכך, נכנס לבית המדרש ומיד הכניס את כולם לאכול, וגער בבחור שעשה זאת.

אמרתי כי מרן הגרא"ל שאל בנאמר בוידוי של רבנו ניסים גאון אומרים "ואע"פ שאיני ראוי ואיני זכאי להתודות על עצמו וכל שכן על אחרים" מה פירושו אינו ראוי, אדרבא חוטא מתודה וצריך להתודות? ועוד, כיצד שייך וידוי על אחרים?

אם אין החרטה גמורה ונכונה זו הכוונה - אינו ראוי. ולגבי השאלה השניה - ש"ץ מתודה על אחרים שהרי כל תקנת שליח צבור זה על שאינן בקיאים.

לקבלת הגליון ניתן לשלוח בקשה במייל: 0573145900@okmail.co.il או בפקס: 077-2092005

נשמח לקבל הערות והארות וכן עובדות ושו"ת מרבינו

להנצחת ולתרומות: 053-3145900 כתובת: ר' יהודה הנשיא 52 בני-ברק

נשיה בחוקיך

עלון שבועי על פרשת השבוע ועניני השעה
מתורתו של מרן פוסק הדור רבינו **נסים קרליץ שליט"א**

גליון מס' 177 • נצ"ר, ר"ה, י"ז תשע"ז-ח

ושבת עד ה' אלקיך (ל, ב)

עבודת ה' הנדרשת מאיתנו היא במקום ובמצב ובאפשרויות שנותנים לנו מן השמים

במס' סנהדרין (ק"ב ע"א) איתא כתיב (מלכים א', י"ג) אחר הדבר הזה לא שב ירבעם מדרכו הרעה, מאי אחר, אמר ר' אבא, אחר שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי נטייל בגן עדן, אמר לו מי בראש, בן ישי בראש, אי הכי, לא בעינא, ע"כ.

ובפשטות חושבים שירבעם חיפש כבוד ולא יותר, אבל אין זה מובן שהרי הקב"ה דיבר איתו כמ"ש שתפסו הקב"ה לירבעם בבגדו, ומה התשובה "לא בעינא". אלא נראה שהביאור הוא, שירבעם טען שהוא בדרגה יותר מדוד המלך, וא"כ הוא צריך לעבוד את הקב"ה מהדרגה שהוא נמצא בה, מהדרגה ש"אני בראש", ולכן אמר "אי הכי לא בעינא", ומבואר כאן שהשגיאה והטעות של ירבעם היתה שהאמת היא שאדם צריך לעבוד את הקב"ה במקום ובמצב שמשימים אותו מן השמים, ולא במקום שחושב ששם הוא דרגתו [וזה הסבר מדוע ירבעם טען כך, אבל מה הסיבה באמת שחשב כך, הוא מפני שהיה לו נגיעה של כבוד וכמ"ש המסילת ישרים פ"א].

ומן היסוד הזה נלמד, שיש לפעמים שהאדם חושב שהוא קובע את העבודה שלו, ואין זה נכון, הוא לא קובע, אלא הכל נקבע לפי המצב והאפשרות שנותנים מן השמים. זה מה שרוצים ממנו, שממש הוא יעבוד את ה'.

ומכאן לאלו שחושבים כגון שאם הייתי גר בעיר פלוני ליד אדם גדול הייתי יותר צדיק, ואם הייתי לומד בישיבה פלונית הייתי יותר תלמיד חכם, דמבואר בגמ' כאן דאין זו טענה, אלא רוצים ממנו את העבודת ה' שלו במקום ובמצב ובאפשרויות שיש לו.

(נמסר ע"י הרה"ג ר' אליעזר טורק ששמע מפי רבינו בהיכל כולל חזון איש, חוט שני)

ועתה כתבו לכם את השירה הזאת (לא, יט)

כיבוד אנשים בכתיבת אותיות

והנה מה שנהגו העולם, כאשר גומרים לכתוב ספר תורה, שכותבים את האותיות האחרונות בציבור, ומכבדים אנשים לכתוב אותיות, לכאורה, בעל הספר תורה לא גמר את כתיבתו ולא קיים את המצוה? וע"כ י"ל, שמאחר שהוא נותן להם רשות לכתוב, נחשב הדבר כאילו האחרים הכותבים הם שלוחים של בעל הספר לכתוב עבורו, וכמו שמבואר רמב"ם (פ"ז מהלכות ספר תורה) שמצות ספר תורה היא בו או בשלוחו.

ובנוגע לאורחים הכותבים רק אות אחת, נראה שודאי הוא שלא זכו במצות כתיבת ספר תורה, שהרי לא כתבו כל הספר תורה אלא רק אות אחת, ומלבד זאת, הרי אין הם קונים כלל חלק בספר תורה, לפיכך נראה בודאי שאין להם מצות כתיבת ס"ת כלל (ובכל אופן אינם טובים יותר ממ"י שכתב ספר תורה והקנהו לביהמ"ד, שלא יצא בזה במצות כתיבת ספר תורה, כמבואר בשו"ע (סי' ע"ר סעיף א', וברע"א שם) וכן אמר לי הגאון רבי נסים קרליץ שליט"א, שכתובת האותיות על ידי הציבור היא רק לכבד את התורה, לפיכך מחלקים אותיות, וכן כדי להיות מסייע בדבר מצוה, אבל אין להם בעצם המצוה כלום, שהרי אין להם בספר שום קנין. (הגר"א דינר שליט"א)

שו"ת ממרן פוסק הדור רבינו נסים קרליץ שליט"א

הלכ' עירוב תבשילין – ר"ה – יו"כ

הכין הכל מערב יו"ט יעשה עירוב תבשילין

שאלה: מי שהכין את כל האפיות והבישולים קודם יו"ט האם יעשה עירוב תבשילין?
תשובה: יש לו מצוה לעשות ולברך ע"ז, שמא יזדמן לו לבשל לכן יש לו מצוה לערב.

אורח או בו ישיבה בביתו האם יערב

שאלה: מי שלא מוטל עליו להכין צרכי הבית כאורח או בחור ישיבה האם יעשה עירוב תבשילין?
תשובה: לא צריך לעשות וכ"ש שלא יברך ע"ז, והאם מסופק שמא יצטרך לבשל יעשה ויברך.

תבשיל שנתבשל בתנור האם הוא תבשיל

שאלה: עירוב תבשילין צריך לעשות בפת ותבשיל, תבשיל שנעשה בתנור האם נחשב תבשיל?
תשובה: האם זה תבשיל גם בתנור דינו כתבשיל.

לא עירב וביו"ט נתחרט ורוצה לבשל

שאלה: מי שחשב לאכול את סעודת השבת אצל אחרים ולא עירב, וביו"ט התחרט ורוצה לאכול בבית ולבשל האם יכול לסמוך על עירובו של גדול העיר?

תשובה: אסור, ולא נחשב כנאנס שסומך על עירובו של גדול העיר, דאדרבה בשביל זה תקנו ערוב תבשילין.

בו הסמור על שולחו אביו

שאלה: בן גדול הסמור על שולחו אביו האם צריך לעשות עירוב תבשילין לעצמו?

תשובה: א"צ לעשות והטעם שהוא טפל להבית, ויתכן שאפילו אינו יכול לכיין שלא לצאת בעירוב אביו.

אורח המתעסק בבישול

שאלה: אורח או בן נשוי המתארח אצל הוריו ומתעסקים בבישול וכדו' האם יוצאים בעירוב של בעל הבית?

תשובה: אינם יוצאים בעירוב בעה"ב, ויכולים להשתתף בעירוב ע"י שיגביהו את העירוב קודם העירוב, ואח"כ בעה"ב יעשה העירוב גם בשליחותם.

בחורי ישיבה בשיבה

שאלה: בחורי ישיבה הנמצאים בישיבה האם הנהלת הישיבה צריכה להקנות להם חלק בעירוב תבשילים?

תשובה: א"צ להקנות להם והעירוב מתייחס לכל בני הישיבה כי הם קבועים בישיבה ואינם אורחים.

המתארח בבית מלון

שאלה: המתארחים בבית מלון האם צריכים לעשות עירוב תבשילין כיון שאינם מבשלין בעצמם?

תשובה: כיון שתבשילי המלון מיועדים לכולם לכן אין צריך לזכות להם.

שכח לערב ואינו נמצא בביתו

שאלה: מי ששכח לעשות עירוב תבשילין וכעת אינו נמצא בביתו האם יכול לעשות עירוב על תבשיל ופת שבביתו?

תשובה: יכול לעשות כן אם יודע שיש לו תבשיל ופת במקום מסוים בביתו, ויברך ויאמר כל הנוסח, דלא צריך לעמוד לפני העירוב ולברך, וכ"ז כשנמצא בתוך תחום שבת שיכול לבא לשם בשבת.

הלכות ראש השנה

סדר הסימנים

שאלה: האם יש סדר מסוים לאכילת הסימנים בליל ר"ה?

תשובה: יש מקום להקדים המינים המוזכרים להדיא בגמ' בענין זה, קודם התפוח בדבש, אף שיש לזה גם מקור כדאיתא בביאור הגר"א.

ברכה על סימני ר"ה בסעודה

שאלה: סימני ליל ר"ה כקרא רוביא וכרתי האם יברך עליהם בתוך הסעודה בורא פרי האדמה?

תשובה: יש להסתפק בזה, ולכן ראוי לפוטרם בדבר אחר שזדאי מברכים עליו בתוך הסעודה.

שהחיינו על פרי שה' לפניו בקידוש

שאלה: מי שה' לפניו רימון בזמן הקידוש ולא כיון לפטור את הרימון בברכת שהחיינו האם יחזור ויברך?

תשובה: כיון שה' לפניו בזמן הקידוש יצא בשהחיינו של הקידוש.

שמחה בר"ה

שאלה: האם יש מצות שמחה בר"ה כבכל יו"ט?

תשובה: מבואר שיש לשמוח בר"ה (מ"ב סי' תקצז סק"א), אמנם אין שותים יין בר"ה משום שמחה.

בכי בר"ה

שאלה: האם מותר לבכות בר"ה?

תשובה: אם בוכה מפני דאגה על חטאיו ע"ז כתוב לא לבכות, אבל אם בוכה מחמת דביקות או התרגשות ולא בכי של צער זה מותר.

ללבוש 'פראק'

שאלה: הנוהגים ללבוש 'פראק' בימים טובים, האם לובשים גם בר"ה?

תשובה: אפשר ללבושו גם בראש השנה, כיון שהרבה לובשים אותו אף בימות החול ואינו נחשב כבגד מפואר כל כך.

שינה בר"ה אחר עלות השחר

שאלה: המתעורר אחר עלות השחר בר"ה ורוצה לחזור ולישן עד התפילה האם יזהר שלא לישן?

תשובה: כיון שמזבא לזיזהר מלישן קודם חצות א"כ יש לו לקום וללמוד עד התפילה.

בית הכנסת

ש"ץ שנחלש ואין יכול לעמוד על רגליו

שאלה: ש"ץ שיש לו חזקה להתפלל לפני העמוד בראש השנה ויום הכיפורים, ועכשיו הוא חולה ברגליו ואינו יכול לעמוד על רגליו הרבה זמן, על כן בחזרת הש"ץ הוא צריך לשבת, האם כיון שיש לו חזקה עדיף שיתפלל בישיבה, או עדיף ליקח ש"ץ אחר שיתפלל בעמידה? תשובה: יש להעדיף שליח ציבור שיתפלל בעמידה אף שלראשון יש חזקה.

ש"ץ שצריך לשנות מים

שאלה: ש"ץ לתפילת מוסף דראש השנה שצריך לו לשנות קצת מים מידי פעם כדי שיוכל להיות ש"ץ, האם שפיר דמי, או יש להם לחפש ש"ץ אחר?

תשובה: ודאי דלא ראוי שיהיה כזה ש"ץ, אא"כ לא מוצאים ש"ץ אחר.

קדימה בש"ץ שיותר מעורר

שאלה: יש אחד שהוא בן שלושים ונשוי, ויש אחד שאין לו תנאים אלו אך בקולו ובתפילותיו מעורר יותר את לב הציבור, את מי להעדיף?

תשובה: מי שמעורר את הציבור בתפילותיו קודם להיות ש"ץ בימים אלו.

ש"ץ אבל

שאלה: ש"ץ קבוע שהוא אבל, ואם לוקחים ש"ץ אחר יכול להפריע למתפללים, האם יוכל האבל להתפלל בימים נוראים? תשובה: יכול, שזהו בגדר דליכא אחר, וכמבואר במ"ב ס' תקפ"א ס"ק ז'.

שינוי מקום לאבל

שאלה: מי שמתפלל בימים נוראים במקום מסוים, אבל כל השנה לא מתפלל שם כלל, ועכשיו הוא אבל, האם חייב לשנות מקומו?

תשובה: אינו חייב לשנות מקומו לימים נוראים, דאין זה נחשב למקום קבוע לענין זה.

תקיעת שופר

החזרת הס"ת לארון הקודש כשמפסיקים קודם מוסף

שאלה: ביהכנ"ס שעושים בו הפסקה בין קריאה"ת למוסף האם יחזירו את הס"ת לארון קודם ההפסקה?

תשובה: אם רוב הציבור יוצאים מביהכנ"ס אי"ז כבוד הס"ת ויש להחזיר הס"ת לארון הקודש קודם ההפסקה.

מה עדיף להדר בתקיעות או להדר בבעל תוקע

שאלה: מה ראוי להעדיף אם בתקיעות שיהיו יותר יפות ומהודרות או בבעל תוקע שיהיה יותר הגון?

תשובה: אם שניהם תוקעים כדת וכדין מבחינת ההלכה בלא פקפוק, ודאי דעדיף את הבעל תוקע היותר הגון אף שתקיעותיו פחות מהודרות, אף דהמצוה היא השמיעה מ"מ יש מעלה גם שהתוקע יהיה ראוי.

שופר כפוף ואין קולו יפה, ואחד שאינו כפוף וקולו יפה

שאלה: מי שיש לפניו שני שופרות אחד כפוף ואין קולו יפה, ואחד שאינו כפוף וקולו יפה?

תשובה: עדיף כפוף דהוא דינא דמתניתין לכתחילה, ובשופר שמשמיע קול יפה אינו אלא הידור מצוה.

אכילה קודם התקיעות

שאלה: האם אפשר לקדש ולאכול מעט קודם התקיעות?

תשובה: מי שהוא חולה קצת או חלוש מותר לו לקדש ולאכול עד כביצה, וכן אם התפילה מתאחרת עד אחר חצות, ואם לא יאכל יצום עד חצי היום שיאכל עד כביצה.

מדידת שיעור אכילה קודם התקיעות

שאלה: האוכל קודם התקיעות שצריך שיהי' יותר מכזית ופחות מכביצה האם צריך למדוד שלא יכשל?

תשובה: כיון שהאיסור הוא מדרבנן אפשר לסמוך על השערה לפי דעתו של הרואה.

זמן שאינו זוכר שהיום תוקעים

שאלה: זמן או חולה שאינו זוכר שהיום ראש השנה ויש תקיעת שופר האם מחוייב בשופר?

תשובה: אם שוכח מיד וצריך כל רגע להזכירו דינו כשוטה ופסור, אבל אם יש איזה משך זמן שאחר שמזכירים לו שר"ה הוא זוכר יש לדון שדינו כעיתים חלים.

חולם בזמן התקיעות

שאלה: מי שחולם בזמן שתוקעים בשופר האם יוצא יד"ח?

תשובה: אם יודע ששמע תקיעות אפי' שלא הי' מרוכז יצא, וצריך שידע שתוקעים למצוה ג' שברים

שאלה: האם יש להקפיד במש"כ המ"ב (תק"צ ס"ק י"א) שלא לעשות יותר מן שלשה שברים?

תשובה: החזו"א לא הקפיד על כך, וביאר טעמו, שכיון שיש בעלי תקיעה שאינם תוקעים כהוגן את השבר הראשון והאחרון, לפיכך ראוי יותר שלא להתחשב בהם במנין השברים אלא להוסיף שברים. אכן, מי שתוקע כהוגן ויכול להזהר שכל השברים יהיו כראוי יקפיד כדברי המשנ"ב.

תוקע לחולים מי יברך

שאלה: התוקע לאנשים אחרים ואין בדעתו לצאת בזה יד"ח האם יברך על התקיעות?

תשובה: לכתחילה יברכו השומעים, ובתוקע לחולים שקשה להם לברך יכול לברך להם.

תוקע לחולים

שאלה: מי שתוקע בבית חולים ואין לו זמן לתקוע בכל חדר שלשים קולות, האם יכול לתקוע רק עשרה קולות?

תשובה: בכה"ג יכול לסמוך על דברי המשנ"ב ולתקוע רק עשרה קולות, ואפשר אף לברך על זה.

הפסק בדברים שבקדושה בין התקיעות

שאלה: האם מותר להפסיק בין התקיעות באמירת תהילים או לימוד וכדו'?

תשובה: ברכת אשר יצר, אמירת תהילים, ולימוד הל' תקיעת שופר מותר. ודברים אחרים בהרהור מותר, ובפיו צ"ע.

איש לברך על שופר באמצע שמו"ע

שאלה: אדם שמתפלל עם הש"ץ שמו"ע של מוסף, ולא שמע ברכות שופר, האם מותר לו לברך על התקיעות באמצע שמו"ע?

תשובה: יכול לברך באמצע שמו"ע, ששם הוא מקום המצוה (וכמו בברכת כהנים) אמנם שהחיינו לא יברך באמצע שמו"ע.

לומר לאביו מה להתפלל

שאלה: המתפלל ליד אביו שהוא זקן, וצריך לומר לו מה להתפלל (ולא מספיק להראותו בפנים), האם נחשב הפסק באמצע תקיעות דמעומד?

תשובה: בודאי נחשב צורך התפילה, ומותר לומר לאביו מה להתפלל.

טיפול בילדים בין התקיעות

שאלה: מי שמוכרח לטפל בילדיו הקטנים בין התקיעות האם מותר לו להפסיק לעשות כן?

תשובה: כיון שמוכרח לעשות כן מותר.

תקיעות נוספות בר"ה לצאת עוד שיטות

שאלה: האם מותר לתקוע בר"ה תקיעות נוספות, לצאת עוד שיטות?

תשובה: אחרי ששמע תקיעות כפי מסורת אבותיו אין צריך לחוש ולתקוע כפי שיטות אחרות דלא ראינו דחששו לכך בדורות הקודמים, ומ"מ אם רוצה לתקוע מותר כיון שרוצה לצאת ידי כל הדעות. אבל לתקוע גם כשיטות שנפסק להלכה לא כמותם אסור.

לעמוד בחזרת הש"ץ או כשארון הקודש פתוח

שאלה: מי שיש לו כח לעמוד או בחזרת הש"ץ או כשארון הקודש פתוח מה עדיף?

תשובה: עדיף לעמוד בחזרת הש"ץ שיש לזה יותר מקור, אמנם אם נמצא בין בעלי בתים שייראה כולזול דאם ישב כשארון הקודש פתוח אז יעמוד.

התרת נדרים לנשים

שאלה: האם נוהגים לעשות התרת נדרים בער"ה לאשתו ולבנותיו?

תשובה: לא נוהגים, וסומכים על כל נדרי שאומרים בבית הכנסת.

מופלא הסמוך לאיש בהתרת נדרים

שאלה: האם קטן המופלא סמוך לאיש יעשה התרת נדרים?

תשובה: אם בא להתיר מתירים לו.

כריעה על שטיח המחובר לקרקע

שאלה: כשכורע על הרצפה וצריך שיהיה הפסק אם יש שטיח שמחובר לקרקע האם מועיל?

תשובה: אינו מועיל ואינו נחשב כהפסק.

בעל תוקע יותר הגון או תקיעות יותר יפות

שאלה: מה ראוי להעדיף אם בתקיעות שיהיו יותר יפות ומהודרות או בבעל תוקע שיהיה יותר הגון?

תשובה: אם שניהם תוקעים כדת וכדין מבחינת ההלכה בלא פקפוק, ודאי דעדיף את הבעל תוקע היותר הגון אף שתקיעותיו פחות מהודרות, אף דהמצוה היא השמיעה מ"מ בעינן גם שהתוקע יהיה ראוי.

שו"ת הלכות יום הכיפורים

אכילה בעריו"כ

שאלה: האם יש מצוה לאכול כל היום בערב יו"כ?

תשובה: נראה שהמצוה היא להרבות בסעודה יותר ממה שרגיל, אבל אין דין לאכול כל היום.

מצות אכילה בעריו"כ בחולה

שאלה: חולה שיש בו סכנה שצריך לאכול ביו"כ האם יש לו מצוה לאכול בעריו"כ?

תשובה: יש לו מצוה לאכול מכמה טעמים, וגם שע"י שאוכל טוב בעריו"כ, מספיק לו לאכול פחות ביום כיפור.

מחילה באומר תפילה זכה

שאלה: האם האומר בתפילה זכה שמוחל לכולם הוי מחילה גמורה?

תשובה: אם קורא מתוך המחזור ובתוך הדברים אומר שמוחל לכל אדם אין בזה שום מעשה מחילה, דזהו רק סדר התפילה שלו, אמנם אם נתעורר באמת למחול וזוכר מה שציערוהו ובכל זאת מוחל בלב שלם שפיר מהני.

בקשת מחילה בקטן

שאלה: האם שייך בקשת מחילה מילד קטן?
תשובה: מחילת קטן בממון אינה מחילה, אמנם אם ציער את הקטן ופייסו הוי מחילה.

האם מועיל המחילה בפה לבד

שאלה: האומר בפה שמוחל, אבל בלבו לא מחל לגמרי האם נחשב מחילה?
תשובה: חסר במחילה, עד שירגיש שאין לו כלל קפידא על הפוגע ולא מצטער בזכרו את הפגיעה.

מחילה כשפגע בגדול בישראל

שאלה: המזלזל או פוגע בכבודו של גדול בישראל או ת"ח האם מספיק לבקש את סליחתו?
תשובה: אי"ז מספיק מה שמוחל לו וצריך תשובה על זלזול בכבוד התורה, כמו שכתבו חז"ל שהקב"ה תובע מהאדם על כבוד התלמיד חכם.

בקשת מחילה באופו שיגרום צער

שאלה: האם מותר לבקש מחילה באופן שע"כ יגרום צער לזה שמבקש ממנו מחילה?
תשובה: פשוט שאם הוא יצטער אסור לבקש ממנו מחילה שלא הותר לו לעבור על הונאת דברים ולכן בע"כ ישאר עונו בידו.

עמידת זמן או חולה בוידי

שאלה: מי שקשה לו לעמוד כל הוידי האם יכול לסמוך?
תשובה: מספיק שיעמוד כשאומר "אבל אנחנו חטאנו" שהוא עיקר הוידי, ואם גם זה קשה לו יכול לסמוך.

עמידה בוידי שבתפילה זכה

שאלה: בתפילה זכה האם יעמוד כשאומר את חלקי הוידי?
תשובה: אם אומר זאת לשם וידי יעמוד.

הכאה בוידי למי שקשה לו

שאלה: מי שקשה לו להכות על הלב כשאומר הוידי כיצד ינהג?
תשובה: פשוט שא"ז מעכב וינהג לפי מצבו.

אמירת י"ג מדות באמצע וידי

שאלה: מי שנמצא באמצע וידי לאחר תפילת י"ח קודם "אלקי נצור", האם יאמר הי"ג מדות עם הציבור או לא?
תשובה: יש לומר י"ג מדות ביחד עם הציבור שזהו כמו דבר שבקדושה, מכיון שצריך לאומרו בציבור.

פתיחת הארון לפזמוני

שאלה: האם מותר לעבור לפני המתפלל כדי לפתוח את הארון הקודש לאחד הפזמונים?
תשובה: בשו"ת יד אליהו (סי' ו) הסתפק אם צריך להגיע לביהכ"נ להתפלל במנין, אם מותר לעבור לפני המתפלל להגיע לזה, הרי מבואר שאפילו לתפילה בציבור שהוא חיוב אפשר שאסור לעבור, א"כ בודאי אסור לעבור לפני המתפלל כדי לפתוח את ארון הקודש לצורך אמירת הפזמונים.

בר מצוה בימים נוראים

שאלה: נעשה בר מצוה ביום כיפור, האם דוחה לשאר אנשים מכובדים שבד"כ מקבלים עליות בימים אלו?
תשובה: יש לתת לו לעלות לתורה, והוא דוחה לשאר אנשים מכובדים שבדרך כלל מקבלים עליה בימים אלו.

קנה מפטיר יונה ונרדם

שאלה: מכרו מפטיר יונה בביהכ"נ, והגיע האחרון לסכום של אלף דולר. בהפסקה הלך לישון ונרדם עד לאחר מנחה. הגבאי ראה שהאחרון שקנהו לא נמצא, כיבד לזה שהיה לפניו שרצה לשלם עבורו תשע מאות דולר. האם במוצאי יוה"כ יכול הגבאי לתבוע ממנו תשע מאות דולר?

תשובה: זה שקיבל מפטיר יונה, מכיון שגילה דעתו בבוקר שמעונין לשלם עבורו, חייב לשלם את תשע מאות הדולר. וזה שקנה המפטיר ולא הגיע אינו צריך להוסיף עוד מאה דולר, אע"פ שכבר קנהו בבוקר, והם גם מצידם היו מוכנים למכרו, היות שנאנס, דהרי מותר לו לישון בהפסקה.

לרחוץ ידיו כשמטפל בחולה

שאלה: המטפל בחולה וצריך לרחוץ ידיו קודם הטיפול האם מותר לעשות כן שלא ינזק החולה?
תשובה: ודאי מותר.

מריחת משחה

שאלה: האם מותר למרוח משחה על הגוף לפני יוה"כ ובמשך יוה"כ המשחה תיספג לתוך הגוף?
תשובה: איסור סיכה ביוה"כ הוא רק כשמורח את המשחה וסך גופו ביוה"כ עצמו, אבל מה שמורח לפני כן, ומעצמו נספג, אין בו שום איסור כלל, וכעין שמצינו לגבי אכילה שאסור לאכול ביוה"כ, אבל האוכל הנמצא כבר בתוך הגוף אין בו איסור כלל.

נתינת בושם לריח טוב על גופו

שאלה: כשיש ריח על הגוף, האם מותר ליתן בושם על גופו לסלק הריח?
תשובה: אם נשאר על הגוף הוי בכלל סיכה אע"פ שהוא נוזלי, ואסור ביו"כ.

שְׂרוּכִים שֶׁל עוֹר

שאלה: האם מותר לנעול נעלי בד שיש בהם שְׂרוּכִים של עור?
תשובה: אסור, משום שזהו חלק מהנעל, ונחשב כאילו לובש נעלים שיש בהם עור, וכעין מה שמבואר בהל' שבת (מ"ב שי"ז ס"ק י"ח), שאסור ליתן רצועה חדשה בתוך המנעל משום תיקון מנא והיינו משום שהוא חלק מהנעל.

נעלי בית נוחות מאוד

שאלה: נעלי בית שנוח מאוד ללכת בהם ואפי' יותר מנעל רגילה האם מותרים ביו"כ?
תשובה: מעיקר הדין מותר, ויש מחמירין. ונעלים מעור סנטטי אפשר שאסורים מדינא.

האם נעלים ביו"כ הם מוקצה

שאלה: נעלים רגילות ביו"כ האם הם מוקצה?
תשובה: אין זה מוקצה כי יש אופנים שמותרים כגון לחולה או במקום שיש טיט.

תענית שעות לקטנים

שאלה: קטן בן תשע שמחנכים אותו לתענית שעות האם זה מתחיל מליל יו"כ או מהיום?
תשובה: החינוך לשעות מתחיל מהבוקר, שבבוקר מתחיל הצורך באכילה, וצריך לאחר את אכילתו שעה או שתיים אחרי הזמן שרגיל לאכול בכל יום, ונכלל בזה שאינו אוכל ושותה בלילה.

חינוך בקטן פחות מבו תשע שנים

שאלה: האם שייך חינוך בתענית בקטנים פחות מבן תשע שנים?
תשובה: לא מחנכים אותם לזה, ואסור לענות אותם, ואף אלו שנהגו לא לתת להם לשותות בלילה, אם מבקשים חייבים ליתן להם.

להאכיל את הקטנים יותר משצריכים

שאלה: האם צריך לזהר שלא לתת לקטנים אוכל יותר ממה שרגילים?
תשובה: אין בזה איסור כלל, ויכולים לתת להם לאכול יותר, וכן בקטן בן ט' אחר שצם השעות שצריך.

לתת לקטנים ממתקים

שאלה: האם ראוי שלא לתת לקטנים ממתקים?
תשובה: אפשר לתת להם לכתחילה.

אכילת דבש

שאלה: חולה שאוכל דבש ביו"כ, האם הדבש דינו כאוכל או כמשקה?
תשובה: אם הוא דבש גושי (שלא נשפך) יש לו דין אוכל ומותר לו לאכול רק שיעור 30 סמ"ק נפח, אבל אם הוא נשפך (אפילו הוא קצת סמיך ונשפך לאט) יש לו דין נוזל.

ש"ץ שאוכל ביו"כ

שאלה: מי שמוכרח לאכול ביו"כ, האם יכול להיות שליח ציבור או כמו בשאר תעניות שמי שאוכל לא יכול להיות ש"ץ?
תשובה: אם הוא אוכל פחות מכשיעור עדיין נחשב כצם, ובודאי יכול להיות ש"ץ, ולא צריך לגלות כלל שאוכל פחות מכשיעור, אמנם אם אוכל כשיעור, היות שלא מוזכר כלל בעצם התפילות שהוא יום התענית, יכול להיות ש"ץ, ולא דמי לשאר תעניות שבתוך הברכה מוזכר שעניינו "ביום צום תעניתנו", ומ"מ יש לו לגלות להם וזכותם לומר שמעדיפים מי שצם.

לקבל תוספת יו"כ קודם אמירת כל נדרי

שאלה: האם אפשר לומר כל נדרי אחר שקיבל על עצמו תוספת יו"כ?
תשובה: איסור התרת נדרים בשבת ויו"ט זה על המתירים, אבל הקהל הניתרים יכולים לקבל תוספת יו"כ גם קודם אמירת כל נדרי, והמתירים מספיק שיאמרו פ"א כל נדרי ואח"כ יקבלו תוספת יו"כ, וע"כ יזהרו המתירים שלא לומר קבלת יוהכ"פ בתפילה זכה קודם על נדרי, ומ"מ אף כשקיבל יו"ט, יכול לאומרו.

נשיאת כפים בנעילה

שאלה: האם נוהגים לשאת כפים בתפילת נעילה כארבעים דקות לפני השקיעה ולא היו נושאים כפים בנעילה.
תשובה: אצל מרן החזו"א זצ"ל התחילו תפילת נעילה כארבעים דקות לפני השקיעה ולא היו נושאים כפים בנעילה.

בס"ד, אלול תשע"ו

לשאלת רבים

נתברר לעת עתה ממומחים בתחום, ומועדי הכשרות הגדולים, כי לא מתאפשר לבדוק את סימני הטהרה בדגי "פילה מושט" ו"פילה סלומון" המיובאים מחו"ל.

ע"כ מוטל על כל אחד לבדוק בביתו, ואם לא נמצאו סימני טהרה, אין לאוכלם.
כמו"כ במוסדות ובאולמות יש לוודא כי המשגיח במקום בדק ומצא סימני טהרה בכל דג ולא להסתמך על חותמת הכשרות.

גם בשאר סוגי הדגים קיימים חילוקי דברים בין ועדות הכשרות, כלומר שבחלק מסוגי הדגים מוטלת אחריות בדיקת הסימנים רק על הלקוח ואינם נבדקים ע"י ההשגחה.

אי לכך יש לוודא אצל הנאמנים בדבר, באלו דגים השגחתם מדוקדקת לבדוק כל דג, ובאלו מוטל על הלקוח.

שבח צבי רוזנבלט

מנחם מנדל לובין

שריאל רוזנברג

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

321

• שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א •

ועברו כבר "זה מיליונים", וצריך לשמוח בהם שמחה עצומה, שהרי הייסורים עברו כבר, ואין לשער הזכויות שהרוויח בהם, ועל ידי זה נחסכו ממנו ייסורי גיהינום – אש פי ששים

ומצינו בגמרא (ערכין טז, ב) דתניא דבי רבי ישמעאל כל שעברו עליו ארבעים יום בלא ייסורים קיבל עולמו, ואמרו שם בגמרא מה נחשב לייסורים? אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלוש מטבעות ועלו בידו שתיים, שצריך שוב להכניס היד לכיס לקחת מטבע שלישית, זה גם נחשב לייסורים החוסכים ייסורי גיהינום, וכן כל קושי בעולם הזה הוא רווח עצום! שמרוויחים וחוסכים בו את ייסורי הגיהינום.

עמל התורה במקום ייסורים

ובשערי תשובה (ד, יא) כתב, שאם יש לאדם עבירות שצריך ייסורים לכפרתן, יש עצה במקום ייסורים, והיא "כי ישית עמלו בתורה וטרחו בה ואשר תידד שנתו מעניו יעלה במקום ייסורים".

היינו שעל חטא שצריך ייסורים, ובלי ייסורים יהיה לו גיהינום, והייסורים חוסכים את הגיהינום, יש עצה להפוך את הייסורים לייסורים כאלה שלא רק מרוויחים בהם את העונש, אלא גם מקבלים שכר עבור הייסורים, והוא, כשיש לאדם ייסורים מתוך עמלו בתורה, שהוא עמל בתורה עם כל הכוחות, לא יותר מהכוחות אלא לפי הכוחות, עם כל הכוח שלו ישית עמלו בתורה, ואשר תידד שנתו מעניו, היינו שישן את המינימום ההכרחי כמה שצריך לישון, ובשאר הזמן הוא עוסק בתורה, גם זה נחשב לייסורים הממקדים, שחוסכים ייסורים אחרים בעולם הזה, וגם חוסכים את הגיהינום.

וחודש אלול הוא עת רצון, שבו קל יותר להתחזק בדברים האלו, באמונה, ובכל הדברים הצריכים חיזוק.

חיזוק תמיד ובכל כוחו

והנה יש שלושה דברים עיקריים, כמו שאמרו (אבות א, ב) על שלושה דברים העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, והדבר הראשון הוא תורה, עסק התורה צריך חיזוק תמיד, כמו שאמרו (ברכות לב, ב) ארבעה צריכים חיזוק ואלו הן תורה וכו'.

ורש"י כתב שם "שיתחזק אדם בהם תמיד ובכל כוחו", מבואר כי חיזוק שאינו תמיד, או שאינו בכל כוחו, אין זה נחשב חיזוק.

ואמנם צריך לדעת כי בכל כוחו אין הכוונה יותר מכוחו, ויש הרבה שטועים בזה, צעירים ואפילו מבוגרים, מתאמצים יותר מהכוחות, ולבסוף הם נחלשים ומפסידים יותר מזה. אסור להתאמץ יותר מהכוחות, וצריך להתחזק כל אחד לפי כוחו.

וחודש אלול הוא זמן המסוגל לזה, להוסיף זכויות של תורה, כל אחד לפי כוחו, ובכל כוחו – המקסימום האפשרי לפי כוחותיו.

והנה רש"י הזכיר בדבריו שני עניינים: 'תמיד' ובכל כוחו, תמיד היינו בזמן, שלא יהיה הפסק זמן מלימוד התורה, ובכל כוחו היינו בזמן וגם באיכות, להתעמק בהבנה כפי כוחותיו.

כמו ששמעתי ממנו"ר הגרא"א דסלר בשם הגר"ח מברסקי זצ"ל על מה שאמרו (סנהדרין צט, ב) כי דבר השם בזה וגו' כל שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, ואמר הגר"ח כי הדברים אמורים לא רק על ביטול תורה בזמן, שיכול ללמוד ואינו לומד, אלא גם מי שלומד, אם הוא יכול להתעמק יותר, ולהבין את מה שלומד ביתר הבנה ובהירות, והוא מתעצל בזה ואינו מתאמץ, ולומד רק בפשטות בלי התאמצות כלל, זה גם כן נקרא שאפשר לעסוק בתורה ואינו עוסק, כי הוא יכול יותר להבין, ואינו עוסק בכל כוח הבנתו, והוא גם כן בכלל האמור "כי דבר השם בזה", שאינו מחשיב את התורה כראוי.

הימים הנחמדים – ימי האלול

בחודש אלול מרגישים צורך בחיזוק מיוחד, וכך באמת צריך להיות, ובעיקר הדאגה היא ממה שיהיה אחרי אלול, שיבואו ימי הדין, ראש השנה ויום כיפור, ומי יודע מה יפסקו בדינו, והעצה היא להוסיף זכויות. לכן בחודש אלול מתחזקים ומוסיפים זכויות.

מרן המשגיח זצ"ל כתב באחד ממכתביו (אור יחזקאל מכתב מ') "הנה הימים הנחמדים ימי האלול מתקרבים ובאים", ימי האלול הם ימים נחמדים! מפני שהם עת רצון, שיש בהם סייעתא דשמיא מיוחדת להתעלות, וכמו שכתבו בספרים שכל שנה בימים אלו חוזרת ההשפעה של ימי רצון, והם ארבעים יום שמראש חודש אלול עד יום כיפור, שיותר קל בהם להתעלות ולהוסיף זכויות.

ואמנם גם צריכים ליתן את הדעת שהמדרגה תישאר גם אחרי יום כיפור, ולא לרדת אחר כך מהמדרגות שקיבלו, אבל בינתיים צריכים להשתדל להוסיף זכויות, ומאחר שהימים ימי רצון, הרי זה לא קשה להוסיף זכויות, ויש סייעתא דשמיא לזכויות.

להרגיש עני בזכויות

ומה הן הזכויות? אמרו חז"ל (ר"ה טז, ב) כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה שנאמר מראשית השנה, מרשית כתיב, ועד אחרית סופה שיש לה אחרית. היינו אם בתחילת השנה אדם מרגיש שהוא עני ורש בזכויות, ואינו יודע במה יזכה בדין, זה עצמו דבר טוב מאד, ועל ידי זה 'מתעשרת בסופה' – סופו שיהיה עשיר.

אדם שמכיר את המציאות האמתית, מרגיש שהוא באמת עני בזכויות, ומרגיש תמיד שהוא חייב לעשות יותר, וגם מה שהוא עושה אינו מידת חסידות, שהרי הוא חייב לעשות כל מה שהוא יכול, ואם לא יעשה זה יהיה חטא ופשע, וכשמרגיש כך, זוהי כבר זכות גדולה מאד שבה יזכה לשנה טובה, ומתעשרת בסופה היינו שתהיה לו סייעתא דשמיא להוסיף זכויות, ויהיה עשיר בזכויות.

הדין על חיי העולם הבא

כמו שידוע מהראשונים שעיקר הדין בראש השנה הוא על חיי העולם הבא, ובתוס' הרא"ש (ר"ה טז, ב) כתב "הלכך האי חיים ומיתת דקאמר היינו חיי העולם הבא ומיתת העולם הבא, דמאורעות שלו וגזרותיו של שנה זו תלויים בה, שגוזרים על הצדיק גזרות קשות בעולם הזה להיפטר ממנו עוונותיו, ולרשע גזרות טובות ליתן לו שכר מצוותיו בעולם הזה כדכתיב ומשלם לשונאיו אל פניו להאבידו".

והגר"א והרמח"ל (מאמר החכמה) ביארו שזהו מה שמבקשים בראש השנה על 'חיים' ועל 'חיים טובים', חיים סתם הם חיי העולם הבא, וחיים טובים היינו עולם הזה לצורך העולם הבא, והעיקר הוא העולם הבא, לכן מבקשים תחילה 'זכרנו לחיים' – לחיי עולם, באיזה אופן שיהיה, אפילו על ידי ייסורים וקשיים.

כי לפעמים צריך ייסורים להיפטר מהגיהינום ולזכות לחיי עולם, ואם לא יהיו לו ייסורים, יצטרך אחר כך לסבול בגיהינום, והגיהינום קשה הרבה יותר, כמו שאמרו חז"ל (ברכות נז, ב) שאש של גיהינום היא פי ששים מהאש שלנו, אין לנו מושג לתאר מה זה האש של גיהינום, אש פי ששים! וכל צער בעולם הזה חוסך מייסורי הגיהינום, אש של עולם הזה חוסכת אש של גיהינום, ולא דווקא אש, אלא כל צער בעולם הזה, אפילו צער קטן, חוסך ייסורים של גיהינום.

לשמוח בייסורים

לכן צריכים לשמוח בייסורים, ובפרט ייסורים שהיו ועברו כבר, ודאי שיש לשמוח בהם, ומרן הגרא"מ שך זצ"ל היה אומר כי ייסורים שהיו

זוהי מדרגה לא פשוטה, אבל בעבודה של זמן ממושך יכולים להגיע לזה, והחזו"א והגרי"ז שסיפרנו שהיו במדרגה זו, לא היו אז בצעירותם, אלא הגיעו לזה בעבודה ממושכת של כל החיים.

תורה תפילה ומעשים טובים

כמובן שהדבר הראשון הוא דבקות בתורה, שהאדם יהיה דבוק בתורה, עד שיהיה קשה לו להפסיק מלחשוב בדברי תורה, כמו שמסופר על מרן הגרי"ז זצ"ל שהרבה פעמים לא היה מברך המפיל לפני השינה, מפני שהיה מפחד שלא יירדם, ומדוע שלא יירדם? מפני שהראש היה תפוס כל הזמן במחשבות של דברי תורה, וממילא יש לחשוש שמא לא יירדם, כי תורה זה מעניין ומרתק מאד עד שקשה להפסיק מלחשוב בזה, ואמנם יכול להיות שיהיה עייף מאד ויירדם לבסוף, אבל אינו בטוח בזה, לכן לא היה מברך המפיל. כך מסתבר.

אלו הן מדרגות של קדושה, והתפשטות הגשמיות הרי היא מדרגה הכתובה בשולחן ערוך לכל איש ישראל, אך כאמור אין זה ברגע אחד, ומגיעים לזה אחרי הרבה שנים של "שויתי השם לנגדי תמיד", ומן הסתם גם היום יש יחידי סגולה כאלה.

ובברכות דף ל"ב אמרו ארבעה צריכים חיזוק ואלו הן תורה ומעשים טובים תפילה ודרך ארץ, והנה על תורה ותפילה כבר דיברנו, ומעשים טובים זה חסד, לעשות חסד מתוך אהבת חסד.

כגון **אם יש מישהו שמרגיש לא טוב, לחשוב עליו ולבקש רחמים עבורו, וכן מבקשים בברכת רפאנו על 'חולי עמו ישראל', וצריכים שיהיה אכפת מזה, שיש חולים ובתי חולים רח"ל, ולהתפלל עליהם מכל הלב**, זה נקרא מעשים טובים, חסד מתוך אהבת חסד ואהבת הבריות, כמו שכתוב (ויקרא יט, יח) ואהבת לרעך כמוך, וכמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"א שצריך להיות 'כמוך ממשי'.

הדרך לזכות למדרגות

ואמנם אלו הן מדרגות לא פשוטות, ואי אפשר ברגע אחד להגיע לזה, לא ביום אחד, ואפילו לא בחודש אחד, אבל יש דרך לזה, והיא על ידי קביעות יום יומית בספרי המוסר, וכבר סיפרנו שהגרי"ז היה לומד בכל יום פרק במסילת ישרים, וכשגמר את כל הספר התחיל שוב ללמוד מתחילתו, ומן הסתם עשה כך במשך הרבה שנים, עם "שויתי השם לנגדי תמיד" בדרגת האמונה של הבריסקער רב, על ידי זה זוכים ומגיעים לדרגות הגבוהות ביותר שאפשר להגיע.

אמנם אנחנו איננו בדרגתו של הבריסקער רב, ולא לכולם יש את הכוחות האלה, אבל בשערי תשובה (ב, י) מביא מדברי חז"ל, שאם אדם מקבל על עצמו לשמוע בקביעות דברי מוסר שישיעו עליו, ועל ידי זה במשך הזמן יושפע לעשות הרבה מעשים טובים, הרי הוא כבר מעכשיו צדיק גמור, כיון שקיבל על עצמו להשתדל בזה, וכבר מעכשיו יש לו שכר על כל המעשים הטובים שעתידי לעשות, ומקבל את המדרגה והקדושה של כל המעשים הטובים כאילו עשאו, כיון שהוא כבר הולך בדרך המובילה לזה, ואשריו כי צדק נפשו בשעה קלה!

זאת העצה, קביעות יום יומית בספרי מוסר, ובישיבות מוסיפים באלול עוד רבע שעה ללימוד המוסר, וכשעוסקים בזה בקביעות זה מוכרח להשפיע. וכבר סיפרתי שהיו אנשים שסיפרו לי, שבעבר לא היו רגילים ללמוד מוסר, והתחילו ללמוד מוסר בקביעות, וזה השפיע להם על כל החיים, שנהיו מאושרים, וגם בני המשפחה מאושרים, ויש אווירה נעימה ושמחה בבית. **לימוד המוסר אינו עצבות, אלא שמחה! ונותן בריאות הגוף והנפש, עולם הזה מעין עולם הבא.**

זוהי הדרך שכל אחד מאיתנו יכול, ובעזרת השם נזכה ונחיה ונקיים את זה, ונזכה לכתובה וחתומה טובה!

ולפעמים יושבים ולומדים תורה מפני שנמצאים בתוך מסגרת וכולם לומדים, מצות אנשים מלומדה, אך לא יודעים את החשיבות של תורה ולא שמחים בשמחת התורה, ולא כך צריך להיות, **אלא צריכים לדעת את חשיבות התורה, ולשמוח בזה, שמחה מתוך ידיעת החשיבות, שהתורה מקדשת את האדם, וכל אחד ואחד שעוסק בתורה הרי הוא מתקדש! כמו שכתוב והתקדשתם והייתם קדושים.**

וכן מחשבה של יראת שמים מקדשת את האדם, וכפי שביקש מרן הגרא"מ שך זצ"ל בצוואתו שיחשבו מחשבה אחת של מוסר לעילוי נשמתו, **ומהו מוסר? ביקורת עצמית, מה אני יכול עוד לקיים שאינני מקיים, איזה מעשה או איזה מחשבה, שאני יכול להוסיף עוד משהו יותר ממה שאני עושה וממה שאני רגיל.**

אמנם זה לא פשוט, אבל זה שייך, וזה דבר גדול מאד, להתבונן ולחשוב כיצד אני יכול עוד להתקדש, להתעלות במעלות הקדושה, אין שיעור למדרגות הקדושה עד כמה אפשר להתקדש.

התפשטות הגשמיות

ומה היא קדושה, מה נקרא אדם קדוש? לדוגמא, בשולחן ערוך הלכות תפילה (צח, א) כתב, שהיו בעלי מדרגה "שהיו מתבודדים ומכוונים בתפילתם עד שהיו מגיעים להתפשטות הגשמיות ולהתגברות כוח השכלי עד שהיו מגיעים קרוב למעלת הנבואה", היינו אף שאין נבואה בזמנינו, מכל מקום אפשר לזכות למדרגה קרובה לנבואה, ולהתפשטות הגשמיות, שהאדם מתקדש ומתעלה למדרגה שכל הגשמיות בטלה אצלו, ואינו מרגיש כלל שיש לו גוף, רק נשמה. זוהי מדרגה של קדושה שאפשר לזכות על ידי התפילה.

וכבר סיפרתי שראו מדרגות כאלה גם בזמנינו אצל החזו"א והגרי"ז זצ"ל. כידוע הגרי"ז היה מתפלל שמונה עשרה בקול רם, כדי לעורר הכוונה, והיו שומעים אותו כשהוא מתפלל, ופעם אחת בראש חודש שמו לב ששכח יעלה ויבוא, ואמרו לו 'יעלה ויבוא', אך הוא לא שמע, וכשסיים תפילתו אמרו לו ששכח יעלה ויבוא, ואמר: למה לא אמרתם לי באמצע? עד כדי כך היה מרוכז בתפילתו, שכל החושים הגשמיים היו בטלים אצלו, ולא שמע מה שדיברו אליו.

וכעין זה היה עובדא עם החזו"א, שפעם אחת באמצע שמונה עשרה ניגשו אליו לשאול שאלה דחופה של פיקוח נפש, ודיברו אליו ולא שמע, עד שהוצרכו לנענע את גופו להפסיקו מהריכוז בתפילתו.

זוהי המדרגה של תפילה בהתפשטות הגשמיות, וכפי שהאריך בספר הכוזרי לבאר מה היא תפילה, תפילה עם הנפש, כמו שכתוב (שמואל א' א, טו) ואשפוך את נפשי לפני השם.

ובנפש החיים (ב, יד) האריך בזה וכתב: "בעת עמדו להתפלל לפני קונו יתברך שמו יפשיט גופו מעל נפשו וכו', והוא, שקודם עמדו בתפילה צריך לבטל ולהסיר מעליו במחשבתו כל תענוגי הגוף והנאותיו וכל ענייניו, עד שיוקבע במחשבתו למאוס הגוף, כאילו אינו בעל גוף כלל, ורק נפשו לבדה היא המדברת בתפילתה וכו'.

וכל כך תרבה ותתלהט אהבתו יתברך בכוח נפשו, עד שיהא חושק ומתאוה באמת, שבדברו עתה אותו הדיבור הקדוש של איזה תיבה מנוסח התפילה, תהא נפשו יוצאת מהגוף לגמרי, ותתעלה להתדבק בביכול בו יתברך שמו. זהו שאמר ולעבדו כו' ובכל נפשכם, וכן מה שאמרה חנה ואשפוך את נפשי לפני השם", ע"כ.

ואמנם לא בבת אחת מגיעים למדרגה כזו, אלא צריכים עבודה ממושכת לזה, ותחילת העבודה היא על ידי "שויתי השם לנגדי תמיד" כמו שכתב הרמ"א בסעיף הראשון בשולחן ערוך, **לא רק בשעת התפילה עצמה, אלא גם במשך כל היום, שלא יהיה היסח הדעת מן האמונה שבשמים רואים אותי ושומעים אותי, ועל ידי זה במשך הזמן מגיעים גם להתפשטות הגשמיות בשעת התפילה.**

נדבת תלמיד רבינו החפץ בעילום שמו
לברכה והצלחה ברוחניות ובגשמיות
ולכתיבה וחתומה טובה הוא וכל משפחתו
בספן של צדיקים גמורים

לעילוי נשמת האשה הצדקנית
מרת פריידא ע"ה
בת ר' יוסף אשר טבק ז"ל
נלב"ע כ' אלול תשע"ב - תנצב"ה

לעילוי נשמת
הרה"ג ר' יהודה דני בן מנחם זצ"ל
נלב"ע כ"ב אלול תש"ס - תנצב"ה
הנוצח ע"י ינון תלמיד רבינו שליט"א

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) – שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

322

שיחה ממרן הגאון רבי גרשון אדלשטיין שליט"א • מרשת נצבים וילך תשע"ז

זכויות ליום הדין

אנחנו נמצאים בחודש אלול, ועוד מעט יהיו ימי הדין, ראש השנה ויום כיפור, וצריכים להוסיף זכויות ליום הדין.

רבינו יונה כותב בדרכים המעוררות לתשובה (שע"ת ב, יד) שאחד מהדרכים הוא להתעורר בעשרת ימי תשובה, שאז יש הכרח להתחזק, מפני שיש ימי דין, ותלויים ועומדים, ואי אפשר להסיח דעת מזה, וכל רגע צריך להיות מנוצל להוסיף זכויות ליום הדין. וכפי הנראה בזמנו היה מספיק עשרת ימי תשובה כדי להתעורר, אמנם לנו זה לא מספיק, וצריכים כבר מחודש אלול להתעורר ולהתחזק.

וידוע מה שכתב רבי ישראל סלנטר במכתבו "מלפנים כאשר ידעתי כל איש אחוז פלצות מקול הקורא קודש אלול", כשהיו מברכים ראש חודש אלול בברכת החודש כבר היה הציבור מתעורר, והרגישו את החרדה מיום הדין, שכל אחד דואג על עצמו מה יהיה איתו, מה עם החטאים ומה עם הזכויות, והיו משתדלים להתחזק ולהוסיף זכויות.

עוד ידוע בשם רבי ישראל, כי בעצם כל השנה צריך להיות כמו באלול, בכל השנה צריכים לחשוב מה עם יום הדין, וביותר לדעת רבי יוסי שאדם נידון בכל יום (ר"ה טז, א) הרי בכל יום יש דין, אבל אלול עצמו צריך להיות יותר מזה, **כל השנה צריכה להיות כמו אלול, אבל באלול עצמו יש להוסיף חיזוק יותר מכל השנה**. זוהי המדרגה האמיתית שצריכה להיות, אבל אנו רחוקים מהמדרגה הזאת.

ונתבונן למעשה במה מתחזקים ומוסיפים זכויות.

דברים הצריכים חיזוק

הדבר הראשון הוא תורה. מה שיותר תורה ומה שפחות ביטול תורה, וכדאינתא בחז"ל שתלמוד תורה כנגד כולם וביטול תורה כנגד כולם, להיזהר מביטול תורה, שלא יהיה חטא של ביטול תורה, ואם היה פעם חטא צריכים לחזור בתשובה על החטא, אך על כל פנים מכאן ולהבא לתקן, שתהא עזיבת החטא של ביטול תורה.

וכן תפילה, שהתפילה תהיה מה שיותר טובה, להרגיש יותר את מה שאומרים, פירוש המילות הפשוט, מה אני אומר ומה אני מדבר, לפני מי אני מדבר, מה אני מבקש ומה אני רוצה.

אלו הם שני דברים שבין אדם למקום, תורה ותפילה.

וגם בין אדם לחברו, לדבר עם כל אדם בסבר פנים יפות, ובסבלנות, מתוך אהבת הבריות, וכבר אמרו (ירושלמי נדרים ט, ד) ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה, היינו שבלי זה חסר בשלמות כל התורה כולה, כמו שכתב בשערי קדושה לרבי חיים ויטאל שאדם שחסר לו משהו בשלמות המידות, חסר בשלמות כל מצוה ומצוה שהוא מקיים, כי חיסרון בשלמות המידות זהו פגם בנפש.

וצריך לשנות את הטבע, ולתקן את המידות, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (נ, ג) שמידות רעות הם חטאים שצריכים לחזור בתשובה עליהם, ואפילו מי שנולד עם מידות רעות, ואינו אשם בזה שכן הוא טבעו, חוסר אהבת הבריות, מכל מקום צריך לשנות את טבעו, ויש עצות ודרכים לשינוי הטבע. **אם התורה ציוותה "ואהבת לרעך כמוך", סימן שזה שייך, וכל אחד יכול לקיים זאת**, ויש ספרי מוסר ובעלי מוסר שמבארים את הדרכים לזה.

המשגיח הגאון רבי אליעזר גינזבורג זצ"ל היה נותן הרבה הדרכה לזיכוי הרבים כיצד להתקדם בכל פרט ופרט.

וכל זה תלוי במעשים, וגם במחשבות, שיהיו מחשבות קדושות, וכפי שאנו מבקשים בהנני מכוון לפני הנחת תפילין שנחשוב מחשבות קדושות, ולא מחשבות בטלות, לנצל את כוח המחשבה לזכויות, להוסיף זכויות, על ידי מחשבות של מצוה, תורה ואמונה.

ואמונה זהו דבר שצריך הרבה חיזוק, יש הרבה מדרגות באמונה, אנכי השם אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (שמות כ, ב), בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה (מכות כד, א), **לחיות על פי האמונה, מה שיותר אמונה, שהכל בידי שמים, ורק בידי שמים**, השם לי לא אירא מה יעשה לי אדם (תהלים קיח, ו), ולא שייך ששום אדם יעשה לי איזה דבר אם לא נגזר מן השמים.

ומאחר שהכל מן השמים הרי כל דעביד רחמנא לטב עביד (ברכות ס, ב) – הכל לטובת האדם, וגם אם זה קשה לו, **הקושי עצמו הוא לטובתו, אם מפני שצריך כפרה, והייסורים מכפרים, או שהם ייסורים של אהבה להגדיל שכרו בעולם הבא, או שזה כדי להתעורר ולפשפש במעשיו** (ברכות ה, ב) להגיע לידי תיקון המעשים.

וכנהנה יש מדרגות בהרבה דברים התלויים בלב, כגון יראת שמים, יש הרבה מדרגות ביראת שמים, והיראה גם כן שייכת לאמונה, ותלויה בדרגת האמונה, וכן יש הרבה מדרגות באהבת הבריות, עד 'כמוך ממש' כמו שכתב המסילת ישרים בפרק י"א.

וצריך לפשפש במעשיו על העבר, מה החטאים מיום עמדו על דעתו, מיום שנתחייב במצוות, מיום הבר מצוה, מה עשיתי ומה לא עשיתי, מה אני צריך לתקן, וכיצד מתקנים את מה שחסר. הדבר הראשון הוא עזיבת החטא מכאן ולהבא, אבל צריך גם תיקון על העבר, להתחרט על מה שעשה, ואין זה פשוט שתהיה חרטה אמיתית, והחרטה תלויה בדרגת האמונה, עד כמה היראת שמים היא גדולה.

בשערי תשובה לרבינו יונה האריך בביאור עיקרי התשובה ודרכיה, ושמעתי שרבי ברוך בער אמר שרבינו יונה סלל לנו כביש לתשובה, דרך כבושה שאפשר להתקדם בה להגיע לשלמות התשובה.

הנהגת בני תורה

הכלל העיקרי לבני ישיבה הוא, שאין לעסוק בשום דבר אחר, רק תורה ותפילה, סדרי הישיבה, ומי שיכול להוסיף על הסדרים יוסיף כפי כוחו. כל הזמן צריך להיות מנוצל לרוחניות, ורק לרוחניות, עוסקים בתורה, וישנים כדי ללמוד, ואוכלים כדי ללמוד.

כל מה שעוסקים בצרכי הגוף זה הכשר מצוה, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות דעות (ג, ג) שמי שישן כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם, הוא עובד השם בשינתו, ומקיים מצוה בכל רגע שהוא ישן, שאינו ישן סתם להנאתו, אלא מפני שצריך לישון בשביל עבודת השם.

וכן כשאדם אוכל, הרי כשנוטל ידיו לאכילה הוא מקיים מצות נטילת ידיים, וכשמברך על נטילת ידיים הוא מקיים עוד מצוה, ויתכן שיש בזה אפילו מצוה דאורייתא [ה"חוב"ב" הוא מדרבנן, אך יש בזה "קיום" מצוה דאורייתא של עבודה שבלב] והוא עובד השם בברכה, ואחר כך כשהולך לאכול ומברך המוציא הוא מקיים עוד מצוה.

ולפי דברי הרמב"ם שהזכרנו, גם האכילה עצמה היא מצוה, שאם שינה בשב ואל תעשה נחשבת לעבודת השם, כל שכן אכילה שהיא בקום ועשה, אם באמת כוונתו לשם שמים כדי שיהיה לו כוח לעבודת השם הרי הוא עובד השם באכילתו, ומקיים בזה הרבה מצוות!

אמנם זוהי מדרגה לחשוב מחשבות כאלו, אבל כך צריך להיות, ובאופן כזה הופכים את הגשמיות לרוחניות.

עוד ראוי לעורר על ניצול הזמן, שיש זמנים שמתבזבזים, בפרט ערב שבת ושבת קודש, שני ימים בשבוע, שהם כמעט שליש מהחיים! וידוע מאמר הרמב"ן כל המקודש מחברו חרב יותר מחברו, לכן בימים קדושים אלו היצר הרע מתגבר יותר שלא לעסוק בתורה.

אכן בידענו להפוך זאת, עם סדרים קבועים ותכנית מסודרת אפשר לנצל את הזמן שיהיה כולו קודש, וכבר סיפרתי שהיו ילדים בחיידר

שהיה להם מלמד עם כוח השפעה, והיו לומדים במשך ששי ושבת שמונה עשרה שעות, כמו סדר יום רגיל של סדרי הישיבה.

בעזרת השם כולנו נזכה להתחזק בכל הדברים הצריכים חיזוק, ונזכה לכתובה וחתימה טובה!

קול נהי ומספד

לפני מיטתו של המשגיח

הגאון הצדיק רבי אליעזר גינזבורג זצ"ל

הדבר הראשון, מה אבדנו. אבדנו אבדה גדולה, אבל מהו הדבר העיקרי שחסר לנו עכשיו? אם נבקש בקיצור להגדיר מה שחסר לנו, **חסר לנו היסוד של כל התורה כולה**, כמו שאמרו (מכות כד, א) בא חבקוק והעמידן על אחת, כל תרי"ג מצוות תלויים בדבר אחד, והוא האמונה, שנאמר וצדיק באמונתו יחיה, אמונה היא היסוד של כל התורה כולה. **כל חיי האדם, אם הוא מתנהג לפי האמונה, הוא על פי התורה כולה, ואם אינו לפי האמונה, הוא נגד התורה.**

וזה הייתה ההשפעה שהשפיע לנו המשגיח זכרוננו לברכה, השפעה של אמונה, הכל בידי שמים, וכל דעביד רחמנא לטב עביד, אלו הם חלק מעיקרי האמונה, **ועכשיו לקחו מאיתנו את ההשפעה של אמונה, לקחו מאיתנו את היסוד של כל התורה כולה!**

חובתינו להתבונן מה רוצים מאיתנו בשמים, בשמים פסקו כך, בית דין של מעלה פסקו לקחת מאיתנו את ההשפעה של אמונה, מה המטרה בזה? **כל דיני שמים הם עם חשבונות לצורך לימוד וחינוך, מחנכים את מי שמקבל את הקושי, שילמד ויבין מה רוצים ממנו.**

רוצים מאיתנו חיזוק האמונה. אם לא הייתה לנו הזכות להמשך ההשפעה כנראה שלא ניצלנו ולא קיבלנו את ההשפעה כמו שצריך לקבל, כך הם דיני שמים, **אם נותנים לאדם דברים טובים והוא לא משתמש בהם למה שצריך, לוקחים ממנו את זה.** לקחו מאיתנו את ההשפעה בגלל שאנחנו לא ניצלנו את ההשפעה כראוי.

ומה עלינו לתקן עכשיו, מה דורשים מאיתנו? אנחנו חייבים להשפיע על עצמנו, למרות שחסרה לנו ההשפעה, אין מי שיכול להשפיע עלינו כעת, אמנם יש משפיעים, אבל אין זו אותה ההשפעה שהייתה, ההשפעה שלו חסרה, ומן השמים רוצים מאיתנו שנשפיע על עצמנו. כל אחד יודע נגיע לבבו, מה מדרגתו באמונה, ויש הרבה מדרגות באמונה.

מדרגת האמונה של המשגיח זצ"ל שאנו מספידים אותו עכשיו, מדרגה גדולה מאד שהשפיע על המשפחה, ועל כל הישיבה, ועל כל מי ששמע את מה שהיה מדבר, וכל מי שראה את מה שכתב, כולנו קיבלנו השפעה של אמונה, שזה ממש 'פיקוח נפש רוחני' חוסר אמונה, **האמונה זה חיי הנפש האמיתיים, חיי עולם הזה ועולם הבא.**

זהו מה שחסר לנו, ואנו חייבים כעת להשלים את מה שחסר, אך כיצד עושים זאת, כבר שנינו (אבות א, יד) אם אין אני לי מי לי, אבל איך? זהו מה שיש בסדרי הישיבה הקבועים סדר מוסר, שהוא הסדר העיקרי המחזק והנותן את הכוח לכל מה שצריך – לתורה ולתפילה, סדר מוסר בכל יום חצי שעה לפני מעריב, ובאלול מוסיפים עוד רבע שעה לפני מנחה, והוא סדר חיוני לחיזוק האמונה, שבזה זוכים בזכויות הגדולות ביותר ליום הדין. זהו מה שמוטל עלינו כעת.

נתחזק בזה, והבא ליטהר מסייעין אותו (יומא לח, ב), מי שמתחזק זוכה לסייעתא דשמיא, אין גבול לסייעתא דשמיא ואין גבול לחיזוק, כמו שכתב רש"י בברכות (לב, ב) "תמיד ובכל כוחו", אין גבול לחיזוק ואין גבול לסייעתא דשמיא להצלחה בחיזוק.

אנו עומדים לפני יום הדין, וצריכים את הזכויות האלו ליום הדין, בודאי שהוא גם כן יהיה מליץ יושר בשבילנו ביום הדין, אבל אנחנו צריכים זכויות, מליץ יושר צריך גם כן זכויות, זכויות שנוזכה לרחמי שמים, רחמי שמים עלינו – להתחזק באמונה בעיקר, ורחמי שמים על המשפחה החשובה מאד, מה שחסר להם, שהשם יתברך ברחמי המרובים יתן להם את הכוח להתחזק ולהחזיק מעמד, ולהמשיך את הדרך שהוא חייב – שקיבלו ממנו.

אין הזמן עכשיו להאריך בדברים, יהי רצון שמן השמים ירחמו עלינו שנוזכה כולנו לכתובה וחתימה טובה ובלע המוות לנצח וגו'.

דברים שנאמרו בכינוס מועצות גדולי התורה בירושלים

על משמור קדושת השבת בארץ הקודש

כולנו יודעים מה זה שבת. שבת היא מעין עולם הבא (ברכות נז, ב), בשבת יש נשמה יתירה (ביצה טז, א), ומאור הפנים של שבת אינו דומה לכל השבוע (בראשית רבה יא, ב), הכל דברים מפורשים בחז"ל.

ועוד אמרו (שבת קיח, ב) אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות כהלכתן מיד נגאלין, ומאידך אמרו (שם קיט, ב) לא חרבה ירושלים אלא בשביל שחיללו בה את השבת. חורבן ירושלים היה בגלל שלא שמרו את השבת, ומאידך על ידי שמירת שבת זוכים לגאולה. אלו הם דברים עצומים שהשבת נותנת לנו, ומה שהחטא גורם רח"ל.

עוד אמרו (שם קיח, ב, ופדר"א פרק יח) כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלין לו על כל עוונותיו, וכפי הנראה "כהלכתו" הכוונה שכל ההנהגה במשך היום תהיה בקדושה.

והדבר ידוע ששמירת השבת היא השמירה הכי טובה על עם ישראל.

אנחנו זקוקים לרחמי שמים, אנו נמצאים שה אחת בין שבעים זאבים (אסתר רבה יא, ב) וכולם שונאים אותנו, הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב (ספרי בהעלותך), וכל הקיום של עם ישראל בעולם הוא בנס.

וכך כתבו גם החובות הלבבות (שער הבחינה סוף פ"ה) והגאון רבי יעקב עמדין (בהקדמה לסידורו בית יעקב) שרואים את הניסים הגלויים בזה שעם ישראל קיים כבר אלפי שנים בעולם, בלי מדינה, וגם עכשיו כל הקיום הוא בנס, ויש הרבה שונאים לעם ישראל, וזקוקים אנו לרחמי שמים מרובים.

העצה היחידה מה שבידינו לעשות הוא לבקש רחמים על אחינו בני ישראל שאינם יודעים מה זה שבת, שאינם יודעים את האושר של שבת, ואינם יודעים את העונג של שבת.

בטוחני שאם היינו מבקשים בכל לב "השיבנו" בלשון רבים על כל כלל ישראל, לתורתך, ולעבודתך, וגם לשמירת שבת, ולקיום כל המצוות, אם היינו מתפללים על זה בלב שלם, ובכל לב היה כואב לנו מאד כמו שצריך, בודאי שתפילת רבים הייתה מתקבלת, ועל ידי זה היינו זוכים לישועה קרובה בקרוב.

יהי רצון שנוזכה לגאולה שלמה וכתובה וחתימה טובה!

לעילוי נשמת הרה"צ רבי בנימין גוטרמן זצ"ל

בן הרה"ח ר' חיים אלעזר זצ"ל נלב"ע כ"ה אלול תשע"א - תנצב"ה

מיחוד לקובץ
גיליונות

חיזוק לימים נוראים

מרבנו מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א

נלקט מתוך הקונטרס "לקט דברי חיזוק" שהופיע ויצא לאור בימים אלו

השתדלות והכנה למשפט

אנו עומדים בחודש אלול, וכל מי שהוא בר דעת, חושב ומתבונן על מצבו, כולנו מאמינים בני מאמינים שיש דין ומשפט בראש השנה, וכולם רוצים לזכות לכתיבה וחתימה טובה, אך צריכים זכויות לזה, וכל אחד צריך לבדוק את עצמו האם יש לו זכויות, או שחסר לו זכויות.

ובשערי תשובה לרבינו יונה (ב, יד) כתב, הירא את דבר השם לבו יחיל בקרבו בדעתו שכל מעשיו בספר נכתבים, ובעת ההיא האלוקים יביא במשפט את כל מעשיו על כל נעלם אם טוב ואם רע, כי האדם נידון בראש השנה וגזר דין שלו נחתם ביום הכיפורים, ובעת אשר ידע האדם כי יביאו את דינו לפני מלך בשר ודם, הלא יחרד חרדה גדולה וישית עצות בנפשו, ובכל דרכי חריצות יחיש מפלט לו, ולא תעלה על רוחו לפנות על ימין או על שמאל ולהתעסק ביתר חפציו, עכ"ד.

אם היו מודיעים לאדם שהוא עומד לפני משפט בשר ודם, הרי כמה היה משתדל ומחפש עצות לזכות בדין, ולא היה נח ולא שקט אף לרגע, עד שהיה עושה כל מה שבכוחו לעשות. ואם כך המציאות במשפט בשר ודם, על אחת כמה וכמה משפטי שמים, שדנים את האדם בראש השנה על חטאים שעשה במשך השנה, בקום ועשה, ובשב ואל תעשה, יש הרבה חטאים שנכשלים בהם, לשון הרע ואבק לשון הרע, תפילה שלא בכוונה, וביטול תורה כנגד כולם, ועוד הרבה דברים שהם חיובים וקשה לקיים אותם בשלמות, ואם היו מתאמצים יותר היו מקיימים.

חיוב העבודות בכל כוחו

והרי האדם חייב לעבוד את הקב"ה בכל כוחו, מפני שהוא עבד הקב"ה, וזו היא כוונת שם אדנות, שהקב"ה הוא אדון הכל ואנחנו עבדיו, והעבד חייב לעבוד את האדון בלי שום גבול, עד כדי כך שבעבד כנעני אפילו אם יאמר לו האדון "עשה עימי ואיני זנך" הרי העבד חייב להמשיך לעבוד את האדון, ויחזר על הפתחים להשיג את מזונותיו, וכך גם אנו חייבים לעבוד את הקב"ה בכל כוחותינו, ומן השמים קיבלנו את הכוחות להשתמש בהם לעבודת הבורא יתברך.

ומי שאינו מנצל כל כוחותיו לעבודת השם לא מגיע לו כוחות, כמו שכתב בשערי תשובה (א, י) והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו וכו' ואחרי אשר בעבור זאת נבראתי ויהי בי היפך מזה למה לי חיים, אם אדם חי בעולם הזה ואינו מקיים את תכלית החיים - לא מגיע לו חיים, ותכלית החיים הוא להרבות כבוד שמים, כמו שאמרו בסוף פרקי אבות כל מה שברא הקב"ה בעולמו לא בראו אלא לכבודו שנאמר כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו, וכבודו זה לעשות רצונו.

משפט ראש השנה - פיקוח נפש!

לכן מי שהוא אדם רציני, ומתנהג לפי האמונה, ואינו מרמה את עצמו, בודאי שאינו רגוע בימים אלו, אלא עוסק בכל כוחו בהכנה ליום הדין, שאם היה עומד לפני משפט בשר ודם, אפילו בדברים של דיני ממונות, או שעלול לישב בבית האסורים, אף על פי שאין בזה פיקוח נפש, הרי כמה היה דואג ומשתדל ומחפש עצות לזכות במשפט, קל וחומר במשפט ראש השנה שהוא פיקוח נפש של חיי העולם הזה וחיי העולם הבא גם

יחד, וכל מי שהוא בר דעת מרגיש את אימת הדין, ומשתדל בכל מה שאפשר להכין את עצמו, ומתבונן ביישוב הדעת מה הם החטאים שצריך לתקן אותם, וכפי שמבואר בשערי תשובה בשער השלישי הרבה מצוות ועבירות שצריכים לעשות תשובה עליהם.

כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה

אמרו חז"ל (ר"ה טז, א) "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה שנאמר מראשית השנה, מרשית כתיב, ועד אחרית - סופה שיש לה אחרית", ומבואר כי הזכות הגדולה ליום הדין היא כשאדם מרגיש בראש השנה שהוא עני ורש בזכויות, ודואג על עצמו כיצד יזכה בדין, מפני שמרגיש שאינו מקיים בשלמות את מה שהוא חייב.

וכפי שכתב הרמב"ן באיגרתו "וכל אדם יהיה גדול ממך בעיניך, אם חכם או עשיר הוא עליך לכבדו, ואם רש הוא ואתה עשיר או חכם ממנו, חשוב בלבבך כי אתה חייב ממנו והוא זכאי ממך, שאם הוא חוטא הוא שוגג ואתה מזיד", היינו שאין לאדם להחשיב עצמו יותר מאחרים, וגם אם נראה לו שהוא בעל מעלה יותר מהשני, יתכן שבשמים מחשיבים את השני יותר ממנו, כי השני לפי כוחותיו עושה כל מה שהוא חייב ויכול לעשות, ואילו הוא לפי כוחותיו אינו בשלמות.

גם יתכן שכל המעלות שיש לו יותר מהשני, לא השיג אותם בעצמו על ידי עבודה והתאמצות, כגון מה שיש בו מידות טובות, הרי מידות טובות עוברות בתורשה, ויכול להיות שנולד עם המידות הטובות האלו, ולא הוסיף בעצמו עוד מידות טובות יותר ממה שנולד, וכן מה שיש לו כישרונות, הרי מן השמים נתנו לו את הכישרונות האלו, ואפילו היראת שמים שיש לו, יכול להיות שנולד וגדל בבית שיש בו השפעה של יראת שמים, ולא הוסיף בעצמו עוד יראת שמים.

ולעומת זה השני לא נולד עם מידות טובות וכישרונות, וגם לא התחנך בבית של יראת שמים, ואינו אשם בזה, כמו שכתב הרמב"ן "שהוא שוגג" שלא קיבל חינוך טוב כפי שאתה קיבלת, ואילו "אתה מזיד" שיש דברים שאתה יודע ואינך מקיים, כגון התמדה בתורה, וכי אתה לומד בהתמדה כפי שאתה יודע ויכול? וכן תפילה, האם אתה מתפלל בכוונה כפי שיש בכוחך לכוון? והנך מזיד בזה, שאתה לא מתאמץ ולא משתדל ומחפש עצות להתקדם בכל המעלות הרוחניות. וכהנה יש עוד הרבה חשבוניות שאדם יכול להרגיש בעצמו עד כמה שהוא עני ורש בזכויות.

הכרת חסרונות עצמו

ושמעתי מהגה"צ רבי אבא גרוסברד זצ"ל כי מי שמרגיש בעצמו חסרון באיזו מעלה, זה סימן טוב מאד שבאותה המעלה הוא בעל מדרגה, כגון אם מרגיש חסרון במידת הענווה, זה כבר סימן שאינו בעל גאווה כל כך ויש בו ממידת הענווה, ואמנם יש הרבה מדרגות של ענווה שיכול להתעלות יותר, אבל כבר עכשיו יש לו מדרגה של ענווה, וצריך לשמוח במה שמרגיש את החסרון, שעל ידי זה יידע להיזהר יותר באותו ענין, ולהתקדם ולהוסיף שלמות באותה המעלה.

כבר מרגיש שהוא צריך רחמים, ומודה ומתוודה שהוא לא בסדר, וממילא גם האב מתייחס אליו אחרת, וכבר אינו צריך לתת לו ייסורים, מפני שנעשה בר דעת, וכבר יש אצלו שיפור והבנה לתיקון המעשים, ויש תקווה שמעכשיו ילך בדרך טובה, ונותנים לו הזדמנות להשתנות ולהיטיב את דרכו.

ואם אנו כעבדים, שאנחנו גרועים כל כך כמו עבד, ואין אנו מרגישים כלל שיש לנו אבא, אמנם מאמינים שיש אדון שמנהיג את העולם, אבל מתנהגים כמו עבדים ולא כמו בנים, ועושים רק מיראת העונש ולא מאהבה, מכל מקום האדון צריך את העבד, ונותן לו כל מה שהוא צריך, אך גם בעבד שייך חינוך, אם העבד אינו מתנהג כמו שצריך - האדון מייסר אותו כדי לחנכו, וחינוך העבד קשה יותר מחינוך הבן, כמו שכתוב (משלי שם יט) "בדברים לא ייוסר עבד", והיינו שלא מספיק לעבד חינוך ותוכחה בדברים, וצריך חינוך יותר מאשר דברים.

לכן אנו מבקשים "ואם כעבדים עיינו לך תלויות עד שתחננו", היינו שמרגישים שאנו זקוקים למתנת חנם, ואמנם לא מבקשים רחמים, כי אין רחמים על עבד, אבל מבקשים "תחננו" במתנת חנם, **וכשהעבד מרגיש שבאמת לא מגיע לו, מפני שעשה שלא כהוגן, אזי האדון נותן לו מתנת חנם, מפני שהגיע להכרה שהוא זקוק למתנת חנם, ויש תקווה שישתפר ויטיב דרכיו מכאן ולהבא.**

כולנו רוצים להשתפר ולהיות טובים יותר, והדרך לזה על ידי שמתחילים לעשות רצונו של מקום, ומשתדלים לעשות מצוות ומעשים טובים, ומבינים שעד עכשיו עשינו שלא כדן, ומכאן ולהבא נשתדל יותר לעשות כדן ולקיים כל המוטל עלינו, ועל ידי זה נזכה ל"רחם אב על בנים", ו"עד שתחננו ותוציא כאור משפטינו", ובודאי תהיה שנה טובה!

שתמליכוני 'עליכם'

בתפילת מוסף בראש השנה אנו אומרים עשרה פסוקי מלכויות מתורה נביאים וכתובים, ואמרו חז"ל (ר"ה לד, ב) אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, וצריך ביאור שהרי הקב"ה הוא מלך העולם גם בלי שנמליך אותו, ומהו ענין שתמליכוני עליכם.

אכן הענין הוא **שאנחנו נמליך את הקב"ה על עצמנו, שנרגיש ונכיר במלכותו ית', וכל מעשינו יהיו באופן המתאים לזה**, שהרי כשיש מלך, כל העם מפחדים ממנו, וגם מכבדים ואוהבים אותו, והמלך דורש דרישות מהעם ונותן הוראות שצריכים לקיימם, ומי שאינו מקיים את דרישות המלך או שעושה נגד רצונו, אחת דתו להמית, כדן מורד במלכות.

ולכן אומרים בראש השנה פסוקי מלכויות כדי שתמליכוני 'עליכם', היינו שעל ידי אמירת הפסוקים תתחזק בלבנו ההכרה במלכותו שהוא מלך העולם, ונקיים את כל החיובים הנדרשים מאיתנו.

וכאשר אנו רוצים לזכות בדן בראש השנה, לכתובה וחתומה טובה, **עלינו לחזק בלבנו תחילה את ההכרה הזאת, שהקב"ה הוא המלך, שכותב וחותם, ודורש מאיתנו דרישות, וכל אחד חייב ומוכרח לקיים את מצוות המלך, שאם יעבור עליהם ח"ו ייענש בעונשים חמורים, ויש עונשי גיהנום חמורים בעולם הבא, וגם ייסורים בעולם הזה.**

'שתמליכוני' - מיראה ומאהבה

ונמצא כי הדרך לקיים 'תמליכוני עליכם' היא על ידי חיזוק יראת העונש, ואמנם הרמב"ם כתב בהלכות תשובה (י, ה) כי יראת העונש היא מדרגה נמוכה מאד, שמלמדים אותה לנשים ועמי הארץ שאינם בעלי הבנה עמוקה, ואילו בני תורה שהם בעלי מדרגה גבוהה יותר, צריכים לקיים מאהבה ומיראת הרוממות ולא רק מיראת העונש ופחד הגיהנום. אך כבר אמר רבי ישראל סלנטר שבדורנו [כך אמר כבר בזמנו לפני כ-150 שנה] הלואי שתהיה לנו יראת העונש. וכדי לקבל יראת העונש צריכים להתעמק הרבה וללמוד ספרי מוסר בהתרגשות המשפיעה על הלב.

וכן בכל העניינים, מי שמרגיש בעצמו איזה חיסרון, סימן שהוא בעל מדרגה באותו הענין, אף שעדיין אינו בשלמות, שהרי הוא מרגיש שיש לו חסרונות וצריך לתקנם, מכל מקום עצם הדבר שמרגיש את חסרונותיו זה סימן שהוא בעל מדרגה קצת בעניינים אלו.

ודון מינה ומינה, **אם אדם אינו מרגיש חסרונות בעצמו, וסבור שהוא מושלם במידות טובות, זה סימן שהוא בעל מידות גרוע ביותר, שאין לו ביקורת עצמית על המידות שלו, וזה עצמו חיסרון, מלבד הגאווה שיש בו**, ובעל מידות טובות הוא רק מי שמרגיש שהוא חסר ואינו מושלם, כי צריך תמיד להמשיך ולהתעלות, ואין סוף למדרגות במידות טובות, עד למידת החסד של אברהם אבינו שהיא דרגה שאין לשער, שהמידות הטובות ואהבת החסד מושרשים בטבע.

ואכן כלל ישראל יש להם את הטבע של "גומלי חסדים" בירושה מאברהם אבינו, וכל אחד יש לו אפשרות להתעלות ולהתחזק יותר באהבת חסד, על ידי שיעשה מעשים ופעולות של חסד מתוך אהבת חסד, וכל פעולה מחזקת יותר את הטבע של אהבת החסד.

אבל מי שמחזיק עצמו למושלם, וסבור שאין לו מה להתעלות יותר, לא רק במידות טובות אלא בכל העניינים, כגון אם סבור שהוא מושלם ביראת שמים, זה סימן להיפך, שחסר לו יראת שמים, ואמנם נכון שיש לו קצת יראת שמים, ואין צריך להיות כאותם האנשים שטועים בעצמם וסבורים שאין להם יראת שמים כלל, ומחמת זה מקבלים חלישות הדעת עד שמתייחסים מעצמם, לא זו הדרך, אלא צריך להכיר את היראת שמים שיש לו, אבל יחד עם זה צריך להבין שעדיין לא הגיע לשלמות, וצריך לעבוד ולהתקדם ולהוסיף עוד ועוד מדרגות ביראת שמים.

וזהו "שנה שרשה בתחילתה" - שאדם מרגיש שהוא עני ורש בזכויות, ומכיר חסרונות עצמו בכל מיני מעלות רוחניות. בזכות זה "מתעשרת בסופה" - היינו שזוכה לסייעתא דשמיא להשיג את אותן המעלות הרוחניות, וכידוע מדברי הראשונים שעיקר הדין בראש השנה הוא על חיי הנצח, וגם מה שדנים על גשמיות הוא לצורך הרוחניות.

אם כבנים אם כעבדים

אנו אומרים ב"היום הרת עולם" אם כבנים אם כעבדים, אנחנו לא יודעים מה אנו, האם אנו כבנים או כעבדים, אם אנחנו צדיקים אזי אנו בנים, וגם אם אנו לא בנים הרי אנו עבדים, כי הקב"ה הוא בודאי אדון, שזהו כוונת שם אדנות שהוא אדון הכל, והשאלה היא האם אנחנו בנים, או שאנחנו עבדים, וההתייחסות אלינו היא כמו לעבד, ולא כמו לבן.

והנה לכאורה אם אנו כבנים הרי זה טוב מאד, ומדוע צריכים לבקש "רחמנו כרחם אב על בנים", וכפי שמבקשים גם בסליחות "כרחם אב על בנים כן תרחם עלינו", וקשה מדוע אנו צריך לדאוג, ולמה צריכים לבקש, הרי אנחנו בנים, והאב בודאי מרחם על בניו.

ויש לפרש כי באמת גם האב לבנו, אם הבן אינו מתנהג כמו שצריך, האב מייסר בייסורים כדי לחנכו, וכמו שכתוב (משלי כט, יז) "יסר בן ויניחך", והאב עושה כן מפני שהוא מרחם על הבן, ורוצה שיהיה לו עולם הבא וגן עדן, לכן גם אם אנחנו כמו בנים, יכול להיות שצריכים לקבל ייסורים, וזה מתוך רחמנות האב על הבן, כדי לחנכו שילך בדרך טובה.

ואם הבן חולה וצריך לעבור ניתוח, הרי אף שהניתוח גורם כאבים, והאב אינו רוצה להכאיב לבן, מכל מקום יעשה את הניתוח, כי הניתוח ירפא את בנו ויביא מזור למחלתו, ומתוך רחמנות עליו הוא עושה את הניתוח. וכך גם בחטא שהוא חולי הנפש, והנפש צריכה את הרפואה, יתכן שצריכים ייסורים בעולם הזה ובעולם הבא, והייסורים הם מצד הרחמים לצורך רפואת הנפש.

לכן אנו מבקשים "רחמנו כרחם אב על בנים", והיינו שאנו מרגישים כי אנו זקוקים לרחמים, **וכשהבן מבקש רחמים זה עצמו שיפור גדול, כי הוא**

מתפללים השיבנו השם אליך, כגון בשעת החזרת ספר תורה לארון הקודש או אומרים ובנוחה יאמר וכו' ומסיימים השיבנו השם אליך ונשובה, והרי סדר הדברים הוא לא כך, אלא כמו שאמר הקב"ה "שובו אלי" תחילה, ואחר כך "ואשובה אליכם".

וצריכים לפרש כי **בזה גופא שאנו מתפללים על התשובה ומבקשים מכל הלב השיבנו, זה עצמו תחילת התשובה, ובזה גם כן מקיימים "שובו אלי",** שמבקשים בכל פעם לאחר קריאת התורה, וכן בתפילת שמונה עשרה כמה פעמים ביום מבקשים השיבנו, **וכל תפילה מקרבת את האדם להקב"ה ומביאה לתשובה, כמו שביאר רבינו יונה בשער הראשון שהתפילה היא מעיקרי התשובה.**

וכן **כל תפילה מקרבת את האדם להקב"ה, ואפילו אם לא נתקבלה בקשתו, יש תועלת בתפילה עצמה שזכה על ידה לקרבת אלוהים,** וכמו שכתוב (דברים ד, ז) "כי מי גוי גדול אשר לו אלוהים קרובים אליו כהשם אלוהינו בכל קראנו אליו", והיינו שכל מה שמתפללים וקוראים להקב"ה, זוכים בזה להתקרב אליו יותר, וזה עצמו תועלת גדולה מאד.

וכתוב (תהלים קמה, יח) "קרוב השם לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת", היינו שהתפילה צריכה להיות מכל הלב ולא רק משפה ולחץ, ובאופן כזה - כשמבקשים באמת מעומק הלב, זוכים על ידי התפילה לקרבת אלוהים ולתשובה, ובזה מקיימים שובו אלי.

עיקר התשובה לבני תורה - תיקון המידות

ואמנם לא די בתפילה לבד, אלא צריכים גם לדעת מה הם החטאים שצריכים לחזור בתשובה עליהם, ומה הם החיובים שאין מקיימים אותם.

וידוע שישנם שלושה חיובים עיקריים, תורה עבודה ומידות טובות, ובדרך כלל אצל אברכים עמלי תורה לא מצוי כל כך ביטול תורה, כי הם דבוקים בתורה בהתמדה, רק יתכן שאפשר להוסיף בדבקות המחשבה בתורה, שלא להסיח דעת מדברי תורה, וכן תפילה שהיא עבודה שבלב, הרי בדרך כלל מתאמצים ומשתדלים עד כמה שאפשר להתפלל בכוונה, ומסתבר שיוצאים ידי חובת ההשתדלות בזה, אם כן עבודת התשובה העיקרית אצל בני תורה היא בתיקון המידות.

ויש חיוב תשובה על מידות רעות, כמו שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה (ז, ג) "אל תאמר שאין תשובה אלא מעבירות שיש בהם מעשה כגון זנות וגזל וגניבה, אלא כשם שצריך אדם לשוב מאלו כך הוא צריך לחפש בדעות רעות שיש לו ולשוב מן הכעס ומן האיבה ומן הקנאה ומן ההיתול ומרדיפת הממון והכבוד ומרדיפת המאכלות וכיוצא בהם מן הכל צריך לחזור בתשובה, ואלו העוונות קשים מאותם שיש בהם מעשה שבזמן שאדם נשקע באלו קשה הוא לפרוש מהם", עכ"ד.

והיינו שאפילו על מידות רעות שבלב צריכים לחזור בתשובה, וכפי שהזכיר הרמב"ם בתחילת דבריו "לשוב מן הכעס", **היינו אפילו כעס שבלב, שאינו עושה שום מעשים מחמת הכעס, גם זה מידה רעה שצריך לשוב ממנה,** וכמו שאמרו (נדרים כב, א) כל הכועס כל מיני גיהנום שולטים בו שנאמר והסר כעס מלבך והעבר רעה מבשרך ואין רעה אלא גיהנום, ודייק הכתוב באומרו והסר כעס מלבך - שאפילו כעס בלב אסור, וגם בזה אמרו שכל מיני גיהנום שולטים בו.

השפעת טהרת הלב ביום כיפור

אנו עומדים לפני יום כיפור. מה אנו צריכים לחשוב ומה זה מעורר אותנו? ראשית, **יום כיפור הוא יום סליחה ומחילה, ויש בו השפעה מן השמים לטהרת הלב, כמו שכתוב "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם". וידוע כי יש כאלה שנשארת אצלם ההשפעה שקיבלו ביום כיפור למשך תקופה אחר כך, ומרגישים זאת בפרט בגיל צעיר, שאז הלב הוא יותר טהור, ולמשל התפילות הם יותר בכוונה במשך זמן קצר לאחר יום כיפור, מכוח ההשפעה של טהרת הלב שקיבלו ביום כיפור.**

אמנם יש דרגות יותר גבוהות 'שתמליכוני עליכם' לא רק מיראת העונש אלא גם מאהבת השם, כי יש מלך שהעם אוהבים ומכבדים אותו, כידוע גם בזמנינו שיש שבטים במדינות רחוקות באפריקה שמעמידים להם מלך, והמלך אהוב על כולם, שהוא מתמסר ודואג לכל צרכיהם, ומנהיגם בחסד ובחמלה, כמו שכתב הרמב"ם (הלכות מלכים ג, ו) שהמלך הוא לב העם, ואם יש מי שמורד במלכות, המלך מעניש אותו, ואינו מעניש סתם אלא חושב ומתייעץ ושוקל ביישוב הדעת.

כך גם **הקב"ה הוא המלך שדואג לכל צרכינו ואנחנו ישראל עמו, ויותר ממלך רגיל שדואג לפרנסה ולצרכי העם, הקב"ה גם נותן לנו את כל החיים, ומחיה ומנשים אותנו בכל רגע, ואם מתבוננים וחושבים על זה, ממילא מרגישים הכרת הטוב, ומקיימים את המצוות מאהבה.**

האהבה והיראה משלימים זה את זה

ובמכילתא (יתרו ו) אמרו "משל למלך שנכנס למדינה, אמרו לו עבדיו גזור עלינו גזירות, אמר להם לאו, כשתקבלו מלכותי אגזור עליכם גזירות, שאם מלכותי אינכם מקבלים גזירותי האין אתם מקיימים", והיינו שיש עבדים שרוצים לעשות נחת רוח למלך, ומבקשים שיגזור עליהם גזירות כדי שיוכלו לקיים את הגזירות לכבודו של המלך, אבל המלך אומר להם "קבלו מלכותי תחילה ואחר כך אגזור עליכם גזירות", כלומר **שלא די בזה שהם רוצים לקיים את הגזירות מאהבה, אלא צריכים גם לקבל מלכותו - שיהיה להם גם פחד ומורא שלא לעבור על הגזירות.**

וכך גם בעבודת השם, אי אפשר לעבוד רק מאהבה, אלא צריכים גם יראה, כי אדם העובד רק מאהבה יכול להיות שבתחילה יקיים הכל מאהבה ובחשק, אך במשך הזמן יתגבר עליו היצר הרע שלא לקיים, ומוכרחים שתהיה גם יראה יחד עם האהבה, כמו שאמרו חז"ל (ירושלמי סוף ברכות) "עבוד מאהבה, עבוד מיראה. עבוד מאהבה, שאם באת לשנוא, דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא. עבוד מיראה, שאם באת לבעוט, דע שאתה ירא ואין ירא בועט".

והיינו שהאהבה והיראה משלימים זה את זה, שאם יעבוד רק מאהבה יתכן שבמשך הזמן יתחדשו סיבות המונעות את האהבה, ועלול לבעוט ח"ו, לכן צריכים גם יראה "שאם באת לבעוט דע שאתה ירא ואין ירא בועט", היינו שעל ידי היראה אדם מוכרח להיכנע ולקיים כל מה שהמלך - או האב - דורשים ממנו, מפני שהוא ירא ומפחד מן העונש, והיראה היא כוח חזק מאד, כמו שאמרו חז"ל (ב"ב י, א) גוף קשה פחד שוברו, היינו שהפחד שובר ומכניע את היצר הרע של טבע הגוף.

אך גם יראה לבד אינה מספיקה, כי אם אדם עושה רק מפני שמוכרח, מיראת העונש, לבסוף עלול לשנוא את מה שהוא עושה, כמו שידוע במציאות שלפעמים הורים דורשים מילדיהם דברים קשים, והילדים מוכרחים להיכנע מיראה, אך בלבם מתעוררת שנואה כלפי ההורים, כי אינם מבינים שההורים רוצים את טובתם, וכך גם מי שעובד מיראה לבד עלול לשנוא, לכן צריכים שתהיה גם אהבה, וכדברי הירושלמי "שאם באת לשנוא דע שאתה אוהב ואין אוהב שונא".

שובו אלי ואשובה אליכם

במדרש רבה סוף איכה אמרו "השיבנו השם אליך ונשובה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה ריבונו של עולם שלך הוא השיבנו, אמר להם שלכם הוא שנאמר שובו אלי ואשובה אליכם", והיינו שכלל ישראל מבקשים סייעתא דשמיא לתשובה, ומתפללים "השיבנו השם אליך" תחילה, ואחר כך "ונשובה", אבל הקב"ה אומר "שובו אלי ואשובה אליכם", והיינו שתחילת התשובה צריכה להיות מצידנו, ורק אם אנחנו נשתדל לחזור בתשובה, אז נזכה לסייעתא דשמיא.

והנה ודאי שהאמת היא כדברי הקב"ה שקודם אנו צריכים להתחיל לשוב, ובלא זה אין סייעתא דשמיא, ויש להבין אם כן מהו שאנו

זוכים גם לטהרה. ויש להבין מה הם שני עניינים אלו "יכפר עליכם" ו"לטהר אתכם", מה היא הכפרה, ומה היא הטהרה הנוספת על זה.

ונראה בזה לפי מה שכתב בדרשות בית הלוי (דרוש ט"ו) כי הנה בכל חטא ישנם שני חלקים, האחד הוא עצם מעשה החטא, שמגיע עליו עונשים בידי שמים, ולגבי זה אם אדם עושה תשובה שלמה, כבר מתכפר לו החטא, ואינו נענש עליו, אבל יש עוד חלק בחטא והוא מה שהחטא פוגם ומותיר רושם בנפש האדם, שעל ידי החטא מתחזק בו היצר הרע והשאיפה לחטא, ולזה לא מספיק מה שעושה תשובה, כי גם לאחר התשובה עדיין נשאר בו רושם טומאת החטא.

וזהו ענין מה שאמרו חז"ל (קידושין מ, א) כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה נעשית לו כהיתר, והיינו כי אדם שעובר עבירה שורה עליו רוח של טומאה, ועל ידי זה נכנסת בנפשו תאוה ושאיפה לעבירות, ומאחר שנמשך לעבירה הרי זה נעשה אצלו כהיתר, ואף אם עושה תשובה ומתכפר לו החטא, הרי זה מועיל רק לענין שאינו נענש על אותו החטא, אבל עדיין לא נטהרה נפשו מרושם הטומאה שנכנס בו מחמת החטא, ויש בו עדיין תאוה ושאיפה לחטא.

יום כיפור מבטל הנטייה לחטא

וכתב הבית הלוי שם כי "ביום הכיפורים יש בו מעלה גדולה דמיד שנתחרט אדם ומקבל עליו לשוב ממעשיו הרעים והתוודה עליהם, הקב"ה בחסדו מעביר ממנו התשוקה והנטייה שהגביר בעצמו להרע ומעבירה ממנו", היינו **שביום כיפור יש מעלה מיוחדת מכוח קדושת היום, שאם אדם חוזר בתשובה ביום כיפור זה מועיל גם לטהר את נפשו שכל רושם החטא נמחק לגמרי, ומעתה שוב אין בו שאיפה ותשוקה לעבירות, אלא רק שאיפה לתורה ולמצוות.**

ובזה מבוארים היטב שני החלקים הנזכרים בפסוק "יכפר עליכם" ו"לטהר אתכם", כי ביום כיפור יש שני עניינים, האחד הוא כפרת החטאים, ומלבד זה זוכים גם "לטהר אתכם" היינו שהנפש מקבלת טהרה וכל רושם החטא נמחק לגמרי, שאפילו מי שהיה שקוע בחטאים ובעוונות, על ידי שעושה תשובה ביום הכיפורים זה מועיל לטהר את נפשו, שלא תישאר בלבו הנטייה והתשוקה לחטא, ואינו נמשך יותר אחר העבירות.

ואמנם יש דרגות בטהרה, וכפי שמצינו בטהרת הגוף שיש בה כמה דרגות, אב הטומאה, ראשון לטומאה ושני לטומאה, ויש דרגת טבול יום שהוא טמא לקדשים ולתרומה וטהור לחולין ולמעשר שני, ומחוסר כיפורים טמא רק לגבי אכילה בקדשים וטהור לתרומה, כך יש הרבה דרגות בטהרה, וכך גם בטהרה של יום כיפור, יש הרבה דרגות, והכל תלוי לפי המעשים והמחשבות של כל אחד ואחד.

לצאת מיום כיפור עם שאיפות של קדושה

וזהו עיקר התועלת שצריכים לצאת מיום כיפור עם השאיפות של קדושה, כל אדם מישראל יש בו קדושת ישראל וצריך לטהר עצמו ביום כיפור כמו שכתוב "לפני השם תטהרו", אבל כבר אמרו (יומא פה, ב) מי מטהר אתכם אביכם שבשמים, היינו שהטהרה היא מן השמים ולא בדרך הטבע, ועל ידי שאדם משתדל בעצמו זוכה לסייעתא דשמיא, כמו שאמרו (שם לח, ב) בא לטהר מסייעים אותו, אם אדם רק "בא לטהר", מסייעים בידו מן השמים, ומוסיפים לו טהרה.

עלינו להשתדל שהשאיפות האלו יהיו קיימות, ובאמת יש כאלה שאחרי יום כיפור מרגישים הרגשה של טהרה, אבל בדרך כלל לאחר זמן מועט זה עובר, וצריכים להשתדל שיימשכו הלאה השאיפות והטעם של טהרה, על ידי שנמשיך עם המעשים והמחשבות הקדושות.

וההשפעה ביום כיפור היא גם על הרחוקים, כפי שרואים בכל הארץ שהכבישים ריקים ממכוניות, וגם הרבה חילוניים צמים ביום כיפור, ושמעתי מאחד שנסע פעם באוטובוס וישבו לפניו שני חילוניים ששוחחו ביניהם, אחד אמר שהוא לא צם ביום כיפור והשני אמר שהוא צם, ושאל הראשון את השני מדוע אתה צם, הלא אינך שומר מצוות, וניסה הלה להתחמק באומרו כי בשביל הבריאות כדאי לצום יום אחד בשנה, וחזר הראשון ושאל, אם כן מדוע דווקא ביום כיפור ולא ביום אחר, עד שנשאר בלי תירוץ והודה כי אינו מסוגל לאכול ביום הקדוש.

ומלבד ההשפעה מן השמים, יש עוד השפעה ממה שיש ציבור גדול שמתעוררים ומתחזקים באמונה ביום כיפור, והחיזוק של שומרי התורה ביום הקדוש משפיע גם על הכלל כולו.

כמו שכתב מרן החזו"א באיגרת (ח"ג סב) שאפילו אדם יחיד שהוא בעל תורה אמיתי, משפיע השפעה ניכרת על הסביבה, גם אם אינו עושה תעמולה לשכנע אחרים, עצם מציאותו של בעל תורה אמיתי משפיעה, ושמעתי פעם שאמרו שיש הבדל בין חילוני שגר בבני ברק לחילוני שגר ברמת גן, כי מי שגר בסביבת בני תורה מקבל מהם השפעה, ועל ידי זה יש לו יותר רגש לדברים שבקדושה.

והוסיף החזו"א כי גם במקומות הרחוקים שלא רואים את ההשפעה של הבעל תורה האמיתי, שם גם כן יש השפעה נסתרת מכוחו, וכפי שידוע על הפרושים מאיישישוק, שהיו עוזבים את ביתם לתקופה ממושכת ולמדו בפרישות בבית המדרש, ונשים צדקניות היו מביאות להם אוכל לבית המדרש, והיו אומרים כי אם הפרוש באיישישוק (שבליטא) יפסיק מלימודו, יגרום בזה שיהודים בביאליסטוק (שבפולניה) יפתחו חנויות בשבת, כי מה שיהודים במקומות רחוקים שומרים שבת, זהו מכוח ההשפעה של הפרושים שעוסקים בתורה יומם ולילה.

וכך גם ביום כיפור שיש חיזוק גדול אצל שומרי התורה, ויש הרבה שבאים לבית הכנסת ומתפללים כל היום, זה משפיע גם על הרחוקים, ושמעתי מעשה בילד צעיר מבית דתי שהגיע בעליית הנוער מחוץ לארץ, והכניסוהו לקיבוץ חילוני שלא היו שומרים תורה ומצוות, וכשהגיע יום כיפור התעורר בו פתאום הרגש שצריך ללכת למקום שמתפללים, וטרח ללכת מרחק גדול עד שמצא מקום להתפלל, זוהי ההשפעה שיש מן השמים ביום כיפור, וגם מכוח השפעת החיזוק של שומרי התורה.

יכסוף ויחכה ליום הכיפורים

ובעמדנו לפני יום כיפור, הרי אנו מחכים ליום קדוש זה, שנזכה לכפרת עוונות, כמו שכתב בשערי תשובה (ד, ח) אם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, ידאג לעונו ויכסוף ויחכה להגיע ליום הכיפורים למען יתרצה אל השי"ת, היינו **שצריכים לחכות ולהשתוקק ליום כיפור שבו נזכה להתרצות לפני הקב"ה ולכפרת עוונות, והרמב"ם בהלכות שגגות (ג, י) כתב שיום כיפור מכפר רק על השבים המאמינים בכפרתן, אבל מי שאינו מאמין שיום הכיפורים מכפר, אינו זוכה למחילת עוונות.**

ואמנם פשוט כי הביטחון בכפרת העוונות שייך רק לאחר שאדם משתדל ועושה כל מה שבכוחו לעשות, ובוודאי לא שייך שאדם יפרוק עול ויעשה מה שלבו חפץ ואחרי הכל יהיה בטוח שיזכה למחילה סליחה וכפרה, רק אם אדם משתדל ועושה כל מה שבכוחו לעשות, במעשים, בדיבור ובמחשבה [והעיקר שיהא ביישוב הדעת, כי בלבול הדעת הוא גרוע מאד], מי שמשתדל ועושה כל מה שבכוחו הרי הוא בטוח שיזכה לכפרת עוונות ביום הכיפורים.

כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם

על יום כיפור נאמר (ויקרא טז, ל) "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם", היינו שמלבד מה שזוכים לכפרת החטאים ביום כיפור,

דברי אמת

מאמרי חזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 51 ■ נצבים - וילך

גם מי שרק הרהר בתשובה ועדיין לא עשה בפועל – ראוי לרחמי ה' והיה כי יבאו עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר הדיחך ה' אלוקיך שמה. ושבת עד ה' אלוקיך ושמת בקולו... 'ושב ה' אלוקיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלוקיך שמה. אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך ה' אלוקיך ומשם יקחך (פרק ל פסוקים א-ד).

פרשה זו נחלקת לשני חלקים: שני הפסוקים הראשונים מדברים על התשובה שיעשו בני ישראל לאחר שיבואו עליהם הברכה והקללה (בפסוק הראשון: "והשבת אל לבבך", ובפסוק שלאחריו: "ושבת עד ה' אלוקיך"), ושני הפסוקים שלאחריהם מדברים על הישועה שתהיה לישראל בזכות חזרתם בתשובה.

הר"ן בדרשותיו (סוף דרוש י') מעורר על השינוי בין לשון הכתוב בפסוק א' "והשבת אל לבבך", לבין לשון הכתוב בפסוק ב' "ושבת עד ה' אלוקיך"? עוד עומד הר"ן על שינוי הלשון גם בין שני חלקי הפסוק המדבר על הישועה שתהיה לישראל בזכות התשובה, שבחלקו הראשון אומר הפסוק "ושב ה' אלוקיך את שבותך ורחמך", ובחלקו השני: "ושב וקבצך מכל העמים", ומשמע שהם שני סוגי ישועה?

מחדש הר"ן שבאמת יש כאן שני עניינים: הכתוב שבפסוק א' – 'והשבות אל לבבך', מדבר במי שהרהר תשובה בלבד, אך עדיין לא עשה בפועל, ועליו אומר הכתוב בתחילת פסוק ג': 'ושב ה' אלוקיך את שבותך ורחמך' – שאמנם גם הוא יזכה לרחמים אבל רק חלקיים, ולכן הוא ישאר בשביה, אלא שבזכות שהרהר תשובה יוקל עונשו, ע"י שהקב"ה יתן אותו לרחמים לפני שוביו ויניחו לו מעצבונו. בעוד שהמקרא בפסוק ב': 'ושבת עד ה' אלוקיך', מדבר לאחר שהוא ישלים את חק תשובתו ע"י שיעשה תשובה בפועל. ועליו מסיים הסיפא של פסוק ג': "ושב וקבצך מכל העמים" – שהיות והשלים לגמרי את חק תשובתו, יזכה שהקב"ה ישלים את גאולתו מכל וכל, וככתוב בהמשך: "אם יהיה נדחך בקצה השמים משם יקבצך... והביאך אל הארץ אשר ירשו אבותיך והשיבך והרבך מאבותיך". והנה, שני חלקי התשובה העיקריים הם: חרטה על העבר וקבלה על העתיד, ובודאי שלא קל להתחרט על חטאיו חרטה שלמה, ועוד יותר – לקבל קבלה אמיתית שלא יחטא עוד. קושי זה עלול לגרום ליאוש ולרפיון ידיים מעסק התשובה. אך מדברי הר"ן יש לנו עידוד נפלא, שאפילו אם עדיין לא עשה החוטא בפועל שום חלק של חלקי התשובה אלא רק נתן דעתו לחזור בתשובה, כבר זכה בזה להקלה בעונשו.

תשובה חלקית – יש בה ממש

עידוד גדול נוכל לשאוב גם מדברי המב"ט בספרו 'בית אלוקים' (שער התשובה פ' י"ב). שם הוא מחדש שיש הבדל בין מצוות תשובה למצוות אחרות, כי בעוד שבמצוות אחרות – כגון מצוות ציצית, אם הטיל ציציות רק בשלוש כנפות הבגד במקום בארבע, לא נחשב שקיים שלוש חלקי מצווה אלא הוא כמי שלא עשה כלום, משום שארבע כנפות הבגד מעכבים זה את זה, לעומת זאת, במצוות תשובה אפילו אם קיים רק חלק מעיקרי התשובה, כגון, רק חרטה על העבר או רק קבלה לעתיד, יש בזה ממש.

ראיה לדבריו מביא המב"ט, ממה שכתוב בספר מלכים (א' כ"א) שלאחר שאחאב שמע את נבואת אליהו שה' יכרית אותו ואת ביתו בגלל חטאיו – "ויהי כשמוע אחאב את הדברים האלה ויקרע בגדיו וישם שק על בשרו וידום וישכב בשק ויהלך אט. ויהי דבר ה' אל אליהו התשבי לאמור: הראית כי נכנע אחאב מלפני יען כי נכנע מפני לא אביא הרעה הזאת בימיו, בימי בנו אביא את הרעה אל ביתו".

מוכח מכאן, שלמרות שאחאב קיים רק חרטה על העבר ולא קבלה לעתיד (שהרי

שייך שיהיה הבדל של דורות בין שורש רע לתוצאותיו החמורות

פן יש בכך איש או אשה... פן יש בכך שורש פורה ראש ולענה (כט, יז) היסוד של שורש פורה ראש ולענה הוא, שישנם דברים שהם שורש להתפתחות תוצאות חמורות מאד, אלא שלפעמים לוקח זמן עד שיראו את התוצאות החמורות של אותו שורש רע.

כתוב בחז"ל שפסל מיכה עבר ביחד עם ישראל את ים סוף. אומר הגר"א (בספר אדרת אליהו), שאין לומר שהפסל עצמו עבר יחד עם ישראל את ים סוף, שהרי כמה מאות שנה היו בין מעבר ישראל בים סוף לבין פסל מיכה, אלא כוונת חז"ל שהשורש שממנו צמח האיש מיכה שעבד את הפסל, הוא זה שעבר עמוהם את ים סוף.

וכן כתוב בחז"ל ('סנהדרין' פב.): "הוא זמרי בן סלוא, הוא שלומיאל בן צורישידי, הוא שאול בן הכנעני". אומר הגר"א שח"ו לומר שזמרי היה נשמה אחת עם שלומיאל הצדיק בחיר ישראל, אלא גם כאן כוונת חז"ל היא, שאותו החטא של זמרי בן סלוא צמח מן השורש משאול בן הכנעני, ועבר בשלומיאל בן צורישידי והגיע עד זמרי בן סלוא.

גדולי ישראל רואים את התוצאות היוצאות מהשורש

ישנן תופעות שבשעתן לא היו נראות כה-חמורות, אך גדולי ישראל נאבקו בהן בחריפות רבה, משום שהם חששו שתופעות אלו הן שורש שממנו עלולים להתפתח דברים חמורים בהרבה ממה שנראה עכשיו לעין.

כך למשל, כשנאבקו הגדולים בראשוני הרפורמים, שחזותם החיצונית הייתה כשל יהודים שומרי מצוות, קשה היה להעלות על הדעת שלאחר כמה דורות יתדרדרו הרפורמים עד כדי שיתמכו בנישואין מעורבים עם גויים רח"ל.

כשהקימו את תנועת המזרחי בחז"ל, היו חברים בתנועה זו כמה וכמה תלמידי חכמים חשובים, שבודאי שלא שיערו שלאחר כמה דורות יהיו חברים בכירים בתנועת המזרחי שיכריזו "שהם מרגישים שיש להם מן המשותף עם החילונים יותר מאשר עם החרדים, ואם בניהם לא ימשיכו בדרך המזרחי אזי הם מעדיפים שבניהם יהיו חילוניים מאשר שיהיו חרדים".

כאשר התנועה הציונית חרטה על דיגלה הקמת מדינה יהודית, אמר על כך הגאון ר' חיים מבריסק זצ"ל, שמטרתה האמתית של הציונות היא לעקור את התורה מעם ישראל, והקמת מדינה היא האמצעי להגשמת מטרה זו. והנה אם בשעה שבה נאמרו הדברים, היו שראו דברים אלו כקיצוניים, הנה לאחר הקמת המדינה, כאשר העלו הציונים רבבות יהודים מארצות ערב; יהודים יקרים שבמשך כל שנותיהם בגלות היו שומרי תורה ובעלי אמונה תמימה בקב"ה; יהודים אוהבי תורה ומכבדים בכל ליבם וממונם תלמידי חכמים - ראו בחוש כיצד נעשו מאמצים כבירים על ידי השלטונות לעקור מאותם יהודים את מסורת דתם, ממש כפי שחזה הגר' חיים מבריסק.

הרב מבריסק היה אומר, שישנן תופעות שהוא נאבק בהן בחריפות יותר מאחרים, משום שהוא התברך ביכולת לראות עכשיו מול עיניו מה תהייה התוצאות של תופעות אלו בעוד זמן-מה.

התנהגות האב - שורש לצאצאי

הסבא מסלבודקא היה אומר, שלפעמים רואים גנבים שהם צאצאים של תלמידי חכמים. וההסבר לכך, שהסבא שלו גנב דעת הבריות בצדקותו, בנו גנב חידושי תורה, נכדו לא החזיר הלואה בזמן ונינו כבר גנב ממש, והשורש לכל זה הוא הסבא הראשון. ולכן אדם המעוניין לזכות לבנים טובים, עליו לדעת שלהנהגותיו יש השפעה רבה על עתידם, ואם השורש טוב ההמשך יהיה טוב, אך אם כבר השורש פגום, ההמשך גם יהיה פגום והפגם אף עלול להתפתח ולהיות יותר חמור ממה שגלוי אצלו כעת.

"כי קרוב אליך הדבר מאד" – "אליך" מחמת שאתה ישראל וישראל וקודשא בריך הוא חד הוא", ועוד, "בפיך ובלבבך לעשותו", כי טבע לימוד התורה ליתן אהבת ה' בלב העמל בה, גם בלי שום ידיעת סיבה על פי השכל האנושי. אלא שיש לזה תנאי: "ובלבבך לעשותו" – שיהא רצון ותשוקה להגיע לאהבת ה', כי ללא תשוקה, אף אם יהא בתורה לא יגיע לזה, אבל אם יתן לבו להשתוקק לאהבת ה', יתעורר על ידי לימוד התורה אהבה עזה לקב"ה ויהיה קרוב על ידי זה לתשובה מאהבה.

נמצא מדברי הנצי"ב, שאעפ"י שהתורה הקדושה היא למעלה משכל האדם, אבל ביחס לישראל, ששורש נשמתם אחוזה בשורש נשמת התורה, נאמר "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שעל ידי שיתגיע בלימוד התורה על מנת לקיים, התורה עצמה תבקש מאת קונה שיסייע לו לזכות להשיג את עומק התורה.

וכן לענין תשובה מאהבה, אעפ"י שהיא למעלה מהטבע האנושי, מ"מ ישראל וקודשא בריך הוא חד הוא ומצד הטבע הם נמשכים זה לזה. ועוד, לימוד התורה מקרב את האדם לתשובה מאהבה, כי טבע לימוד התורה ליתן אהבת ה' בלב העמל בה, גם בלי שום ידיעת סיבה על פי השכל האנושי.

דברי רבי יחזקאל סרנא על תשובה מאהבה בדורנו

ראש ישיבת חברון הג"ר יחזקאל סרנא זצ"ל היה אומר, שבדורות הקודמים שהיו סדורים בעבודת ה' וביראתו, הייתה יראת העונש חופפת על כלם, וביותר היה הדבר ניכר כשהגיעו ימי אלול. משום כך הייתה קדימה ליראת העונש, בעבודת ה' ובעסק התשובה. אך בדורות האחרונים נשתנו סדרי עולם, וכבר צווח רבנו ישראל סלנטר ('אור ישראל' אגרת י"ד) על המרחק הגדול בין היראה והפחד שהיה מנת חלקם של הדורות קודמים בחודש אלול, לבין המצב ששרר בדורנו, "כאשר ספו תמו גדולי היראים אשר חרדתם מאימת המשפט נראתה על פניהם ועשתה רועם בלב הסרים אחריהם".

ואמנם, בזכות שהרעיש רבנו ישראל סלנטר את העולם, נשתייר בישיבות הקדושות מעט מרושם האלול. אך האמת צריכה להיאמר, שלדאבון לב דרכי חיינו מתנהלים בלי שינוי של ממש גם בימי אלול. ואפילו תקיעות השופר, שניתקנו לעוררנו ולהחריד את ליבנו, אינן פועלות עלינו כראוי לשנות את דרכנו ולשים לבבנו על מעשינו.

משום כך היה אומר הג"ר יחזקאל סרנא, שבדורנו צריך לשים דגש מיוחד הן לענין עבודת ה' והן לענין תשובה, על האהבה - והיינו זכרון טובת ה' עלינו וזכרון אהבתו אותנו. וכבר גילו הקדמונים כי אלול נרמז במקרא "אני לדודי ודודי לי", שהוא מקרא ב'שיר השירים' שכולו אהבה, ללמדנו שענין אהבת ה' לישראל הוא מעיקרי עבודת חודש אלול.

האלשיך - לימוד התורה נותן כח לעשות תשובה

האלשיך מפרש ש"כי המצווה הזאת", נסוב על מצוות תשובה.

ומבאר, שבעיני החוטא עלולה להתעורר תמיהה, איך הבטיחה התורה (ל' ח) "ואתה תשוב ושמעת בקול ה'..." - שלא יבצר מישראל לשוב בתשובה, והרי דברים ק"ו, ומה אם היצר גבר עליו קודם שחטא, כ"ש שהיצר ינצחו לאחר שכבר עלה בידו להחטיאו והתחזק על ידי כך כוחו של היצר. ועוד, שהיצר הוא כח רוחני, ואיך יוכל האדם שהוא חומר עכור לעמוד כנגדו.

ועל כן אומרת התורה: **"כי המצווה הזאת" דהיינו התשובה, לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא...** ומדוע היא אינה רחוקה? **"כי קרוב אליך הדבר מאד" - לימוד התורה קרוב אליך מאד,** ומכיוון שכך, לימוד התורה יטהר את הלב ממחשבות רעות, ועוד, ש"על ידי עסק התורה נעשה סניגור הוא קדוש המכניע את היצר הרע".

ובזה מבואר פשר שינוי הלשון בין מה שאומרת התורה בתחילה **"כי המצווה הזאת..."** לא רחוקה היא, ומסיימת **"כי קרוב אליך הדבר מאד..."**, פתחה ב"מצווה" וסיימה ב"דבר"?

אלא שבאמת **"כי המצווה הזאת" נסובה על מצוות תשובה,** שעליה אומרת התורה שהיא אינה רחוקה, בעוד ש"כי קרוב אליך הדבר מאד", נסוב על לימוד התורה, וכוננת התורה בזה, שהסיבה לכך שמצוות התשובה אינה רחוקה, היא משום שישנה את העצה של לימוד תורה שהוא דבר הקרוב אליך, והוא מטהר את הלב. וגם נברא בזכותו סניגור שמכניע את היצר הרע. (לענדר באמת)

הנביא מתאר רק קריעת בגדים ולבישת שק), מ"מ הועילה לו העובדה שנכנע מלפני ה', שהפורענות לא תבוא בחייו, אלא רק בחיי בנו.

וכן מצינו אצל אנשי נינווה, שלמרות שהם שבו רק מ"החמס אשר בכפיהם" (שהסכימו להחזיר את החפצים הגזולים שהיו בידיהם), ולא התחרטו על ה'גזל הנאכל' (על החפצים הגזולים שכבר נאכלו על ידם ולא היו מצויים אצלם בשעה שעשו תשובה), אעפ"כ זכו אנשי נינווה להינצל מהגזירה שנגזרה עליהם.

הסיבה שהתשובה אינה רחוקה מישראל

כי המצווה הזאת אשר אנכי מצוך היום, לא נפלאה היא ממך, ולא רחוקה היא. לא בשמים היא לאמר מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו נשמינו אותה ונעשנה, ולא מעבר לים היא לאמר מי יעבור לנו אל עבר הים ויקחה לנו נשמינו אותה ונעשנה. כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו (פרק ל', יא-יד).

אנו רואים שהתורה מאריכה מאד, לשלול את המחשבה ש"המצווה הזאת" היא רחוקה מאתנו, שהיא בשמים או מעבר לים, ופשיטא שהתורה לא הייתה טורחת לשלול זאת אילולי שהיה מקום לטעות ולחשוב שבאמת "המצווה הזאת" היא בשמים או מעבר לים.

והנה מתחילה יש לברר לאיזו מצווה מתכוונת התורה באומרה: **"כי המצווה הזאת אשר אנכי מצוך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא..."**

מפרש הנצי"ב, ש"המצווה הזאת" הכוונה לעיון התורה ולתשובה מאהבה, שהן המצוות השנויות בפרשה הקודמת הסמוכה ל"כי המצווה הזאת..." ועל שתי מצוות אלו היה מקום להעלות על הדעת שהן בשמים או מעבר לים והאפשרות לקיימן אינן בהישג ידינו, וכפי שיבואר.

לענין עיון התורה, היה עולה על הדעת לומר שמן הנמנע לעמוד על דקדוק התורה לפי שהיא עמוקה מיני ים. משום כך אמר הכתוב **"לא רחוקה היא".**

וישנם דברים בתורה שקשה להשיגם מחמת עומק המושג, שהם למעלה משכל האדם. וע"ז אמר הכתוב **"לא בשמים היא".**

ויש דברים בתורה שקשה להשיגם משום שצריך קבלה מרב איך לפרשם, וצריך לכתת רגלים לילך לרב לקבל ממנו ידיעה זו. וע"ז אמר הכתוב **"ולא מעבר לים היא",** אלא **"כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו".**

וביאור הדברים, שאמנם ביחס לאומות העולם התורה גבוהה מהשגתם, אבל ביחס לישראל אינו כן, כי שורש נשמת ישראל אחוזה בשורש נשמת התורה ומציאות זו יוצרת קירבה בין ישראל לתורה עד כדי שהתורה נמשלה לאשה ביחס לישראל.

אחת התוצאות של הקירבה בין ישראל לתורה היא, מה שנאמר על ישראל העמל בתורה (משלי כו, טז): **נפש עמל עמלה לו,** ש"הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת לו במקום אחר" (סנהדרין צט).

ומכיוון שכך, אם עוסק בענין הגבוה משכלו, עליו להתגיע הרבה ואז יתקיים בו **"נפש עמל עמלה לו",** וכמו שפירש רש"י שם, שהתורה מבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה.

וכן ביחס לידיעות שצריך קבלה מרב כדי להשיגן, הנה אם יש באפשרותו לכתת רגליו לאותו רב, פשיטא שחובתו לעשות כן, אך אם אין הדבר באפשרותו, התורה עומלת לו במקום אחר להזמין לפניו ידיעה זו באיזה אופן, עד שיגיע לידיעה זו.

וזהו שאמר הכתוב **"כי קרוב אליך הדבר מאד" - אליך הדבר קרוב לפי שאתה ישראל והתורה קרובה לישראל ונמשלה לאשה ביחס לישראל.**

"בפיך ובלבבך לעשותו" - העצה להשיג את עומק התורה היא על ידי לימוד ("בפיך") על מנת לקיים ("ובלבבך לעשותו"). ועיין עוד בנציב שהביא גם כוונה שנייה בביאור תיבות אלו.

"טבע לימוד התורה ליתן אהבת ה' בלב העמל בה"

ולענין תשובה מאהבה (שכאמור, גם היא נכללת ב"כי המצווה הזאת..."), הנה באמת ענין זה הוא למעלה מהטבע האנושי, כי הטבע של אהבה הוא או על ידי השתוות האוהב לנאהב, או כשמושיג בשכלו מעלת הנאהב, ושני דברים אלו לא שייכים ביחס לקב"ה. ומפרש הכתוב שאעפ"כ **"לא נפלאה היא ממך..."** משום שהקב"ה וישראל חד הוא, וכמו שכן ואביו נמשכים וז"ל משום שהטבע מסייע לכך, כך גם ישראל ביחס לקב"ה.

דברי אמרת

מאמרי חזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 52 ■ סליחות – עצות לזכות בדין

סליחות

סליחות – זמן ביקור המומים

ימי הסליחות הם ימי הכנה לדין. מנהג האשכנזים לומר סליחות מיום א' שקודם ראש השנה, ועכ"פ לא פחות מד' ימים קודם לראש השנה (רמ"א, תקפ"א). מבאר ה'משנה ברורה' את הטעם שקבעו לומר סליחות ד' ימים קודם ר"ה, "שכן מצינו בקרבנות שטעונים ביקור ממום ד' ימים קודם הקרבה, ובכל הקרבנות בפ' פנחס כתיב "והקרבתם עולה" ובר"ה כתיב "ועשיתם עולה", ללמד שבראש השנה יעשה אדם עצמו כאלו מקריב את עצמו, ולכן קבעו ד' ימים, לבקר כל מומי חטאתו ולשוב עליהם".

נמצא, שאנו עומדים להקריב עצמנו לקב"ה בראש השנה, ותפקידנו בימי הסליחות לבקר עצמנו ממומי חטאינו. "נחפשה דרכינו ונחקרה" – עלינו לבדוק האם כל מעשינו ומחשבותינו הם על פי התורה, האם אנו שומרים את העיניים מלראות מראות אסורות ואוטמים את אוזנינו מלשמוע דברי לה"ר, רכילות וכדו'.

ביקור מעשינו לפי סדר היום – האברים

יש אפשרות שנבקר את מעשינו לפי סדר היום, וכגון שנתבונן: האם אנחנו הולכים לישון בזמן בכדי שנוכל לקום לתפילה כראוי, האם אנו באים לתפילה בזמן, כיצד נראית התפילה שלנו, איך המורא מקדש שלנו, האם אנו מגיעים בזמן לסדרים, כיצד הלמוד שלנו, האם אנו נזהרים מלהפסיק ח"ו באמצע הלימוד (שזה עוון מאוד מאוד חמור), וכד'.

וישנה אפשרות שנבקר את מעשינו לפי סדר האברים: שאדם יתבונן, מה עם הראש שלי, המח, העיניים, האוזניים והפה. כל האברים צריכים להיות טהורים! לא להסתפק – באמירת הסליחות גרידא

על כן חשוב מאוד שלא נסתפק באמירת הסליחות גרידא. תפקידנו בימי הסליחות לבקר את עצמנו מהמומים שבנו ולראות מה באמת דרוש תיקון, ולטכס עצות לתקנם באופן שיהיה בר קיימא.

ובעיקר צריכים אנו לראות – האם אנחנו כבר מוכנים להמליך את הקב"ה עלינו?!

ר' איזיק שר זצ"ל היה אומר שאין נכון להתבטאות כדרך שאנשים רגילים לומר "אני הולך להגיד סליחות", משום שאנחנו לא "אומרים סליחה" – אנחנו "מבקשים סליחה"!

ביאור פסוקי הסליחות

בפסוקים הנאמרים בסדר הסליחות, יש מהם שתוכנם בקשת סליחה מה', וישנם פסוקים המדברים על רחמי ה'. אך ישנם גם בסדר הסליחות פסוקים שעניינם הוא גדולת ה', ויש להבין את הקשר שלהם לנוסח הסליחות?

הביאור הוא: כאשר אנו באים לבקש סליחה מה', ראשית אנו צריכים לדעת למי חטאנו. גם לאדם פשוט אסור לחטוא, אבל כל שכן לפני מלך רם ונשא! לפיכך אנו אומרים פסוקים שעניינם הוא גדולת ה', ובזה אנו מבטאים שאנו מכירים בחומרת החטא, ואז אנו יכולים לגשת לבקש סליחה מה'.

עצות מעשיות לזכות בדין

לטכס עצה ותחבולה כיצד לזכות במשפט

עינינו הראויות, שכאשר אדם עומד לפני משפט, משקיע הוא את כל כוחותיו לטכס עצה איך לצאת זכאי, והוא מוכן לעשות את כל הדרוש לשם כך. אנו עומדים לפני משפט גורלי, כאשר השופט הוא מלך מלכים בכבודו ובעצמו, והוא דן בדקדוק רב – כל שכן שעלינו להתבונן היטב ולטכס עצה, מה הם הדברים שיכולים לסייע לנו לזכות במשפט, ולאחר שנדעם נאחז בהם בכל כוחנו. והנה במשפט שלנו – בשונה מכל משפט, השופט הוא אבינו הרחמן החפץ

עוד מונח בפסוקים העוסקים בגדלות ה', שבהם אנו מזכירים שה' הוא בורא הכל ומלך על הכל, וממידת מלכותו שהוא אינו משועבד לנהוג על פי המשפט. ולפיכך אם טובת הבריאה היא שלא להעניש, ה' פועל עפ"י כח מלכותו (הנקרא הנהגת הייחוד) ונמנע מלתת את העונש.

'ראשית חכמה' – לא מספיק אמירת י"ג מידות

בימים אלו אנו מרבים באמירת י"ג מידות שהקב"ה גילה למשה רבנו, והבטיח לו עליהם הבטחה נשגבה, "כל זמן שישאל חוטאים יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם!"

ה'ראשית חכמה' (שער הענוה ה'ראשית חכמה' (שער הענוה פ"א) מביא קושיית הגאונים שענינו הראויות שפעמים שאנו צועקים י"ג מידות בקול גדול ולא נענים?

מחדש ה'ראשית חכמה' שלא מספיק אמירת י"ג המידות גרידא, אלא צריך גם מעשים! שנלך בדרכיו של הקב"ה ונדבק ב"ג מידותיו, "מה הוא רחום אף אתה רחום, מה הוא חנון אף אתה חנון".

וכן דייק גם השל"ה הק' ממה שאמר הקב"ה למשה "יעשו לפני כסדר הזה" דמשמע עשייה, ולא רק אמירה בעלמא!

להתעורר מ"ג מידות ללכת בדרכי ה'

והנה משאר המפרשים שלא כתבו שההבטחה תלויה במעשים, נראה שהם הבינו בפשטות שההבטחה נאמרה על עצם אמירת י"ג מידות ואינה מותנית במעשים. אך על אף שחידושו של ה'ראשית חכמה' אינו הדעה המקובלת והרווחת, בוודאי שיש לנו להתחשב בדבריו, ועל כל פנים בוודאי שיש הבדל גדול אם רק אומרים את ה"ג מידות, או שגם מתעוררים על ידם ללכת בדרכי ה' ולנהוג כדרכיו.

ועל כן ראוי מאוד בזמן שאומרים את ה"ג מידות להתעורר לנהוג אותם הלכה למעשה, ועל כל פנים לפחות לעורר רצון לקיימם, ובוודאי שלא להסתפק באמירה גרידא!

ללמוד בספר הק' – 'תומר דבורה'

המקובל האלוף הרמ"ק, חיבר חיבור מיוחד על י"ג מידות בשם 'תומר דבורה', בו הוא מבאר את י"ג המידות הרמוזים בפסוקים "מי כמוך...", ומדריך הלכה למעשה כיצד נלך בדרכיו.

מומלץ בכלל, ובפרט בימים אלו, ללמוד בספר הק' 'תומר דבורה' כדי שנוכל לקיים את ה"ג מידות הלכה למעשה, ועל ידי כך נזכה לעורר את רחמי ה' עלינו. השל"ה הק' (בקונטרס עשרה הילולים) מיייעץ ללמוד את ה'תומר דבורה' בעשרת ימי תשובה. והגר"י סלנטר זצ"ל יעץ ללמוד את ה'תומר דבורה' כבר מראש חודש אלול.

בטובתנו, ומכיוון שהקב"ה מעוניין שנצא זכאים במשפט, לפיכך הוא נתן לנו באהבתו ארבעים ימי רצון, מר"ח אלול עד יום הכפורים, אשר התשובה בימים אלו מקובלת יותר משאר ימות השנה.

ישנם מעשים שבכוחם במיוחד לזכות בדין

והנה, למרות שכל מעשה מצווה הוא זכות, וכל מעשה מצווה בכוחו להכריע את כף המאזניים לזכות, מכל מקום גילו לנו חז"ל הקדושים, שישנם מעשים

לאדם חסר דבר-מה או שהוא סובל ממהו, חשוב שישים לב שישנם עוד אנשים שחסרים וסובלים כמוהו, ויתפלל גם עליהם.

זיכוי הרבים

רבותינו ז"ל עוררו, שאדם ישתדל להיות בכלל מזכי הרבים, ואמרו חז"ל (יומא פ"ז): "כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, וכל המחטיא את הרבים אין מספיקים בידו לעשות תשובה".

גם אם אדם מצד עצמו אין לו זכות לחיות, או שאין לו סיבה לקבל כלים מסוימים, אם הוא מזכה את הרבים ורבים צריכים לו, הוא זוכה להיות נידון לחיים, ולקבל את האמצעים שבאמצעותם יוכל לפעול למען הרבים.

אדם אינו חי לבדו בעולם, ומעשיו משפיעים על הסובב אותו, לטוב ולמוטב. וחובת האדם להימנע ממעשים שעלול להיות להם השפעה שלילית על זולתם.

לדוגמה, כשרואים אחד שמגיע בזמן לתפילה או לסדר, באופן טבעי זה משפיע על אחרים וגורם להם שגם הם יבואו בזמן, אך אותם המאחרים יוצרים באופן טבעי רפיון, וגורמים שגם אחרים לא יקפידו על הגעה בזמן.

אדם לא יכול להתנער מהשפעת מעשיו בטענה שהוא אינו עושה זאת במכוון, כיוון שזהו תפקידו ואחריותו לדאוג שלא יהיו למעשיו השפעה רעה על סביבתו. נמצא, שביד האדם ברירה נוראה: אם יזכה להיות ממזכי הרבים, או חלילה יהיה בכלל מחטיאי הרבים רח"ל!

תלמידי ישיבה, אשר חיים בתמידות בחברת בחורים אחרים, זקוקים לשימת לב מיוחדת על אופן הנהגתם, משום שלמעשיו של היחיד ישנה השפעה רבה על סביבתו, כי מי שלומד בהתמדה וניכרת בו יראת שמים, יוצר בכך אווירה שמשפיעה גם על חבריו לשקוד על תלמודם, בעוד שבחור שמתרפה בלימודיו או שנוהג בחוסר יר"ש, גורם בכך לרפיון בעניינים אלו אצל חבריו. ומתוך שנשים לב למעשינו, נזכה בעזרת ה' להיות בכלל מזכי הרבים שאין חטא בא על ידם.

תלות מוחלטת בקב"ה

עוד חשוב, שנרגיש תלות מוחלטת בקב"ה, ויש לזה תועלת רבה לזכות בדין, שהתלות וההכנעה מעוררים הרחמים!

וכדאי לא בראש השנה (ט"ז) "כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה", ופירש רש"י: "שישראל עושים עצמן רשין בראש השנה לדבר תחנונים ותפלה כענין שנאמר (משלי י"ח) תחנונים ידבר רש".

ועלינו להשריש במחשבתנו, שהכל תלוי אך ורק בה', לנו מצדינו אין כלום וגם לא מגיע לנו כלום, ומתוך כך נתפלל לפני ה' בהכנעה ובתחנונים, ונזכה לרחמים.

לשמע בחשק - לדברי מוכיח

ה"חרדים" (פרק ע"ג) מביא עצה לזכות בדין: "שישמע בחשק דברי חכם שדורש ביראת שמים ובדברי אגדה, שעל ידי זה ימחלו לו עוונותיו!"

דברים אלו גם אמורים כלפי השיחות הנמסרות בישיבה, שחבל מאוד להיות טיפש ולא לנצל אותם!

אמירת 'אז ישיר' בשמחה

עוד עצה מביא החרדים שיאמר 'אז ישיר' בכוונה, בקול ובשמחה רבה, כאילו יצא אותה שעה ממצרים. ומביא את דברי הזוהר הק' שהאומר 'אז ישיר' בשמחה מוחלין לו עוונותיו... (הובא במ"ב סימן נ"א ס"ק י"ז). וכן כותב החיד"א (צפורן שמיר ס"ב אות כ"ד): "הפליגו בזוהר הקד' באמירת שירת הים, וסודה אחר פסוקי דזמירה, שהוא עילוי גדול ונחת רוח לשכינת עוזנו, וע"כ צריך לאמרה בשמחה רבה ובנעימה, ויצויר בדעתו כאילו עומד ביבשה בתוך הים והמצרים נטבעים והוא ניצול, והוא סגולה לכפרת כל עוונותיו כידוע".

כואב לראות בני תורה יקרים שהתרגלו לבוא מאוחר לתפלה, ומלבד מה שאינם זוכים לומר את פסוקי דזמירה כראוי - אשר ידוע מהספרים הקד' שכוחם להועיל מאוד שהתפלה התקבל, פעמים שאף נאלצים לדלג על 'אז ישיר' או לאומרו בחיפזון, ועי"כ מפסידים את המעלה של כפרת עוונות! והכאב גדול שבעתים במקום שיש כמה מניינים ואעפ"כ ישנם שבחורים להתפלל במניין שכבר אווזים שם באמצע התפילה.

מלבד עצות אלו, ישנן בודאי עצות מועילות נוספות, ויעוין בספר חרדים שהרחיב בעניין זה בפרק ע"ג, אך בעיקר חשוב, שנקבל על עצמינו את מלכות ה' (עבודת הימים הנוראים) באמת!

שבכוחם במיוחד לזכות בדין

הקב"ה גוזר ליתן לאדם כלים כפי התוכנית שלו

ראשית, ישנה חשיבות מאוד גדולה לקבלה לעתיד, משום שאם לאדם יש תוכנית רצינית להשתנות בשנה הבאה, ולעבוד את ה' כראוי, אפילו אם מצד מעשיו שבשנה החולפת לא מגיע לו מאומה, מכל מקום הקב"ה ברחמיו ידון אותו עפ"י קבלתו לעתיד, וייתן לו הכלים הנצרכים להגשמת שאיפותיו!

על כן חשוב מאוד שעוד קודם ראש השנה נתכנן את השנה הבאה, ונגיע מוכנים לראש השנה עם שאיפות חשובות ורציניות לשנה הבאה, שכאמור הם מצד עצמם סיבה לזכות בדין.

ההנהגה ביום הדין

להנהגה בשעת הדין ישנה השפעה גדולה ומכריעה בדין, לפי שהקב"ה דן את האדם "באשר הוא שם" (ר"ה טז). על כן חשוב ביותר שההנהגה בשעת הדין תהיה כראוי (ויעוין לקמן פרק י' שהרחבנו כיצד צריכה להיות ההנהגה בשעת הדין).

חיזוק במצוות תלמוד תורה

מצוות תלמוד תורה היא המצווה החשובה ביותר, ושכרה כנגד כל המצוות, ומלבד זאת, בדקה בודדת של תלמוד תורה אדם יכול להשיג מאתיים מצוות! לפיכך ישנה חשיבות עליונה, הקודמת לשאר החיזוקים, בחיזוק לימוד התורה. (ויעוין בפרק ג' שהרחבנו בכך).

חיזוק לימוד המוסר

לימוד המוסר הכרחי לקבלת מלכות ה' ולחזרה בתשובה (עין פרק ח' ופרק ט"ז), והוא מעורר את רחמי ה' שאנו זקוקים להם עכשיו כל כך (עין פרק ב'), ולכן ישנה חשיבות עליונה בחיזוק לימוד המוסר יום יום, בקביעות וברצינות.

מעביר על מידותיו

חשוב מאוד שנקבל על עצמינו להעביר על המידות, שהרי הבטיחו חז"ל (ר"ה ד"ז) "כל המעביר על מידותיו מעבירין לו על כל פשעיו".

וישנה מעלה יתירה במעביר על מידותיו, שמאחר והעביר על מידותיו, הוא יצר סיבה שמצד שורת הדין יוותרו לו, מידה כנגד מידה, ובאופן כזה הוא מרוויח שאין נהמא דכיסופא בויתור על עוונותיו, היות שבמעשיו שלו הוא גרם לכך שיוותרו לו.

חשוב לציין, שאף אם לעת עתה אין בידינו הזדמנות להעביר על מידותינו, מכל מקום כדאי שנקבל על עצמינו ונקבע במחשבתנו, שאם יהיה מצב אשר בו נצטרך להעביר על המידות, שנתגבר אז על עצמינו ונעביר על מידותינו. ולקבלה זו יש שייכות "למעביר על מידותיו!"

חיזוק בעשיית חסד

כעת שאנו זקוקים לחסדי ה' חשוב מאוד שנתחזק בעשיית חסד. החפץ חיים אומר, שמי שעושה חסד, מידה כנגד מידה ה' יתחסד עמו!

ולדוגמה, מצוי מאוד שישנה תביעה על האדם, שאת מצוותיו הוא מקיים למחצה שליש ורביע, בעוד שאת העבירות הוא עושה בשלמות, אך אם אותו אדם יעשה חסד, הקב"ה יתחסד עמו, ויתעלם מהחסרונות שבמעשיו מצוותיו! כשנמצאים בחברה משותפת, ישנם הזדמנויות רבות לגמול חסד, הן ברוחניות והן בגשמיות. ובעיקר חשוב שנהיה ערניים לצורכי השני, שאדם לא יחיה בעולם של אנוכיות ויתנהג כאילו שהוא חי לבד.

אחד מן הדרכים לעשות חסד עם כל ישראל הוא על ידי התפלה, שהרי אנו מתפללים בשביל כל ישראל, אנו מתפללים שלכל ישראל יהיה דעה, תשובה, כפרה, רפואה, פרנסה. רק צריך שבאמת נשים לב לכך שאנו מתפללים על כל ישראל. (פגשתי פעם אדם חשוב, שלא שם לב לכך שנוסח התפילה הוא בלשון רבים.)

המבקש רחמים על חברו נענה תחילה

חז"ל אומרים (ב"ק צ"ב). "כל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחילה". כדאי מאד שנשים לב לבקש עבור צרכי אחרים, ובפרט אם

דברי אמת

מאמרי חזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 54 ■ עשיית - עבודת התשובה

עשרת ימי תשובה

לפי שכשאדם אינו מתעורר, הרי הוא כאומר ח"ו לקב"ה, איני חפץ בקרבתי, איני מעוניין בך! שהרי הקב"ה ממציא את עצמו אליך, ובכל זאת אתה לא מתעורר ולא מתקרב אליו, זה נקרא שאתה ח"ו לא מעוניין בו.

עשרת ימי תשובה - ימי דין

עשרת ימי תשובה הם ימי דין, וכן בנוסח התפלה אנו חותמים "המלך הקדוש" "המלך המשפט", משום שעשרת ימי תשובה הם אינם מנותקים מראש השנה ויום כיפור, הם חלק מימי הדין. והנה, הבנו שלהנהגה ביום דין ישנה השפעה גדולה על הדין, לפיכך בעשרת ימי תשובה שהם ימי דין, חשוב במיוחד לשים לב שהנהגה תהיה כראוי, שהרי כוחה גדול להשפיע על הדין!

עשרת ימי תשובה - "בורא אתכם בריה חדשה"

איתא ב'פסיקתא' (מ"א, ה') "אמר הקב"ה עשו תשובה באלו עשרת הימים מראש השנה ליום הכיפורים, ואני מזכה אתכם, ביום הכיפורים בורא אתכם בריה חדשה".

לאחר שהמלכנו את הקב"ה בראש השנה, והקב"ה העניק לנו כוחות מיוחדים להתחיל מחדש, תפקידנו כעת להשתמש בכוחות שקיבלנו ולהתחיל דף חדש, להיות ממש "בריה חדשה". צריך להיות שההרגלים שהיו לנו עד עכשיו יהיו בטלים ומובוטלים, מה שהיה זה לא מה שיהיה, הכל מתחיל מחדש!

אם עד ראש השנה חשבת שאתה לא יכול לקום בזמן - דע לך שעכשיו אתה יכול! אם עד ראש השנה חשבת שאתה לא יכול ללמוד בלי להפסיק באמצע בדברים בטלים - דע לך שעכשיו אתה יכול! אם עד ראש השנה חשבת שאתה לא יכול להיזהר מלשון הרע - דע לך שעכשיו אתה יכול!

בראש השנה המלכנו את ה' באופן כללי, וכעת בעשרת ימי תשובה תפקידנו לחשוב בפרטות כיצד ניישם הלכה למעשה את המלכת ה' עלינו.

עבודת התשובה

ומתוך ג' החלקים המעכבים, החלק העיקרי ביותר נוגע לנו - קבלה לעתיד. צריכים אנו להשקיע את עיקר עבודתנו בקבלה לעתיד, לראות כיצד נתחיל מחדש, ונתקן מכאן ולהבא את כל הנדרש!

חייבים להתחרט על העבירות

אך בוודאי צריך שנגיע לחרטה רצינית ואמיתית - לא יתכן שאחד יבטל את זמנו ואחר כך הוא לא יתחרט על כך! לא מספיק מה שקיבל על עצמו מכאן ולהבא שלא יתבטל עוד, צריך שתהיה לו חרטה על שאיבד את זמנו לבטלה, ולאחר שיצטער על ביטול זמנו אזי ישקיע את עיקר עבודתו לראות כיצד מכאן ולהבא ינצל את זמנו ולא יתבטל עוד. ולצערנו ישנם כאלו שעוסקים רק בלתקן, וחסר להם בחרטה!

ישנם בני תורה יקרים שמתאיישים מעבודת התשובה

ישנם בני תורה יקרים שמתאיישים מלכתחילה מעבודת התשובה, ונימוקם עמם - הרי כבר עברו עליהם כמה וכמה ימי כיפור ובכל זאת לא ראו על עצמם שינוי של-ממש, ואם כן מה טעם יש בעבודת התשובה? זאת ועוד: מצוי מאד שעברו עלינו כמה וכמה ימי כפורים, ולדאבון לב, חוזרת על עצמה התופעה שקבלות שקיבלנו על עצמנו לא מחזיקות מעמד, פעם אחר פעם, וא"כ - סבורים הם - שמציאות זו מוכיחה למפרע שתשובתנו לא הייתה אמיתית והיא כלל לא התקבלה. ראשית צריך לדעת שעצם הרצון להתחזק חביב מאד בעיני ה'. והיה מעשה באחד שאמר לחזו"א שהוא מתרשל בעסק התשובה, משום שבמשך השנים הוא נוכח שבין כך ובין כך תשובתו אינה מחזיקה מעמד. אמר לו החזו"א: "כאשר אדם מקבל על עצמו לשוב בתשובה מעוונותיו, הוא מוכיח בזה שרצונו לשוב בתשובה ולהתחזק בעבודת ה', ולפני הקב"ה חביב גם עצם הרצון להתחזק... הדרך הנכונה בתשובה

חז"ל דורשים (ר"ה י"ח) "דרשו ה' בהמצאו קראוהו בהיותו קרוב - אלו הם עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים", ומבארת הגמ' שאמנם לציבור הקב"ה שומע "בכל קראנו אליו", אך ליחיד הקב"ה קרוב ומצוי במיוחד בעשרת הימים הללו.

הגר"א כותב (או"ח תקפ"ב סעיף ט), שאעפ"י שבר"ה כבר נכתב הדין על חיי העוה"ז, אם חוזר בתשובה בעשיית נקרה הגזר דין. ומלבד זאת עשרת ימי תשובה מסוגלים מאוד לכל תשובה ותפלה הנעשית בהם. על כן ראוי שלא נהיה שוטים לאבד הזדמנות כה יקרה וחשובה, ונצל כל רגע ורגע של עשרת ימי תשובה לתשובה ולתפילה.

לשון הרמב"ם בה' תשובה (ב' - ו'): "אע"פ שהתשובה והצעקה יפה לעולם, בעשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכיפורים היא יפה ביותר, ומתקבלת היא מיד, שנאמר דרשו ה' בהמצאו".

המבי"ט מחדש "שהתשובה בין ראש השנה ליום הכיפורים, מועילה יותר ומקובלת - גם אם לא תהיה תשובה כל כך גמורה".

בסדר היום כתב "ואשרי החוזר בהם ושב מחטאיו, כי תפילתו נשמעת ותשובתו מתקבלת, ויש הפרש בין תשובת ימים אלו לשאר ימות השנה - כהפרש האור מן החושך!" וה'פלא יועץ' (תשובה) הוסיף, "שטובה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בימים אלו - מימים שלמים בשאר הימים!"

התביעה הנוראה על אי ניצול קירבת ה'

אך יחד עם זאת צריך לדעת שישינה תביעה גדולה ונוראה אם חלילה לא מנצלים את קירבת ה' הנמצאת בימים הללו, ולא מנצלים ההזדמנות שה' ממציא עצמו אלינו שנחזור אליו בתשובה. וזה עצמו שלא מנצלים את קרבת ה' היא הוספת חטא על פשע.

המאירי מתבטא בחריפות על מי שבימים האלו אינו מתעורר, "אין לו חלק באלומי ישראל". נורא!

תשובה - חסד ה'

'רבונו יונה' פותח את ספרו 'שערי תשובה' בגדול ההטבה שה' הטיב עמנו בנותנו לנו את האפשרות לשוב בתשובה. וז"ל: "מן הטובות אשר הטיב ה' עם בראיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם, לחסוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפיו".

"ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרים, שנא' 'טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך'. ועד כדי כך - "ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי התשובה, שנאמר 'שובו לאשר העמיקו סרה בני ישראל', שגם למי שהעמיקו סרה, ה' קורא שובו בנים שובבים למשובותיכם".

מעלת התשובה

הרמב"ם מתבטא במילים נשגבות ביחס לתשובה: "גדולה מעלת התשובה שמקרבת את האדם לשכינה... התשובה מקרבת את הרחוקים, אמש היה זה שנוא לפני המקום, משוקץ ומרוחק ותועבה. והיום אהוב ונחמד קרוב וידיד". מילים נוראות...

עוד כותב הרמב"ם: "כמה מעולה מעלת התשובה, אמש היה זה מובדל מה' אלוהי ישראל, צועק ואינו נענה, ועושה מצוות וטורפים אותם בפניו, והיום הוא מדובק בשכינה, צועק ונענה מיד, ועושה מצוות ומקבלים אותם בנחת, ולא עוד אלא שמתאווים להם". כמה נפלאים חסדי ה', אדם ששב בתשובה לא רק שמוחלים לו על עוונותיו, הוא עוד זוכה כל כך להתקרב אל ה' ולהדבק בשכינה, וכדברי הרמב"ם - להיות אהוב נחמד קרוב וידיד!

אם כן עלינו להיות חכמים ולנצל את חסד ה' ולשוב בשובה שלמה, ובפרט בימים אלו שהם מסוגלים במיוחד לשוב בתשובה, וכל תשובה פועלת לאין שיעור.

עיקר עבודתנו בתשובה - קבלה לעתיד

'רבונו יונה' מונה עשרים עיקרים בעבודת התשובה, ומקובלנו מרביתנו (רבינו ישראל סלנטר זצ"ל ועוד) שאלו החלקים הינם דרגות ומעלות בתשובה, אך אינם מעכבים את התשובה, מלבד ג' דברים - חרטה, עזיבת החטא, וקבלה לעתיד.

ב. עוד יעצו שיתבונן האדם: אילו חס ושלום לא יתגבר כעת על הניסיון, הרי אחר כך יסבול מזה מורורים, שהרי אין לתאר ולשער הצער והייסורים הנוראים שיהיו לו מהעונש על העבירה שחטא!
ואם כן בוודאי שכדאי להתגבר כעת על הקושי של ההימנעות מעבירה, אף אם זה קושי גדול, ולחסוך בזה את הייסורים הנוראיים שיהיה לו אחר כך אם ח"ו לא יעמוד בניסיון, שהרי מהו הקושי של ההימנעות מעבירה - לעומת ייסורי הגיהנום בעולם הבא!

אסור שהקבלות הפרטיות יהיו - על חשבון החיזוק הכללי

חלילה לוותר על חיזוק כללי ולהסתפק בכמה קבלות פרטיות, צריך שנקבל על עצמנו קבלה חזקה ואמיתית לשמירת כל המצוות כולם ושנמלא את תפקידנו בשלמות! אלא שבוודאי שבכדי להגיע למעלה זו, צריך לחבל תחבולות ולקבל קבלות מסוימות, אשר יביאו תועלת לחיזוק הכללי בעבודת ה', וכגון בחיזוק לימוד המוסר וכד', אך בשום פנים ואופן אין להסתפק בכמה קבלות, ולחשוב שבכמה קבלות כבר יוצאים ידי חובת התשובה!
כאשר למדתי בישיבת חברון דיברו ראשי הישיבה על חיזוק בשמירת כל התורה כולה, ולא התמקדו בחיזוק בפרטים. דיברו תמיד שמהציונים של התורה ניתן ללמוד עד כמה גדולים כוחותינו, ועד כמה הקב"ה מצפה מעמנו.

הקושי הוא בעשייה ולא בקבלה

מתחבולות היצר, לדחות כל חיזוק וקבלה טובה למחר, לזמן הבא וכדו', משום שהניסיון מוכיח שלעיתים קרובות לא יוצא מכן מאומה. הסיבה לכך, לפי שהקושי אינו בקבלה עצמה אלא בקיומה, לפיכך אדם המתעורר לקבל על עצמו דבר חיזוק, הנה גם אם הוא יעמוד בפני קושי בבואו לקיים את אשר קיבל על עצמו, רגשי ההתעוררות שהביאוהו לקבל את הקבלה הטובה, יעמדו לימינו לסייעו להתגבר על הקושי הכרוך בקיום הקבלה.
אך אם ידחה את הקבלה למחר, לזמן שהוא כבר לא יהיה באותה ההתעוררות שהייתה לו בשעת הקבלה, ואז יצטרך לעמוד מול קושי של קיום קבלתו, יש לחשוש מאד שכבר לא יעמוד בכך!
יש שרמזו זאת בדברי הכתוב "צא וילחם בעמלק מחר" - צא להילחם ביצר הרע ("עמלק" הוא יצר הרע) האומר לדחות למחר.
על כן יש להזהר ולהישמר מאד שכל קבלה והחלטה טובה שאנו מקבלים על עצמנו, שלא נניחה למחר, אלא נעמוד לקיימה תיכף ומיד, ולא להילכד בשום אופן בתרמית היצר הדואג שנדחה הקבלה לאחר כך!

עצה להינזר כמעט מרב עוונותיו בנקל

ישנה ידיעה חשובה מאוד בעניין התשובה, שהרחיב בה רבינו ישראל סלנטר זצ"ל (אור ישראל ח'), והיא עשויה להיות גורלית עבורנו. כולנו הרי שואפים ומשתדלים לשוב בתשובה שלמה, אך סו"ס זה לא כל כך פשוט לשוב בתשובה שלמה, וישנה נטייה אצל רבים שכאשר הם סבורים שאין בכוחם לשוב בשלמות, שוב אוהז בהם היוש והם נוטשים לגמרי את עסק התשובה. אך כפי שנראה להלן, ר' ישראל סלנטר זצ"ל מצא עצה נפלאה גם עבור אותם שלא הגיעו לדרגה של תשובה בשלמות, וכלשונו הזהב: "עצה להינזר כמעט מרב עוונותיו בנקל!"
הנה איתא במס' מנחות (מ"ג): "תניא היה ר"מ אומר, גדול עונשו של לבן יותר מעונשו של תכלת". וברשי"ש שם: "גדול עונשו של מי שאינו מטיל לבן בציצית - שהוא מצוי - יותר משל תכלת, שאינו מצוי". הרי מפורש, אומר ר' ישראל, שהעונש על ביטול מצווה שנקל לעשותה, חמור מביטול מצווה שיש קושי לעשותה. וממשיך ר' ישראל: "ולפי זה גם בעניין העברות: עשה האדם לפעמים אותה עבירה בשני זמנים שונים, ועם כל זה תתחלף עונשם בכמה אלפים בחינות, כפי הקושי בהמנעות מהעבירה". נמצא לפי"ז שכאשר יש לאדם האפשרות ללמוד בנקל והוא סתם כך מתבטל מלימודו, עונשו חמור פי כמה מאשר אם היה לו קשה ללמוד.

ובאמת כבר כתב הרמב"ם (פ"ג הלכות תשובה) שחשבון המצוות והעבירות אינו נמדד לפי מניין הזכויות והעונות אלא לפי גודלם, יש זכות שהוא נגד כמה עוונות ויש עון שהוא נגד כמה זכויות. ואומר ר' ישראל: "לכן כשיתבונן האדם היטב בענייניו בכל פרטיות, הקלות והכבדות. נקל לפניו לקבל על עצמו קבלה של קיימא, לשמור אותה בדרך הקלות, אשר למין בפני עצמו יחשב. ויבזה ינזר, כמעט, מרוב עוונותיו בנקל! כי העברות באופן הקלות, המה הרבה יותר באיכותן".

מצווה גוררת מצווה

ובאמת מלבד זאת יש בכך רווח נוסף, ש'מצווה גוררת מצווה' ותשובה חלקית תביא לתשובה שלמה. וכפי שפירש המהר"ל את דברי המשנה באבות "הי רץ למצווה קלה... שמצווה גוררת מצווה" - ש'מצווה קלה' אין הכוונה מצווה שקלה באיכותה אלא מצווה שקלה לו לקיימה, וכוונת הדברים שאם אדם חש קושי לקיים את התורה, כדאי לו לרוץ למצווה שקלה לו לקיימה, ועי"ז יקל לו לקיים את המצוות שקשה לו לקיימן, כי כל המצוות קשורות זו לזו.

נמצא לפי המהר"ל, שאם יעשה כעצתו של ר' ישראל ויקבל על עצמו בקבלה גמורה להזהר בכל מצווה ומצווה בבחינת הקלות, זה עצמו יסייע לו לקיים גם את אותם חלקים במצווה שיש לו קושי לקיימן, שהרי המהר"ל חידש שקיים מצווה קלה אחת מסייע לקיים אפילו מצווה אחרת, וכ"ש באותה מצווה ובאותה עבירה - קיום הקל יגרום גם את קיום החמור.

אם כן כולנו יכולים לעשות תשובה! וכאמור ימים אלו מסוגלים בפרט לתשובה, וגם תשובה חלקית חשובה מאוד ומתקבלת במיוחד. אנו שואפים ומשתדלים לתשובה שלמה בכל עניני עבודת ה', ולא מסתפקים בכמה פיזורים... אך עכ"פ יש לנו עצה נפלאה של ר' ישראל למבל על עצמנו להתנהג כראוי לפחות כשלא קשה.

שעשה תשובה הייתה קבלתו אמיתית אלא שלאחר זמן התגבר עליו יצרו ונכשל שוב בחטא, לא בטלה תשובתו למפרע, לפי שבשעה שעשה תשובה וקיבל על עצמו שלא ישוב לזה החטא, הייתה קבלתו בלב שלם.

וכן מדוקדק בלשונו של הרמב"ם, שכתב: "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החטא חטאו, ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד... ויעיד עליו יודע תעלומות, שלא ישוב החטא לעולם".

הנה הרמב"ם נקט בלשונו "יודע תעלומות" ולא נקט "יודע עתידות", משום שהתשובה אינה תלויה במעשיו בעתיד, אלא במה שבלבו באותה השעה שעשה את התשובה, האם באותה שעה קבלתו הייתה כה-אמיתית עד שלפי מצבו כעת הוא לא ישוב לזה החטא לעולם - ועל זה יכול להעיד רק הקב"ה היודע תעלומות ובידו לבחון כליות ולב.

וכן מבואר בדברי הח"י אדם' (כלל קמ"ג) "עד שיסכים בדעתו באותו שעה, שיתאמץ בכל כוחו שלא ישוב עוד לעשות את המעשה הרע הזה, וזהו התשובה האמיתית, שיתמקד כל כך עד שיעיד עליו אדון הכל שהסכים בדעתו באותה שעה, שלא ישוב לעשות עוד כזה כל ימיו".

במבי"ט כתב בזה דברים מפורשים (בית אלוקים שער התשובה פ"ו) וז"ל: "ראוי לבאר ענין התשובה, ששב אדם בכל שנה ושנה, וחוזר אחר כך למה שחטא, האם תועיל התשובה שעשה על עבירות הקודמים למרות שחזר לחטוא אותם חטאים, או אם נאמר, כיון שחזר למה שחטא יראה שלא הייתה תשובתו נכונה ושלמה, ולא גמר בלבו לעזוב חטאים והעונות, הואיל וחזר אליהן אחר כך".

"ואומר: כי נראה מדברי רבותינו ע"ה, כי כיון שחזר האדם בתשובה מן החטאים שעשה, וגמר בלבו שלא לעשותם עוד, השי"ת מעביר חטאו בתשובה זאת, ואם אחר כך חזר לחטאו, יצר הרע הוא שפיתה אותו לחזור למה שחטא, ולא יהיו החטאים הראשונים חוזרים ונעורים אחרי שנמחלו בתשובה הקודמת".

אמנם הוסיף המבי"ט, שעבירה שחזר עליה בתשובה ושב ונכשל בה, הנה כאשר יחזור עליה בתשובה פעם נוספת ויבוא להתוודות, יזכיר בידיו גם את העבירה הראשונה שעבר, "כדי שיזכור שחטא כבר פעם או פעמיים, ולא ישוב עוד למה שחטא".

וכמובן שצריך להרבות גם בתפילה, להתחנן ולבקש מאת ה' שלא נחטא עוד ושתשובתנו וקבלותינו יהיו ברי קיימא!

פריקת עול מיד במוצאי יוה"כ - מוכיחה שתשובתו לא הייתה אמיתית

דברינו אמורים, במי ששב בתשובה בכל לבו, ואף תכנן מצדו פעולות ומעשים שיעמידוהו על דרך טובה, אלא שלבסוף ניצחו היצר הרע, עליו נסובו דברנו שאין בכך כדי לעקור למפרע את תשובתו.

אך מי שתיכף במוצאי יום הכיפורים פורק עול מעליו, ולא נשאר בו כלל רושם יום הכיפורים, יש חשש גדול שכל תשובתו הייתה מן השפה ולחוץ, ואף ביום כיפור לא הייתה קבלתו לעתיד קבלה רצינית ואמיתית.

כאשר למדתי בחברון זעק ראש הישיבה ר' יחזקאל זצ"ל, המחזור של יום כיפור צריך להיות מונח על השולחן כל השנה! צריך להמשיך את היום כיפור כל השנה. בכל פעם שעניינו יתקלו במחזור נזכר מה קיבלנו על עצמנו ביום כיפורים.

העצה לכך - לימוד המוסר בקביעות

ובאמת, בכדי שכל השנה נזכר תמיד את חובתנו בעולם, ונדאג לקיים את כל הפרטים שאנו מחויבים בהם, לא מספיק מה שאדם מתמיד ושקוע בתלמודו, לכך גם מוכרחים להיות דבקים בלימוד המוסר, הן בסדרים הקבועים לכך, והן על ידי שיוכר תמיד לעצמו דברי חיזוק ומוסר, ולהתבונן בדרכיו! והארכנו לעיל (במאמר יום הכיפורים פרק ט"ז) מהסבא מקלעם, בכך שלימוד המוסר הוא מעכב בכפרת יום הכיפורים!

שיהא רגיל בתפילה ובדברי יראת שמים

הח"י אדם (בהלכות יום הכיפורים) כותב: "ראוי לאדם שירגיל את עצמו בכל ימי השנה, בתפילת דוד המלך ע"ה, 'הורינו ה' דרכך, הדריכני באמתך, ידי לבבי ליראה את שמך, וטהר רעיוני ולבי לעבודתך', וכיוצא פסוקי יראה, ומובטח לו שינצל מכל חטא".

רבנו יונה בספר היראה (אות צ"ג) כותב: "הרגל תמיד על שפתך דברי יראת שמים, כגון 'הוי עז כנמר'... 'סוף דבר הכל נשמע'... 'ועתה ישראל מה ה' אלוךך שואל מעמך, כי אם ליראה'... 'מאד מאד הוי שפל רוח'... וכיוצא באלה הרגל על לשונך - ואז לא תכשל!"

בפרט יש משנה חשיבות לעצתו של רבינו יונה - כאשר יוצאים לרחוב, לדאבוננו הרחוב היום מלא מכשלות, והעצה להישמר מסכנת הרחוב, הוא על ידי ריכוז המחשבה במחשבות של דביקות בה', וזהו קל ליישום למי שרגיל בהדרכתו של רבנו יונה "הרגל תמיד על שפתך דברי יראת שמים", וכהבטחתו - ואז לא תכשל!

עצות לעמידה בניסיון

מכיוון שאנו מקבלים ע"ע בקבלה לעתיד לעמוד בניסיונות ובמצבים קשים מט, מחובתנו להתכונן לכך, ויש כמה עצות מועילות שעל ידם יוכל האדם לעמוד בזמני קושי.

א. הקדמונים יעצו שיתבונן האדם: אילו חלילה היה כעת שעת השמד והיו מחייבים לעבור על דין דרבנן, היה אסור לעבור והיה חובתנו למסור את הנפש למיתה!

אם כן, מהו כבר הקושי שעלינו להתגבר כעת, לעומת הקושי הגדול שבמסירות הנפש למיתה?!

דברי אמת

מאמרי חזק השקפה והדרכה
מזקן המשגיחים
מרן הגר"ד יפה שליט"א

גיליון מס' 55 ■ יום כיפור

ביום הכיפורים ישראל דומים למלאכי השרת

ביום הכיפורים ישנם רחמים כה גדולים, עד כדי שכאשר אנו מדמים במידת-מה למעשי המלאכים ע"י שלא אוכלים ושותים, ושלוש בינינו, כבר הקב"ה מחשיב אותנו כאילו אנו מלאכים! וכדאיתא בפרקי דר' אליעזר (פמ"ו) "ביום הכיפורים אומר השטן לקב"ה, ישראל דומים למלאכי השרת, מה מלאכי השרת אין בהם אכילה ושתיה, כך ישראל אין בהם אכילה ושתיה. מה מלאכי השרת שלום ביניהם, אף ישראל שלום ביניהם. והקב"ה מקבל עדותו של השטן ומזכה את ישראל".

מבואר בזה עד היכן גדול רחמי ה' עלינו ביום הכיפורים, שכבר בהידמות מועטת למלאכים, הקב"ה מרחם עלינו ומזכה אותנו!

תנאי בהידמות למלאכי השרת - שלום ביניהם

עוד מבואר בפרקי דר' אליעזר, שמכח המעשים הללו שבהם אנו מידמים למלאכים, אנו זוכים לכפרה.

ובכדי שזוכה להיות דומים למלאכים ונזכה לכפרה, אנו מוכרחים לקיים התנאי שיהיה שלום בינינו, כדברי הפרקי דר' אליעזר.

וכך גם כתב הזוהר הקדוש (מתורגם מארמית): "אם אחד שונא מאן דהו מישאל, עליו להסיר את השנאה מליבו לפני יום הכיפורים, בכדי שלא ילכו תפילותיו לרפש". נמצא, שכאשר יש לאדם שנאה על מאן דהו מישאל, כבר אינו דומה למלאכים ששלום ביניהם, וח"ו יש כח בידי השטן לקטרג עליו, רח"ל! על כן צריך להזדרז ביותר לפייס ולהתפייס לפני יום כיפור, ושחלילה וחס לא יישאר בינינו ביום הכיפורים שום שנאה ופירוד!

אהבת ה' המתגלית ביוה"כ מביאה לתשובה מאהבה

העולה מתוך דברי הזוהר הק', שיום הכיפורים ניתן לנו מאת ה' מחמת אהבתו הגדולה לעם ישראל, שמתוך שה' כה חפץ ודואג לטובתנו והצלחתנו, הוא נותן לנו בכל שנה יום נשגב ומיוחד שבו ניטור מכל חטאינו, ונהיה זכאים בעולם הזה ובעולם הבא.

טבעי אם כן שנשיב לקב"ה אהבה תחת אהבתו, ונחפוץ מאהבה לשוב אליו בתשובה שלימה, ובכך נזכה לשוב תשובה מאהבה ההופכת זדונות לזכויות!נד

וכך פירש הגאון רבי רפאל המבורגר זצ"ל (בספרו 'מרפא לשון' שענין היראה) את דרשת חז"ל (מדרש שיר השירים א'-ה'), "שחורה אני" - כל ימות השנה, "ונאוהה" - ביום הכיפורים. ופירש, שכאשר כלל ישראל רואים ביום הכיפורים את אהבת ה' אליהם, מתעוררת בלבם אהבה אליו ית', ומתוך אהבתם הם שבים לקב"ה בתשובה שלמה מאהבה, ומתוך כך "השחורה" של כל ימות השנה - דהיינו החטאים, הופכת להיות ביום הכיפורים "לנאוהה" - לזכויות, שהרי בתשובה מאהבה הזדונות הופכים לזכויות.

על כן בנוסף לשמחה הגדולה שיש לנו ביום הכיפורים בכפרת עוונותינו, יש להתבונן גם באהבת ה' אלינו, ונזכה על ידי כך בדרגה הגבוהה של תשובה מאהבה! אך צריך לדעת, שדווקא ביום שקיימת הנהגה מופלאה של רחמים, עלולה להתעורר תביעה עצומה על מי שאינו משכיל לנצל זאת.

דברים נוראים מה'משך חכמה'

ה'משך חכמה' (פרשת ניצבים) כתב על כך דברים נוראים, וז"ל: "ולפי זה תסמור שערות אנוש, עד כמה גדול החשבון, שביום שאין השטן שולט, וגם היחיד נענה, ונקל לעשות תשובה, ובדבר קל יוכל לזכות לחיים הנצחיים, ולהיות אהוב למקום, אם חלילה לא יעשה תשובה, יוכל להיות העונש על העדר עשיית התשובה, כמי שיעניש על כל חטאותיו!"

"וכאשר מברך ברכת שהחינו, שזה באמת שמחה אמתית, שהקב"ה נתן יום סליחה לכל פשעי בני אדם להסיר מעליהם השטן, אם לא שב מדרכו הרעה, מוטב לו שלא היה היום הקדוש הזה, ומוטב לו שנהפכה שלייתו על פניו בערב יום הקדוש הזה! כי ביום הזה הכפיל עונשו לבלי קץ, בעונש חשבון העדר התשובה, ועל זה ידעו כל הדושים!"

ה'משך חכמה' אומר דברים נוראים ומחרידים, אם אדם לא יעשה תשובה הוא מכפיל את עונשו לבלי קץ, ומוטב לו שנהפכה שלייתו על פניו בערב יום הכיפורים!

ר' איצלה בלזר זצ"ל היה אומר: ביום הכיפורים יש ים של רחמים, אך צריך זהירות שלא נטבע בו!

יום הכיפורים - ים של רחמים

באהבת ה' את ישראל, נתן להם יום אחד בשנה אשר כולו רחמים. וכפי שהתבטאו הגדולים, ביום הכיפורים הקב"ה משפיע עלינו ים של רחמים! כתוב בזוהר הקדוש (מתורגם מארמית): מתוך אהבה שאהב הקב"ה את ישראל נתן להם יום אחד בשנה לטהרם מכל חטאיהם, שיהיו זכאים בעולם הזה ובעולם הבא. ובו ביום הקדוש ברוך הוא יושב בכיסא הקדוש של רחמים, ובכיסא ותרנות, ומחל עוונותיהם של ישראל.

ישנה ידיעה שמאוד חשובה לנו. הגר"א אומר שביום הכיפורים נוהגת המידה של 'וחנותי את אשר אחון' - אע"פ שאינו הגון, 'ורחמתי את אשר ארחם' - אע"פ שאינו כדאי" (ברכות - ז'). משמעות הדברים, שגם כאשר התשובה שלנו איננה שלמה, הן בעניין של החרטה והן בעניין של קבלה לעתיד, אעפ"כ ביום הכיפורים שנוהגת בו המידה של "וחנותי את אשר אחון ורחמתי את אשר ארחם", יש תקווה שהקב"ה יקבל את תשובתנו.

יש מפרשים "וחנותי את אשר אחון" - שאף כשהקב"ה יודע שהאדם העושה תשובה לא יעמוד בתשובתו וישוב ויחטא, אעפ"כ הוא סולח לו, והיינו "וחנותי את אשר אחון" - אני חונן גם את מי שאצטרך לחון עוד... וכן מורה גם המטבע של ברכת "חנן המרבה לסלוח", שהקב"ה מרבה לשוב ולסלוח.

עיצומו של יום מכפר

ביום הכיפורים עיצומו של יום מכפר, שנאמר "כי ביום הזה יכפר עליכם". ויש לומר דאפילו לשיטת רבנן (שבועות י"ג, וכך נפסק להלכה) שיום הכיפורים מכפר רק לשבים, היינו שכפרת יום הכיפורים מותנית בעשיית תשובה, אך המכפר הוא עיצומו של יום הכיפורים! וכן מוכח לשון הרמב"ם שכתב "ועצמו של יום מכפר לשבים".

ומטעם זה ביום הכיפורים מועילה אף תשובה שאינה שלמה, שלפי שביום הכיפורים התשובה אינה סיבת הכפרה אלא תנאי בכפרה, ותנאי הכפרה מתקיים אף בתשובה שאינה שלמה, מה שאין כן בכל השנה שהתשובה היא המכפרת בעצמה, צריך שתהא תשובה הראויה לכפר.

רמח"ל - ענין יום הכיפורים

הרמח"ל (כתב: דרך ד' חלק רביעי פרק שמיני אות ה') "ענין יום הכיפורים הוא, שהנה הכין האדון ברוך הוא לישראל יום אחד שבו תהיה התשובה קלה להתקבל והעוונות קרובים למחוח, דהיינו לתקן כל הקלקולים שנעשו ולהסיר כל החושך שנתגבר על ידיהם, ולהשיב השבים אל מדרגת הקדושה והקורבה אליו יתברך שמו שנתרחקו ממנה על ידי חטאיהם".

"והנה ביום זה מאיר אור שבכוחו נשלם כל זה העניין, ואמנם הוא אור שלקבל אותו צריך שישמרו ישראל מה שנצטוו ליום זה, ובפרט ענין העינוי, שעליה מתנתקים מן הגופניות נתון גדול, ומתעלים במקצת אל בחינת המלאכים, ושאר כל פרטי הדברים כפי פרטי התיקון".

החטא גורם קלקול גדול ומגביר החושך בעולם, ומרחק אותנו מה' יתברך, וביום הכיפורים שהתשובה קלה להתקבל, בקל ניתן לתקן כל הקלקולים שנעשו, ולהסיר כל החושך שנתגבר על ידיהם, ולשוב אל מדרגת הקדושה והקורבה אליו יתברך שמו.

מהי כוונת הרמח"ל שביום הכיפורים התשובה קלה להתקבל, הרי גם בכל השנה אם יעשה אדם תשובה היא תתקבל? ויש לפרש, שביום הכיפורים כל תשובה - גם אם איננה שלמה - קלה להתקבל, שהרי כאמור עיצומו של יום הוא המכפר, והתשובה היא רק תנאי לכפרה, ועל כן גם תשובה שאינה שלמה קלה להתקבל ביום הכיפורים.

כהפרש האור מן החושך

לפעמים אדם אומר כעת קשה לי לעשות תשובה, אני יעשה תשובה אחר כך. מעורר ה'פלא יועץ' שתשובה קטנה כעת היא כהפרש האור מן החושך, וטובה שעה אחת של תשובה ומועשים טובים בימים אלו מימים שלמים בשאר הימים! ולכן גם אם קשה, כדאי מאוד מאוד להתאמץ ולנצל את ההזדמנות הנפלאה שה' נתן לנו. כל רגע ביום כיפור צריך להיות מנוצל לתפילה ותשובה. אפשר לנצל את הרגעים הפנויים על ידי אמירת תהילים. השל"ה הק' אומר שמעלת התהילים היא שיש בזה גם לימוד, גם הילול לה', וגם בקשה.

מדברי מרן המשיגה שליט"א קודם נעילה

כתב המשנה ברורה (סימן תרכ"ח – ס"ק ג'): "תכלית יום הכיפורים הוא תפילה נעילה, שהכל הולך אחר החיתום, ואם לא עכשיו אימתי. ולכן אף אם חלש הוא מחמת התענית מ"מ יאזור בגיבור חלציו להתפלל במחשבה זכה וברורה ולקבל על עצמו גדר התשובה באמת, והבא ליטהר מסייעין אותו, ויחתם בספר חיים טובים".

ראשית, כל אחד צריך להתבונן על עצמו מזה חם השאיפות שלו, האם שואף הוא לקיים את כל התורה כולה, או שחלילה מסתפק רק בחלק מן המצוות? אסור לנו להסתפק בפירושים, צריכים לקבל על עצמנו לקיים את כל התורה כולה! ה'אזור החיים' הקדוש אומר שטבע האדם להסתפק בחלק מן המצוות, וזוהי סיבת כל הצרות!

האם אנו שואפים שכל מעשינו יהיו לשם שמים, שנאכל בכדי שנהיה בריאים לעבודת ה', שנישן לאסוף כח לעבודת ה'? הלא זה לא מילתא דחסידינות – זוהי הלכה מפורשת ב"שולחן ערוך" "כל מעשיך יהיו לשם שמים".

וישנם אנשים שהם על דרך טובה רק שהם זקוקים לתוספת חיווק, אבל ישנם רבים שצריכים מהפך, לא מספיק להם חיווק – הם זקוקים למהפך! שהמבט על החיים יהיה מבט נכון, שידעו נאמנה מה חובתנו בעולם, שהמקום שלנו הוא לא בעולם הזה, כאן בעולם הזה אנו ארעיים, באנו לעולם הזה לשליחות לעבוד את הקב"ה, ואוי לנו אם נגדר לפיתוי העולם הזה ולא נקיים את שליחותנו!

כעת אין לנו מספיק זמן להתבונן בכל פרטי מעשינו ולבחון מה לתקן ואיך לתקן, אך כאמור הבעיה שלנו זה לא רק עם חטא זה או אחר, אלא כמה אנחנו באמת חיים על פי רצון ה'... וזה גם בשעה מועטת אנחנו יכולים לקבל על עצמנו, שנחיה על פי רצון ה'! שהתורה היא זו שתדריך אותנו! אך על סמך מה נוכל לקבל קבלה כזו? רק בתנאי שנקבל על עצמנו ללמוד מוסר, שנזכור את חובתנו בעולם, שנזכור שמקומנו לא כאן, שבעצם אנחנו בני העולם העליון.

אמנם חשוב מאוד שכל אחד יקבל על עצמו משהו, אחד, אבל יציב, מתוך רצון להמשיך ולהשתפר הלאה.

רבינו יונה בספר היראה (אות צ"ג) מייעץ לנו איך נוכל לחיות על פי התורה וז"ל "בכל עת ובכל שעה, חשוב איך תעשה מצוות, ואיך תשמור מעבירה, כדי שתשלים כל היום בטובה".

עוד כותב רבינו יונה (אות ע"ד): "תמיד הרגל על שפתיך דברי יראת שמים, כגון הוי עו כנמו, סוף דבר הכל נשמע, את האלוקים ירא ואת מצוותיו שמוור כי זה כל האדם, ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך כי אם ליראה, מאוד מאוד הוי שפל רות, וכיוצא באלה הרגל על שפתיך ואז לא תכשל".

החיי אדם בהקדמה ליום הכיפורים (כלל קמ"ג) כותב "וראוי לאדם שירגיל את עצמו בכל ימי השנה שיהיה רגיל בפיו בכל שעה התפלה שהתפלל דוד המלך עליו השלום, הורני ה' דרכך, הדרכני באמת, יחד לבבי ליראה את שמך, וטהר רעיוני ולבי לעבודתך, וכיוצא באלו פסוקי יראה, ומבטח שינצל מכל חטא". יש לנו הבטחה מבעל החיי אדם האיק לינצל מכל חטא, מי לא יושב לחטוף ולקיים עצה זו? יש ידיעה מאוד חשובה ומשמחת, ב"מסילת ישרים" סוף פרק ג' כותב "צריך האדם להיות מתבונן בשכלו תמיד בכל זמן, ובזמן קבוע לו, בהתבודדו – מהו הדרך האמיתי לפי חוק התורה שהאדם צריך לילך בו, ואחר כך יבוא להתבונן על מעשיו אם הם על הדרך הזה אם לא, כי על ידי זה ודאי שיהיה לו נקל להיטהר מכל רע, ולישר כל דרכיו, וכמו שהכתוב אומר "פלס מעגל גלגל וכל דרכיך יכנו", ואומר "נחפשה דרכנו ונחקרה ונשובה עד ה'".

שמחה גדולה, הרי כולנו רוצים להיטהר מכל רע ולישר את כל דרכינו, וה"מסילת ישרים" מבטיח לנו בוודאות, הוא לא כותב שיתכן, הוא כותב שודאי יהיה לו נקל להיטהר מכל רע ולישר כל דרכיו, הוא גם לא מבטיח על חלק – הוא מבטיח על כל רע ועל כל דרכיו... בשעה זו נקבל על עצמינו להתבונן תמיד, וכדברי המוס"י.

כעת אנו מקבלים על עצמנו לעבוד את ה' גם במצבים של קושי, ראוי אם כן שנתכונן לכך. יעצו הקדמונים שנתבונן אילו היה שעת השמד הרי היה עלינו למסור את הנפש גם על מצווה דרבנן...

עוד יעצו, שאדם יתבונן כמה צער ויסורי יבואו עליו בגלל עבירה, האם לא כדאי לסבול לרגע קט את הקושי של התגברות על העבירה ולחסוך בזה את הייסורים הגדולים יותר של העונש על העבירה?!

חשוב שנתבונן, אנו הרי מסיכמים למסור נפש בשביל הקדוש ברוך הוא אז כ"ש שאנו צריכים להיות מוכנים לוותר על הנאה קלה... הרי אם יאמרו לאדם, נשלם לך מליון דולר ותאמרו לשון הרע קטן, בודאי הוא לא יסכים! אז למה כשלא נותנים מליון דולר אתה מדבר לשון הרע? כי לא חושבים – אז חייבים לחשוב!...

גם אם לא מרגישים את קושי הצום זו מצווה גדולה, כל שכן שאין לשער את חשיבות המצווה כאשר מרגישים את הצום – והרי "טובה מצווה בצער ממואה שלא בצער". ואעפ"י שאנו חלשים מקושי הצום, אבל כדאי שנשכיל בכל זאת להתאמץ, כעת כל רגע הוא מאוד קובע ומאוד מוסוגל, וכמו שאמרנו בשם המשנה ברורה: תכלית עשרת ימי תשובה הוא יום הכיפורים, ותכלית יום הכיפורים הוא נעילה!

מי שאינו מקבל על עצמו ללמוד מוסר – אין יוה"כ מכפר

הסבא מקלם פסק דבר נורא: "כי מי אשר לא יקבל על עצמו לעסוק במוסר כל השנה – אין יום הכיפורים מכפר!"

דהנה, הרי לא יתכן שביום אחד אדם גם יתחרט על מעשיו כראוי ובאותו היום גם יקבל על עצמו להבא לא לשוב למעשיו הרעים. אלא מאי? ביום הכיפורים הוא מתחיל לעלות על דרך טובה, ואחר כך במשך השנה הוא ימשיך כפי שקיבל על עצמו ביום הכיפורים.

אך כיצד באמת נוכל להבטיח שאכן במשך השנה נמשיך את מה שקיבלנו ביום הכיפורים, הרי אדם מצד טבעו שקוע בחומרות המעכבת ממנו העבודה, ויש גם יצר הרע שדואג תמיד להפריע?

התשובה לכך – לימוד המוסר! רק על ידי לימוד המוסר המזכיר לאדם תדיר את חובתו בעולמו, ומזכיר לאדם שיש בתוכו יצר הרע המבקש להמיתו, ומזרזו להתאמץ לנצל את כוחותיו כראוי, רק על ידי המוסר נוכל להבטיח שבאמת נשתנה בשנה הבאה לטובה ונמלא בה את חובתנו.

מורנו ר' אלי' זצ"ל מסר לי בשמו של הגאון ר' איצ'לה בלזר זצ"ל שאמר: "על סמך מה אני חושב בשנה הבאה להיות יותר טוב, ראשית נהייתי יותר זקן בשנה, ושנית אני אלמד יותר מוסר!!!"

יוצא, שלימוד המוסר היא הערבות שתשובתנו תהיה אמיתית וכנה, ותחזיק מעמד למשך כל ימות השנה.

על כן נהיה חכמים, ונדאג שתשובתנו תהיה תקפה ואמיתית, על ידי שנקבל על עצמינו ללמוד מוסר ברצינות רבה, יום יום, ובקביעות!

הפנימיות הקדושה של עם ישראל

ביום כיפור אנחנו יכולים לגלות את הפנימיות שלנו, ומהי המהות האמיתית שלנו.

אמרו חז"ל (איכה רבה סוף פרשה א'): "חטא בכפלים – חטא חטאה ירושלים", ולקו בכפלים – כי לקתה מיד ה' כפלים בכל חטאתיה! ומתנחמים בכפלים – נחמו נחמו עמי". ומפרש המהר"ל (נצח ישראל פמ"ט), שהחטא אינו מתאים לישראל כמו לגויים, ולכן כשישראל חוטאים יש לזה חומר גדול הרבה יותר, וזהו "חטאו בכפלים". ומטעם זה העונש הוא ב"כפלים" – מכות מופלאות לפי מה שחטאו לרום ערכם, וגם מתנחמים ב"כפלים" – כראוי למעלתם.

מסירות נפש בשמחה למען קיום רצון ה'

במהלך הדורות מסרו אלפים ורבות מישראל את נפשם על קידוש ה' ופשוט את צוואתם לשחיטה, וקיימו בעצמם את דברי דוד המלך בספר תהילים (מד, כג) "כי עליך הורגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" – ולא רק שמסרו את נפשם אלא עשו זאת בשמחה, וחתנים וכלות הלכו להיהרג על קידוש ה' בשמחה כאילו הלכו להיכנס לחופה. (יתכן לפרש הפסוק "כי עליך הרגנו כל היום נחשבנו כצאן טבחה" – ש"נחשבנו", היינו שיש לנו חשיבות, שהיא מחמת ה"כצאן טבחה", בגלל שאנחנו מוסרים את הנפש על קידוש ה').

ומסתמא אם היינו חיים באותם ימים, גם אנחנו היינו מוסרים את הנפש בשמחה... ויש להתעורר מוכ, אם אנו מסיכמים למסור אפילו את נפשנו בשמחה למען רצון ה', כל שכן שראוי לנו להתאמץ בדברים קלים יותר, לקיים את רצון ה'.

מהות יוה"כ – רצונו לעשות רצונך

ובאמת שזהו מהות היום, שאנו מראים שכל רצונו הוא לעשות את רצון ה'. וכשאנו עומדים ומתוודים אנו מביעים ומראים כלפי הקב"ה כי החטאים אינם חלק ממנהגנו, ואין אנו רוצים בהם, ומשום כך אנו מתחרטים עליהם, ומנהגנו ורצונו האמתית הוא רק לעשות רצונו יתברך.

היסוד ושורש העבודה (שער האיתון פרק י"א) מעורר, שיאזור בגיבור חלציו להתגבר על התענית, וישמח מאוד שבתעניתו עושה נחת רוח לה', ושחלילה לא יצפה שתיגמר התענית.

יודיו – האם לפרט החטאים?

השו"ע הכריע שמצד הדין אין חוב לפרט בוידי את החטאים אך יש בזה מעלה, ולכן החיי אדם והחיד"א סידרו נוסחאות מיוחדות לזה. אמנם לא כדאי שטורח ריבוי פירוט העונות יהיה על חשבון מהות הוידי, ומומלץ לחלק את פרטי החטאים שסידרו לנו ולפרט בכל תפילה חלק אחר, ובעיקר חשוב להזכיר מה שיועד שנוגע לו.

יודיו – לשון רבים

היודיו נאמר בלשון רבים משום שכלל ישראל הם גוף אחד וגם ישראל ערבים זה לזה. וכמו שמצינו שעזרא אמר (ט' – ו') "אלהי בשתי ונכלמות... כי עונותינו..." – לשון רבים. מלבד זאת גם כלול בוידי על אשר היה ביכולתו למנוע אחרים מלחטוא, וכ"ש אם ח"ו גרמנו לאחרים לחטוא.

מנחת דבר

**הערות ועיונים מחידושי רבנו הגאון רבי דוב לנדו שליט"א
נלקטו מספר "מנחת חינוך" עם הערות "מנחת דבר" מרבנו שליט"א**

בחייב נשים במוסף דראש השנה

בחידושי רע"א או"ח סי' ק"ו כתב דיש לפטור נשים מתפילת המוספין משום שאין שוקלות למחצית השקל, ועוד טעם כתב בזה בשם הצ"ח דיש לפטור משום מצות עשה שהזמן גרמא. והנה טעם דאין שוקלות הוא דאין להן חלק בקרבן וכמבואר שם. וזה מוכח מגמרא תמורה ט"ו ב' דיש בעלות בקרבן למי שנקנה בשקליהם, יעויין שם בזה לענין דאי מתו מרייהו דהני זוזי. ומיהו מצינו ענין בעלות דתורמין על הלשכה. ויש לדון בגדרי הדינים בזה. ועיין רש"י ערכין ד' א' לענין קרבנות הנקנים בשקלי כהנים (ומיהו יתכן לפרש דבריו בענין אחר ואכמ"ל).

והנה על טעם דאין שוקלות כבר הקשה בשו"ת "עמודי אור" סי' ז' דא"כ למ"ד לויים אין שוקלין (מקרא דכל העובר וכו') אטו יפטרו מתפילת המוספין. ותו הרי מתכפרות בקרבן (ויל"ע חזו"א ריש זבחים סק"ב ד"ה תוד"ה וישנן). ולענין טעם דיש לפטור משום מצות עשה שהוא זמן גרמא, הנה הנידון שם משום תפילת מוספין שהזמן גרמא, ומשום דלאו רחמי נינהו (ועיין ב"עמודי אור" הנ"ל), אך ב"מגן גבורים" שהובא במ"ב שם כתב לנטות מזה, ולהלן יבואר.

אך יש לדון עוד משום מצות הבאת קרבן המוספין (שכנגד זה יש לאמר דתוקנה תפילת המוספין (דכל ישראל חייבין בהשתדלות שיובאו קרבנות צבור (ויל"ע בחנוך). ובזה יש לדון לענין נשים אם גם הן חייבות בזה. או דילמא כי היכי דמיפטרי ממצוות שהזמן גרמן המוטלות על כל יחיד בפני עצמו הכי נמי איכא למפטרניהו ממצוות המוטלות על הצבור שהזמן גרמן (דגם חובת ההשתדלות בזה הוה בכלל

הזמן גרמא. ועיין מנחות מ"ט א'). ולכן אין נפקא מינה בזה בין מצוה דיחיד למצוה דצבור.

ויש לעיין בתפילת מוספין דראש השנה אף אי נימא דחייבות במוסף בעלמא, וכן בר"ח, מ"מ בברכות דמלכויות זכרונות ושופרות יש לדון ולפוטורן (דאף דמחז גיסא הוה ברכות אלו כרחמי ואין תלויות בתקיעת שופר בדוקא, וכמו שכתבו קמאי דאין מעכבין זה את זה, מ"מ לכא' נראה כיון דענינא דשופרות הוא בשופר דמצוה, וכמו שאמרו "אמרו לפני וכו' ובמה בשופר", וא"כ כיון דפטורות משופר י"ל דגם מהנגד ג' ברכות נמי פטורות. ועיין).

והנה לפני הגזירה שהיו תוקעין בשחרית, עיין ר"ה ל"ב ב', וגם מלכויות זכרונות ושופרות היו אז בשחרית. ומוספין הוה ככל מוספין דעלמא בז' ברכות בלבד כך היה גם אז דין הנשים, ובשחרית יש לומר דהיו פטורות מברכות אלו וכנ"ל. והשתא יש לאמר כן גם האידנא במוספין דסגי להו בז' ברכות כמו לפני הגזירה (ולכ' גם האידנא שייכא תפילת מוספין בז' ברכות בלבד. ועיין ביאור הלכה ר"ס תקצ"ג במי שאינו יכול לאמר כולם אם יוכל לאמר ז' ברכות. ולכ' להוי דינו בזה השתא כלפני הגזירה. ויש לעיין לפי"ז במש"כ הרא"ש פ"ד דר"ה סי' י"ד דאם התפללו צבור שבע הוה כל הברכות לבטלה, ולכ' ליהוי גם בזה כלפני הגזירה. וי"ל). מיהו אין נראה (ולפני הגזירה ג"כ היו חייבות בשחרית בהנגד ברכות). דנוסח תפילה הוא וחייבות בכל.

תקיעות בשופר תקרובת ע"ז

יל"ע בשופר של תקרובת עכו"ם אם יוצאים בו ידי שופר, יעוין שו"ע או"ח סי' תקפ"ו ס"ד, דלדברי תוס' ב"ק ע"ב ב', ד"ה דאי, דתקרובת עכו"ם אינו

אלא מדרכנו, יוצא בו ידי חובה מן התורה. ונפקא מינה לדינא דאם אין לו אחר חייב לצאת בו לקיים המצוה מן התורה.

תקיעה בשופר של איסורי הנאה

בטורי אבן ר"ה כ"ה א' ד"ה בשופר הקשה למאן דאית לי' דמצוות ליהנות ניתנו היאך יפרנס משנה דנדרים פ"ד דהמודר הנאה מחבירו מלמדו מדרש הלכות ואגדות. ותירץ כיון דאסור ליטול שכר לימוד והכל חייבים ללמדו בחינם אין זה הנאה במה שמלמדו, דאם לא ילמדנו זה ילמדנו אחר. וכתב דלפי"ז ה"ה בשופר של איסורי הנאה אם יש שופר אחר ה"ה דיצא אף למ"ד דמצוות ליהנות ניתנו. ויעו"ש מש"כ לפי"ז. ושוב תמה בזה דאי אפשר לומר כן דכל היכא דאפשר לו ליהנות הנאה מהיתר שרי ליהנות נמי מאיסור, דאטו אם יש לו בשמים של היתר בידו שרי לי' להריח מבשמים של איסורי הנאה הא ודאי לא, ואסקי' לההיא דפ"ד דנדרים שם בקושיא.

ולכאורה יש לחלק בדבר, דמודר הנאה מחבירו לא חשבינן לי' נהנה מחבירו כשיוכל להשיג הנאה זו מאחרים בחינם, וכעין סברא דויתור דשרי במודר הנאה, אבל באיסור החל על החפץ אין נפ"מ בדבר אם יש לו חפץ אחר של היתר להשתמש בו דסו"ס השתא נהנה מן החפץ והו"ל נהנה מאיסורי הנאה. ואתי שפיר לפי"ז מתני' דנדרים למ"ד מצוות ליהנות ניתנו כמש"כ הטורי אבן בתחילת דבריו דאין זה הנאה מחבירו דיש אחרים שילמדוהו בחינם. (ומשא"כ באידך מילי דכתב הטו"א התם, ע"ז והקדש לא שייכא האי מילתא). ועי' רש"ש נדרים ט"ז ב', ואולי משום וכו', יעו"ש. ולהאמור לא שייך.

בל תוסיף ובל תגרע בתקיעת שופר

במ"ב סי' תקפ"ו ס"ק כ"ב כתב דהמודר הנאה משופר ואין אדם אחר שיתקע לו, מותר לו בעצמו לתקוע רק שאין לו לתקוע כי אם עשרה קולות דהיינו תשר"ת תש"ת תר"ת שהם מעיקר הדין. והנה ד"ז צ"ב לכא' לקמן בסי' תקצ"ב יעו"ש, והאמור כאן ל"י לכא' אא"כ כשי' דסבירא להו דמן התורה סגי בג' קולות ונצרך עוד לזה שיטת רה"ג ברא"ש פ"ד ס"י.

ולכא' באין לו פנאי ביום רק לתקוע עשר קולות ג"כ יעשה כן לפי"ז. [וביש לו פנאי, ואפשרות, לתקוע כעצת הקו' המפורסמת של הגאון ר"מ איגרא זצ"ל, לכ' הכא נמי יעביד כן. ועי']. ויל"ד בהנ"ל עוד, דלכא' לשי' דבעי ט' קולות מן התורה, יעבור [אם לא יתנה] בכה"ג דאינו תוקע כולם בלאו דבל תגרע [אי לא נימא כרה"ג הנ"ל] נמי. וצ"ע בפרטי הדינים בלאו זה ולע"כ. [ויל"ע במחסר תיבה בקרי"ש לענין בל תגרע. (ואולי כל חיסור הניכר בנותר שאין בו בנותר משמעות לכשעצמו אא"כ יתוסף לו החסר להשלים המשמעות לאו גירוע הוא אלא שיבוש וקילקול. ועי').]

ובכ"ז יל"ע בטו"א ר"ה כ"ה באב"מ יעו"ש מש"כ לענין ציצית. ועו"ע בה"ל סי' ל"ד ס"ב ד"ה יניח. ויל"ד. וכל"ע. [ויעוין ספרי פ' ראה על קרא דאל תוסף עליו וכו', דדרשינן התם, מניין שלא יוסיף ברכה על ברכת כהנים, ת"ל כל הדבר, אפי' דבר אל תוסף עליו. ומשמע דל"ה מחייבין בבל תוסיף [וה"ה בבל תגרע מיהו עי'] אמצוה דדיבור בלא מעשה, אילולי ריבוי' דכל הדבר. ויתכן דהשתא נמי דמרבין לה מכל דבר, לא מרבין רק דיבור בלחוד, אבל לא מידי אחרינא דגרע מדיבור. ומצוה המתקימת בהרהור [או למ"ד דכדיבור דמי] לא תתרבה בריבוי זה.

עוד יל"ד לפי"ז דמצוה המתקימת בשמיעה [כגון שופר, אי נימא בסוברים דמצותו בר"ה בשמיעה] דלמא נמי לא תתרבה לענין בל תוסיף [ובל תגרע]. ולפי"ז יש לדון בהנ"ל. מיהו לכא' אין נראה. [ועתוס' ר"ה ט"ז ב' ד"ה ותוקעין ודף כ"ה ע"ב ד"ה ומנא [ובש"ק]. ועי' לח"מ רפ"א ד"ה שופר. ודו"ק].

קביעות יום צום גדלי'

בגמ' ר"ה י"ט א' לענין יום צום גדלי' כשיבנה המקדש ויהי יו"ט וא"כ א"א להתענות בו, יל"ע בגמ' ופוסקים אי ל"מ למימר דקביעות צום גדלי' מלכתחילה היתה יום אחר ראש השנה לא שנא ראש השנה מן התורה לא שנא מדרכנו, ול"ע. ואולי בורכא, ולפי זה הי' ביום ב' תשרי במקום שעשו יום אחד.

שיחת מרן ראש הישיבה הגרבי"ד פוברסקי שליט"א

ראש השנה - יום הזכרון

לומדת מזה שלא יכלה שבט מישראל, והוא מכח ברית אבות והשבטים, אבל עדיין אין זה מספיק להעלות זכרוננו של כל אחד ואחד מישראל. ועבודת היום בראש השנה היא להכליל עצמו ביחד עם הכלל ועל ידי זה להיכנס בברית האבות והשבטים כדי שתעמוד לו זכות עקדת יצחק.

ונבאר הדברים יותר, כלל ישראל היא חטיבה אחת ממש, וכל אחד ואחד הרי הוא כחוט שזור בתוך החפצא של כלל ישראל, וגם מצינו בסגולת כנסת ישראל ומעלתה, שהיא עטרה אצל הקב"ה וככתוב בישעי' [ס"ב ג'] 'והיית עטרת תפארת ביד ה' וצניף מלוכה ביד אלקיך' ובשיר הכבוד נכפלו הדברים, סגולתו תהי נא בידו עטרת וכו', עמוסים נשאם עטרת ענדם.

ובשיר השירים [ג' י"א] כתוב 'צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו' ובמדרש [שם ג' ב'] אמו זו כנסת ישראל והיא מעטרת את הקב"ה בעטרה, וגם בשיר הכבוד כתוב אומתו לו עטרה עטרה, והנה לא נתפרשה מהותה של עטרה זו, ובנפש החיים [שער ד' פי"ד] הביא דברי הזהר הקדוש בפרשת ויקהל כי דברי התורה עולים למעלה והקב"ה מתעטר בהם והן עולות על ראשו ונעשו עטרה וכו', יעו"ש. וכן נאמר בשיר הכבוד תהלתי תהי נא לראשך עטרת, והרי שגם תפילות ישראל עטרה הן אצל הקב"ה.

ובכל זה מבואר שישראל מעטרים את הקב"ה בעטרה בתורתם ותפילתם, ואין זה סתירה לדברי הנביא בישעי' שכנסת ישראל עצמה היא עטרה לו, כי ישראל ואורייתא וקב"ה חד הוא, וכשם ששבטי י-ה חקוקים על לבו של כהן גדול הרי כך הם חקוקים אצל הקב"ה, וכלל ישראל היא חטיבה אחת של תפארת, ובתוך הכתר הזה משובצת נפשו של כל אחד ואחד מישראל.

הנה בתפילות היום אנו מזכירים את שמו של ראש השנה 'יום הזכרון' ובפשוטו שמו מורה שזו מהותו של יום, ויש להתבונן מה טעם נקבע שמו ליום הזכרון ולא יום הדין או יום תרועה האמור בתורה בפרשת המועדות [במדבר כ"ט א'].
ובגמרא ר"ה דף ט"ז איתא אמר הקב"ה אמרו לפני מלכיות זכרונות ושופרות וכו' זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר, ולהלן שם אמר ר' אבהו למה תוקעין בשופר של איל וכו' (וגי' ר"ח שם היא ואמר ר"א והוא המשך), כדי שאזכור לכם עקדת יצחק וכו', ומעלה אני עליכם כאילו עקדתם עצמכם לפני. וצ"ב אם על ידי תקיעת השופר זוכר הקב"ה עקדת יצחק, אם כן מדוע צריך לומר פסוקי הזכרון, ולא די בעצם תקיעת השופר לזכרון ובגמרא נראה שאמירת הזכרונות מצטרפת ופועלת בתקיעת השופר.

ואיתא בחז"ל [ויק"ר ל"ו ה'] על הכתוב בפרשת בחקתי 'וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכר' למה נאמר ביעקב ובאברהם זכירה וביצחק לא נאמר, רואה אפרו של יצחק כאלו צבור על גבי המזבח. הרי שעל ענין העקידה אין צריך זכירה כלל כיון שאפרו צבור לפני המקום ואם כן צריך להתבונן מהו שאמרה הגמרא שתקיעת השופר נצרכת להזכיר זכות עקדת יצחק, והרי אפרו צבור ועומד לפניו.

והענין בזה הוא כי אף שאפרו של יצחק צבור לפניו יתברך, אין ענין זה אלא ליצחק עצמו, ועדיין אינו שייך לכל אחד ואחד מישראל, ואף שבפשוטו בא הכתוב שם על הברית שנכרתה עם האבות וגם את בריתי יצחק, מ"מ יסוד הדברים הוא כי הברית הכרותה אינה אלא על כלל ישראל, ובמלאכי [ג' ו'] כתוב 'כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם' והגמרא [בב"ב קט"ו ב']

לזכור עקדת יצחק עבודת כל אחד ואחד לעצמו והענין בזה הוא כי אף שאפרו של יצחק צבור לפניו יתברך, אין ענין זה אלא ליצחק עצמו, ועדיין אינו שייך לכל אחד ואחד מישראל, ואף שבפשוטו בא הכתוב שם על הברית שנכרתה עם האבות וגם את בריתי יצחק, מ"מ יסוד הדברים הוא כי הברית הכרותה אינה אלא על כלל ישראל, ובמלאכי [ג' ו'] כתוב 'כי אני ה' לא שניתי ואתם בני יעקב לא כליתם' והגמרא [בב"ב קט"ו ב']

חטאי האדם פוגמים ביקרת כתר של מלך

ומעתה הדברים מחייבים מאד כי אם כל אחד מישראל זוכה להיות חלק מעטרת המלך הרי אם מלך שאחד מאבני הכתר יהיה מזוהם ורבב יעלה עליו הרי שוב לא ילבש המלך את הכתר הזה עד שתנוקה האבן המלוכלכת, ואם אי אפשר לנקותה יוציא אבן זו מכתרו, וכך היא גם המדה בענין החטאים כשאחד חוטא ופגם בזה את כתרו של מלך, אם לא יעשה תשובה ויטהר את נפשו ויזכנה מזוהמתה הרי היא מוצאת מכלל הכתר, אוי לו לאותה בושה אוי לו לאותה כלימה, ולכן עיקר ההשתדלות והעבודה היא לזכות ולהיות ראוי להתחבר עם הכלל, ושלא ירחיק את עצמו במעשיו מהכלל, ועל ידי זה כל סגולת הכלל עליו בכל הענינים, וחלה עליו זכות אבות, וברית אבות, להיות משובך בכתרו של הקב"ה, לחן ולתפארת.

השתלשלות הבריאה כולה חטיבה אחת עד תיקונו והשלמתו באחרית הימים

וגם צריך לדעת להבין ולהשכיל כי ענין האחדות היא גם בכל הבריאה כולה, וכל המעשים אשר נעשו תחת השמים מתחילת הבריאה עד אחרית הימים כולם חטיבה אחת היא בהנהגת העולם ובתכלית תיקונו באחרית הימים, וגם ימיו של כל אדם הם חטיבה אחת, וכבר האריך בזה אדמוח"ז המשגיח רבי ירוחם זצ"ל בספרו, וכבר נתבאר [בקונטרס על ענייני ספיה"ע וחג השבועות] שזהו מה דאי' בסוף ברכות מי שלא קרא ק"ש פעם אחת דומה כמי שלא ק"ש מעולם, וענינו שכבר נפגמה שלימות ימיו באחדותם, ורק מחמת קוצר ראייתנו והשגתנו אין אנו רואים אלא

במבט מצומצם רק את מה שעומד לנגד עינינו בשעה קצרה, אבל במבטו של הקב"ה הצופה מראשית ועד אחרית הרי הוא רואה את הכל כמציאות אחת המשולבת זו בזו עד תיקון הבריאה באחרית הימים, ומשל למה הדבר דומה, כלי מפואר, וכמו מפה גדולה של זהב תכלת וארגמן המהודרת ביופי' הרי מי שאינו יכול לראות אלא בשיעור אצבע, אינו רואה לפניו אלא פיסת בד קטנה ואינו יודע ומבין ענינה כלל, אבל המסתכל במבט רחב מתגלה לנגד עיניו כליל תפארת בכל הדרו.

ענין הזכרונות התקשרות האדם עם כל אחדות הבריאה

ונראה שזהו ענין הזכרונות, שהרי ודאי לגופו של דבר אין שכחה לפניו כלל, וענין הזכירה אצל הקב"ה אינה אלא מדה בדרכי הנהגתו שנוהג עמנו במדת הזכירה, וענין פסוקי הזכרונות הוא שנשריש בלבנו את כל המעשים אשר נעשו מבריאת העולם וכל חסדי השי"ת בכל הזמנים, ונשכיל להבין במבט המורחב את אחדותו יתברך ואחדות העניינים בדרכי הקב"ה בכל תכלית הבריאה, ונפלאות הנהגתו, ויתעורר בלבנו גילוי כבודו במידה נשגבה, והכרת הטוב והתחזקות באמונה וביחודו, ועי"ז תבא דביקות בו יתברך, ומצטרפים אנו לאחדות עם ה' והתקשרות אל האבות ומעשיהם, ומתעלים אנו בזאת, ובזכות זה הקב"ה מעלה לפניו זכרוננו לטובה, וינהג הקב"ה אתנו מדה כנגד מדה, ויקשר אותנו לחטיבה אחת עם אבותינו ומעשיהם הטובים, והרי זו סגולה לזכות בדין בתוך כלל ישראל אשר נכרתה עימם ברית אבות לעד.

ובכן צדיקים יראו וישמחו וישרים יעלוזו וחסידיים ברינה יגילו, ועולתה תקפץ פיה וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ

לכאורה יש להעיר על הסדר שהי' ראוי שאחר שתכלה הרשעה תבוא שמחת הצדיקים, (וכמו שבכל השנה ברכת ולמלשינים אל תהי תקוה קודמת לברכת על הצדיקים) ומדוע הוזכר שמחת הצדיקים קודם לביטול הרשעה.

והביאור בזה דמכח שרואים הכל שמחת הצדיקים, ומבינים שאין קיום התורה והמצוות סתירה לשמחה כלל, אלא אדרבה ככל שהאדם מתעלה בעבודת ה' כך שמחתו גדולה יותר, דבר זה יביא לביטול הרשעה וסתירת פה היצר להניא האדם להנאות עולם הזה, כי הרי הרע והרשע אינם מציאות כלל כי אם דמיון בעלמא שהיצר מפתה כאילו ישנו, ועל ידי השמחה בעשיית הטוב ממילא תבוא ההכרה באפסיות הרע.

שיחת מֶרֶן ראש הישיבה הגרבי"ד פוברסקי שליט"א

כפרת יום הכיפורים מקוה ישראל ה'

ידם נעשה מרוחק ונדח ממקור מחצבתו ומכל העולמות, וא"כ שהחטאים טומאה הם, דרך התשובה היא טהרה, והדרך להיטהר היא ע"י ההתחברות לטהור, נמצא שאין צורה לבטל טומאת החטאים אלא ע"י דבקות מוחלטת בקב"ה שהוא מקור הטהרה ומקוה ישראל, ואף שנאמר על הקב"ה (ויקרא טז, טז) השוכן אתם בתוך טומאתם, וא"כ ביום נ"ו: אפילו בשעה שהן טמאים שכינה עמהם, מ"מ אי"ז מצב של דבקות וחיבור עמו, אלא רק שאינו מסיר השגחתו מהם, וענין התשובה הוא אמצעי להתקרבות לקב"ה והקרבה לקב"ה היא מסלקת טומאת החטאים.

וזוהו סוד כחו של יום זה שעצמו של יום מכפר, כי ביום זה נצבים אנו לפניו כדכתיב לפני ה', ובו מתקרבים ישראל בתכלית אליו ית"ש וע"י הדבקות בו ממילא נמחקים כל הפגמים, דלא שייך פגם בקרבת מקומו, והחטאים הם החוצצים ומרחיקים האדם ממנו, ונתן הקב"ה דרך לתקן אלו הפגמים על ידי קיום מצות היום כהלכתה, וכשמתקרבים אליו ממילא מתבטלים כל העונות.

יום הכיפורים יום התעלות מכל שייכות פגשיות והנה בכל שבוע יש לנו יום אחד קדוש והוא יום השבת, ויום הכיפורים נקרא בתורה שבת שבתון, ובפשוטו עניינו הוא ב' שבתות שבתה ממלאכה ושבתה מאכילה ושתייה, אבל יש גם להוסיף ולפרש עוד דהנה רגיל היה מֶרֶן הרב מפוניבז' צ"ל לומר דחלוק יום הכיפורים משאר תעניות, וההמנעות מאכילה ושתייה בו אינה רק משום עינוי, דכתב הרמב"ם (פ"א משביתת עשור ה"ד) לשבות בו מאכילה ושתייה, ועניינו דכמו שבשבת אנו שובתים ממלאכה דהענין בזה שיום השבת הוא של התייחדות עמו ית' ואסור בו עשיית מלאכה, כך יום הכיפורים הוא יום של התרוממות להייתנו כמלאכי השרת עד כדי

מי מטהר אתכם מקוה ישראל ה' או מים טהורים תנן ביומא פ"ה: אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל, לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר (יחזקאל ל"ז) וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר (ירמיה י"ז) 'מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל ע"כ. ויש להתבונן דהנה הכתוב בירמ' הוא שהקב"ה הוא מקוה ישראל והוא המטהר אותם, אבל ביחזקאל כתוב וזרקתי עליכם מים טהורים וגו' והרי שהטהרה היא ע"י המים והקב"ה הוא הזורק אותם, ולא דמי לענין מקוה ישראל ה'.

צורת הכפרה החיבור לטהרה

בספר מכתב מאלהיו ח"ב (מאמר יום הכיפורים גדר עיצומו של יום אות ז) הביא דברי המהר"ל וז"ל מפני מה ישראל מיטהרים ביום הכיפורים, הוא מפני שישראל יש להם דביקות בו יתברך, והוסיף לומר ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שבשכיל שישראל דבקים לגמרי בו יתעלה דבר זה עצמו הוא הסרת והסתלקות החטא מישראל וכו', שהוא יתעלה לא שייך אצלו חטא וכו' מסלק החטא מן הדבקים בו, מה מקוה מטהר את הטמאים, והוא משום כי המקוה לא שייך בו טומאה לכן כאשר יתדבק בו לגמרי בלי חציצה מסולק מן הטומאה, כך הקב"ה מטהר את ישראל, שדבקים בו בלא חציצה והרי הם טהורים ע"י הקב"ה בעצמו ע"כ.

והיינו שיסוד טהרת המקוה הוא מה שמימיו מחוברים לקרקע עולם ולא שייך בהם ענין טומאה, ולכן הטובל בהם והיינו שבא כולו במימיו בלא חציצה ושיור כלל אפילו כחוט השערה, הרי נעשה בזה מחובר לטהור וכל המחובר לטהור טהור.

וכך גם ענין טהרת הלב והנפש, שהרי החטאים טומאת הנפש הם, והזהיר הכתוב (ויקרא י"ח כ"ד) אל תטמאו בכל אלה, ועל

שאנו שובתים אפילו מאכילה ושתי' ואין לנו חלק בעולם הגשמי כלל.

זמן יוה"כ התאחדות האדם והמקום והזמן המקודשים ביותר

ונראה להוסיף דשבת יום קדוש הוא ויום הכיפורים שהוא שבת שבתון הוא קודש קדשים, והנה גבי אהרן הכהן כתיב (בדה"א כ"ג) 'ויבדל אהרן להקדישו קדש קדשים' הרי דגם אהרן הכהן נקרא קדש קדשים, [והמלבי"ם פ"י כן הכתוב סו"פ תצוה שמות ל' י' וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה וכו' קדש קדשים הוא לה' ופרש"י המזבח מקודש לדברים אלו, והמלבי"ם פ"י דקדש קדשים קאי על אהרן הכהן], ובבית המקדש ג"כ מצינו חילוקי דרגות בקדושתו יש קדושת העזרה, למעלה ממנה ההיכל שנקרא קדש, למעלה ממנו קדש הקדשים לפני ולפנים, וביום הכיפורים בא הכהן הגדול שהוא האדם שנקרא קדש קדשים ובזמן זה שהוא קדש קדשים ונכנס לפני ולפנים למקום שהוא קדש קדשים, ונמצא שמתאחדים האדם עם המקום והזמן שהם קדש קדשים ובזאת יבא אהרן אל הקדש שכח החוט המשולש הזה של קדש הקדשים הוא מרצה ומכפר על עוונות ישראל ומטהרם לפני ה'.

הדרך לקיום עניינו של יום בזמן הזה

כל אלה בהיות ההיכל על יסודותיו ומקדש הקדש על מכונותיו וכהן גדול עומד ומשרת, אבל היום הרי בעוונותינו חסרנו כל זאת, אולם באמת שגם היום יש לנו דרך להגיע למצב הנעלה הנ"ל של כה שילוש הקדושה של קדש הקדשים, דהנה כתב הרמב"ם סוף הל' שמיטה ויובל דכל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו והלך ישר כמו שעשהו האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים וכו', עכ"ל. הרי לנו דביד כל אחד להגיע לדרגה נשגבה זו להיות קדש קדשים, וגם יש לנו מה דאחז"ל (ברכות ה.) דמיום שחורב בהמ"ק אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה בלבד, מקומות התורה הם קדש קדשים, כמובן שבצורה אחרת הם מקדש הקדשים שהיה במקדש אבל גם בהם יש בחינה זו, והיום דיום הכיפורים ודאי לא נשתנה ערכו

ונשאר בתוקפו שהוא יום קדש הקדשים, ומעתה מי שעמל על עצמו והבדיל עצמו מהבלי העולם כמש"כ הרמב"ם ונמצא בישיבה קדושה אפשר לומר שהוא בועיד אנפין ככהן גדול ביום הכיפורים בתוככי קדש הקדשים, אבל זה בתנאי שיכין עצמו ויטהר לבו כראוי בתשובה כי יום זה זמן תשובה לכל הוא כמש"כ הרמב"ם פ"ב מהל' תשובה ה"ז, ואם לאו יתכן שיחלוף על פני יום נורא זה ולא יגע בו יעבור בצדו ולא ירגיש בו, רח"ל.

ובאמת אי"ז דבר קל כלל וכלל אבל מי שכבר טעם מצוץ התורה שייך אצלו שיגיע להכרה זו שאין בעולם כלום מלבד מתיקות התורה, ועי"ז יקטן הנסיון, זה צריך לשום על לב כעת ערב יום הכיפורים לבטל כל ענייני עוה"ז שהכל הבל, ולהכיר בטובה שהיא התפלה ולימוד התורה כראוי ולהתקרב אל ה' באלו, ואז נזכה להתעלות ולהתקדש קדש קדשים ובהגיע יום שהוא קדש קדשים ובישיבה מקום תורה בעוה"ז נזכה כראוי.

וצריך לידע שכל סגולת יום קדוש זה היא רק מכח התורה, והכי אי' בתענית ל' א"ר שמעון ב"ג לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים, ובגמ' בשלמא יוה"כ משום דאית ביה סליחה ומחילה יום שנתנו בו לוחות האחרונות וכו', והגרסא בגמ' בלא וי"ו אלא טעם אחד הוא דאית ב' סליחה ומחילה יום שנתנה בו תורה, ומשום דכל מציאות הרחמים של יום הכפורים הוא מכח זה שבו נתנה תורה, והביאור בזה מפני שבקבלת התורה נעשינו בנים למקום, ובתפלה אנו מבקשים השיבנו "אבינו" לתורתך מפני שלזכות לתורה אפשר רק ע"י היותינו בנים למקום, וכתב (דברים ו', ז') 'ושננתם לבניך' ואי' בספרי והובא ברש"י שם לבניך אלו התלמידים, שתלמידים נקראו בנים, וכבר נתבאר במק"א שלא נאמר בזה רק שבמציאות תלמידים הם כבנים, אלא נאמרה בזה הלכה בצורת מסירת התורה שרק ע"י שהרב מרגיש שתלמידיו הם בניו יכול למסור להם התורה כראוי, וכן להיפך דתלמיד אינו יכול לקבל תורה כראוי מרבו אם אינו מרגיש בו שהוא אביו, והקב"ה הרי הוא המלמד תורה לעמו ישראל ובודאי ינהג באלו שהם עמלים בתורתו וחפצים לדעת סודה מנהג

בנים שהוא התנאי לצורת מסירת התורה, ואחר שאנו בנים למקום כבר אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים.

שימור התורה השלמה התשובה

והנה יום הכפורים יום של רחמים הוא כי ביום זה נתנה תורה, זה ה' אז בשעת מתן תורה, וצריך לדעת שכן הוא מחדש בכל שנה ושנה, כי יום זה הוא יום סליחה וכפרה בכל שנה מחדש אלא שאינו מכפר בחנם אלא שביום זה ישנם לסגולות הכפרה אבל צריך לקיימם כדי לזכות לזה, וכבר נתבאר לעיל כי הדרך לזכות לזה הוא ע"י שיקיים עניינו של יום כראוי ובה יזכה ליכנס ליאור באורו המופלא של יום זה.

ובראשית חכמה (שער התשובה פ"ב כא-כד) הביא דברי הזוה"ק וז"ל [מתורגם ללשון] ק"י יש אדם אחד שאחר ששב מחטאיו ונתכפר לו, הוא הולך בדרך המצות ועוסק בהם בכל כחו ביראה ובאהבה לקב"ה, הוא זוכה לתשובה תחתונה [לשון הזוה"ק תשובה תתאה] וכו', ולהלן שם כתב ומהמאמר אתה למד עוד ב' דברים, הא. **כי התשובה העקרית הוא עסק התורה בדחילו ורחימו, שעל ידה זוכה לתשובה עילאה, ועל זה אנו אומרים בתפילתנו השיבנו אבינו לתורתך וכו', עכ"ל.**

והדברים מתאימים מאוד עם מש"נ שכל סגולתו של יום זה נתחדש מכח התורה שניתנה בו, וכדאי' בתענית יום סליחה ומחילה יום שניתנו בו לוחות אחרונות, וגם הוסיף לבאר ענין זה שאנו אומרים בתפילה השיבנו אבינו לתורתך, וכמש"נ לזכות לתורה אי אפשר אלא ע"י שנגיש בניו של מקום וגם הוא ינהג בנו מנהג בנים, וענין זה תקנו אנשי כנה"ג לומר בברכה זו של תשובה דוקא, כי התורה היא השלמת התשובה ורק על ידה התשובה היא מושלמת תשובה עילאה.

שלימות התשובה היא הדבקות בקב"ה וזה בא רק מכח התורה

ויש להוסיף בזה עוד דכתי' (הושע יד, ב) שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך קחו עמכם דברים ושובו אל ה', והוא הפטרת שבת שובה, כפל הכתוב ענין התשובה והוסיף בינתים קחו עמכם דברים, וב' ביאורים נאמרו בזה הא. **דהדברים הם וידוי דברים, והוא**

שצריך האדם לשוב בתשובה ולהתחרט מחטאיו ואז יתודה ועי"ז יהי' השלמת התשובה. והביאור הב. **דברים** הוא תלמוד תורה, והכי מדויק פשטי' דקרא דבתחילה כתי' שובה ישראל עד ה' אלקיך ועד היינו לא ממש לגמרי אליו, ושוב אמר הכתוב קחו עמכם דברים ושובו אל ה' ואל היינו אליו ממש בדביקות מוחלטת, [נכמו ואבואה אליה (בראשית כט, כא) שהוא חיבור מוחלט], וזה שייך רק ע"י תלמוד תורה כי מכח התורה באים לידי דבקות בקב"ה כי ישראל ואורייתא וקוב"ה חד הוא, ונראה דהם ב' דרגות התשובה המבוארות ביומא (פו) תשובה מיראה ותשובה מאהבה, כי לזכות לתשובה מאהבה שייך רק ע"י תורה שהיא הדרך לזכות לאהבת ה', וכתי' (דברים ד, ל) בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה וכו' ושבת עד ה' אלוך, כי תשובה זו שהיא מחמת הצרות אינה תשובה מאהבה והיא רק עד ה' אלוך.

הפירה היא מקוה ישראל ה' המים הם המחבר אליו ואחר שנתבאר דסגולת יום קדוש זה הוא מכח התורה שחזרה לנו בו, כבר יש ליישב משה"ק בסתירת הפסוקים, דכתוב אחד אומר מקוה ישראל ה' שנראה מזה שהקב"ה עצמו הוא המטהר את ישראל, וכתוב אחד אומר וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, שנראה מזה שהקב"ה זורק מים והם המטהרים, אולם להנ"ל אשה"ט ובאמת הדבקות בקב"ה והתחברות אליו כראוי היא המכפרת, אלא שהרי וכי אפשר לידבק בשכינה והלא ה' אלוך אש אוכלה הוא, ולזה זורק הקב"ה עלינו מים טהורים אין מים אלא תורה, והיא המחברת את ישראל וקוב"ה להיותם חד, דקוב"ה ואורייתא וישראל חד הם, היינו שע"י התורה נעשים ישראל וקוב"ה אחד, ויום הכיפורים יום מתן תורה הוא היום המסוגל ביותר להשלמת הדבקות בקב"ה באמצעות התורה, ואשה"ט.

תורה היא המביאה את האדם לשלימות

ובאמת ענין תורה עם תשובה הוא גם מפני שהרי תורה מביאה האדם לידי שלימות וכדאי' בבריתא דר' פנחס בן יאיר (ע"ז כ:): סדר המעלות תורה מביאה לידי זהירות וזהירות לידי זריזות, וסדר הדרגות הוא בדוקא שלא יקנה האדם השלימות כאחד אלא רק ע"י

עלי' דרגה אחר דרגה עי' מהרש"א שם, וגם בזה אין מעשי זהירות בעלמא מביאין לזריזות אלא מידת הזהירות היא מביאה לזריזות, והיינו דרך אחר שקנה האדם בעצמו המידה האחת יוכל להתעלות מכחה למידה שלמעלה הימנה.

ואחר שזכינו לדברים הנ"ל הרי ברור הוא כי בשביל בני תורה יום זה הוא שונה לגמרי, כי כל מעלתו של יום זה הוא מה שבו נתנה תורה, ומי שבים זה ידבק בתורה ובקב"ה ויקבל על עצמו עול תורה בשלימות, יזכה ממש ליום הכפורים כמו שהי' יום הכפורים הראשון ויכנס כראוי ליום זה, וכשנכנס ליום זה כראוי מקבל תורה מהקב"ה עצמו ונעשה בן למקום וזוכה לכרחם אב על בנים, וכמש"כ הרמב"ן דיום הכפורים הוא יום

של רחמים רק שמעורב בו דין שלא יהא ויתור בחנם אבל מדת הרחמים היא השולטת ביום זה.

תיקון המידות תנאי מוקדם להצלחת התשובה
דבר נוסף ראוי להדגיש שתנאי מוקדם לכל זה הוא המידות הטובות כי בגוף של מידות רעות לא ישכון אור התורה וכל תורתו היא חיצונית, ובכלל מידות רעות זה אומללות שעל ידם כל ימיו צער ומכאובים שאינו יכול לראות בטובת אחרים, ואינו משכיל להבין שיש אב בשמים שדואג ונותן לכל אחד את הראוי לו, אבל טוב לב משתה תמיד, מי שבעל מידות טובות הוא ישמח תמיד בחלקו ויהיו חייו נעימים בהשקט ובטחה, ובידינו הדבר, נתחזק בכל אלו כראוי ונזכה לכפרת עוונות וללב חדש, ונחתם בספרן של צדיקים.

שייכות השבת לכפרת יום הכפורים

בתפילת מוסף של יום הכפורים כשחל בשבת נאמר אלקינו ואלקי אבותינו מחל לעוונותינו ביום 'השבת הזה' וביום הכפרים הזה, ולכאורה מה שייכות יום השבת למחילת יום הכיפורים.

והביאור בזה שהרי כבר נתבאר ענין המחילה ביום הכיפורים שהיא מכח קדושת היום, שסגולתו התקרבות לקב"ה ולעמוד לפני ה', ועל ידי זה נטהר האדם מעוונותיו, ומעתה כשחל יום הכיפורים בשבת קדושת השבת מוסיפה על קדושת יום הכיפורים, ויש להוסיף עוד שהרי נתבאר דכפרת יום הכיפורים היא מכח התורה שביום זה ניתנו לוחות אחרונות, ומנוחת השבת גם היא סגולתה מכח התורה וכמש"נ במק"א, וכיון שקדושת השבת מוסיפה על קדושת יום הכיפורים, נמצאת הכפרה מעולה ומושלמת יותר.

תשובה מכח צרות

רבנו יונה בשערי תשובה שער שני כתב כאשר תמצאנה את האיש צרות, ישיב אל לבו ויאמר: אין זה כי אם דרכיו ומעלליו אשר עשו אלה לו, וחטאיו עוללו לנפשו וישוב אל ה' וירחמנהו, כענין שנאמר (דברים לא, יז): "ומצאוהו רעות רבות וצרות וכו' ותראה במנהג בשר ודם, כי יחטא איש לאיש, ובעת צרתו יתחרט ויכנע אליו מפני שהוא צריך לעזרתו, תהיה החרטה הזאת גרועה בעיני חברו, כענין שאמר יפתח (שופטים יא, ז): "ומדוע באתם אלי עתה כאשר צר לכם". ומחסדי השם יתברך שהוא מקבל התשובה מתוך הצרה, ותהי לרצון לפניו, ויאהב נדבה את החוטא בשוכו עדין ביום תוכחה ומקרב צרה, וכו', ע"כ.

יש להעיר דלכאורה אינו דומה למשל דביפתח כשבאו אליו כשנעשה צר להם מוכן שדחאם ממנו, כי הרי כשהיו בטובה לא הכירו בו ושלחוהו מעל פניהם, ורק כעת נזקקים לו ומדוע שיענה לבקשתם, אבל אצל הקב"ה לכאורה לא שייך כלל ענין זה, כי הרי מהיכן באו לו היסורים לאדם האם מאליהם באו, והרי הקב"ה הוא נתנם לו, ותכליתם להשיבו אליו כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלקיך מוסרך [לעיל ח,ה], ואם כן כששב בתשובה מכוחם הרי נתקיים תכליתם ומדוע לא ירצה ה' פניו.

וצריך לומר בזה דאמנם אינו דומה למשל, אבל הרי השב מחמת יסורים אין זה תשובה שלימה ולא מאהבת השי"ת הוא שב, רק שגודל היסורים מכריחו, והקב"ה בחסדו מקבל החוטא אף בתשובה כזו.

שיחת חיזוק לראש השנה

ממרן הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

ראש ישיבת סלבודקה

למה הקדים הקב"ה ראש השנה ליוהכ"פ?

הנה הסיבה שאדם נידון דוקא בר"ה ולא בזמן אחר, כתבו הראשונים משום שימים אלו הם זמן של סליחה, ורצה השי"ת לדון את בריותיו בזמן שהוקבע לכפרה וסליחה, ושאל מרן הגאון ר' ישראל סלנטר שא"כ היה ראוי יותר לעשות ר"ה אחרי הכפרה של יו"כ, שאז נבוא לכפרה אחר שזכינו בדין וביאר שבלא ההקדמה של עבודת יום הדין של ר"ה לא היינו זוכים לכפרת יום הכיפורים, ועיין בדבריו בהרחבה.

ואפשר לבאר עוד הטעם מדוע יום הדין של ר"ה נקבע לפני יו"כ, ובהקדם, דהנה חז"ל אומרים (ויקרא רבה פרשה כט) עה"פ אשרי העם יודעי תרועה וכי אין אומות העולם יודעים להריע? אלא שישראל מכירים לפתות את בוראם בתרועה והוא עומד מכסא הדין לכסא רחמים ומתמלא עליהם רחמים והופך להם מדת הדין למדת רחמים. וצריך להבין מהו ענין הפיתוי שמפתים להקב"ה.

עוד יש בחז"ל (בראשית רבה פרשה כב) עה"פ ויצא קין מלפני ה', פגע בו אדם הראשון, אמר לו מה נעשה בדיןך, אמר לו קין עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו אמר כך הוא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע. ויש להבין מה התחדש לאדם הראשון במה שאמר לו קין.

שתי דרכים לתשובה: ע"י צום ובכי וע"י פיוס וריצוי

ומצינו בראשונים שתי דרכים בעצם ענין התשובה, רבינו יונה כותב בעיקר הרביעי שאדם יהיה בצום ובבכי ובזה יתכפר לו, והמשל על זה: הכלים הטמאים שכאשר ישברו יהיו

טהורים, וכן בתשובה ע"י השבר שנשבר מועיל לתשובה. וענין זה הוא שכך טבע הקב"ה במציאות הבריאה שע"י השבירה נתקן הדבר.

ויש בראשונים עוד מהלך אחר, והוא מבואר בחובת הלבבות וגם ברבינו יונה בכמה מקומות, שענין התשובה דומה לאדם שחטא לחבירו ובא לרצותו ולפייסו שאם יאמר לו שמתחרט, ויתודה ע"ז, אז חבירו ימחל לו, וכן הוא ענין התשובה להשתדל לפני הקב"ה בדברים שיגרמו לריצוי ואז הקב"ה ימחל, כאדם שחבירו מרצהו והא משתכנע מזה ומוחל לו, ולביאור זה תשובה אינה ענין מציאותי בבריאה אלא ענין של ריצוי ופיוס.

אדם הראשון חידש לקין דרך תשובה ע"י פיוס וריצוי!

ובזה יש לבאר מה שהתחדש לאדם הראשון בדברי קין, שאדם הראשון חשב שהיחס של תשובה הוא כהצד הראשון הנ"ל שתשובה זה תיקון מציאותי וכמו ששבירה גורם טהרה, ובא קין ואמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי, ולמד מזה שיש התיחסות חדשה לתשובה, שהוא כעין שני אנשים שאחד משכנע את השני, וכך התשובה לפני הקב"ה הוא כמלך ואיש של המלכות שמרצה את המלך.

ובאמת זהו הענין מה שאומר הרמח"ל שמצד מציאות הקב"ה לא שייך ענין 'מלך' אלא 'אלקים', שלא נתלה בזולתו כלל ולא מתיחס לזולתו והוא בתכלית השלימות, אולם רצה בטובו וחסדו להיות מתיחס לנבראיו אע"פ שבאמת אין מקום להתיחסות כלל, וזה שייך רק במלך שמתייחס לנבראיו, והוא מתכבד בנו וגם אנו חייבים לו לשמוע לו כמו מלך ועמו, ולהשתעבד אליו כעבדים למלכים, וזה נקרא עול מלכות שמים. וא"כ זה מה שהתחדש לאדם

יש להתבונן לפני כל פעולה ופעולה, האם זהו רצון הקב"ה כעת?

ובאיזה אופן יש לעבוד בצורה הזו בימים אלו?
הדבר הראשון בדרך כלל הוא שהצורה של חיי האדם תהיה שבכל פעולה שיעשה יתבונן האדם אם הוא רצון ה' ואז יעשה, והח"ח ביאר בזה הפסוק זה הדבר אשר צוה ה' תעשו שבכל פעולה גשמית אפשר לכוין לעשות רצון ה' ובה בכל פעולה יקיים מצוה דאורייתא ממש, ומי שחי כך זה חיים אחרים לגמרי שכל דבר מביא בחשבון ואם זה רצון ה' יש לעשותו ואם לא לא יעשהו. והחזו"א באחד המכתבים כותב: כל מה שאני עושה אני אנוס ע"פ הדיבור ואני מתיעץ עם חלקי השו"ע ואיני בן חורין לעשות דבר מבלי עיון בהלכות. וכל כמה שנתקרב יותר למדרגה הזאת זהו ההשתעבדות להקב"ה וכבוד למלכות.

לימוד תורה מתוך שעבוד ועול, זהו קבלת עול המלכות בשלימות.

והדבר השני הוא בלימוד התורה שיהיה תורה של השתעבדות, והגר"י בלזר כותב שצריך לשים לב במצות לימוד התורה אשר שכרה גדול מכל המצות, אולם יש דבר שיוכל להקטין שכו המצוה הגדולה הזאת כי אף שעון ביטול תורה גדול מכל העבירות מ"מ בעיני האדם ביטול תורה יותר קל מביטול שאר מצוות, כי אם יתבטל מלימוד תורה אף בלי סיבה לא יחוש כלל, ובמצוה הזו הוא כמעט בגדר אינו מצווה ועושה ויש לו פת בסלו שאם לא ירצה יניח, ולכן צריך להתחזק בזה להשתעבד לתורה וללמוד עם העול תורה ולהרגיש שביטול תורה זה דבר רע, וללמוד ברציפות, וזה מה שמביא לקבלת מלכות שמים, זה החיזוק שצריך בימים אלו להשתעבד להקב"ה ולקבל עול מלכותו לשמור ולעשות גם מה שאין לבו חפץ, ועי"ז הקב"ה כביכול יתפתה וירחם ונזכה לסייעתא דשמיא לכתיבה חתימה טובה.

(נמסר בערב הימים נוראים תשע"ד בכולל ישכר באהליך - מודיעין עילית)

הראשון הענין של מלכות שהקב"ה מתיחס לעמו, ובתור מלך אפשר לפתות אותו.

ומהו ענין הפיתוי? איך מפתים כביכול את הקב"ה. הנה אמרו חז"ל כשמשה רבינו עלה להר לקבל לוחות אחרונות, העבירו שופר במחנה לאמר: משה עלה להר. והטעם שהעבירו קול שופר כדי שלא יטעו עוד אחר ע"ז, והקב"ה נתעלה באותו שופר! שנאמר עלה אלקים בתרועה. והביאור בזה הוא שע"י שישאל מקבלים על עצמם לעשות רצון הקב"ה, עי"ז הקב"ה מתעלה, וכמו שהנפש החיים מביא מהזהר שבזמן שישראל עושים רצונו של מקום הם נותנים עוז למלכות כמש"כ תנו עוז לאלוקים.

טעם הקדמת ר"ה ליוהכ"פ, כדי שנזכה לתשובה ע"י פיתוי ורחמים אצל המלך!

ובזה יש לבאר הטעם שר"ה נקבע לפני יו"כ, שכיון שהתשובה שנצטרך לעשות ביו"כ זה תשובה של פיתוי ושל רחמים כמו שעושים למלך, לכן קודם צריך להיות ר"ה להמליך את הקב"ה וכל ענין התפילות בר"ה הוא המלכת הש"ת, ועי"ז אפשר להגיע לתשובה שבי"כ ולפיתוי ורחמים. וענין ההמלכה הוא ע"י שפרו מעשיכם ע"י שמשתעבדים למלך, ואופן ההשתעבדות היא שלא רק שמקיימים המצוות אלא שמדקדקים בקיומם היטב.

ובתוס' בקדושין (ל"א א') הטעם שגדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה משום שמי שמצווה ועושה הוא דואג ומצטער תמיד פן יעבור יותר ממי שאין מצווה שיש לו פת בסלו אם ירצה יניח, וזה נותן כבוד למלך וזה חיזוק המלכות, וזה התשובה שאנו צריכים לעשות כמצווה ועושה של דואג ומצטער והשתעבדות למלך, ובתשובה כזו אפשר לפתות כביכול את הקב"ה.

שיחת חיזוק לעשי"ת ויוהכ"פ

ממרן הגאון רבי משה הלל הירש שליט"א

ראש ישיבת סלבודקה

תשובה צריכה עזיבה וחרטה, והרגשת חרטה אמיתית עבודה גדולה היא, ואיך נזכה לזה ?

אך כפי שכבר ידוע עשיית התשובה אינה דבר פשוט, שכבר כתב ר"י ומבואר בכל המקומות דלתשובה בעינן חרטה, ותשובה ללא חרטה אינה תשובה כלל, ואפי' שיש כמה וכמה מדרגות בעשיית התשובה, אך לכל הפחות ב' חלקים הכרחיים בודאי - עזיבת החטא וחרטה. והחרטה אינה תלויה בשכלנו כלל וא"א להחליט להתחרט, אלא חרטה היא הרגשת צער, איזה מדרגה כלשהיא של צער, כמו שאדם בינו לבין עצמו חושב - מדוע עשיתי את זה, שזו היא החרטה - להצטער ולהרגיש - למה עשיתי כך, איזו שטות עשיתי, ועל זה הדרך, וללא הרגשה כזאת - אין חרטה וממילא אין גם תשובה.

והרגשה זו קשה מאד להשיגה כמו שכתב בכוכבי אור (סי' ז') דהחרטה הגמורה לא תבוא להאדם בנקל, - מסיבת נעשה כהיתר, שהרבה מן הדברים וההנהגות האסורות לאחר שחזרו ונשנו אצלנו נעשו לנו כהיתר, וממילא הופנם בתוכנו שאין זה אלא מדת חסידות בעלמא, ואע"פ שבשכלנו ידענו שאין זה כך, הרגש מורה היתר שאין ממש חוב אלא אך ורק מדת חסידות. וכמו שכאשר אדם לא יקיים מידת חסידות כל שהיא לא מרגיש צער וחרטה גדולה שאין זה חיוב בשבילו, כן כל אחד ואחד לפי הדרגה של נעשה כהיתר קשה לו להרגיש חרטה, ויש בזה כמה וכמה דרגות, וכל דרגה ודרגה מביאה ליותר חוסר חשיבות החטא וממילא פחות הרגשה של חרטה לאחר עשיית אחד מן הדברים וההנהגות הללו, וככל שעובר הזמן - יותר ויותר חסר הרגש ואיתו הולכת ונחסרת הרגשת החרטה - למה עשיתי את זה. שהרי דבר זה ברור שאם אדם היה מבין מהו חטא ומה העונש

עשי"ת ימים מסוגלים לשבים בתשובה וסכנה גדולה לשאינם שבים

"שובה ישראל עד ה' אלקיך כי כשלת בעונך" (הושע י"ד ב') ומביא רש"י חז"ל מהילקוט עד ה' אלקיך תנו בשם רבי מאיר שובה ישראל בעוד שהוא ה' - במדת הרחמים ואם לאו - אלקיך מידת הדין עד דלא יתעבד סניגוריא קטיגוריא, עכ"ל. ונראה מדברי ר"מ דעשי"ת אינם רק הזדמנות לזכות אלא יכול ג"כ לגרום לקטרוג על האדם במדה שלא השכיל לעשות תשובה.

וכן מצינו בדברי הרמב"ם, שכתב שהבינוני שרוצה לזכות ביוה"כ צריך בימים שבין כסה לעשור לחזור במעשים טובים בתשובה, ומדייק הכוכבי אור שללא תשובה לא יעזור, למי שהוא בינוני וצריך להכריע הכף לזכות, שהחיוב של התשובה באותם הימים הוא כ"כ גדול באיכות, ולכן מי שלא שב בתשובה בזמן עשרת ימי תשובה, העוולה של אי עשיית התשובה מכריע את הכף לחובה כנגד כל מצוה ומעשים טובים שיעשה לאחר מכן, ולכן אין עצה לבינוני אלא בתשובה, שמכיון שכוחה כ"כ גדול ביטולה שקול יותר מכל מצוה אחרת ולכן אם לא שב בתשובה בעצם כבר הכריע הכף לחובה.

וזה הפשט בדברי ר"מ שכל רגע שיש מצב של רחמים של "דרשו ה' בהמצאו" יש חיוב גדול לעשות תשובה, ואם ח"ו לא השכיל לעשות תשובה במצב כזה, זה גופא יתהפך עליו לקטיגוריא שיש כנגדו טענה גדולה למה לא עשית תשובה.

עבורו, מה זה למרוד בקב"ה, ההבנה הזו אם היתה כנגד עינינו היינו מרגישים חרטה גדולה.

ובהמשך דבריו כתב אכן החרטה הגמורה לא תבוא לאדם בנקל, כי אם אחרי יעזוב את דרכו ברבות הימים, ויחלפו העתים שיהיה בזהירות נוראה מאד, שלא יבוא לידי החטאים שכבר נלכד בהם ויעמול הרבה ביראה חכמה ומוסר, ויראת העונש ויראת הרוממות וכן שארי חשבונות מחשבון הנפש להשיב אליו שבות חומר העוון, הנה לאט לאט תפשוט את צורת ההיתר מעליה, וכאשר חומר העוון תשוב אל קדמת נעוריה, שתהיה אליו על משקל פעם ראשונה כמו שלא מעולם, אז תחל לפעם בקרבו כח החרטה בכל תוקף ועוז, עכ"ל. ולהגיע לכך בודאי מהווה קושי רב שמצריך עבודה קשה ועבודה עקבית מאד.

ומאחר שעשיית התשובה מחייבת אותנו שהרי אם לא עושים תשובה בזמן של רחמים מתהפך ח"ו לקטיגוריא ונתבאר דהתשובה מצריכה חרטה, ולא רק החלטה לקבל לעשות טוב מכאן ולהבא, אלא להרגיש צער ממש על העבר וזה קשה מאד. א"כ מה היא העצה - שעם הרבה עבודה נוכל להגיע לאיזה מדרגה של חרטה שע"י כך נזכה באמת לכפרה ולא ח"ו לקטיגוריא.

שני ביאורים לציווי "שובה ישראל עד ד' אלוקיך" שהם שני דרכים במהות התשובה

ויתבאר עפ"י בי' דברי הנביא "שובה ישראל עד ה' אלוקיך, קחו עמכם דברים, ושובו אל ה'", ותמהו המפרשים, מהי הכפילות בפס' שכתב בתחילה שובה ובסוף דבריו כפל ושובו אל ה', ומבאר המלבי"ם וז"ל: שובה ישראל - מילת "עד" מציין שה' עומד ברחוק מהם והם צריכים ללכת אליו עד שיגיעו עדיו ועד המקום אשר הוא שם, ו"ל שייעזבו את עוונותיהם הקודמים ויתחרטו על העבר שתעו מני דרך בטעות ובאונס ומבקשים הדרך לשוב עד ה'." "קחו" - מוסיף עוד שאם תגיעו עד ה' ותהיו קרובים אצלו אז תוסיפו להיטיב

מעשיכם להבא ולעשות תשובה מאהבה עד שתקחו עמכם דברים, עכ"ל. היינו דאיכא הכא ב' מדרגות בתשובה.

ואפשר לפרש באופן אחר קצת, עפ"י דברי המב"ט בבית אלקים (השער השני שער התשובה פ"א) שמסביר מהי תשובה, ומבאר שאין הכונה כפירוש רבנו יונה דתשובה היא מה ששב בו מעשיית החטא ע"י חרטה ועזיבת החטא, אלא שתשובה הכונה מה ששב ומתקרב לקב"ה, וכמש"כ ושובו אל ה'. ומוסיף לבאר על הפס' "שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו" (ישעי' נ"ז) וז"ל הורה בכאן על ההתעוררות ועל הסיוע שמסייע האל ית' לשב בתשובה כמאמרם ז"ל (יומא ל"ח) בא ליטהר מסייעין לו, כי מי שבא לטהר עצמו נראה שהיה טמא, ובא לטהר עצמו מחטאותיו, והאל ית' מסייעו לשוב. וענין הסיוע הוא להכין לבו ודרך פעמיו לשיתחרט על מה שעשה וישוב בתשובה שלמה לפניו, עכ"ל. ומדבריו מבואר דע"י התשובה של האדם והיינו שמתקרב לקב"ה מקבל סיוע מיוחד מהקב"ה לחרטה ועזיבת החטא ועי"ז זוכה לתשובה שלמה.

ועפ"ז אפשר להסביר את מה שאמר הנביא "שובה ישראל עד ה' אלוקיך" והיינו שיעשו פעולות שע"י זה תהיה התקרבות בינם לבין הקב"ה ואפי' שהבחינה של "דרשו ה' בהמצאו" כבר קיימת, צריך להוסיף עוד בכל כוחו לדרוש את ה', וע"י שישירו המדרגה והמצב של "שובה ישראל עד ה' אלוקיך" להתקרב לקב"ה וכן יהיה "קחו עמכם דברים" והיינו שיעשו וידוי יזכו לקבל סייעתא דשמיא מיוחדת מהקב"ה שיוכלו להרגיש את החרטה ולעשות תשובה אמיתית מעומקא דליבא, וזה "שובו אל ה'" בפעם השניה שהקב"ה יקרב אותם ויתן סייעתא דשמיא להתקרב עוד.

וא"כ צריכים אנו לדעת כיצד עושים את העבודה הזו - אותן הפעולות שביאו אותנו לידי קרבת אלקים שע"י כך נזכה ל"שובה ישראל" שאז נוכל לעבוד ג"כ על החלק של "קחו עמכם דברים" וידוי וממילא נזכה לס"ד להרגיש החרטה.

ההתבוננות לפני כל פעולה ופעולה שתהיה לעשות רצון הקב"ה היא

מצוה דאורייתא, וגורמת להשראת השכינה

והנה מצינו בתורה בפר' פקודי - כאשר כלל ישראל בנו את המשכן, שעל כל חלק וחלק בעשיית המשכן כותבת התורה "כאשר צוה ה' את משה" - ויעש את האפוד וגו' כאשר צוה ה' את משה, ועשו את אבני השהם וגו' כאשר צוה ה' את משה, על כל פרט ופרט התורה מעידה "כאשר צוה ה' את משה". וכבר עמד בבית הלוי לבאר את כפילות התורה בזה.

וניתן לבאר ע"פ פי' הח"ח בדברי המדרש בפר' שמיני (ויקרא ט' ו') על מש"כ בפסוק "ויאמר משה זה הדבר אשר צוה ה' תעשו" ואיתא במדרש אמר להם משה לישראל אותו יצר הרע העבירו מלבכם, ותהיו כולכם ביראה אחת ובעצה אחת לשרת לפני המקום. כשם שהוא יחודו של עולם כך תהיה עבודתכם מיוחדת לפנינו שנאמר "ומלתם את ערלת לבבכם". ומבאר הח"ח, אותו יצה"ר העבירו מלבכם - יצר הרע של ע"ז, כך תהיה מיוחדת לפנינו - שכל הפעולות שתעשו בעולם לא יהיו לשם הנאת עצמכם כי אם הכל מיוחד לשמו, כי באמת כאשר נתבונן היטב נוכל לקיים בכל פעולה גשמית את רצון ה', וכגון כשאוכל יכוין לשם ונשמרתם לנפשותיכם, וכשעושה מסחר להרויח יכוין להרויח שכר לימוד וכו'. כללו של דבר - כאשר ירצה האדם באמת יוכל למצוא בכל פעולה שעושה לא רק במצוות אלא בכל פעולת רשות מצוה דאורייתא ממש ויכוין לשמה. ונוכל לומר שזה הכתוב - זה הדבר אשר צוה ה' תעשו, דהיינו שכל הפעולות שעולה במחשבתו של אדם לעשות, יתבונן אם הוא רצון ה', וכאשר ימצא שהוא רצון ה' יעשנה ויכוין הפעולה לשם ה' ואם לא - לא, עד כאן דבריו. כל דבר תתבונן - אם הקב"ה רוצה בו תעשה ואם אין זה רצון ה' אל תעשה, וזו הדרך וכן צריכים אנחנו לנהוג "כאשר צוה ה' תעשו", להתבונן לפני שעושים האם זה כאשר צוה ה' - אז תעשו. ועל כל פעולה ופעולה שעושה האדם יחשוב כן, ובהמשך הפס' "וירא עליכם כבוד ה'" שע"י כך שהאדם מתנהג בצורה הזו שכל פעולה ופעולה בודק וחוקר האם זהו רצון ה', מכח זה הקב"ה מוריד שכינתו ומתקרב אליו.

והסיבה שפעולות אלו מביאות את השכינה, נראה עפ"י מש"כ רבנו יונה (שער ג' אות קמ"ח) כי מדרכי קידוש ה' יתברך להודיע בכל מבטא שפתיים ובכל אשר ירמזון עינים ובכל הנהגה ופועל ידים כי יסוד לנפש האדם וצבי עדיו והטוב והעיקר והתועלת והיקר אשר בו, עבודת השם יתברך ויראתו ותורתו, דהיינו שבכל פעולה ופעולה ובכל דיבור ודיבור צריך שיהיה מוכח מתוכו שאין בהם אלא עבודת ה' יתברך ויראתו ותורתו, כמו שכתוב (קהלת יב) "כי זה כל האדם". ומסיים ר"י שהסיבה לכך אינה בשביל שאנחנו נתחזק מכח זה, אלא שדבר זה כבוד השם יתברך. מבוי' בדבריו דכשעושים פעולות המראות שעיקר תכלית האדם הוא עבודת ד' בזה מכבדים את הקב"ה, וע"ז שמכבדים הקב"ה גורם להשראת השכינה כמו שדרשו חז"ל במדרש רבה על הפסוק (שמות ג' ו') "ויסתר משה פניו", א"ל הקב"ה אני באתי להראות לך פנים וחלקת לי כבוד והסתרת פניך, חייך שאתה עתיד להיות אצלי בהר ארבעים יום וארבעים לילה לא לאכול ולא לשתות ואתה עתיד להנות מזיו השכינה שנאמר "ומשה לא ידע כי קרן עור פניו" ע"כ. הקירון פנים של משה רבנו היה זיו השכינה שזכה לכך מכח שכיבד את הקב"ה. א"כ כאשר עושים "כאשר צוה ה' את משה" שזה מביא כבוד לקב"ה כמו שהוכחנו ברבנו יונה, וכשנעשה בצורה הזו, זה גורם להשראת השכינה בתוכינו וכמו שמצינו במרע"ה.

עלינו לדעת שעיקר ביאתנו לעולם להרבות כבוד שמים ולקיים: "תנו עוז לאלוקים"

ובאמת זה עבודתנו בעולם הזה להרבות כבוד השי"ת וכמו שכתב במסילת ישרים שיש גזירת הכתוב שהקב"ה הוא מלך הכבוד ואנחנו צריכים לכבדו וזו תכלית כל הבריאה. וכן מצינו בחז"ל שכל תכלית הבריאה היא כבוד ה' ית', והיצורים כולם נבראו לכבוד ה' ית', ודרשו מהפסוק (ישעי' מג ז) "כל הנקרא בשמי ולכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו". ולכן עלינו

לקיים התכלית לכבוד ה' ית', וזו כל מטרת חיינו וזה מה שאנו צריכים לעשות.

ואפשר להוסיף ע"פ הזהר שהביא בנפש החיים

(שע"א פ"ג) שכ' (עפ"י התרגום) כשכלל ישראל עושים מעשים שלא כשרים כביכול מתישים כוחו של הקב"ה, וכאשר עושים מעשים כשרים נותנים תוקף וכח לקב"ה, ועל זה כתוב תנו עז לאלקים. במה, במעשים כשרים, עכ"ל. וידוע שאחד הביטויים של מלכות - הוא נתינת כבוד של העבדים למלך, וזה מענין המלכת הקב"ה עלינו. וכך מבואר בדרך ה' וכן בגמ' בפשטות, שע"י נתינת כבוד למלך מחזקים המלכות, וזהו "תנו עז לאלקים".

**העצה לזכות לשובה ישראל עד ד'
אלוקיך ע"י שיחזק ההרגשה בכל
פעולה ופעולה כי הקב"ה עומד כנגדו
ורוצה לעשות רק את רצונו יתברך**

ולפי דברינו יתבאר שכאשר אנו מחפשים עצה כיצד נגיע ל"שובה ישראל עד ה' אלקיך" - וכיצד אפשר ליצור התקרבות לקב"ה יותר מ"דרשו ה' בהמצאו" שכבר קיים, (כמו שפירש המבי"ט) שע"י כך נזכה לסייעתא דשמיא מיוחדת שהקב"ה נותן ומסייע לשבים, העצה לזה היא לקיים מה שכתוב בחפץ חיים, לבדוק בכל פעולה ופעולה אם זה רצון ה' לעשותה ואם לאו לא לעשותה, וכמו שכתוב בתהלים "שויתי ה' לנגדי תמיד" - כל הזמן, בכל רגע ורגע. שע"י שמרגיש בכל רגע ורגע שהקב"ה איתו, מוכרח לחשוב לפני כל מעשה מה הקב"ה רוצה. כי מי יעלה על דעתו לא לחשוב כן כשיודע שהקב"ה נמצא איתו, ומה שאנחנו לא חושבים כן רק בגלל שאנחנו מסיחים דעת מהקב"ה.

ודברי החפץ חיים מצאנו כבר בדברי רבינו יונה בכמה מקומות שכתב (בפירושו למשלי ג' ו') "בכל דרכיך דעהו" בתחילת כל מעשה תחשוב אל לבך אם יש דרך עוון או חטא במעשה ההוא ואל תעשנו עד שיתברר לך כי הוא רצוי לפני ה' ית', לא לעשות שום פעולה ללא מחשבה קודמת.

וכן כתב רבנו יונה באבות (פ"ב מ"ב) - כללו של דבר חייב אדם לשום עיניו ולבו על כל דרכיו ולשקול את כל מעשיו במאזני השכל. ויותר מזה מבואר בדבריו בשערי תשובה (שער שלישי סי' כ"ז) "השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך" (דברים ח' י"א) הוזהרנו בזה לזכור את השי"ת בכל עת, וחייב האדם להשתדל לקנות לנפשו תמיד ההנהגות המחויבות מן הזכירה כמו היראה והצניעות וקישוט המחשבות וטכסיס המדות, מב' בדבריו שאין זו מדת חסידות אלא חיוב גמור. ואם נעשה חיוב זה, זה יביא אותנו לקרבה אמיתית לקב"ה, קרבת אלקים. וכבר כתב החזו"א (קובץ אגרות ח"א קנ"ג) - בהזדמנות זו רצוני להגיד לכת"ר כי כמעט כל מה שאני עושה אני אנוס ע"פ הדיבור... רבותי למדוני כי כל תנועה צריך להתיעץ עם חלקי השו"ע, ואין אני בן חורין לעשות דבר מבלי עיון בהלכה מן ההלכות הנוגעות לתנועות הנידון, ואין לי בעולמי אלא זאת, עכ"ל. וזו מדרגה אמיתית של "השמר לך פן תשכח", וזה גופא מה שהחפץ חיים מדבר עליו, וזה "כאשר צוה ה' אל משה" וזה יביא את כבוד ה' שמביא "תנו עז לאלקים" וע"י הקב"ה יתקרב אלינו ונזכה לחזור בתשובה.

וכל אחד צריך ללמוד מכאן שצריך להתקרב לקב"ה, וע"י שעושים מעשים הקשים לנו מאד מאד ומקריבים עצמנו ללימוד, זה מוכיח כמה זה חשוב לנו וניכר ממעשינו כבוד השי"ת. וע"י יהיה כבוד ה' בעולם, ובזה נזכה שיתקרב אלינו ונוכל לקיים את "שובה ישראל עד ה' אלקיך" ו"קחו עמכם דברים" וממילא הקב"ה יסייע לנו להרגיש את החרטה ונזכה לסליחה מחילה וכפרה אכ"ר.

נמסר בפני רבני כולל קובנא סלבודקה - בני ברק
אלול תשס"ט

שיחת מורנו רה"י הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א

המלכת ה' המביאה לקבלת עול מלכותו אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, ובמה בשופר

"כדי שתמליכוני עליכם".

איתא בגמ' בר"ה (טז): "אמר הקב"ה אמרו לפני בראש השנה מלכיות זכרונות ושופרות, מלכיות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני לטובה, ובמה בשופר". ושואל היה רה"י הגר"י סרנא זצ"ל פעמים רבות (ונמצא ג"כ בס' 'דליות יחזקאל', כרך ג' עמ' קכו) מה הפירוש "אמרו לפני מלכיות כדי שתמליכוני עליכם", והלא לכאורה הוא דבר אחד, דכבר האמירה עצמה היא אמירת פסוקים המדברים ומורים על מלכותה ה', איזו תוספת יתירה על זה ישנה ב"כדי שתמליכוני עליכם", ומה היא חובתנו לעשות עוד ע"מ לבוא לידי מעלת המלכת ה' עלינו.

אכן בפירוש הר"ח (שם) כתב: "וכן בר"ה אמרו מלכיות שתקבלו מלכותי עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני בטובה". ומבואר בדבריו, דהביאור בדברי הגמ' הוא, שעניינה של אמירת המלכיות היא כדי לקבל עלינו עול מלכות שמים, והיינו דאין תכלית ומטרת המלכויות - באמירת פה בלבד, אלא עיקר המטרה בזה היא שתבוא מתוכה המלכה עלינו. "המלכה" - היינו שנבוא מתוך ההכרה במלכותו יתב' לידי קבלת עול מלכותו. ומתבארים א"כ ב' שלבים: הא' הוא ה"אמרו לפני מלכויות" זו האמירה הגורמת לשלב הב' שהוא ה"כדי שתמליכוני עליכם" היינו קבלת עול המלכות בפועל.

ב' שלבים בקבלת עול מלכות ה'.

ביאור הדברים, נראה שמתפרש ע"פ מה שכתב הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד, פ"ד אות ב'): "ואולם עוד רצה בטובו וחסדו, להשפיל כביכול בענותו את רום כבודו ולהיות מתיחס אל נבראיו, אע"פ שבאמת אין להם יחס עמו כלל, ורצה להיות להם במדריגת מלך אל עם,

שיחשב להם לראש ולמנהיג, ולהתכבד כביכול בם כמלך שמתכבד בעמו, וכענין שנאמר (משלי יד, כח) 'ברוב עם הדרת מלך', ובבחינה זו נקראה מלכו של עולם. והנה, בבחינה זו הוא נחשב לנו לראש, ומתכבד בנו, וגם אנחנו חייבים לעבוד עבודתו ולישמע אליו לכל אשר יצוה, כמלך בעמו. ואולם בבחינה זו ג"כ חייבים אנו להכיר בכל יום, ולקיים מלכותו עלינו, ולהשתעבד אליו ולגזירותיו כעבדים אל מלכם, וזה נקרא קבלת עול מלכות שמים. ונכלל ענינה בפסוק זה של שמע ישראל, דהיינו ההודאה בדבר זה שהוא מלך מלכי המלכים מולך בכל בריותיו העליונים והתחתונים, ולקבל עול מלכותו והשתעבד אליו, וכמ"ש".

מבואר בדברי הרמח"ל, שענין המלכות כולל ב' חלקים. ראשית, את ההכרה במלכות ה' והיא לדעת בהכרה השכלית שהוא מלך ומנהיג העולם, וזה שכתב "חייבים אנו להכיר בכל יום" שהוא כנגד מ"ש בהמשך דבריו "ההודאה בדבר זה שהוא ממ"ה, מולך בכל בריותיו העליונים והתחתונים". והחלק הב' הוא מה שמלכותו מתקיימת בנו ואנו עבדיו בפועל, שאנחנו צריכין "לקיים מלכותו עלינו ולהשתעבד אליו ולגזירותיו כעבדים אל מלכם" - שזה תוכן משמעות "הקבלת עול מלכות שמים". וזה שסיים אח"כ: "ולקבל עול מלכותו והשתעבד אליו". ונמצא, שהמלכה של החלק הא' בלבד, הינה המלכה חסרה עדיין, ושלימות ההמלכה תתקיים ותתהווה רק כשמייסמים ומקיימים את העבדות למלכות בפועל, שזה ע"י מה שמקבל ע"ע עול מלכות שמים.

וכן מצאנו בדברי הגר"א קוטלר זצוק"ל ב'משנת ר' אהרן' (ימים נוראים, מאמר 'אמרו לפני מלכויות', עמ' קצד) שביאר ג"כ שהמלכת ה' כוללת את ב' עניינים אלו: "ראשית, את ההכרה במלכותו ובממשלתו, שהכל נחתך על פיו. ושנית, קבלת העבודה כעבד של מלך, וכמ"ש

¹ מתוך הספר "שיח דוד" מאמר ל"ו ר"ה תשע"ד, ובתוספת גוף מרובה, נערך ע"י הרב אהרן לסרי.

במשנה בברכות (יג.) 'יקבל עליו עול מלכות שמים תחילה ואח"כ יקבל עליו עול מצוות'. ומשום זה נקרא עול מלכות שמים, **כי על ההכרה בלבד מבלי קבלת העבודה אין נופל לשון "עול", ובהכרח שמההכרה נמשך חיוב העבודה**.

"ובמה - בשופר"

והנה אומרת הגמ' שם עוד: "ובמה - בשופר", ובפשטות היה נראה דזה קאי על ענין הזכרון שבמה יעלה הזכרון, ועל זה אומרת הגמ' "בשופר". אמנם הריטב"א כתב: "ובמה בשופר, עיקר הפי' דאכולהו קאי, במה ראוי להמליכו ולהזכיר זכרונכם לפני בשופר, שכן כתיב (לא נמצא מקורו) ויתקעו העם בשופרות וימליכו את שאול עליהם למלך, ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיא, והיינו דעבדינן נמי תרועה במלכיות ותרועה בשופרות". והיינו, דהשופר מלבד מה שהוא "מעלה זכרונכם לפני" הרי שהוא ג"כ מביא לידי המלכת ה', וה"במה בשופר" נאמר גם למלכויות. והדברים טעונים ביאור מהי שייכותו של השופר להמלכת ה', וכיצד פועלת תקיעת השופר ומביאה להמלכתו של הקב"ה.

ונראה שיסודו הוא ע"פ המבואר בגמ' בקידושין (לב): דרשו חז"ל את הפסוק (דברים יז, טו): "שום תשים עליך מלך - שתהא אימתו עליך". וחזינו, שענין המלכות בא ע"י היראה והאימה מן המלך וזאת היא הטלת המלוכה על עבדיו, ודבר זה - היראה, נעשה ע"י השופר כמאמר הכתוב (עמוס ג, ו) "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", זהו כוחה של תקיעת השופר, יצירת הפחד והחלחלה, שמביאה אימה ויראה [א"ה. יעו"ע ב'מאמרי חכמה' מאמר ג', הערה הב'].

ורבנו יונה ב'אגרת התשובה' (אות ג'). מובא ג"כ ב'כתבי הסבא מקלם' ימים נוראים, מאמר י"ד) כתב על המניח תפילין וקורא ק"ש, וז"ל: "זו היא קבלת מלכות שמים שלימה, והעולם כולו נברא לקבל עליהם עול מלכות שמים". כלומר, סיבת בריאת העולם כולו, הינה בעבור מה שיקבלו עליהם הבריות עול מלכות ה'. וב'שערי תשובה' (ש"א עיקר החרטה) כתב ר"י: "והנה הבורא נפח באפי נשמת חיים חכמת לב וטובת שכל להכירו וליראה מלפניו ולמשול בגוף וכל תולדותיו כאשר המשילה על

שאר בע"ח שאינם מדברים מאשר יקרה בעיניו נכבדה, ואחרי אשר בעבור זאת נבראתי, ויהי בי הפך מזה, למה לי חיים". ר"י מעמיד את החרטה על מה שהחוטא קילקל בעצם סיבת בריאתו, שהיא כוללת שתיים: האחת - "להכירו", כלומר בהכרה השכלית לדעת שהוא מלכו של עולם, והשנית - "וליראה מלפניו", להיות ירא ונכנע למלכותו. ומבואר בדבריו, שהכרה זו שמצורפת אליה היראה הנולדת ממנה, מביאה לידי "למשול בגוף וכל תולדותיו", והיא הקבלת עול מלכות שמים בפועל.

קול השופר - קול ה' הקורא לתשובה.

והנה, אמרו חז"ל במדרש תנחומא (וישלה פ"ב, ב'): "דבר אחר, ה' נתן קולו" (יואל ב, יא) - זה ראש השנה שבו תקיעת שופר, 'לפני חילו' - אלו ישראל שהן מזדעזעין וחרדין מקול השופר וחוזרין בתשובה כדי לזכות בדין ביום הכפורים". ומבואר בדברי חז"ל, שקריאתו של השופר היא "נתינת קולו" של הקב"ה שקורא "לפני עמו" לשוב בתשובה, "שהן מזדעזעין וחרדין מקול השופר וחוזרין בתשובה". ומבואר, שמטרתו של השופר היא 'זעזוע וחרדה', והיא קריאת ה' בעצמו לעמו לשוב בתשובה. והוא מאמר הכתוב "אם יתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו", זו היא יצירת השופר - להמביא לזעזוע וחרדה, כדי להמליך ה' עלינו ולקבל עלינו עול מלכותו.

יסוד קבלת עול מלכות ה' - היראה.

יראה זו מביאה למה שכתב הרמב"ם (הל' תשובה פ"ג, ה"ד) במשמעות עניינו של השופר: "אע"פ שתקיעת שופר בר"ה גזה"כ, רמז יש בו, כלומר עודו ישינים משינתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחרזו בתשובה וזכרו בוראכם, אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה". הישינים והנרדמים שוכחים את האמת בהבלי הזמן, הינם שקועים בחומריות והולכים שובב בדרכי ליבותהם [והוא לקוח מן הפסוק בישעיה (נז, יז) "וילך שובב בדרכי לבר"], שפירושו ההליכה אחרי הרצונות והתאוות, ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, ואילו קולו של השופר קורא להם "עוררו עוררו

מתרדמתכם - וחזרו בתשובה", הווי יראים וקבלו עליכם עול מלכותו יתב'.

הגו"א במשלי עה"פ (א, לב): "כי משובת פתים תהרגם ושלות כסילים תאבדם", כתב: **"כי הבעלי יראה תמיד יראתם על פניהם"**, וכמ"ש (שמות כ, יז) 'ובעבור תהיה יראתו על פניהם', **כי תמיד עליהם עול מלכות שמים**, והיפוך זה הוא ה'הולך שובב בדרך לבו', לכן נגד יראת ה' אומר כי משובת פתאים גו'. **פתאים - מפני שאם היה לו יראה והיה מתיירא מן הסוף והתכלית לא היה נפתה לכן העוזבים יראת ה' ונתפתו נקראים פתאים**. ומבואר, שהיראה מביאה לקבלת עול, ובעלי היראה תמיד יראתם על פניהם לבל ייכשלו ועול מלכות ה' עליהם, והם היפוכם של ההולכים שובב ומתפתים אחרי ליבם המושכם להבל וריק [יעו"ע ב'מזמור לדוד' ח"א, מאמר כ"א אות ה', ושם עוד באות י"א].

והדברים מפורשים בדברי רש"י בברכות (ט:) דאיתא התם: "תניא נמי הכי, ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום. אמר רבי זירא מאי קראה, 'יראוך עם שמש ולפני ירח דור דורים' (תהלים עב, ה)". וכתב רש"י (ד"ה דכתיב) **"מתי מתיראין ממך כשמוראך מקבלים עליהם"**, דהיינו מלכות שמים שמקבלין עליהם בק"ש". וחזינן דהיראה וקבלת העול תלויין זב"ז, ולא שייכת קבלת העול בלעדי היראה, וכן היראה מביאה לקבלת עול.

[א"ה. העירוני, דהנה להלכה נפסק בטור (סי תקפ"ה) ובשו"ע (שם ס"ב) לברך על השופר "לשמוע קול שופר". אמנם לדעת הרבה מן הראשונים (רא"ש פ"ד דר"ה סוס"י הביא כן בשם הראב"ה ובה"ג) יש לברך "לשמוע בקול שופר", ובמשנ"ב (סק"ד, בשם המג"א ושא"א) כתב, דאין לומר כן מפני "דמשמע לעשות רצונו". אולם לאור המבואר לעיל אפשר"ל, שכוונת הברכה לאותם הראשונים היא, שאנו מצווין לשמוע לקול תוכן קריאתו של השופר שהיא בעצם קריאתו של הקב"ה, ואין כוונתם דקאי לעשות את ציווי השופר.

ובדרך זו יש להוסיף ולבאר עוד, דהנה כבר עמדו בסתירת דברי הריטב"א בענין תקיעת השופר. דמחד כתב שענינה הוא שע"כ בא להמלכת ה', וכמבואר לעיל

מדבריו בדף טז. ואילו להלן בדף לד. כתב בטעם מה שמברכין על השמיעה ולא על התקיעה, "דהכא שמיעת השופר היא עיקר המצוה, וכוונת התורה כדי שיעור האדם לחזור בתשובה", וכדברי הרמב"ם בהלכ' תשובה. וב'מזמור לדוד' (שם, מאמר כ"א, אות י"ג) נתבאר שלדברי הר"ח אין סתירה כלל, כיון שעבודת ההמלכה היא קבלת עול מלכות שמים, וא"א לה שתתקיים בלעדי ההתעוררות לתשובה שבאה מתוך חרדת וזעזוע השופר, ואחרי שמתעורר וירא בא ליסוד התשובה שהוא הקבלת עול מלכות שמים. ולהנ"ל יש להוסיף שהיא ג"כ חלק בלתי נפרד משמיעתו של קריאת השופר, דעליה נתקנה ברכת "לשמוע קול שופר" - היא שמיעה לקריאתו של השופר הקוראת לחזור בתשובה.

המאירי - המתרשל מן התשובה בר"ה אין לו חלק באלוקי ישראל.

המאירי בר"ה (טז:) כתב דבר נורא: "אע"פ שבכל יום ויום ראוי לאדם לפשפש במעשיו לשוב מדרכו הרעה כמו שאמרו ז"ל אבות (פ"ב, מ"י) 'שוב יום אחד לפני מיתתך', מ"מ בזה"ז, ר"ל ר"ה, ראוי לו להתעורר ביותר וכו', ויתעורר לפשפש במעשיו ולחזור ממה שהוא בידו מן העבירות, והמתרשל בזמן הזה מן התשובה אין לו חלק בה' אלקי ישראל, שכל השנה אין ההתעוררות מצוי כל כך ואף מדת הדין מתיאשת ממנו וממתנת לו עד זמן זה" וכו'. והוא חידוש גדול שהנמנע מן התשובה ביום ר"ה הרי "אין לו חלק באלו' ישראל".

אולם, נראה לפרש בכוונת דבריו, דהנה בסידור 'אישי ישראל' (בתפילת נעילה עמ' 475. מובא בשפתי חיים מועדים א', עמ' רעז) הביא הר"י מלצאן מהזוה"ק (שמות קו:) "וילך שובב בדרכי ליבו" - "בגין דיצה"ר דביה תקיף ואתתקיף ביה, ועל דא אזל שובב ולא בעי לאתבא בתיובתא" וכו'. והזוה"ק ממשיך שם ואומר, שהקב"ה נותן את הכח לשוב בתשובה. ומדברי הזוה"ק למדנו, שהעדר התשובה אצל האדם בא מתוך תקיפות היצה"ר 'ההולך שובב בדרכי ליבו', שפירש ה'מצודת דוד' "היה הולך לפני בסרוב ומרד ובדרך תאות ליבו". ומבואר, שמניעת התשובה באה מתוך מרד ותקיפות היצר שאינו חפץ בתשובה אלא רוצה להישאר הולך שובב אחר ליבו ותאוותיו, וחסרון התשובה ה"ה חסרון בקיום

ההמלכה, ועניינה של ההמלכה היא קבלת עולו המביאה את התשובה.

מעשה, הנמנע מן התשובה בר"ה שעליו אומר המאירי ש"אין לו חלק באלו ישראל", פירוש, שהיות ומלכות צריכה את העבדים הכפופים לה, שהרי "אין מלך בלא עם" כדאיתא בפרקי דר"א (פ"א). וההמלכה הגמורה שנעשית ע"י עבדיו של מלך, הינה רק אם מקבלים ע"ע עול המלכות, וקבלת עול המלכות מחייבת את התשובה, א"כ הנמנע מכך מבטל את חלק ההמלכה שבא מכוחו, ומשום כך אומר המאירי ש"אין לו חלק באלו ישראל". ובאמת מצינו שהלשון "אין לו חלק" מורה על ענין המרידה, שאמר שבע בן בכרי (שמואל א, כ) "אין לנו חלק בדוד ולא נחלה בבן ישי", ונתכוון למרוד במלכותו ולהראות לכל שאינו משתעבד אליו. והיינו, שהמפקיע והמוציא א"ע מכלל המכירים במלכות ומודים בה, ה"ה מפריש ומבדיל את "חלקו" מן ההמלכה שלו. וזוהי ג"כ כוונת המאירי, והצורך בעשיית התשובה בר"ה בא, מפני שרק שכשהאדם שב ממעשיו הרעים - ומקבל ע"ע עול מלכות ה', אז יקרא 'מכיר' במלכות ה' ו'ממליך' המלך עליו, אך זה שאינו שב ביום זה ה"ה מבטל חלקו בהמלכותו [ויעו"ע ב'מאמרי חכמה' מאמר ג', אות ו'].

מעלת הקדמת התשובה - בסיבת ההכרה.

ובגמ' בע"ז (יט): איתא: "א"ר עמרם אמר רב אשרי מי שעושה תשובה כשהוא איש", ופירש"י (ד"ה כשהוא איש): "כשהוא בחור בכח, כלומר ממחר להכיר בוראו קודם ימי הזקנה". ולמדנו מדבריו דבר גדול, שענין התשובה שייך ותלוי בהכרת הבורא, ולכן אשריו של מי ששב בעוד שיש לו את המהירות **"להכיר בוראו"**, דכבר נתבאר דמתוך ההכרה הוא בא ליראה ולקבלת עול מלכותו, ונתבאר דזהו עיקר יסוד התשובה. וכן הוא לצד ההפוך, ההעדר תשובת האדם מורה ומסמל על חסרונו בהכרת הבורא ומלכותו, וכיון שהוא הולך שובב בדרכי ליבו לכן אינו בדרך לחזור בתשובה. ויסוד הדברים הוא, כמבואר לעיל מרבנו יונה והרמח"ל שיסוד התשובה וקבלת העול מושתת על ענין ההכרה וככל שתהא ההכרה חזקה אצל ה"איש" כן תהא יתר כוחה ומעלתה של התשובה בקבלת העול, דקבלת העול הינה הפועל יוצא של מידת ההכרה אצל האדם.

בזאת זכינו לביאור דברי הריטב"א ד"במה בשופר" אכולהו קאי, והיינו שיסודו של השופר הוא ליצור זעזוע וחרדה המביאה את היראה והקבלת עול מלכות שמים, דלא שייך תשובה אלא מתוך קבלת עול ויראה, והיא גופא המלכת ה' וכתבאר. וחובה מיוחדת ניתנה בזאת ביום ר"ה וכדברי המאירי שהינו זמן המסוגל ומחוייב להמלכותו, דע"י שישב האדם בתשובה ויקבל עול מלכות ה' עליו, בזה ימליך את ה'ת בעולמו בחלקו הפרטי, וזוהי מידתו וכוחו של השופר בהמלכת ה'.

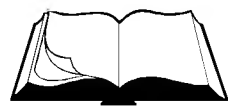
[ויעו"ע ב'כד הקמח' לרבנו בחיי (ערך ר"ה) שכתב, וז"ל: "ועוד במצוה זו רמז למלכותו יתב", שביום זה ברא העולם והיה מלך כי אין מלך בלא עם, ודרך מלכי הארץ לתקוע בשופר בתחלת מלכותם כענין שנאמר (מ"א א, לט) 'ויתקעו בשופר ויאמרו כל העם יחי המלך שלמה', ומלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא, ועל כן צונו **יתברך שנתקע בשופר ביום זה בתחלת מלכותו ללמד כי מלך אלקים על גוים אלקים ישב על כסא קדשו**, ועל זה הזכיר דוד בכאן אמרו בגוים ה' מלך וגו', ועוד כי מנהג המלך שיצו להכריז והעובר על מצותו חייב מיתה ועל כן **אנו תוקעין בשופר להכריז הרוצה לשוב ישוב ואם לא ישוב דמו בראשו ואין לך התראה גדולה מזו**".]

עלינו להתחזק בעת הזאת בתוספת קבלת עול מלכות שמים, וכמובא בתוספת 'מעשה רב' (אות נח) שהגר"א היה שמח למאד בשעת תקיעת שופר, כיון שמתוך היראה והקבלת עול מלכות שמים אנו זוכים להיות ממליכים את הקב"ה בכל העולמות שאנחנו עמו. ונמצא, דהיראה עצמה היא הזכות שבה אנו זוכין להמליך הקב"ה עלינו, והוא בשעת הדין כמבואר בדברי הגר"ס (אגרת ז') ששעת התקיעה הוא זמן הדין על באי העולם.

**ובעזה"י נזכה כולנו לשנה טובה,
להמליך ה' עלינו - מתוך קבלת עול מלכותו,
ונזכה לשנה של גאולת הכלל וישועת הפרט,
ויכתבו כולם בספרן של צדיקים.**

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 322 **מדיני ר"ה, ור"ה שחזל בערב שבת (תשע"ח-תשפ"ה) תשרי תשע"ח**

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

לע"נ אחי, נפש נקיה וטהורה

שמעון בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי ז"ל

נלב"ע א' בסיון תשע"ז

סליחות

נוסח הסליחות

▲ **שאלה:** בבית הכנסת שרגיל להתפלל בו במשך השנה יש סליחות בנוסח אחר ממה שנהג כל השנים (יש נוסחים של ליטא, פולין ואשכנז), האם יש ללכת לבית כנסת אחר לפי הנוסח שרגיל בו?

תשובה: כל הנוסחים של סליחות הם אותו ענין, ולא משנה מה מתפללין "רחמנא ליבא בעי", הקב"ה רוצה שנתפלל מן הלב ונעשה תשובה, וימשיך בביהכ"נ במקום הקבוע (הגרא"ל שטיינמן שליט"א).

סליחות קודם חצות

▲ אין אומרים סליחות קודם חצות לילה, שזה עתה הדין, אבל "אשרי" וגו' והפסוקים "לך ה' הצדקה" וגו' אפשר לומר לפני חצות, והעיקר שיי"ג מידות יהא לאחר חצות (הגרא"ל שטיינמן שליט"א, והגר"נ קרליץ שליט"א).

התרת נדרים ברוב עם

התרת נדרים ברוב עם

▲ כל שנה בבית מדרשו של הגר"ש אלישיב זצ"ל, הוא היה יושב עם שניים מחשובי ביהכ"נ, כל מתפללי ביהכ"נ, כמאה איש, היו עומדים ביחד ואומרים בקול את הנוסח, אחרי כן היה עומד עם שני דינים ואומר את הנוסח לפני שלושה אחרים.

ישיבות הטנות

▲ ולפ"ז בישיבות קטנות שאין לרוב הבחורים זקן כלל, וא"א לעשות התרת נדרים, יכולים כולם לאמר את הנוסח ביחד לפני שלושה רמ"ים.

עירוב תבשילין

מצות עירוב תבשילין - טעמה

▲ השנה (תשע"ח) חל ראש השנה ביום חמישי ושישי, ועל כן מצוה להניח בערב ראש השנה עירוב תבשילין, משום שאסור לבשל בסיר מיוחד או לאפות ביום טוב לצורך שבת, אלא אם הניח פת ותבשיל מערב יום טוב לצורך שבת (שו"ע סי' תקכ"ז).

▲ הטעם שתקנו חז"ל עירוב תבשילין הוא, כדי שלא ייראה שמתחיל בבישול או באפיה לצורך שבת ביום טוב, אלא רק גומר מה שהתחיל כבר לפני יום טוב (רמ"א סו').

נאכל העירוב פעמיים

▲ אם אכל בטעות את הבשר של עירוב התבשילין ביו"ט ראשון, אינו יכול להמשיך ולהכין מיו"ט לשבת כיון שהעירוב לא קיים, אולם בדיעבד יש לסמוך על עירוב רב העיר.

אולם אם בפעם שעברה גם טעה ואכל את עירוב התבשילין אין זה נחשב כשוגג, אלא כמזיד ולא יכול לסמוך על עירוב רב העיר.

עירוב תבשילין לצורך מלאכות של גוי

▲ **שאלה:** גוי הגר בבית ועושה את כל המלאכות לצרכי שבת (מחמם אוכל שמבושל כבר ואין בו משום בישול עכו"ם), האם צריך לעשות עירוב תבשילין?

תשובה: אסור לומר לעכו"ם או אפילו להרשות לו לעשות פעולות אלו ביו"ט לצורך שבת, ורק ע"י עירוב תבשילין הותרה אמירה לעכו"ם בזה, ולכן לזה עצמו יש לעשות עירוב תבשילין (הגר"נ קרליץ שליט"א).

קידוש ואכילת סימנים

קידוש

▲ מעשה באחד שעשה קידוש בליל ראש השנה, ואמר נוסח של שלוש רגלים, ובאמצע אמר "את יום הזכרון הזה", וסיים "מקדש ישראל

והזמנים". ופסקו הרבנים שליט"א שלא יצא, משום שנוסח הברכה שתקנו חז"ל הוא "ודברך אמת וכו' מלך על כל הארץ וכו'", והיו משנה ממטבע שתקנו חכמים. (וע"ע ספר "מטה אפרים" שגם כתב שבכה"ג לא יצא משום שלא הזכיר בסיום הברכה "ויום הזכרון". וקצת משמע מדבריו ש"מלך על כל הארץ" לא מעבד בדיעבד).

אכילת אגוזים

▲ יש מדקדקים שלא לאכול אגוזים בראש השנה, כי אגוז בגימטריא חטא (רמ"א שם). (והעירו ש"אגוז" בגימטריא שבע עשרה ואילו "חטא" בגימטריא שמונה עשרה: וצ"ל כמש"כ ה"תירומה הדין", שאפילו אם יש הבדל של מספר אחד גם נחשב לגימטריא. ועדיין יש לעיין, שהרי "טוב" בגימטריא שבע עשרה, וזה בדיוק כמו אגוז ולמה התרחקו ממנו: וצ"ל דכיון שסוף סוף יש קצת שייכות בגימטריא בין אגוז לחטא, אפילו שזה צד רחוק – לא רוצים לאכלו, וכל שכן שצריכים להיזהר מעצם החטא בימים אלו).

אין אוכלים בראש השנה אגוזים משום שאגוז גימטריא 'חטא'. אנשים שוכחים שגם עצם עשיית חטא יש למנוע כיון שגם הוא גימטריא "חטא" (הרבי מקוצק זצ"ל).

אם במאכלי ראש השנה יש "סימנא מילתא" לאכול דברים מתוקים דוקא ולא דברים חמוצים, בדיבור ובמעשה על אחת כמה וכמה, ולכן כל ההנהגה צריכה להיות מתוקה (הגה"צ הגר"ש וולבה זצ"ל).

תפילות

שינוי מקום לאבל

▲ מי שמתפלל בימים נוראים במקום מסוים, אבל כל השנה לא מתפלל שם כלל, ועכשיו הוא אצל אינו חייב לשנות מקומו לימים נוראים שאין זה נחשב למקום קבוע לענין זה (הגר"נ קרליץ שליט"א). **"בספר חיים" או קדושה – מה עדיף?**

▲ **שאלה:** מי שעומד בברכת "שים שלום", והחזן הגיע לקדושה ואם יאמר "בספר חיים", יפסיד קדושה. האם עדיף לדלגו היות שאינו מעבד בכדי לגמור ברכת "שים שלום" ויענה קדושה עם הציבור?

תשובה: בודאי יש לו לומר כל התפילה כסדר בלי לדלג שום דבר שתקנו לומר, אפילו שבגלל זה יפסיד הקדושה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

איזו תפילה עדיפה

▲ חולה שקשה לו להתפלל את כל התפילות שמתפללים בראש השנה, ויכול להתפלל רק תפילה אחת, צריך להתפלל תפילת מוסף, מפני שתפילה זו כלול גם מעין תפילת שחרית, וגם ברכות של מלכויות, וזכרונות ושופרות (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

עליה לתורה לבעל תוקע ובעל מוסף

▲ כתב הרמ"א (סי' תקפ"ד ב') בשם ה"כל בו" ויש מקומות שנוהגים לקרוא התוקע ממנין החמישה העולים לספר תורה, והוסיף המשי"ב (סי' ט"ז) שיש מקומות שנוהגים לקרוא גם המתפלל מוסף, וכן ביוה"כ קורים אותו, ע"כ. ויש להבין למה דוקא לאלו ולא למי שמתפלל שחרית, הרי גם לו מגיע פרס על שטרח להתפלל.

וי"ל כמש"כ ה"לבוש" (שם) שנותנים עליה לבעל תוקע כדי שירגיש בשמחה, ובשעה שהאדם בשמחה אינו טועה בתקיעות, ע"י שם. והיינו היסוד של העליה הוא כדי לעזור לו שלא יטעה, וכן אותו טעם לגבי השי"ץ של מוסף, שכאשר הוא בשמחה לא יטעה בתפילתו, ולפ"ז בשי"ץ של שחרית שכבר גמר להתפלל, לא שייך טעם זה, לכן לא חייבים לתת לו עליה.

אך יש מקומות שאין נוהגים כן מפני הכנסות ביהכ"נ שמתקבלות ע"י מכירת עליות ("ערוך השולחן" סע' ג').

"מסוד חכמים וגו'"

▲ במקומות שאין אומרים פיוטים בברכה ראשונה של חזרת השי"ץ בחלק מהתפילות של ר"ה ויוה"כ, לא יאמר השי"ץ בתפילות אלו הפתיחה "מסוד חכמים ונבונים וגו'", שזו נטילת רשות להפסיק בפיוטים (הגר"ש איערבך זצ"ל. וכן נוהגים בישיבת פוניבז', במוסף ביום ראשון של ר"ה, החזן אומר קטע קטן של הפיוט לפני "מלך עוזר". ובמוסף ביום שני דר"ה שאין פיוט בברכה ראשונה, אין אומרים "מסוד חכמים וגו'").

בית הוראה ע"י ביהכ"נ "דברי שיר", רח' זכריה 4, בני ברק. פתוח בימות השבוע (א'-ה') :

אחה"צ, בין השעות 13:45 - 14:15. טל': 03-6194741

תקיעות

בעל תוקע שיש לו אינטרנט

◀ כתב המשנ"ב (תקצ"ה ס"ק ב') אם יש מקום אחד שבעל תוקע הגון והמתפללים אינם הגונים, ובמקום אחר המתפללים הגונים ובעל תוקע אינו הגון ילך למקום שהתוקע הוא מומחה וישר, כיון שהוא מוציאו ידי חובתו.

◀ **שאלה:** מה הדין כשבעל תוקע יש אינטרנט, או כלי טמא, האם אפשר לצאת ממנו יד"ח?

תשובה: אפילו בדיעבד לא יצא ממנו ויחזור ויתקע פעם שניה (הגר"נ קרליץ שליט"א). מי שבירך על תקיעות כאלו, יש בזה ברכה לבטלה (הגר"ח קניבסקי שליט"א) והטעם שאע"פ שייא שמומר לתיאבון כשר בדיעבד, בכל זאת מכיון שכל הרבנים אסרוהו, הוי בגדר "פורק עול", שפסול לכל דבר מן הדין ולא רק משום תקנת הדור (הגר"נ קרליץ שליט"א).

לא שמע סוף התקיעה

◀ **שאלה:** לפעמים במקום שיש ציבור גדול ובעל תוקע מאריך בתקיעה (מצוי יותר בתקיעה גדולה), ובסוף התקיעה נחלש הקול, מי ששמע שיעור תקיעה אבל את סוף התקיעה לא שמע האם יצא בזה? **תשובה:** איתא בשו"ע (סי' תקפ"ז ג') שאם שומע מקצת תקיעה אפילו יש בו שיעור תקיעה לא יצא יד"ח (וכתב משנ"ב משום שקי"ל כדעה ראשונה בשו"ע, ויחזור וישמע אבל לא יברך, ע"י שם). ולפי"ז בנד"ד אע"פ ששמע שיעור תקיעה כיון שלא שמע קטע אחרון לא יצא יד"ח.

יום שני של ראש השנה

יומא אריכתא

◀ יש לדעת שהחשש לכך שראש השנה הוא יומא אריכתא, היינו דווקא לחומרא, אבל לא לקולא. ומטעם זה מבואר בשו"ע (סי' תק"ט) שאין לבשל מיום טוב אחד לחברו ואפילו מיום ראשון של ראש השנה ליום שני, ע"י שם. וכן אין להביא מחזור ביום ראשון לצורך מחר, ואין להניח שתיה במקרה לצורך מחר, ואין לגלול ספר תורה ביום הראשון לצורך יום שני של ראש השנה.

סידור הבית

◀ מותר לסדר הבית ולהסיר כלים מלוכלכים מהשולחן ביו"ט ראשון של ראש השנה, אף שכוונתו שיהיה הבית מסודר לקראת הלילה, כיון שנהנה מן הדבר גם באותו היום.

הכנת נרות ביו"ט

◀ אסור לשזור צמר גפן ביו"ט לעשות ממנו פתילה (ע"י שו"ע סי' תק"ד סי"ט, ומשנ"ב שם ס"ק מ"ב), אבל מותר להכניס פתילה בפתיל צף (קובץ "מבית לוי" ח"ב עמ' י"א, והגר"נ קרליץ שליט"א). ובאלו שעדיין צריכים לחתוך בהם מקום החור או שמצוי שמחברים כמה דסקיות זה בזה, וצריך להפרידם, אסור לעשות כן ביו"ט (משום מכה בפטיש או מחתך).

מותר להוציא ביו"ט חתיכת הפח הנשאר מנר הדבוק בתוך הנרונים לצורך הדלקת נרות ביו"ט שני, דטלטול מוקצה הותר לצורך אוכל נפש, ולכתחילה, אם אפשר, יש לעשותו בשינוי כגון בסכין וכדומה ולא בידו (בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

מתי להדליק נרות יו"ט

◀ בכל ליל יו"ט יש חילוקי מנהגים בזמן הדלקת נרות, האם להדליק מבעוד יום ככל ערב שבת או להדליק בלילה, אבל בליל שני לכו"ע מדליקים רק בלילה (אין מבעוד יום משום איסור הכנה).

ברכת "שהחיינו" בליל שני

◀ לכתחילה יש ללבוש בגד חדש או להניח פרי חדש לאמירת "שהחיינו" בליל שני, ואם אין לו בגד או פרי חדש, יאמר "שהחיינו" גם בלא זה (שו"ע סי' ת"ר סעי' ב'), וה"ה לנשים בשעת הדלקת נרות שמברכות אז "שהחיינו" (משנ"ב ס"ק ד').

וכן הבעל תוקע ילבש בגד חדש בשעת התקיעות ביום השני ומ"מ אף אם אין לו יברך "שהחיינו".

"שהחיינו" על מיץ פירות

◀ **שאלה:** האם אפשר לברך "שהחיינו" על מיץ פירות (אם עדיין לא אכל את הפרי) או שמא מכיון שברכתו "שהכל", משום שהוא זיעה בעלמא ולא עצם הפרי, אי אפשר לברך עליו "שהחיינו"?

תשובה: ברכת "שהחיינו" תלויה בשמחת האוכל ולא בשם "פרי", שהרי גם על כלים חדשים מברכים "שהחיינו", וא"כ כיון דסו"ס המיץ הוא חדש אצלו, אפילו אין עליו דין "העץ", אפשר לברך עליו ברכת "שהחיינו" (הגרא"ל שטיינמן שליט"א, והגר"ח קניבסקי שליט"א). אמנם אם לא ניכר על המיץ שהוא מפרי חדש א"א לברך עליו "שהחיינו" (כמשי"כ משנ"ב סי' רכ"ה ס"ק ט"ו לגבי יין).

השומעים בנוגע לפרי חדש

◀ בני הבית שיוצאים בקידוש של בעה"ב, ויוצאים גם בברכת "שהחיינו" שמברך לצורך קדושת היום, ומכוון גם פרי, וע"כ לא יברכו "שהחיינו" כשיאכלו את הפרי (קובץ "מבית לוי"), ובכנה"ג אינם חייבים לאכול מהפרי החדש, אלא יכוונו לצאת רק על הצד של קדושת

היום (וע"י "מטה אפרים" סי' ת"ר ס"ק ו') שנוהגים כולם לאכול ממנו משום סימן טוב).

אכילת פרי חדש שברכו עליו "שהחיינו"

◀ אשה שמדליקה נרות בליל שני בבית, ובשעת ברכת "שהחיינו" כיוונה על פרי חדש שמונח לפניה, אם הולכת אח"כ לאכול בבית אחר, לכתחילה יש לה לקחת הפרי עמה ולאכול שם, כיון שבירכה על הפרי.

מתי אוכלים את הפרי החדש

◀ אוכלים את הפרי החדש מיד לאחר קידוש לפני נטילת ידיים לסעודה ("מטה אפרים" סי' ת"ר סעי' ו'), ונכון להקפיד לאכול פחות מכזית, וגם לא יהא בריה, שלא להיכנס לחשש ברכה אחרונה ("מטה אפרים" שם סעי' י'), ולא לו הנוהגים כהרמ"א (סי' תצ"א) שנוטלים ידיים לפני קידוש יאכלו את הפרי החדש מיד לאחר אכילת "המוציא". אולם מנהג העולם לכו"ע לאכלם לאחר המוציא.

אכילת סימנים

◀ כתוב בשו"ע (סי' תקפ"ג י"א וזהו לשון גמ' הוריות י"ב): יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא וכו', דהיינו אכילת הסימנים. ויש להעיר מהו לשון "יהא רגיל", אם אוכל רק בלילה הראשון אלא משמע שיש לעשות כן גם בלילה השני (כן מדייק ה"בן יהודה" וכו"כ בשע"ת ס"ק ג' בשם "אלהי רבה" ומח"ב להחיד"א) וגם בסעודת היום יש מקום לאכול הסימנים הנזכרים לאכילה בליל ר"ה אם יש לו ורוצה בכך ("מטה אפרים" סי' תקצ"ז סעיף ד').

תקיעות

◀ ביום השני, מכיוון שתקיעות שופר הן רק דרבנן, מי שהגיע לבן י"ג שנים יכול להוציא בתקיעת שופר משום חזקה דרבא (ע"י משנ"ב סי' תקפ"ט ס"ק ב', ושע"ת שם). ומ"מ אין למנות בעל תוקע שלא נתמלא קנו משום כבוד הציבור (הגה"ת רע"א סי' תקפ"ה).

◀ מסופק אם שמע קול שופר, כיון שביום השני החיוב הוא מדברי סופרים, אין צריך לחזור לתקוע כלל, כי ספק דברי סופרים להקל (משנ"ב סי' תקפ"ה סק"ה).

"אבינו מלכנו"

◀ כאשר יום שני של ראש השנה חל בערב שבת. אין אומרים "אבינו מלכנו" בתפילת מנחה (משנ"ב סי' תקפ"ד ד'). ולפי מנהג בני ספרד אומרים (ע"י "שערי תשובה" סי' תקצ"ח).

קיבל שבת ביו"ט שני

◀ מי שקיבל שבת בערב שבת, ונזכר שעדיין לא התפלל מנחה אינו יכול להתפלל עוד מנחה של ראש השנה ויתפלל פעמיים מעריב (הגר"נ קרליץ שליט"א, וכמשי"כ המשנ"ב סי' רס"ג ס"ק מ"ג).

שבת שובה

◀ בשבת שובה אומרים בברכת מעין שבע "המלך הקדוש" (שו"ע סי' תקפ"ב סעיף ג') ואם טעה ואמר "הקל הקדוש", אם עדיין לא סיים הברכה יתחיל מ"המלך הקדוש" ואם כבר סיים הברכה נחלקו הפוסקים, למעשה לא יחזור בספק ברכות להקל (משנ"ב שם ס"ק י').

צום גדליה

◀ מתענים למחרת ראש השנה, והוא תענית ציבור (שו"ע סי' תר"ב ס"א). אדם החושש שתעניתו בצום גדליה עלולה לגרום שלא יוכל להתענות ביום הכיפורים, פליגי בזה הפוסקים יש שסוברים שיש לו להתענות בצום גדליה ("אשל אברהם מבוטשאטש" סי' תר"ב, ושו"ת "להורות נתני" ח"ח סי' ל"ב), ואם ביה"כ לא יוכל להתענות נחשב לאנוס ופטור (ע"י "שדה חמד" מערכת יוה"כ סי' ס"ק י').

◀ אולם הרבה נוטים כפוסקים, שעדיף שלא יתענה בצום גדליה, בכדי שיוכל לצום ביום הכיפורים שהוא תענית דאורייתא (שו"ת "הלכות קטנות" ח"א סי' ר"צ, שו"ת "ציץ אליעזר" ח"י סי' כ"ב. וע"ע שו"ת "באר משה" ח"ח סי' ל"ד שהעולם נהגו להקל ולא להתענות, ואם הכוונה לשם שמים בכדי שיוכל לצום ביה"כ אין גוערין בו).

"עננו"

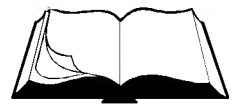
◀ קטן שלא מתענה לא יאמר "עננו" (דלא שייך לחנכו על אמירת "עננו" כיון שגם בגדילתו מי שלא מתענה אינו אומר "עננו"). אבל קטן שמתענה שעות ומתפלל מנחה לפני האכילה, אפשר לחנכו לומר "עננו" (שו"ת "שבט הלוי" ח"ח סי' קל"ג).

פדיון הבן

◀ פדיון הבן שזמנו בצום גדליה, עושים את הפדיון ביום ואת הסעודה בלילה לאחר תפילת מעריב בגמר הצום (משנ"ב סי' תקס"ח ס"ק כ'), עיי"ש, ו"מטה אפרים" סי' תר"ב ס"ב), ואבי הבן והכהן מתענים ומשלימים את הצום ("מטה אפרים" שם). והשנה (תשע"ח) שהוא נדחה יש אומרים שאבי הבן והכהן אינם צריכים להתענות כלל ויש חולקים (ע"י משנ"ב סי' תקנ"ט ס"ק ל"ח, ושע"ת ס"ק מ"א, והחזו"א זצ"ל הורה אפילו לבעלי ברית להתענות).

מִי יֵרֵם הָיִם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח').

גליון 323

תשרי תשע"ח

מודיעי יה"כ שזול בשבת (תשע"ח-תשפ"ה)

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

רכה לבטלה יקדש על היין (ע"י שעה"צ ס"ק כ"א כ"ב), אבל חולה השותה פחות מכשיעור לא יקדש על היין, והרבה סוברים שלא תקנו קידוש כלל ביו"כ אפילו בשבת ("אגרות משה" חו"מ סו"ס ל"ט, "הר צבי" ח"א קנ"ה).

תפילות

◀ מתפללים תפילת יום הכיפורים ומזכירים של שבת (שו"ע ס' תפ"ז).
 ▶ התפלל תפילת יום הכיפורים בלבד, או תפילת שבת בלבד, צריך לחזור ולהתפלל (שו"ע שם).

◀ התפלל רק של יום הכיפורים וחזר והתפלל רק של שבת: י"א שלא יצא וצריך להתפלל את שתייהן ביחד ("מטה אפרים" ס' תקפ"ב ס"ק כ"א), וי"א יצא ("אגרי"מ או"ח ח"ד, תש"ע ס"ק י"ד). וספק ברכות להקל ("מנחת שלמה" ח"ב ס' אות כ"ה).

◀ הזכיר את שבת ויום הכיפורים באמצע הברכה, וסיים בשבת בלבד (מקדש השבת), לא יחזור (משנ"ב שם ס"ק ז').

◀ הזכיר את שבת ויום הכיפורים באמצע הברכה, וסיים ביום הכיפורים בלבד: י"א שלא יחזור (שו"ע הרב סעיף ג'), וי"א שיחזור על הברכה ("מטה אפרים" ס' תקפ"ב סעיף כ'), ועי' "ביאור הלכה" (סוד"ה מקדש) שנשאר בצ"ע לדינא, ולמעשה פסק הגרש"ז אויערבך צ"ל דספק ברכות להקל. אמנם במעריב לכתחילה יכוון לצאת בברכה מעין שבע, ד"א דיוצא בזה, עי' לקמן.

◀ כשצריך לחזור באמצע שמונה עשרה יתחיל מ"אתה בחרתנו" כדי שיאמר את כל הנוסח כתיקונו, ולא די בכך שיחזור ל"קדשנו במצותך" (הגרש"ז אויערבך צ"ל). באופן שסיים התפילה וצריך לחזור לראש א"צ לחזור גם על הוידי בסוף התפילה, שכבר יצא י"ח בפעם הראשונה ("שבת הלוי", ח"ו ס' ע"ג).

◀ אין אומרים "באהבה" קודם "מקרא קודש", ובמקומות שנוהגין לומר "באהבה מקרא קודש" אין לשנות (משנ"ב ס' תרי"ט ס"ק ז'). והמנהג המקובל שבחול אין אומרים "באהבה" ובשבת אומרים, ואין לשנות כי הוא מנהג קדמונים ("מחזור המפורש" בשם הגרש"ז אויערבך צ"ל).

◀ י"א שאין אומרים "אלוקינו ואלוקי אבותינו רצה במנוחתנו" אף שחל בשבת, כיון שהוא יום תענית אין רצון במנוחה (כדאיתא ב"לבוש", "מטה אפרים" ס' תרי"ט סעיף ט"ז, ומשנ"ב שם ס"ק ז'). ויש סוברים שיש לאומרו שזהו מנוחה שלמה שאנו בטוחים שימחל לנו על עוונותינו ("ליקוטי מהרי"ח" בשם ספר "בגדי ישע"), וסיים שם שכבר נתפשט המנהג שלא לאומרו וכדעת ה"לבוש". וכל זה בברכה שבתוך השמועה, אבל בברכת "מגן אבות" (במעריב) לכ"ע צריך לומר "רצה במנוחתנו" (הגר"ש אלישיב צ"ל). ויש להוסיף דלשון "מנוחה" שייך, וכמו שאומרים בהמשך הברכה "וינוחו בו", ורק הלשון "רצה" לא שייך במנוחה זו (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

בקשות פרטיות ביה"כ

◀ מותר לבקש בקשות פרטיות בראש השנה וביום הכיפורים אפילו כשחלים בשבת (הגר"ח קניבסקי שליט"א בשם הלח"ז איש" צ"ל).

מסופק אם הזכיר שבת

◀ שאלה: כשסיימתי להתפלל שמו"ע, הסתפקתי אם הזכרתי את ההוספות של שבת או לא, האם יש לחזור על התפילה? והאם מועיל זה שגם בשנה שעברה יו"כ חל בשבת?

תשובה: אם לפני שהתחיל להתפלל ידע שהוא שבת, והחליט לעצמו שצריך להתפלל משל שבת, היות שתפילת יו"כ מתפללים מתוך סידור, מסתמא אמר גם של שבת, ואינו צריך לחזור.

אבל אם בכלל לא חשב לפני התפילה שהיום הוא שבת, ושצריך להוסיף בתפילה אזכרות של שבת, מסתמא לא אמר וצריך לחזור ואין זה משפיע כלל מה שגם שנה שעברה חל יו"כ בשבת, וצריך לחזור ולהתפלל (בעל "שבת הלוי" צ"ל והגר"ח קרליץ שליט"א).

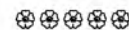
באמצע הוידוי

◀ מי שנמצא באמצע הוידוי (בסוף השמו"ע), אם שומע הציבור אומרים "אבינו מלכנו" אם רוצה יכול להשתתף עמהם דהוה כמו עוד תחנונים שאפשר להוסיף באמצע "אלוקי נצור" היות שכבר אמר "יהיו לרצון" הראשון (הגר"ח קרליץ שליט"א). מ"מ יש ענין לא להפסיק באמצע הוידוי עם שאר תחנונים, ויחכה עד שמגיע ל"אלוקי נצור"

לע"נ אחי, נפש נקיה וטהורה

שמעון בן הגה"צ רבי יוסף צבי הלוי ז"ל

נלב"ע א' בסיון תשע"ז

"אבינו מלכנו"

◀ השנה (תשע"ח) שחל יום הכיפורים בשבת אומרים "אבינו מלכנו" בערב יו"כ בשחרית (ואין אומרים תחנון), כיון שאין אומרים אותו כל השבת חוץ מנעילה (רמ"א ס' תר"ד).

הדלקת נרות

◀ בערב יום הכיפורים מדליקים נרות עשרים דקות או ארבעים דקות לפני שקיעת החמה (ולא כמו ביו"ט שיש המדליקים רק לאחר שחזורים מביה"כ), השנה (תשע"ח) שחל יום הכיפורים בשבת יש לברך "להדליק נר של שבת ושל יום הכיפורים" וברכת "שהחיינו".

◀ שכחה להזכיר שבת בברכת הדלקת נרות, וכבר עבר שיעור תוכ"ד, י"א שיצאה (שו"ת מהר"ם בריסק ח"ב ס' מ"ה), וי"א שתחזור ותברך "להדליק נר של שבת ושל יום הכיפורים" (שו"ת "קנין תורה" ח"ו ס' י"א, שש"כ פי מ"ד, ה'). כל זמן שהיא שעת היתר להדליק (עי' "ביאור הלכה", ס' רס"ג, ס"ה, בד"ה להדליק).

ואם שכחה להזכיר של יום הכיפורים, יצאה בדיעבד (ס' "התעוררות תשובה" ח"א ס' ק"ב, ושש"כ שם).

הדלקת נרות לבחורי ישיבה

◀ בחורי ישיבה שמדליקים כל שבת בחדר אוכל עם ברכה (ואסור להם להדליק בחדריהם משום חשש דלקה) ביה"כ שלא אוכלים כלל, אי"כ לא משתמשים כלל בחדר אוכל, ואי"כ לא יברכו על נרות אלו רק דליקו בלא ברכה.

קבלת שבת

◀ בקבלת שבת אין אומרים "לכו נרננה" ו"לכה דודי" רק "מזמור שיר" ו"ד מלך גאות" וגו', ואפילו הנוהגים בשאר יו"ט שחל בשבת לומר עוד מזמורים, ביו"כ שחל בשבת אין אומרים (משנ"ב ס' רס"ב ס"ק ז'), עי' הטעם ב"באר חסד הגדולה" (ס' עיר אור ב'), נשמה יתרה (ועי' לקמן לענין בשמים במוצאי יו"כ שנחלקו בזה האחרונים אם יש נשמה יתרה).

◀ ואין אומרים פרק "במה מדליקין" (רמ"א ס' ר"ע ס"ב) משום דביו"ט שחל בערב שבת, אין יכול לומר "עשרתם" שאין מעשרין ביו"ט, וכן ביו"ט שחל בשבת אין אומרים משום לא פלוג (כמבואר ברמ"א ובמשנ"ב שם). ועי' ב"שיורי כנסת הגדולה" (ס' עיר אור ב'), עוד טעם שלא שייך לומר "עשרתם" שאין צורך לעשר עבור יו"כ, ועוד שלא שייך בו "הדליקו את הנר" כיון שהדלקת נר ביה"כ אינו חיוב אלא מנהג, ועוד שבפרק זה כתוב "ספק חשיכה טומנין את החמין", וביה"כ שאין אוכלין אין בזה צורך, עי' שם.

◀ אומרים ברכת "שהחיינו" ואח"כ "מזמור שיר ליום השבת" ("מטה אפרים" ס' תרי"ט, ודלי" כענ"ץ שסבר לומר "מזמור שיר" ולקבל שבת, ואח"כ לברך ברכת "שהחיינו", ועי' "חלקת יואב" ס' ל').

מצות קידוש שבת

◀ יש סוברים דמאחר שבשבת זו אין קידוש על הכוס יש לכוון בשמו"ע לצאת ידי מצות עשה "זכור את יום השבת" דק"ל מצוות צריכות כוונה (הגה"ת חת"ס או"ח ס' רע"א, ולוח א"י). ואם שכח לכוון במעריב, לכוון בשחרית או בתפילה אחרת כשיזכור ("קיצור הל' מועדים" להגר"ש דבילצקי שליט"א).

והרבה חולקים דבודאי יוצא מה"ת אפילו בלי כוונה, דעצם התפילה ואמירת "מקדש השבת" זהו קידוש (כן משמע במג"א ס' רע"א, שבתפילה יוצאים מצות קידוש מה"ת. וכן ב"דגול מרבבה" שם, שרק מדרבנן צריך הקידוש על הכוס. וכן מבואר בשו"ת "חתם סופר" או"ח ס' כ"א שבתפילה הוי כאילו מכוון לא לצאת, כדי שהקידוש במקום סעודה על היין יהיה דאורייתא, עי' שם. ולפי"ז שחל בשבת דאין כוס, מודה שיוצא מה"ת, ודלא כחת"ס הנ"ל).

◀ חולה שצריך לאכול כרגיל בליל יו"כ"פ נחלקו הפוסקים אם יעשה קידוש על הכוס, ומספק לא יעשה אפי' כשחל בשבת דיש חשש ברכה לבטלה (משנ"ב סו"ס תרי"ח). ובבוקר שיש רק ברכת בפה"ג ואין חשש

(הגרי"ח קניבסקי שליט"א).

"ויכולו", "מעין שבע" ו"שלוש עליכם"

◀ בליל יוה"כ לאחר תפילת שמונה עשרה אומרים "ויכולו" ו"מעין שבע" (ולא יזכיר בו את יום הכיפורים). והמאמרים בתפילה ומסיימים כשהציבור אחוזים בפיוטים, בדרך כלל אינם מוצאים מי שיאמר עמם "ויכולו" מיד וממתניים עד לאחר גמר התפילה כדי לאומרו עם אחר, ע"כ ראוי שיעשו סימן שלא ישכחו לאומרו אח"כ.

◀ מי שנמצא בשמו"ע לאחר שאמר "יהיו לרצון" הראשון (באמצע הוידו) יכול לומר "ויכולו" עם הציבור, כיון ש"ויכולו" הוא חלק מהתפילה של ליל שבת, וגם מקיים בכך הענין של שני עדים, וכן ההידור של אמירה בעשרה (ש"ת) **"לבושי מרדכי"** ח"ג או"ח סי' כ"ז, מכתב מהגר"ש **אויערבך** זצ"ל מובא בספר **"מאור השבת"** ח"ב מכתב כ"א, וספר **"אשי ישראל"** פ"ב סי' ק"ט.

◀ בברכת "מגן אבות" אם אמר באמצע הברכה "הקל הקדוש" במקום "המלך": "י"א שאם כבר עבר תוכי"ד אין צריך לחזור **(קישו"ע סי' קכ"ט סעיף ד')**, וי"א כל זמן שלא חתם את הברכה חוזר ל"המלך" **(משנ"ב סי' תקפ"ג, ו"דרכי החיים"** שאין הזכרה זו מעכבת ודלא **כמט"א** סי' תקפ"ב סעיף ה' שכתב דחוזר לראש).

◀ אם לא התפלל מעריב או שטעה באופן שצריך לחזור וכיוון לצאת בברכה מעין שבע לא יצא יו"ח (אף שבכל ליל שבת יוצא בזה), לפי שאין מזכירים יוה"כ בברכה מעין שבע **(ביה"ל סוף סי' רס"ח)**. ואם התפלל תפילת יוה"כ ושכח רק להזכיר שבת וכיוון לצאת במעין שבע י"א שיצא **(שע"ת שם)**, וי"א שלא יצא **(י"תילה לוד"ה שם)**.

◀ אם מנין קבוע עבר למקום אחר אפילו רק ליום הכיפורים בלבד, יכולים לומר ברכת "מגן אבות" מכיון שעצם המנין הוא קבוע ולא דמי לבית החתן שעצם המנין הוא ארעי **(עי' שו"ע סי' רס"ח)**, וכן הורו בעל **"שבת הלוי"** זצ"ל והגר"נ **קרליץ** שליט"א.

◀ יש נוהגים לומר הפזמון "שלוש עליכם" כשחוזרים מבית הכנסת, כי המלאכים של שבת נמצאים (ספר **"דרכי יוסף צבי"** וכן נהג **רסטיפלער** זצ"ל).

שחרית

◀ בשעת פתיחת הארון להוצאת ס"ת אין אומרים י"ג מידות מכיון שהוא שבת (כן נהג **הסטייפלר**, כמובא ב"ארחות רבנו" ח"ב עמ' כ"ח, וכן נוהגים בבית הגר"א **שטינמן** שליט"א ובביהכ"נ לדרמן), ורבים נוהגים לאומרו אפילו בשבת **(מט"ה אפרים** סי' תרי"ט מ"ח, **ולוח א"י**, וכן נהג הגר"ש **אלישיב** זצ"ל ובישיבת פוניבז' אומרים).

◀ בקריאת התורה קוראים שבעה קראים כמו בשבת **(שו"ע סי' תרכ"א סעיף א')**, וטוב לכתחילה שלא להוסיף על השבעה משום שראשי הפרשיות מכוונים, שמסיימים במילי דכפרה **(משנ"ב סי' רפ"ב ס"ק ו')**. ואפשר במקום שנותנין העולין הרבה מעות לצדקה, המיקל לא הפסיד **(משנ"ב תרכ"א ס"ק ג')**, וכן במקום שיש לחשוש שיגרס הדבר למחלוקת אין למחות באלו המוסיפים עליות **(ערוך השולחן רפ"ב ס"ז)**.

מוסף

◀ אם הזכיר קרבן מוסף ולא חתם "מקדש השבת וישראל ויום הכיפורים" - צא, ואפי' אמר רק "ואת מוסף יום השבת הזה" וכו' ולא אמר הפסוקים "וביום השבת" וגו' - צא **(רמ"א סי' רס"ח סעיף ד')**.

◀ אם לא הזכיר כלל "מוסף יום השבת" וסיים הברכה יאמר "ונעשה לפניך קרבן מוסף שבת", וימשיך, ואם התחיל "רצה" יאמר שם "לדביר ביתך ושם נעשה לפניך קרבן מוסף שבת ואשי ישראל" וכו', ואם סיים הברכה יחזור ל"אתה בחרתנו" **(עי' משנ"ב שם ס"ק י"א)**.

◀ נוהגין להשתחוות אפיים ארצה אפילו בשבת (ודלא כמקומות שנוהגין לא להשתחוות בשבת, משום חשש שינערו האבק שבבגדיהם, או משום חשש אשווי גומות, **אשל אברהם בוטשאטש** סי' תרכ"א, והגה"ת **"חכמת שלמה"** סי' תקצ"ב).

מאה ברכות

◀ אם מכוונים לצאת כל הברכות של קריאת התורה וההפטרה עדיין חסרים ג' ברכות.

◀ עי' **"מטה אפרים"** שאין לענות "ברוך הוא וברוך שמו" בברכות קרה"ת והפטרה של יוה"כ כדי לצאת מאה ברכות.

◀ יש נוהגים לשמוע ברכות השחר מאחרים כדי לצאת מאה ברכות, ויל"ע אם זה מועיל, כיון שאין זה שייך אליו כלל.

מנחה

◀ במנחה אין אומרים "ואני תפילתי" **(שו"ע סי' תרכ"ב סעיף א')** לפי שבשבת אומרים לשבח ישראל שאף שאכלו ושתו מתפללים, לא כאומות העולם, וביוה"כ אין צריך לזה **(משנ"ב ס"ק ב')**.

◀ ואין אומרים "בדקתך" **(רמ"א שם סעיף ג')** דכתיב "משפטך תהום רבה", ואנו מבקשים רחמים לפני השי"ת ביוה"כ **(משנ"ב ס"ק י"ב)**, ומנהג בני ספרד לומר "בדקתך" **(שו"ע שם)**.

קריאה ועליה לתורה לחולה

◀ חולה שצריך לאכול ביום הכיפורים, השנה שיו"כ חל בשבת, יכול לקבל עליה לתורה גם במנחה, אבל למפטיר אינו יכול לעלות משום

ההפטרה **(עי' שו"ת רע"א תשי"ב שמתפק בקריאת מנחה ביו"כ אם הוא מדין היו"ט או מדין הצום)**. ובשבת בודאי גם מדין שבת, אבל קריאת ההפטרה עדיין תלויה בספיקת רע"א).

וכן אם כל הציבור אינו מתענה כגון מנין בבית חולים, לא יקראו במנחה אלא אם חל יו"כ בשבת, אבל לא יקראו הפטרה.

גדר אוכל ומשקה לדיני יוה"כ

◀ אכילת דבר ביוה"כ תלויה אם הוא נשפך יש לו דין של משקה, ושיעורו כשאר משקין, ואם הוא מוצק, דינו כאוכל ושיעורו כשאר אוכלים שהוא בכותבת **(ועי' משנ"ב סי' קנ"ח ס"ק י"ד)**, שמביא פלוגתא לענין דבש אם כשהיה פעם נוזלי נשאר עליו שם משקה, עי' שם. היינו לענין הל' משקה ודין נטילה, אבל בנוגע להל' יוה"כ שתלוי ביותבו דעתיה, וק"ל לחז"ל של משקה שיעורו שונה מאוכל, היינו דבר שבפועל בצורה של משקה יש לו דין משקה ודבר שהוא בצורת מוצק, אע"פ שדינו כמשקה מ"מ בזה תלוי לפי מציאות צורתו ודינו כאוכל).

קידוש לחולה

◀ חולה שאוכל רגיל ביוה"כ אינו צריך לחם משנה **(י"ח אדם** כלל קמ"ה ל"ב, ועי' **"מור וקציעה"** שהעיר דהרי ביוה"כ לא ירד מן, אבל ירד כפול בערב יוה"כ, ולמה א"צ לחם כפול, ועי' גם **תוספות** ב: ד"ה והנה שבערב יוה"כ ירד לחם משנה). ובספר **"מטה אפרים"** (סי' תרי"ח) **"השביא ב' דעות ביו"כ שחל בשבת אם חולה בוצע על ב' ככרות, וכתב אם יש טורח לחולה רשאי להקל **(ועי' "כף החיים" שם ס"ק ס')****. ויש להשתפק אם בוצע בליל יוה"כ האם יבצע על התחתון כמו ליל שבת, וכן יוה"כ הוא שבת שבתון או שמא הוא כמו שאר ימים טובים שיבצע בעליון, וכן יש לדון ביוה"כ שחל בשבת אם על התחתון או העליון **(עי' קונטרס "נר יוסף" לדידי הגר"ש דומב שליט"א שמאריך בזה)**.

"רצה" ו"יעלה ויבוא"

◀ חולה וקטן האוכלים ביוה"כ **(כשיעור)** אומר בברכת המזון "רצה" ו"יעלה ויבוא וכו' ביום הכיפורים הזה" **(שו"ע ומג"א** סי' תרי"ח וכן נוטה **המשנ"ב** שם דלא **כהט"ז**). ואם שכח ונזכר לאחר שסיים ברכת "בונה ירושלים", לא יחזור, ולא יאמר בברכה בפני עצמה אלא יתחיל "הטוב והמטיב" **(משנ"ב סי' קפ"ח ס"ק י"ט)**, ודלא **כמג"א** שם, ומט"א בסימן זה).

◀ ובברכה מעין שלוש אומר "ורצה" ו"זכרנו לטובה ביום הכיפורים הזה", ואם שכח אינו חוזר.

נעילה

◀ בנעילה אומרים "אבינו מלכנו" גם כשחל בשבת **(משנ"ב סי' תרכ"ג ס"ק י')** משום שזהו כעין פיקוח נפש שמתפללין עליו אפילו בשבת **(גר"א סי' תרכ"ב ג' בשם ריב"ש)**.

בנוסח "אתה הבדלת אנוש מראש" בלחש לא מזכירים שבת, אבל השי"ץ מזכיר בו של שבת כיון שהוא עדיין בתוך הברכה האמצעית **(שו"ע סי' תרכ"ג ג')**.

מעריב

◀ במעריב אומרים "ויתן לך", ואין אומרים "ויהי נועם" וגו', "ואתה קדוש" וגו', לפי שחג הסוכות חל באמצע השבוע **(משנ"ב סי' תרכ"ד ס"ק ה')**. ואומרים אותו בבית הכנסת כמו כל מוצאי שבת **(מט"ה אפרים** שם סעיף א'), ויש סוברים לא להטריח הציבור אלא יאמר כל אחד בביתו לאחר הבדלה **(י"תליכות שלמה"** מועדים ח"ב פ"ד עמ' 38).

הבדלה

◀ בכל מוצאי שבת מותר לשתות מים לפני הבדלה, וכמו שהיה מותר לשתות מים לפני הלילה, משא"כ במוצאי יוה"כ לא חילקו בין אכילת לשתות מים, ואין לשתות מים לפני הבדלה בתפילה או שאמר "ברוך המבדיל" **(הגר"ש אויערבך זצ"ל)**.

◀ בהבדלה, מכיון שהוא גם מוצאי שבת מתחילים "הנה קל ישועתי" **(מט"ה אפרים** שם סעיף ח'), ויש שכתבו לפי הסוד שיש להבדיל בעודו לבוש בקיטל **(י"אלף המגן** שם בשם ספר **"מעבר יבוק")**.

◀ כ' **בשו"ע** (שם סעיף ג') מבדילים על הכוס ואין מברכים על הבשמים אפילו אם חל להיות בשבת, וכן נוהגים בני ספרד מפני שטעם הברכה כדי להשיב את הנפש מפני הנשמה היתירה שהלכה לה, וביוה"כ אין נשמה יתרה מפני התענית, אולם הרבה אחרונים חולקים על זה דחל בשבת יש לברך על הבשמים, וכן נוהגים בני אשכנז **(משנ"ב שם)**, וכן הוא ב"ערוך השולחן". והטעם דאדרבה ביוה"כ בודאי היה בו ג"כ נשמה יתירה כשחל בשבת **(שעה"צ שם)**.

◀ השנה שהוא גם מוצאי שבת, מעיקר הדין אפשר לברך ברכת הנר על אש שהוציאו עתה מן האבנים, מ"מ מנהג העולם להחמיר אם אפשר ולברך על אור ששבת, דהיינו שהיה בעולם ביום הכיפורים. ועכ"פ נר שהדליקו מן האור ההוא בודאי אפשר להקל, דהיינו אם מדליקין גפרור ובוה מדליק את הנר בודאי יש להקל לכתחילה **(משנ"ב שם)**.

◀ ביוה"כ שחל בשבת יש מצוה לאכול מלוה דמלכה ואין לזה קשר למה שלא אוכלים בשבת (ספר **"תורת המועדים"** בשם הגר"ש **אלישיב** זצ"ל והגר"נ **קרליץ** שליט"א).

דובב שפתיים

מתורתו של רבינו מרן רבי מיכל יהודה ב"ר משה זוז זללה"ה

אלול (2) תשע"ז

גלין מס' 156

דברי מוסר והתעוררות

מזמור התשובה – על כוחה של התשובה

איתא בילקוט שמעוני (תהלים צ"ב) על הפרק 'מזמור שיר ליום השבת', ר' לוי מזמור זה אדם הראשון אמרו. האדם נברא ביום השישי, וכשהגיע שבת אמר מזמור שיר ליום השבת, ומה היה השירה? פגע אדם הראשון בקין, ואמר לו מה נעשה בדין? [הרי קין הרג את הבל, עבר עבירה של רציחה], ולכן שאלו אדם הראשון איך הסתדרת עם הדין שלך, אמר לו [קין] עשיתי תשובה ונפטרת. אמנם נכון רוצח שהרג את הנפש, אינו יכול לתקן את העבירה ולהחיות את המת, אבל הוא ידע את הסוד של תשובה - עשיתי תשובה ונפטרת. וכשאדם הראשון שמע דבר זה התחיל לטפח על פניו, אמר: כך הוא גדול כוחה של תשובה לא הייתי יודע, מיד עמד ואמר מזמור.

ולכאורה יש להעיר, התחיל אדה"ר לטפח על פניו, צערו היה כל כך גדול עד שכתוצאה מהצער טיפח על פניו, ומסתמא בבכי ובצעקה. ועל מה היה צערו?! הרי אדרבה כשנודע לו על עשיית התשובה, היה לו לעמוד מיד ולעשות תשובה, ולשמוח בזה.

בזמן שאדם עומד בעבירה ללא תשובה הרי הוא מפסיד את קיום התכלית שלשמה נברא

אלא יסוד גדול כתוב כאן, שהמשהה את זמן התשובה, הרי אותו הזמן שעמד בעבירה ועדיין לא חזר בתשובה הרי הוא במצב שאינו מקיים את תכלית האדם, החיים שלפני התשובה זה לא חיים! ועל זה התחיל לטפח על פניו, על שאיחר את זמן התשובה, ועמד כאן בעולם במצב המנוגד לתכליתו. וכמה זמן עמד כך? זמן קצר מאוד שבאותו היום! אלא שאפי' הפסד של רגע אחד לעמוד בעולם בלי לקיים את התכלית שלשמה נברא, הוא הפסד עצום ונצחי, ולכן מיד התחיל לטפח על פניו, ונפלא למתבונן!!!

אולם אחרי שנודע לו על התשובה, שהוא מן הטובות שהיטיב הש"ת עם ברואיו (לשון רבינו יונה), על אף הצער מאידך, נתמלא שמחה ואמר מזמור שיר ליום השבת.

ראשית, למדנו מכאן שאפילו רוצח יש לו דרכי תשובה. כי בדרך כלל יש ליצר הרבה דרכים, והוא מכביד על האדם מצד הרבה אופנים וחשבונות. לדוגמא, לפעמים הוא מכביד על האדם הרוצה באמת לעשות תשובה, שיחשוב לעצמו אם כל כך נכשלתי ועברתי, כל כך התרחקתי מהבורא יתברך, הרי כבר אין בידי להתקרב אליו, כי אין סיכוי שתקובל התשובה, כי כל כך התרחק מהבורא עד כדי איבוד האמונה חס ושלום. וכן מכניס לו היצה"ר חשבונות של יראת שמים, על ידי שמגדיל אצלו את חומר העבירות ורואה רק שחורות עד שמתייאש מתשובה.

ומכאן אנו לומדים שזה מופרך, שאפילו רוצח שהרג את הנפש ולא עוד אלא היה זה שפתח את הפתח של רציחה, בכל זאת לא התייאש ועשה תשובה ונפטר מן הדין.

על ידי תשובה מתקרבים חזרה להש"ת וקרויים בנים

ומצינו על זה ג"כ גמרא מפורשת שדרכי התשובה לא ננעלו לאף אחד, ולא רק שדרכי תשובה לא ננעלו לאף אחד אלא על ידי דרכי התשובה הוא יכול להתקרב ואינו מאבד את השם של בנים אתם לה' אלוקים.

הגמ' אומרת בקידושין (דף ל"ו א') על הפסוק "בנים אתם לה' אלוקים". ר"י אומר אם אתם נוהגים מנהג בנים אתם קרויים בנים, אין אתם נוהגים מנהג בנים אין אתם קרויים בנים. רבי מאיר אומר בין כך ובין כך אתם קרויים בנים שנאמר בנים סכלים המה - הגם שהם סכלים אבל נשארו בנים, ואומר בנים לא אמון בס', ואומר זרע מרעים בנים משחיתים, ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני קל חי. ומפרשת הגמ' מאי ואומר, סכלי הוא דמיקרו בני - דוקא אם זה שחסר לו דעת עוד לא איבד את השם והייחוד של בן, אבל אם ח"ו חסר אמונה לא מיקרו בני, ת"ש ואומר בנים לא אמון בס', הגם שח"ו לא אמון, בכל זאת קרויים בנים שנא' "בנים אתם לה' אלוקים". ממשיכה הגמרא וכי תימא דכי לית בהו הימנותא הוא דמיקרו בנים, אבל כי פלחו לעבודת כוכבים הרי זה כבר השלב הכי ירוד ולא מיקרו בנים, ע"ז אמר' ת"ש ואומר זרע מרעים בנים משחיתים, השחתה היינו עבודה זרה ואעפ"כ הכתוב קראו בנים, וכי תימא בנים משחיתים הוא דמיקרו בני מעלייא לא מיקרו, ת"ש ואומר והיה במקום אשר יאמר להם לא עמי אתם יאמר להם בני קל חי.

מה למדנו כאן?! שהחשבון שבין כך התרחקתי מהקב"ה זהו חשבון מופרך מעיקרא, כי הרי רש"י מסביר שכל אלו הפסוקים מה שנשאר השם בנים אומר רש"י דהדרי מיקרו בני קל חי ע"י תשובה. אלא בכל מדרגה ומצב שהאדם עומד, אפילו עובד ע"ז עכ"פ הוא נשאר זרע הקב"ה. וזה בא להפריך את החשבון שבין כך אני כבר רחוק מהקב"ה, ע"ז בא הפסוק לעודד את האדם ולעוררו שלא יחשוב כך, אמנם החטא מרחיק מהקב"ה ומאבד את כל התכלית של האדם, אבל יש בידך הדרך להתקרב, ואיזה קירבה? קירבה של בן! ולא רק קירבה של בן אלא קירבה של בני קל חי! זה כח התשובה המטהר את האדם.

כל הרהור תשובה והתעוררות לעשיית מצוה ומניעה מעבירה מהפך את האדם

ובעניני התשובה כל חלק וחלק שאדם זוכה להתעורר בתשובה זה ריוח נקי, אין הכי נמי הגדרים של תשובה כוללים

נוטה לאיזו דרך שירצה.

[נורא נוראות! האדם בשר ודם שיסודו מעפר והרי הוא בגדר תינוק בעריסה אפילו בזמן שכבר מבוגר, שאין לו מדיליה שום כח ודעה. אם חסר לו גדלות בתורה, אם חסר לו חינוך, הוא לא מבין ממש לאן הוא נמשך אם לצד ימין או לצד שמאל, ושרק כאן בעולם הזה תלוי כל מצב החיים לנצח. ואם כך האם שייך ח"ו שלא יהיה לו רב ומשפיע ומחנך ומלמד אותו?].

צריך להתבונן שבכל הפסד מעליה רוחנית מאבדים נצח, וכפי ההבנה בזה יתעורר האדם להתחזק ולהשיג מעלות

הוא שירמיהו אמר מפי עליון לא תצא הרעות והטוב, כלומר אין הבורא גוזר על האדם להיות טוב ולא להיות רע. תשמעו איך הרמב"ם מדבר ממש תוכחה לכל אחד ואחד - וכיון שכן הוא נמצא זה החוטא הוא הפסיד את עצמו, כא"ל במצב שלו אם הוא חוטא הרי הפסיד את עצמו, ולפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו אשר עשה לנפשו וגמלה רעה, הואיל ורשותינו בידינו ומדעתנו עשינו כל הרעות, ראוי לנו לחזור בתשובה ולעזוב רשעינו שהרשות עתה בידינו, הוא שכתוב אחריו נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה', עכ"ל הרמב"ם.

הבה נתבונן! האם זהו רק על חטאים? הרי זה גם על מיעוט הצלחה בלימוד! על מיעוט הכנעה להיות מקבל מרבני הישיבות והמשגיחים שזכו לחנך תלמידים בישיבות, ע"ז גופא צריך להיות הביטויים של הרמב"ם! לפיכך ראוי לו לבכות ולקונן על חטאיו אשר עשה לנפשו וגמלה רעה. ואם ח"ו מקילים בזמנים של הסדרים, מקילים בזמנים של התפילה, מקילים בזמן של לימוד המוסר - ראוי לו לבכות! מה הוא מאבד ומה היה יכול להרויח, על איזה תפקיד ותכלית הוא נברא, זה מה שצריכים להתבונן לפני יום הכיפורים, וזה יתן יסוד גדול בחיים לא רק בשביל יום הכיפורים, אלא על כל החיים.

רבינו יונה בפתח הספר שערי תשובה, כולל בדברים קצרים כל מה שדיברנו, "מן הטובות אשר היטיב השי"ת עם בראיו" - מה שיש ענין של תשובה צריכים להבין את זה שזהו הטוב של הקב"ה, "כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם", מתוך פחת מעשיהם זה כולל כל המעשים הכי ירודים, פחת מעשיהם אין גבול ע"ז. "לחשוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפר", שלא יפסידו את החיים הנצחיים ויהיו קרויים בני א-ל חי. "ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו", וזהו הכל ממדת טובו וישרו. ומבטיח רבינו יונה "כי יעזור ה' לשבים כאשר אין יד טבעם משגת ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלת אהבתו", זהו הכח של תשובה!

תפילה מלבד מצותה הרי זה לימוד מוסר

אחד הענינים היסודיים ביותר זה תפילה, הרבה פעמים שמענו מהמשגיח בעל אור יחזקאל שתפילה מלבד קיום המצוה זהו לימוד מוסר, כשמתפללים ושומעים מה שאומרים בברכות השחר, פסוקי דזמרה, ברכות קריאת שמע, קריאת שמע, תפילת שמונה עשרה, זהו הכל לימוד. את הויברך דוד היה מתחיל להסביר ולפרש בארוכה, כפי"נ שהיה אצלם בקלם יסוד גדול לקבל לימוד מויברך דוד. תפילה בכונת הלב היא תפילה שלמה. ואח"ז על הפסוק אל תראי תולעת יעקב, מה תולעת זו אינה מכה את הארז אלא בפיה, ארז גבוה חזק עבה, שקיים כבר

את כל התורה כולה, כל מצוות מעשיות, כל מצוות חובות הלבבות, שעד כמה שיש גדלות בתורה הוא מקיף את התשובה ביתר הרחבה ויתר שלימות, אבל צריכים לדעת שגם כל תזוזה כלשהי, כל הרהור של תשובה זה ממש מהפך את האדם לאדם אחר. קצת התעוררות לתפילה, קצת התעוררות למעשה חסד, התעוררות לכל מצוה ומצוה, התעוררות למנוע את עצמו מאיזה דבר, בזה ממש נעשים לאדם אחר.

כתוב בפרקי דר"א (פ' מ"ג) בן עזאי אומר תדע לך כח התשובה, בא וראה מר"ש בן לקיש שהיה הוא ושני רעיו שוודדים בהרים, והיו גוזלים כל אשר יעבור עליהם, מה עשה הניח לשני רעיו שוודדים ובוזזים ושב אל ה' אלקי אבותיו בכל לבו. [יש שח"ו נכנסים לשאול תחתית על ידי חבר, וכמה גדולה הזהירות שצריכים להיזהר מחבר רע, מרעות כזאת שלא יכולים להיפרד ומביאתו לשאול תחתית רח"ל]. מה היא ההבחנה שזה בכל ליבו, ממשיך הילקוט - בצום ובתפילה, [היום כשאנחנו חלושים הרי הצום רק יחליש את האדם שלא יוכל ללמוד ולהתפלל ולכן אין ראוי לצום ויתכן שהוא מדרכי היצר להחלישו, ובמקום צום עושים תענית דיבור בעת הסדרים], והיה משכים ומעריב לפני הקב"ה, פירשו שלא הסיח דעת מהענין של תפילה, לא ח"ו בהתמרמרות, בשמחה! בשמחה שהקב"ה נתן את האפשרות של תשובה. והיה עוסק כל ימיו בתורה ובמתנות עניים, תורה וחסד וצדקה, ולא שב אל מעשיו הרעים עוד ונתרצה לו הקב"ה.

ביום שמת מתו גם שני רעיו, ונתנו לר"ש בן לקיש בצרור החיים ושני רעיו נפלו בשאול תחתיות, ואמרו שני רעיו לפני הקב"ה בורא עולמים יש לפניך משא פנים, הלא זה היה שווד עמנו בהרים, והוא קעת באוצר החיים ואנחנו בשאול תחתיות. אמר להם הקב"ה זה עשה תשובה מחיים ואתם לא עשיתם תשובה, אמרו לו הנח לנו ונעשה תשובה גדולה ממנו, אמר להם אין תשובה אלא עד יום מותו של אדם. והביא הילקוט את המשל באחד שפורש לים על זמן מרובה שהוא יודע שצריך להכין מזון ואם יפרש לים מבלי הכנה של מזון ושתיה, הוא ימות ברעב ובצמא. כך הוא הענין של חיי האדם, הקב"ה שלח את האדם כאן בעוה"ז שזה זמן ההכנה לעיקר התכלית של בריאת העולם ולעיקר התכלית של הכלל ישראל, ליהנות ולהתענג מזיו השכינה בעולם הבא. ועל זה צריך הכנה בזמן חיותו, וההכנה על ידי מה שהקב"ה נתן לנו את התורה, על ידי יגיעת התורה, על ידי עיון התורה, וקיום מצוותיה בעבודת הלב בתפילה ומעשים טובים.

כתב הרמב"ם בפרק ה' מתשובה - הרשות לכל אדם נתונה אם רצה להטות עצמו לדרך טובה ולהיות צדיק הרשות בידו, ואם רצה להטות עצמו ח"ו לדרך רעה ולהיות רשע ג"כ הרשות בידו. וממשיך בהל' ב' - ואל יעלה במחשבתך דבר זה שאומרים טפשי אומות העולם ורוב גולמי בני ישראל שהקב"ה גוזר על האדם מתחילת ברייתו להיות צדיק או רשע, אין הדבר כן אלא כל אדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו! פסק הלכה מהרמב"ם! כל תיבה של הרמב"ם זה הלכה פסוקה - כל אדם ראוי לו להיות צדיק כמשה רבינו! או ח"ו רשע כירבעם או חכם או סכל או רחמן או אכזרי, כל המעלות וכל המידות רעות הכל תלוי באדם עצמו, וכן שאר כל הדעות, ואין לו מי שיכפהו ולא גוזר עליו ולא מי שמושכו לאחד משני הדרכים אלא הוא מעצמו ומדעתו

יכלתך אולי יהיה מעשיך שלם לאלקים ומיוחד לשמו, ויהיה רצוי ומקובל אצל הבורא קיבול טוב". זהו שלימות המעשים, וכ"ש וכ"ש כשמדברים על תפילה עד כמה שצריך להיות עם שלימות הלב.

יום הכיפורים – יום שמחה, ים של רחמים

עוד דבר אומר שם, כמו שבן אדם שם מחשבה ועיון על כל המעשים הגשמיים, על המסחר, איך לפתח את המסחר, איך להרויח, איך להיזהר מהפסדים, כ"ש וכ"ש על החלק הרוחני, "והשתדל בכוחך לזכך מעשיך, ואם ימעט, יותר ממה שתשתדל שיהיה רב בלתי זך, כי המעט הזך הוא רב, והרב הבלתי זך הוא מעט, ואין בו תועלת".

על כן בעת בוא יום הכיפורים עלינו לטובה צריכים להרגיש ממש כפי מה ששמעתי מגדולי בעלי מוסר שהרגישו ביום כיפור יום של שמחה, כי ים של רחמים הוא יום של יום הדין. והתפילה צריך להיות בהתעוררות ובקשה, להשתדל שהקניינים הרוחניים שקונים באלו הימים שישארו ויוסיפו המשך על כל החיים. שהקב"ה יתן לכולנו שנוכל להתקרב אליו על ידי תשובה שלמה של חרטה וקבלה, שנזכה לשנה טובה ולגאולה שלמה במהרה.

(שיחת רבינו בהיכל ישיבת בית מדרש עליון 'עשרת ימי תשובה' תשס"ב. נסדר מכתבי הרה"ג ר' ישראל כהן שליט"א).

עשרות שנים וצריך האדם כוחות עד שיעקור אותו, תולעת אחת שוברת את הארז, היא אוכלת ואוכלת בתוכו עד שהארז נופל, כך ישראל אין להם אלא תפילה. רואים שהיסוד שיש בידינו זהו תפילה.

איך צריך להיראות התפילה? יש בחובת הלבבות (שער יחוד המעשה פרק ו') "הזהירות במחשבה ושמירתה ראוי לך שלא תתעלם לפקוד מחשבתך ורעיוןך ושרעפי לבך, כי רוב ההפסד והתיקון במעשים [בין החלק של הפסד ובין הצד של תיקון המעשים] לא יהיה כי אם מחמתו כפי תיקונם והפסדם", ומביא פסוקים מפורשים שעיקר העבודה היא בלב כי ממנו תוצאות חיים וכל לבבות דורש ד'. וממשיך הפסוק שם (דברי הימים א' כ"ח ט') ואם תדרשנו ימצא לך, דוד המלך אמר לשלמה המלך אם תדרשנו אז תמצא, מה תמצא? את הדורש ה'! "כי כל לבבות דורש ה'", ואם ח"ו תעזבנו אז יזניחך לעד, אם יה' חסר הלב - יזניחך לעד. זה תפקיד האדם בכל מצוה ומצוה, בכל לימוד התורה, לשתף רק את טהרת הלב.

והמשיך שם החובת הלבבות - ועל כן יש לך אחי להשתדל להיות כל מעשיך מיוחדים לבורא יתברך ואל יהיה עמלך לריק, אם ח"ו חסר הלב בקיום המצוה הרי ח"ו יהיה עמלך לריק וטרחן לשקר, ואל תתעלם ממה שהעירותך עליו. החובת הלבבות מדבר לכאן"א - "כי כבר קבצתי לך בשער הזה כל שרשי מפסידי המעשים המיוחדים לאלקים ותחת כל שורש מהם ענפים כמעט שאין להם קץ, על כן אתה צריך להשמר מהם בכל

מעשה רב

קצת הנהגות ועובדות ממה שעולה כעת בזיכרון

"הגיע העת להכין כסאות למשפט..."

ממשמש ובא ראש השנה. רבינו בשיעורו ב'חיי אדם' כבר אוחז ב'כלל' השני בהלכות הימים הנוראים:

"בליל ראש השנה יכנס לבית הכנסת ביראה ורעד - - - כי כבר הגיע העת להכין כסאות למשפט בשמים ממעל - - -".

"הגיע העת להכין כסאות למשפט! - - -"

קולו של רבינו רועד... משתנק... הבכי עולה, ומונע ממנו מלהמשיך.

ה - - - גי - - - ע - - - העת! להכין - - - כסאות ל - - - מ - - - ש - - - פט בשמים ממעל - - -

המעמד היה מרטיט. צמרמורת אחזה בבני הישיבה - כביכול נפתחו ארובות השמים, והנה הם רואים מראות אלוקים, כיצד מביאים 'כסאות למשפט'... הנה, הם נקראים אחד אחד לדון בדינו...

הנה יום הדין

תלמידי רבינו מציינים: "בהתקרב ראש השנה, הרגישו בחוש איך שמתרגש ומרגיש את המלכת הקב"ה, כאילו נעשה שותף ממש להמלכה... ונתן לכולם להרגיש כך, בלא הטפת מוסר, רק הרגשה מוחשית וחיה של השתתפות בהמלכה. אשרי עין ראתה זאת!"

זכרון יום הדין בכל ימות השנה

זכרון יום הדין היה חקוק בלב רבינו בצורה מוחשית. בעודו בחור צעיר, קיבל על עצמו לחכות כל השנה ליום הכיפורים - יום של סליחה ומחילה. עיונות.

כבר בחודש אב, ניכר היה עליו כי הנה "הימים הנחמדים" (לשון רבו האור יחזקאל) באים ומתקרבים, וכשהיה נפרד מתלמיד או מוכר, כבר היה מברך מעומק לבו את ברכות השנה הבאה.

(כבר הבאנו בעבר על החבורה של אברכים גדו"ת ויראה ובתוכם רבינו שהיה להם אצל המשגיח בעל אור יחזקאל זי"ע שהיו מקבלים קבלות ושומעים דברי מוסר כל 'עשירי קודש' מיום הכיפורים והלאה במשך ימות השנה. אין לנו ידיעה כמה זמן זה היה קיים ולמה הפסיק. אולם ראינו אצל רבינו שהחזיק במנהג זה לעצמו בצנעה ועמדנו על זה מתוך רשימות שנמצאו בכמה לוחות שנים בכמה תקופות של שנים מאוחרות לאחר הסתלקות מרן המשגיח זצ"ל).

גם משילהי שנת תשמ"ח החל רבינו לומר בקביעות תפילת יום כיפור קטן בכל ערב ראש חודש ונהג בזה עד סוף ימיו. ומעשה היה בחול המועד סוכות, בעידן דחדוותא, נכנס אליו אברך יודע נגן, וביקש לשמח את לבב רבינו, ופתח בקטע חזנות ידוע ממוסף לראש השנה. רק התחיל לנגן "ועל ידי עבדיך - - - כה אמר ה' מלך ישראל - - -", והנה דמעות רותחות החלו זולגות מעיני רבינו... ופעם באמצע השנה, ישב ולמד עם בנו רבי משה דוד במסכת יומא, ובאמצע לימודם את עניני שעירי יום הכיפורים, החלו עיני רבינו זולגות טיפי דמעות, כאשר מתוך לימודו עלה בזכרוננו היום הקדוש. ואף לאורך גיסא: בערב יום הכיפורים ישב ולמד עם בנו, סוגיא במסכת יבמות, ולפתע פרץ בבכי של התרגשות, כשמליכו מתפרצת הקריאה: "הן ערב יום כיפור היום!"

הלומד תורה בתשיעי ייחשב כאילו למד גם ביום העשירי
לגבי קביעות לימודו ביום העמוס של ערב יום כיפורים, היה אומר רבינו: בטעם דברי חז"ל (ראש השנה ט ע"א) "כל האוכל ושותה בתשיעי, כאילו התענה תשיעי ועשירי" - פירש רבינו יונה ב'שערי תשובה': "כי הראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו... ומפני שהצום ביום הכפורים, נתחייבו לקבוע סעודה על שמחת המצוה בערב יום הכפורים". מתוך כך למד רבינו ואמר: "כיוצא בזה עלינו ללמוד, כיון שביום הכיפורים גופו אין כמעט אפשרות ללמוד תורה, כיון שעסוקים כל היום בתפילות ווידוים, לכן צריך לקבוע עת ללמוד בתשיעי, וייחשב לו כאילו למד גם ביום התשיעי וגם ביום העשירי!". ועוד היה רבינו מוצר על כי בישיבות נהגו להאריך ולמשוך ביותר בתפילות בימי ראש השנה, עד כי כמעט ולא נותר זמן ללימוד התורה. נכדו שיחי' הראה לו את דברי הגאון מוילנא (על השו"ע או"ח סי' תרכ"ב) הכותב שאם יוה"כ חל בשבת אין אומרים בו "אבינו מלכינו" מלבד בזמן נעילה - כיון שאז הוא זמן סכנה ודומה לעיר שצרים עליה בשבת שמריעין עליה אף בשבת. כששמע זאת רבינו פרץ בבכי ממושך מעוצם חרדת הדין. כך היה גם בשעת תפילת נעילה, עם קריאת הש"ץ "אשרי יושבי ביתך", החלו פלגי מים לרדת מעיניו הטהורות עד סיום התפילה.

מוצאי יוה"כ"פ

מוצאי יוה"כ"פ היה ידוע אצל רבינו כזמן מרום ביותר מעוצם טהרת היום הגדול, השמחה היתה ניכרת עליו ומקרינה ממנו אל החוץ.

הוראות והדרכות

כל ההנהגה מקיפה חשבון של כל הדורות לכן אין לנו שאלות ולא מחפשים להבין

אנו אומרים בנוסח ברכת זכרונות בימים נוראים: "לפניך נגלו כל תעלומות והמון נסתרות שמבראשית". כל החשבון של ראש השנה אינו מתחיל רק מאותו שנה אלא הוא מקיף את חשבון כל מה שהיה מתחילת ששת ימי בראשית, "צופה ומביט עד סוף כל הדורות". וכל ההנהגה וכל המצבים בא ממידת הרחמים בתכלית בשביל שנשלים את הנהגת הבורא עד סוף כל הדורות, ולכן בכל המצבים אין אצלינו שאלות ולא מחפשים להבין. (מתוך מכתב בכת"י).

"הבין לבבו לדרוש את תורת ה'"

במצב של היום שלא עשינו רב שילמד אותנו ויגלה לנו באופן מוחשי עד כמה מן הצורך לקיים המ"ע של תשובה בכל מעשה ומעשה היום-יומיים, להרגיש שגם בהם נמצאים חלקים גדולים שעליהם נאמרו דברי רבינו יונה ז"ל בעיקר הראשון של תשובה "כי רע וזר עזבו את ה'", שהתחלה זו היא עיקר גדול ביסוד התשובה, כי כל זמן שאינו רואה ומבין את חומר המעשים עד כמה שהם עדיין אינם בתכלית השלימות, אזי הוא כמעט חושב שאין לו על מה לשוב. ולכן כפי מה שהיה נראה להעיר שכל עיקר כובד המשקל בהכנת כל אחד לימי הסליחות וליום הדין של ראש השנה, צריך להיות, שהמעשים הטובים שיש לכל אדם להשתדל עד כמה שאפשר שיוכל להיות, שלא יהיה נאמר עליהם "בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני".

לעמוד על דרך התשובה!

במכתב לבן ישיבה שנסע לארה"ב, מחודש אלול תרצ"ז, כותב רבינו בין השאר: "והנה אני כותב את מכתבי בחודש הרחמים והתשובה, ובאמת דרכי התשובה קשים עד מאוד, כי אופן התשובה צריך שיקיף את כל התורה כולה, לפשפש בכל פרט, וכ"ש בעיקרים מה שכל אדם יודע בעצמו, ואפי' בדברים שדומה לו שהוא שלם - בהם צריך ג"כ להחדש אותם ביתר שאת וביתר עוז. אמנם רבינו הגדול עמוד המוסר רבי ישראל סלנטר זצ"ל הקיל מעט, לא בעצם אופן ודרכי התשובה - כי זו מציאות אשר א"א לזוז ממנה, אלא בבטחון של האדם שלא יפחד ולא יהיה מבולבל בחשבו כיצד יכולים להגיע אל התשובה, וע"ז אמר הג"ר ישראל, כי התחלת התשובה: לעמוד על דרך התשובה! וכשעומדים על דרך התשובה, אז יכולים לקוות שיהיה לנו ס"ד להגיע אל עיקר התשובה. ודרך התשובה - אמר רבינו ראש הישיבה שליט"א [א.ה. הג"ר יהושע סרנא זצ"ל] - לחזק את לימוד התורה, היינו לעמול בתורה, וגם חלק העבודה זו התפילה, ועיקרה של תפילה היא בלב, וצריכה להיות עבודה ממש בבקשת רחמים ותחנונים מהקב"ה, והתפילה צריכה שתהיה לימוד של רוממות וגדלות הבורא ית"ש שיביאו ליראת שמים טהורה ונקיה, ועי"ז יכולים להגיע לתשובה שלימה. והנה בתפילה אנו מתפללים "השיבנו אבינו לתורתך, וקרבינו מלכנו לעבודתך, והחזירנו בתשובה שלימה", כי התשובה באה רק אחרי תורה ותפילה, והדרך לכל זה: קביעות לימוד מוסר בכל יום בהתפעלות. זהו מה שאמר באמצע דבריו. (מתוך המכתב).

להערות והארות וכן כל מי שיש בידו עובדות והנהגות נא להתקשר לסל: 036180849 או בפלאפון 0504114770

[אפשר גם להשאיר הודעה בתא קול] או בפקס 036186624.

פניני דעת

משיחות שהשמיע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"ה

דעת תורה

לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה

וכך אמרו חז"ל בענין זה במסכת ראש השנה (כ"ו:) - "בראש השנה כמה דכייף איניש טפי מעלי". ופירש רש"י - "כמה דכייף איניש, בתפילתו פניו כבושין לארץ טפי עדיף משום והיו עיני ולבי שם הלכך בראש השנה דלתפילה ולהזכיר עקידת יצחק בא, בעינן כפופין". והרי הדברים ברורים ובהירים עד למאד, שזוהי עבודת היום של יום ראש השנה. שצריך האדם ליפול בתחנונים, ולנהוג כדברי רש"י משום שיסוד ההכנעה וכפילות הדעת זהו עיקר עבודת הלב של תפילה בכל עת. וכך צריכה להיות צורתה של תפילה - "פניו כבושין לארץ". להיות בבחינת עיניו למטה אך לבו למעלה, להרגיש בהרגשה ברורה כי רק מה' יבקש הוא את צרכיו שכן הכל מאתו ורק בידו להושיעו, ואם לא שיבקש אין לו כלום.

אנקת אסיר

אחר ששמנו אל ליבנו יסוד גדול זה של "עד דכא" צריכים אנו ללמוד היטב את דברי בעל חובת הלבבות בשער הכניעה פ"ה. בדבריו שם מביא בעל "חובת הלבבות" עצה נפלאה להאדם החפץ להגיע לידי מצב בו לבו נשבר לפני בורא כל העולמים. בדבריו שם כותב הוא "כי אך באם ישים האדם לב לקורות אותו ואת סביבתו, הרי שמיד יהיה לבו נשבר ונדכה".

ונבוא כזה לבאר את דבריו, הנה באם יפנה האדם ממרוצת השגרה, אותה שגרה אשר מסמאת את ענינו עד כי טחו מראות ומהבין, אם רק יעצר האדם ויתן אל ליבו להבין ולדעת ולשים את ליבו לכל המאורעות העוברים עליו. הרי מצבים רבים שונים ומשונים עובר האדם במשך ימי חייו, לעיתים יהנה האדם מתקופת רווחה ושפע ולעיתים ח"ו יסבול צרה ומצוקה. יש ויהנה האדם מבריאות טובה ואיתנה ולעיתים ל"ע יסבול מכל מיני חולי

בימים אלו עת עומדים אנו לקראת תחילתה של שנה, לקראת ימי הדין והרחמים, והרי כולנו רוצים לזכות בכתיבה וחתימה טובה, עלינו אם כן ללמוד איך זוכים לזה.

נלמד ונשים אל לבנו היטב את מאמר חז"ל (מסכת ר"ה ט"ז:) - "א"ר יצחק כל שנה שרשה בתחילתה מתעשרת בסופה שנאמר מראשית השנה מרשית כתיב ועד אחרית סופה שיש לה אחרית". ומבאר רש"י שם במקום - רשה בתחילתה - "שישראל עושין עצמם רשים בר"ה לדבר תחנונים ותפילה כענין שנאמר תחנונים ידבר רש".

הרי שהעיצה שלנו הוא לדבר תחנונים. אמנם כי כן, על מנת שגגיע האדם לידי מצב בו הוא "מדבר תחנונים", הרי שעליו להרגיש רש. לולי שירגיש האדם עצמו רש, לולי שירגיש כי נצרך הוא לדבר מה וכאן הוא מפלטו היחיד, הרי שלולי זה לא יגיע למצב בו הוא מדבר תחנונים. רק כאשר ירגיש האדם שאין לו משלו מאומה וכל צרכיו נתונים מאת בוראו ית' שמו, רק אז יגיע הוא לידי מצב בו ידבר תחנונים.

בימים אלו, ימי הסליחות לקראת ר"ה ויוהכ"פ צריכים אנו לחיות בהרגשה של רשים. צריכים אנו לשים למול ענינו את דברי התוס' שם: "שמתוך שישראל רשים לבם נשבר ומרחמים עליהם מהשמים, ובזה זוכים ששנה זו מתעשרת בסופה". באם ירגיש האדם כי מצבו הוא כמו עני ואביון ויזכה להגיע למצב בו יהיה הוא בבחינת "לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה", הרי כי אז יזכה וישמע הקב"ה את תפילתו ובקשתו. והנה דברים אלו רמוזים הם בפסוק "תשב אנוש עד דכא ותאמר שובו בני אדם". כאשר שב האדם עד דכא, עד דכדוכה של נפש, הרי כי אז זוכה הוא ללכת ולהתקרב לבורא עולם.

באם ירגיש האדם

כי מצבו הוא כמו עני ואביון ויזכה להגיע למצב בו יהיה הוא בבחינת "לב נשבר ונדכה אלוקים לא תבזה", הרי כי אז יזכה וישמע הקב"ה את תפילתו ובקשתו.

מעלתו והגודל השגתו ידע והרגיש כי אינו אלא אסיר הנתון תחת השגחת ולחסי אדוניו.

וזהו יסוד העבודה של ר"ה - להמליך את בורא עולם על עצמו ועל כל העולם כולו. להבין כי כל מאורעות העוה"ז הינם השגחה פרטית ומונהגים על ידי רבון העולמים. משיבין האדם כל זאת הרי שממילא וכפועל יוצא וטבעי יהיו כל תפילותיו ובקשותיו כרש וכחסר כל מתוך תחנונים וזעקה לבורא עולם שיחון אותו ויקיימהו על מנת שיוכל לקיים רצונו ית' שמו. זהו יסוד ה"מלכיות" שתמליכוני עליכם. עלינו להבין ולדעת כי יש לנו מלך ועלינו לקבל את עולו של הקב"ה.

ומכאוב. לעיתים שרוי האדם ברגיעה ובשלווה השקט ובטח, ולעיתים יטרידוהו דאגות שונות ומשונות עד כי אין לו מנוחה מאלו בלתי המוות. הרי לא בנמצא הוא האדם אשר ימלט מכל אלה. אם ישים אל לב כיצד מסובב בורא עולם כל מצב ומצב, ויתן אל לבו להבין את חולשתו מיעוט השגתו וקוצר ידו מדחות מעל נפשו כל זה, אזי יבין הוא כי אין הוא אלא בבחינת אסיר בעולם הזה. ואז יבין כי אין לו בעלות על עצמו כלל ועיקר אלא אסיר הוא בעולמו של ריבון כל העולמים. זהו הפשט הברור בדברי דוד המלך "תבא לפניך אנקת אסיר" "הוציאה ממסגר נפשי". דוד המלך ברום

הדעת נותנת

**בגליון זה בטרם תכלה שנה וקללותיה ובס"ד תחל שנה וברכותיה,
נביא דברים אחדים ודגשים חשובים שאמר רבינו
אודות האופן בו צריך בן עליה לנהוג בימי ראש השנה.**

רבים היו מגיעים לרבינו לשואלו אודות הדברים בהם ראוי להתחזק ועליהם ראוי לעורר בימים אלו -

◆ "לשאלת א' הרמ"ם אלו דברי חיזוק לדבר לפני התלמידים בערב ראש השנה, ענה מו"ר שליט"א: על מידות, ועל עבודת התפילה. [והוסיף, שכן רואים מחז"ל].

◆ "כמו"כ סיפר רבינו את שסיפר הגאון ר' מאיר שפירא זצ"ל, שעוד זכה לשמוע שיחות מהסבא מסלבודקה זצ"ל. פעם בחודש אלול דיבר הסבא כל השיחות על עומק חומר מעשה האדם כי הוא נורא מאד, וכי איך שייך שנוכל לעמוד בדין של ראש השנה, עד כדי כך הטיל רבינו הסבא ז"ל פחד על כל השומעים שקראו לאלול זה "אלול השחור"!

בליל רה"ש היה נהוג שלא להגיד שיחה, אולם באותו רה"ש אמר ג"כ שיחה על אותם עניינים וביתר חריפות. בסיום אותה שיחה אמר: ואיך אפשר לעבור ימי הדין? אך בשחוק על פניו, ובאמירת [א גוט מארגען] בהקדמת בוקר טוב, ואופני קירוב לבבות ודברי עידוד לאלו הזקוקים לזה - יכולים לעמוד בדין של רה"ש ולזכות בדין. היינו על ידי מדות טובות להתייחס עם כל אחד ביחס של כבוד.

והוסיף מו"ר שליט"א כי אפשר לייחס הדבר למאמר חז"ל הנזכר, שהשוו המלכת חבירו להמלכת הקב"ה. כי מעלת המלכת חבירו גדולה ונשגבה היא. ולזה כוון אדמו"ר הסבא זצוק"ל שעל ידה אפשר לזכות בדין בראש השנה. והדברים נוראים!

ראשית לכל נביא הדגש חשוב ביותר אותו אמר רבינו אודות ההשפעה שצריכה להיות לאורך כל השנה מההכנה לראש השנה ומימי ראש השנה -

◆ נשאל רבינו האם רגשות של התעוררות וחיזוק שבאות על האדם וחולפות ממנו לאחר זמן קצר האם יש בזה תועלת לאדם. וענה בזה: יש פעמים שביום רגיל יכול האדם להרגיש בתפילת פסוקי דזמרה הרגשה של אמירת מלכיות כמו בראש השנה. והוא דבוק בהכרת מלכותו ית' כפי הדרגה של ראש השנה, ואח"כ חולף מעמו הרגשה זו ואיננה, אולם הוא כמו אדם שטבל במקוה וטיהר עצמו ואח"כ חזר לחיי החולין וירד מדרגת טהרתו, אולם היה שעה שזכה לטהרה, בוודאי שהוא דבר גדול אע"פ שלא נשאר בדרגה זו לאורך זמן

◆ "כשאנו עומדים לפני יום הדין, ימיראש השנה, כל ההכנה צריכה להיות לא רק בשביל ר"ה, אלא הכנה על כל החיים שיהיו על דרך זו. שלא יהיה חיזוק זמני אלא יסוד מוסד לכל הנהגת החיים.

◆ "ועל כל אחד לחשב מעשיו היטב שהחיזוק וההתעוררות של ימים אלו ישאו פרי לכל ימות השנה, ולא יהיה זה התעוררות חולפת רק לימים אלו, ולכן יקבל על עצמו קבלות מעשיות שיוודע שיוכל לעמוד בהם במשך ימי השנה. ושיהיו אלו קבלות שיעוררו אותו להמשיך לעלות ולהתעלות בדרכי היראה ועבודת ה', וכשיעשה האדם כן יפתח בלבו פתח אמיתי אפילו הוא כחודו של מחט, יזכה והקב"ה יפתח לו פתח כפתחו של אולם.

עוד עורר רבינו רבות אודות החיזוק בלימוד התורה, בשעות הלימוד ובאופני הלימוד והשקיעות באוהלה של תורה -

“וזהו גם מה שאמרו חז”ל (ר”ה ט”ז, א’) אמרו לפני זכרונות כדי שיעלה זכרונכם לפני, ובמה - בשופר. דהנה ענין השופר מלבד שהוא כולל הזכרת אילו של יצחק וענין המלכת השי”ת, הרי מכוון גם לקבלת עול תורה, כמו שאנו רואים בפסוקים של שופרות שסידרו לנו חז”ל את פסוקי השופר של מתן תורה, כי הדרך לזכות בראש השנה הוא מכח התורה, שע”י קבלת עול תורה זוכים לעלות בזכרון טוב לפני ית’, לכך צריך כל אחד לקבל על עצמו איזו קבלה שיש בה חיזוק ללימוד התורה להרגיל עצמו בהתמדת הלימוד, שיקבע לעצמו איזה רגעים ביום שבהם יהיה בחק ולא יעבור שלומד בלא הפסק.

“הדבר היחידי שיכול לגנון על האדם הוא העסק בתורה. וא”כ כשמחפשים דרך כדי להטות הדין לכף זכות, הקבלה והחיזוק העיקרי צריך להיות בלימוד התורה, להכנס ולהשקיע עצמו באהלה של תורה. לתורה יש את הכח והסגולה להעלות את האדם מכף חובה לכף זכות, להיות הגנה טובה להציל אותו ביום הדין והמשפט.

“וזה צריכה להיות הקבלה הראשונה ביום הדין שבה תלויים כל החיזוקים, לתפוס אחיזה בעץ החיים, להתחזק בלימוד תורה, הן בעצם זמני הלימוד והן באופן הלימוד. ובה נזכה לאורו של השי”ת שינהג עמנו במידת הרחמים, ויתקיים בנו מקרא שכתוב “אשרי העם יודעי תרועה ד’ באור פניך יהלכון”, שנזכה להכתב

למען דעת

נביא בזה דברים המתארים תיאור אותנטי ומיוחד אודות פן מיוחד מיני רבים בהנהגות רבינו בימים שלפני יום הדין.

הדברים נעתקו מתוך קונטרס הביאני המלך חדריו - ענף שב”ק (מאת הרה”ג ר”ש שורץ שליט”א)

שהרי עתה עדיין נמצאים בתשס”ט שנה של חיים... של בריאות... של מנוחת הנפש... [כידוע תמיד מקדים מרן את הבסיס בריאות איתנה מנוחה... הכלים ההכרחיים לעבודת ד’]. ואז ממשיך מרן לחלק הרוחני ובהתרגשות מברך לכל אחד בנפרד, עלי’ בתורה... ביראת שמים... , ולכל ילד מוסיף ... שתהיה לתפארת הכלל ישראל... , ולכל המשפחה בכללות, שתהיה בביתכם... ורק ירבה כבוד שמים. וכך עוברים זה אחר זה וכל אחד מרגיש את כל הלב שבברכה... , את השאיפה... , התקוה הכנה... , שאכן כך יהיה. אט אט הבית מתרוקן ומתכווננים לסעודה ג’, והאווירה בבית הגדול כולה... אלולית... סליחות’דיק...

שבת שקודם סליחות תשס”ט. האווירה כבר מחושמלת בקרב בני התורה, הן כבר עיצומן של הימים. נכנסים למנחה בבית מרן זיע”א והוא יושב בכבוד ראש, בנוסף לחולשתו הגדולה באחרונה, הן מתחיל ימי הביקור מי יבוא בסוד... אלו מחשבות עוברות עתה במוחו איזה הרגשות בליבו, ליבן של ישראל.

וכך

במשך כמה

רגעים ארוכים הם

יושבים זה מול זה ומברכים

ומתברכים זה מזה בדביקות...

ובהתלהבות... לב ליבן של בני

התורה עמלי התורה...

מוסרי התורה...

וממולו לב

שבור ורצוף.

הרבה מבני המשפ’ צאצאים יקרים ותלמידים מתקופה זו או אחרת החרוטים על ליבו, מקדימין ובאים להתברך ברכת השנים. הן בליל ראש השנה קשה להטריח ולהוסיף על הציבור הגדול החפץ לקבל ברכה, ברכה... אישית... כאשר כל אחד רוצה ולא מוותר על כל הנוסח בשלימותו. והנה עתה בשב”ק יחסית נוח יותר, הרי בין כך מתעכבים קצת אחרי מנחה. ואכן ניגשים אחד לאחד ומרן זיע”א מתאמץ... מברך ומפרט... שתהא השנה הבאה שנת תש”ע ! [הוא מדגיש,

והנה אז נכנס ובא פלוני. הן הוא כאן כמו בן, אינו מוגבל לקביעת תור כל שהוא או לשעות מסודרות

מוסרי התורה... וממולו לב שבור ורצוף, לב יודע סבל כל חייו, והאווירה כאן מלאה אהבה, רחמנות וחמלה, אפשר לראות זאת בעינים ולמשש זאת בידים. (ע"כ העתקה מהנ"ל).

שח הרה"ג הנ"ל: באחד השנים סעדתי אצל רבינו בליל ראש השנה. תוך הסעודה עוד נכנסו רבים להתברך מפי רבינו. לאחר זמן כלו האנשים והשקט שרר בחדר. רבינו לא דיבר והיה שקוע במחשבותיו, עד לפתע פרץ רבינו בבכי סוער, כשתוך בכייתו הוא אומר במילים מרוסקות - "כמה ישועות צריך הכלל ישראל, נורא נוראות, כמה צריכים רפואה, כמה צריכים ישועה לפקידה, וכמה מעוכבים זיווגים". כך ישב רבינו ופירט את צרכי הכלל ישראל. כשגמר, שוב חזר השקט לשרור והאווירה בחדר היתה לחרדת אלוקים.

יותר. הוא פשוט בא, פותח את הדלת, נכנס, מברך שבת שלום ומתיישב קרוב, קרוב מאוד למרן. ואז כאילו הכל נהיה קל יותר, שמח... הוא פותח, מה שלום הרב? הכל בסדר? ומרן בקול חזק, ברוך ד'... ובחיוך רחב תוך מתן הרגשה לעומד מן הצד כאילו איזה ידיד ותיק ואהוב ביותר נמצא כאן ממולו. מרן מתחיל בברכת השנה... שיהיה לך שנה של בריאות... של שמחה... של נעימות... שתמיד תהיה מרוצה מעצמך... וכו' וכו'. בסיום כל הברכות עונה האורח אמן ומוסיף וכן למר... ומרן עונה אחריו בדביקות אמן, המברך מתברך. האורח חוזר ואומר אמן ומוסיף עוד נפח משלו ברכה אישית מלב אוהב. ושוב מרן עונה אמן... וכך במשך כמה רגעים ארוכים הם יושבים זה מול זה ומברכים ומתברכים זה מזה בדביקות... ובהתלהבות... ואני עומד מן הצד ליד הדלת והמחזה מרגש עד דמעות... לב ליבן של בני התורה עמלי התורה...

יוסיף דעת

שבת האחרונה של השנה

אזי לקבוע קצת זמן ללימוד. וכן ביום השבת - ללמוד עם חברותא כמו שצריך, להוסיף זמן על הלימוד, ולהתפלל כמו שצריך.

כבר היה המשגיח דפוניבז' זצ"ל מזכיר כל שנה, בשבוע האחרון, שהרי חז"ל הק' אומרים (שבת ק"ח, ב') "אלמלא היו ישראל משמרין שני שבתות מיד היו נגאלים". כך גם להתנהג בכל יום של השבוע האחרון, בכך נשפר את כל ימות השנה, ועי"ז נזכה לתשובה שלימה ולשנה טובה.

מתוך דברים שאמר רבינו בשבת האחרונה בשנת תשמ"ז - שבת זו היא השבת האחרונה של השנה. צריך בשבת זו לתקן על ידה את כל שבתות השנה. דבר זה כתב בעל התומים זצ"ל בספרו "יערות דבש", שבשבוע האחרון של השנה, כל יום ויום מתקן את כל ימות השנה של אותו היום. אם כן בשבת זו אפשר לתקן על ידה את כל שבתות השנה.

הנה עתה הוא ליל שבת האחרון של שנת תשמ"ז, וצורך להתחזק, בשולחן ליל השבת - להגיד דברי תורה, ולאחר הסעודה שבד"כ לא הולכים לישן מיד -

בשעות אלו כאשר שערי שמים פתוחים לבקשותינו,
והעליון ברחמיו קרוב אלינו מאוד
נייחל ונאחל מעומק לב בברכה לכל ידירנו היקרים
איש איש בשמו הטוב, הם וביתם וכל אשר להם,

שתתברכו בשנה טובה ומבורכת שנת חיים טובים ומאושרים,
שנה של הצלחה והרחבה גדולה,
של שמחה בלי כל עגמת נפש וצער,
שנה של גאולה וישועה,
ימלא השם משאלות לבכם לטובה ולברכה בכל טוב סלה,
בבריאות ושמחת לב וברב נחת כל הימים.

פניני דעת

משיחות שהשמייע רבינו הגדול מרן רבי מיכל יהודה ליפקוביץ' זללה"ה

דעת תורה

הנפש החוטאת

ואמנם אנו מה לנו לעסוק בחטאים החמורים, הרי אף החטאים ה"קלים", מי יוכל לתאר ולשער גודל הנזק אשר גורמים הם לאדם. הנה לגבי אדם שעבר על מצוות עשה, אותו אדם שלגביו תשובה לבדה מספיקה, לגביו מביא הרבינו יונה, שלמרות שאינו מחוייב, הרי תועלת גדולה תהיה לו באם יביא אף קרבן לכפר על חטאו. ויתבאר הדברים באופן זה - הנה האדם אשר חטא, מלבד העוול אשר פעל כלפי בוראו, חיסר הוא חיסרון נוסף. אותו אדם בעצם עשיית החטא, פגם בנפשו פגם רוחני אשר כמעט ולא יוכל לתקן. בחטאו הופך האדם את נפשו הרוחנית החצובה מתחת לכסא הכבוד לנפש בהמית ולדבר גשמי. לפגם כה גדול אין מספיקה עבודת התשובה. גם עבודת התשובה אשר מעמיקה בנפש האדם ומביאתו לידי התבוננות והבנה אמיתית ברוע מעשיו, גם עבודת התשובה אשר מביאה את האדם לידי מצב וקבלה אמיתית לכל ישוב עוד לכסלו, גם אלו לא מועילים לו לאדם לתקן את פגם נפשו. צריך הוא האדם להביא קרבן עולה ורק אז יגיע לידי תיקון הפגם אשר פגם בנפשו.

הבה ונתבונן! הרי הדברים מבהילים עד למאד! עוסקים אנו במצוות עשה גרידא ובכל זאת עד כמה חמור גודל העוון שגורם לעצמו האדם על ידי פיתויים תפלים ושפלים. האם יכולים אנו בכלל להתחיל ולשער מהו הפגם האדיר אשר נפער בנפשו של זה הנכשל רח"ל בעבירות לא תעשה, בחייבי כריתות ובחילול ה'.

חסד ואמת

אמנם בהמשך דבריו כותב הרבינו יונה כי יש ויוכל האדם לכפר על חטאיו ללא יסורים וזה לשונו (שער ד' פיסקא י"א) - שאפשר שיכופר לאדם בעוונות אלו אף בלא יסורים ע"י שיכין ליבו לעשות מצוות המגיינות מן היסורים כמו מצות הצדקה כי היא מצלת גם מן המות, ומי שאין לו ממון לעשות צדקה ידבר טוב על העני, ויהיה לו לפה לבקש מאחרים להיטיב עמו, וכל העצות שהזכרנו הן בכלל מה שאמר שלמה המלך ע"ה (משלי ט"ז ו') בחסד ואמת יכופר עוון כי קנין התורה נקרא קנין אמת כמו שאמר (משלי כ"ג) אמת קנה ואל תמכור, ואמר (תהילים קי"ט קמ"ב) ותורתך אמת וארז"ל (ויקרא רבה קדושים כ"ה א') עץ היא למחזיקים בה, עבר אדם על כריתות ומיתת בי"ד אם היה רגיל לקרא פרשה אחת יקרא שתי פרשיות.

בחסד ואמת יכופר עוון

בימים אלו לקראת היום הקדוש אשר נתן לנו הבורא בגודל חסדו, למחילה לסליחה ולכפרה, יום הכיפורים, צריכים אנו להביט היטב בגודל גנות החטא ובדרכי התשובה על מנת שנזכה להגיע מוכנים לקראת היום הקדוש והנורא.

נביא בזה את דברי הרבינו יונה ב"שערי תשובה" (שער ד' פיסקא ו') אשר בתחילת דבריו מביא את דברי הגמ' ביומא (פ"ו.) - "שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי, שמעת ארבעה חילוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש?, אמר לו שלשה הם ותשובה עם כל אחת ואחת: עבר אדם עבירה על מ"ע ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלים לו מיד שנאמר: (ירמיה' ג' כ"ב) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, עבר על ל"ת ועשה תשובה תשובה תולה ויוהכ"פ

מכפר שנאמר (ויקרא ט"ז ל') כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבר על כריתות ועל מיתת בי"ד ועשה תשובה, תשובה ויוהכ"פ תולים ויסורים ממרקים שנאמר (תהילים פ"ט ל"ג) ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם, אבל מי שיש בידו עוון חילול ה' אין כח בתשובה לתלות ולא לכפר ולא ביוהכ"פ לכפר ולא ביסורים למרק אלא כולם תולים ומיתה ממרקת שנאמר (ישעיה' כ"ב י"ד) אם יכופר עוון הזה לכם עד תמותון וארז"ל (יומא ל"ו.) עולה מכפרת על מי שעבר על מ"ע אחרי התשובה, כי אמנם נתכפר עווננו בתשובה אך העולה תוסיף על כפרתו, ויוסיף להתרצות בה אל השי"ת

מוצאים אנו בדברי הגמ' ובדברי הרבינו יונה הדרכה נפלאה ונחוצה בגנות החטא ובדרכי התשובה. מנו בזה חז"ל מספר דרגות בחטא וכנגדם מספר דרגות בדרכי התשובה הנצרכות. הנה לעיתים יש ועבודת התשובה לבדה אינה מספיקה לחוטא וצריך הוא גם את עבודת יום הכיפורים. רק לאחר שיעבור ויעבוד את עבודת היום ובתנאי שעשה תשובה, רק כי אז יזכה ויתכפר לו אותו עוון. ויש אף חמור מכך, שלעיתים כה חמור יהיה חטאו של האדם עד כי יוצרך אותו חוטא לעבור ולסבול יסורים ורק אז יתכפר לו עווננו אשר בו נכשל. ואף אותו חטא ישנו של חילול ה' אשר לא יכופר לו אלא אך ורק על ידי מיתה, שאז ורק אז יתמרק חטאו הגדול אשר חטא.

שני
 דרכים
 אשר בהם יוכל

האדם לעלות לדרך תשובה
 ללא עונש היסורים. "חסד ואמת",
 ישתדל האדם להיטיב ולהרבות
 בדברי פיוסים לחברו
 ולעסוק בעסק התורה
 שהיא עץ
 החיים.

ועשה תשובה תשובה תולה ויוהכ"פ מכפר שנאמר (ויקרא ט"ז ל') כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו, עבר על כריתות ועל מיתת בי"ד ועשה תשובה, תשובה ויוהכ"פ תולים ויסורים ממרקים שנאמר (תהילים פ"ט ל"ג) ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עוונם, אבל מי שיש בידו עוון חילול ה' אין כח בתשובה לתלות ולא לכפר ולא ביוהכ"פ לכפר ולא ביסורים למרק אלא כולם תולים ומיתה ממרקת שנאמר (ישעי' כ"ב י"ד) אם יכופר עוון הזה לכם עד תמותון וארז"ל (יומא ל"ו). עולה מכפרת על מי שעבר על מ"ע אחרי התשובה, כי אמנם נתכפר עונו בתשובה אך העולה תוסיף על כפרתו, ויוסיף להתרצות בה אל השי"ת

בימים אלו לקראת היום הקדוש אשר נתן לנו הבורא בגודל חסדו, למחילה לסליחה ולכפרה, יום הכיפורים, צריכים אנו להביט היטב בגודל גנות החטא ובדרכי התשובה על מנת שנזכה להגיע מוכנים לקראת היום הקדוש והנורא.

נביא בזה את דברי הרבינו יונה ב"שערי תשובה" (שער ד' פסקא ו') אשר בתחילת דבריו מביא את דברי הגמ' ביומא (פ"ו.) - "שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי, שמעת ארבעה חילוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש?, אמר לו שלשה הם ותשובה עם כל אחת ואחת: עבר אדם עבירה על מ"ע ועשה תשובה אינו זז משם עד שמוחלים לו מיד שנאמר: (ירמיה' ג' כ"ב) שובו בנים שובבים ארפא משובותיכם, עבר על ל"ת

למען דעת

אמת מה נהדר היה מראה כהן גדול...

בירך את ר' ישכר נרגשות ונפרד ממנו. מכשנכנס רבינו לביתו נכנסו אחריו כמה אנשים שהמתינו בכדי להתברך לקראת היום הקדוש. רבינו אזר את כוחותיו שלא היו עמו, התיישב בחדרו וקיבל את הבאים תוך שמרגע לרגע מתרבים הצובאים על דלתו. בין הבאים היו גדולי תורה, רבנים חשובים, אלמנות ויתומים ואישי ציבור. רבינו קיבל כל אחד ואחד בסבר פנים יפות תוך שהוא מברך בהתרגשות הלב ברכות ארוכות ומפורטות לפרטי פרטים. רק לאחר יותר משעה שלמה הפסיק רבינו מעבודת קודש זו. רק כשאמרו לו שרואים את הלבנה בחוץ לאחר שבימים קודם לכן היה מעונן, נחפו רבינו וטרח לעלות ליד בנין הישיבה הק' במעלה הגבעה. רק משם ניתן היה לראות את הלבנה ושם עמד רבינו ובירך. בכך נהג רבינו כמנהגו תמיד לקדש הלבנה בעשי"ת כדי לזכות במצווה נוספת קודם יום הכיפורים.

◆ כתב הרה"ג רמ"ו שליט"א - בצעירותי נכנסתי לרבינו בליל ערב יום הכיפורים להתייעץ באיזה ענין. רבינו קיבל אותי כהרגלו תמיד ולא הראה לי שום מתח מהיום הקדוש. הייתה זאת נקודה מרכזית אצל רבינו, אף שהיו רגעים שראו את חרדת היום והבכי המרטיט בשעה שבירך ופירט בעת הברכה את עוצם קדושת הימים הנוראים, אולם מיד לאחר מכן כשהיה צריך להתייחס למאן דהו לא ניכר היה עליו רושם ההתרגשות הגדולה. כך גם ניכר היה בעת שעברו על פניו בליל ראש השנה לאחר התפילה. רבינו האיר פנים לכל ההמון שבאו להתברך ממנו ולעיתים היו יחידים שהיה שואלם על עניינים ובעיות שהעלו בפניו תקופה של חודשים ויותר קודם לכן.

◆ בערב יום הכיפורים בסיום סעודה המפסקת קודם צאת רבינו לבית הכנסת מגישים היו בני הבית לפניו את כל הרשימה הגדולה של השמות שנשלחו מ"קופת העיר" לתפילה ולברכה. רבינו היה נעמד ושופך דמעות כמים ומעתיר בתחינה ותפילה לישועתן של ישראל בפרטות על כל הצרכים שמבקשים כולם. באותה שעה היה כל גופו רוטט מבכי, עד כי ראו כל הסובבים בחוש כיצד יוצאת התפילה מלבו לב טהור הנושא את המשא הכבד של צרות הכלל והפרט. כך היה עומד רבינו ומעתיר במשך דקות ארוכות.

לפני עשור שנים הזדמן באותה שעה לבית רבינו מקורבו הרמ"ג שהיה מגיע כל שנה להתפלל במחיצת רבינו בימים נוראים. רמ"ג הנציח מראה הוד נשגב זה במצלמה. לפלא היה בעיני אלו אשר ראו את התמונה לאחר מכן איך ניתן ממש לראות בחוש באמצעות התמונה את הדמעות המתגלגלות על לחייו של רבינו, ואת מראה פניו הלהבים בעודו מתחטא ומתחנן לפני אבינו שבשמים. בעקבות תמונה מרהיבה זו החלו בקופת העיר לפרסם תמונות של גדולי ישראל המעתירים בעבור תורמי קופת העיר.

◆ היה זה ביום חמישי ליל ערב יום הכיפורים תשע"א, עת רבינו חזר לאחר תפילת מעריב והשיעור הקבוע מידי יום לבע"ב חשובים. החברותא הקבועה מידי ליל שישי, הרב ישכר קנול המתין לרבינו לחוק לימודם הקבוע מידי שבוע בשבוע. רבינו בחולשתו התנצל בפניו והסביר שהיות וצריך הוא להכין עצמו ולחזק כוחותיו לקראת צום היום הקדוש לכן לא יוכל ללמוד. רבינו

הדעת נותנת

לקבוע עת ללמוד בתשיעי ויחשב לו כאילו למד גם בעשירי ביום הקדוש. (בכך זירז את התלמידים לא להסיח דעת מעסק לימוד התורה גם בימים אלו שטרודים במצוות היום, והיה מיצר על כך שבישיבות מאריכים מאוד בתפילות יום ראש השנה ולא נשאר כמעט זמן ללימוד התורה).

אמר רבינו: הנה בערב יום הכיפורים יש מצוה לאכול ואמרו כל האוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי, וביאר ברבינו יונה (שער ד') כיון שהראה שמחתו בהגיע זמן כפרתו. ומכיוון שא"א לאכול ביום הכיפורים לכך סועד בתשיעי ונחשב לו כאילו התענה בשתייהם. ולכן גם בלימוד התורה כיון שעסוקים כל היום בתפילות ווידויים לכך צריך

להצלחה בנו"נ לאוי"ט לכל בני
משפחת התורמים הנכבדים
החפצים בעלום שמם.

גליון קמ"ד, פ' נצבים וילך
כה אלול ה'תשע"ז
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

חרש רומז ונרמז, אדם שהוא חרש והאזנים אטומות, אם את הדיבור הוא לא שומע, בכל זאת הוא רומז ונרמז, נותנים לו רמז והוא מבין את הרמז, יש אמצעי תקשורת גם עם החרש.

ממשך הרמב"ם - השופר של ראש השנה רמז יש בו – הוא מדבר בשפת הרמזים, אדם שמתפלל במשך ימות השנה, אך המילים של התפילה לא עושות את הרושם הדרוש, אדם ששומע קריאת התורה בכל ימות השנה, אך המילים של התורה, הדיבור שהאזן שומעת, הדיבור הזה שעובר דרך האזן לא מגיע אל הלב, וגם אם מגיע אל הלב, עדיין אינו מגיע לעומק הלב. לכך בא השופר בראש השנה שרמז יש בו, ומהו הרמז? "עורו ישנים משנתכם ונרדמים

הקיצו מתרדמתכם", "אלו השוכחים את האמת בהבלי הזמן", למי השופר הזה רומז, למי הוא פונה? אל אלו שיודעים את האמת, שהכרת האמת קיימת אצלם, אבל הם שוכחים את האמת בהבלי

הזמן, מסיים הרמב"ם "וחפשו בדרכיכם וחזרו בתשובה".

כל אחד ואחד מישראל ביסודו ושרשו (אם הוא לא שייך לאלה שמורדים במלכות שמים), יודע את האמת, אבל בהבלי הזמן שוכחים את האמת, וכל מי שהוא יותר קרוב להקב"ה, הוא יותר מרגיש את חרדת הדין משום שהוא יותר קרוב למלך, וכל מי שיותר קרוב למלך הוא יותר מכיר את המלך, ויותר שמים לב, ויודעים יותר, וממילא מתעוררים יותר, וגם לאלה בא השופר ורומז להם.

צריך שיהיה תקיעה ואח"כ תרועה ואח"כ שוב תקיעה, וכ"ז נכלל במילה תרועה. ובתהילים כתוב מפורש "תקעו בחצ"ש שופר", איזהו חג שהחדש מתכסה בו, הוי אומר זה ר"ה, וקאמר רחמנא בשופר, וכתוב כי חק לישראל הוא משפט לאלוקי יעקב.¹

הבדילנו מן התועים

והנה אצל אומות העולם היום הראשון של השנה הוא יום חג מלא בחגיגות והוללות (יודעי דבר מספרים שמספר תאונות הדרכים באחד בינואר הוא מהגבוהים ביותר) משתוללים ומשתכרים,

(לצערנו הגדול גם בארצנו הקדושה ניתן לראות מודעות "נשף סילבסטר" במלון פלוני ובמקום פלוני והוא שם לחגיגת תחילת השנה שלהם).

אבל אנחנו "אָפֶה בְּחִתָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים", "וּמִי כְעֶמֶךָ יִשְׂרָאֵל גּוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ". היום הראשון של השנה רחוק

מאד, הוא יום של התעלות, יום שהאדם מתקרב יותר אל הנקודה הפנימית של האמת, האמת שבלב, היום הזה שבו מתקיים המשפט בכי"ד של מעלה הוא יום שמסוגל יותר לכך שהאדם יעשה לעצמו חשבון הנפש.

רמז יש בו

ועל כך באים דברי הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ג' "אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו" – יש בו רמז, השופר מדבר ברמיזה. הגמרא אומרת במסכת גיטין²

¹ תהלים פא, ד'

² ר"ה, שם

³ שם, ח' ע"ב

⁴ דברי הימים-א יז, כא

⁵ גיטין נ"ט, ע"א

"כִּי אָדָם
לְעֵמֶל
יִוָּלָד"

[שיחה שנאמרה במוצש"ק נצבים - וילך
תשמ"ג]

התאספנו כאן במוצאי שבת של השבת האחרונה של השנה, בשנה זו (תשמ"ג) כבר לא תהיה עוד שבת, השבת הבאה עלינו לטובה כבר שייכת לשנה הבאה (שנת תשד"מ), ואצלנו עם ישראל היום הראשון של השנה הוא יום הדין. ומעניין שבתורה שבכתב לא כתוב מפורש שא' בתשרי הוא היום שבו נערך המשפט, המשפט של ביי"ד של מעלה על כל השנה, לכל באי עולם, דברים שמפורשים בגמרא ובמשניות. הענין הוא משום שהתורה שבכתב מתמקדת בעיקר במצוות מעשיות, והרעיונות והטעמים פעמים רבות מובאים ברמזים.

רמזי השופר

הרמב"ם כתב¹ "אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב רמז יש בו" פירוש הדבר שמצות שופר כתובה מפורש בתורה "יום תרועה יִהְיֶה לָכֶם"² ואנחנו יודעים שמצות שופר אינה רק תרועה, אלא תקיעה תרועה תקיעה, ולמעשה אנו תוקעים תקיעה שברים תרועה תקיעה בסימן תשרי"ת. הגמרא במסכת ראש השנה³ מוכיחה על פי מידות שהתורה נדרשת שאין תרועה בלי תקיעה לפניה ותקיעה לאחריה, ואם כן אם נאמר תרועה, הרי

¹ רמב"ם, הלי' תשובה פ"ג, ה"ד

² במדבר כט, א'

³ ראש השנה, ל"ד, ע"א

וכי עם לא יחרדו?

האדם הזה את התכנית שתכנן לעצמו, ואכל
את כל רכושו.

אדם לעמל יולד

האדם הזה חשב שהעולם הבא מתחיל בשעה
שהאדם יוצא לפנסיה או הוא מתחיל לקבל את
העמל שהוא עמל בחיים, ואין יותר חיים ר"ל,
אוי איזו טעות חמורה הוא טעה "**אדם לעמל**
יולד" כשהוא צעיר וכשהוא מבוגר ואפילו
כשהוא בן שמונים, הוא אף פעם לא זקן,
לעמל יולד, הוא עמל והוא עובד כדי
לעשות את רצון הקב"ה. ואם הוא עוסק
במסחר צריך שיהיה משאו ומתנו באמונה,
ואם הוא עוסק בכל עבודה אחרת צריך שלא
ירמה את המעסיק, ושהמעסיק לא ירמה את
הפועל, והעוסק בחקלאות שיקיים גם מצוות
התלויות בארץ. והעיקר שנדע שלא זה עיקר
המטרה של החיים, ויקבע עיתים לתורה, ויתן
תודה להשם על בריאותו, ועל ממונו שנתן לו,
ואח"כ ממשיך האדם לחיות בשיבה טובה,
ואחרי לכתו מן העולם הזה, אוכל האדם את
פרי מעשיו. העשיר הנ"ל בעל הוילה ידע
היטב שקודם כל עובדים ועובדים ואחרי זה
הוא מתחיל לאכול ולהנות מפרי מעשיו, אלא
שהוא החליף וטעה טעות קטנה, שהוא חשב
לקבל את העולם הבא בעולם הזה, דבר כזה
אין, אלא העולם הזה כולו הכנה לעולם הבא,
והוא קיבל את כל שכרו בעולם הזה.

ומי הוא באמת הנקרא מאושר בעולם הזה,
אומרת המשנה בפרקי אבות "כך היא דרכה של
תורה, פת במלח תאכל, ומים במשורה תשתה
ועל הארץ תישן, וחיי צער תחיה, ובתורה אתה
עמל, אם אתה עושה כן אשריך בעולם הזה
וטוב לך לעולם הבא".

מהו 'אשריך בעוה"ז'

פגשתי לא מזמן יהודי קרוב לגיל העמידה,
אבא שעושה בר מצוה לבנו, לשעבר היה הוא
תלמיד אצלי בישיבה, וכיום הוא עובד
כמכונאי. בתחילה עבד עם יהלומים, ואח"כ
אמר שעם מכוניות הוא מצליח יותר, הוא אדם
ישר מאד, עובד קשה מאד ובקושי בקושי
מספיק ללמוד כשעה שעתים ביום. שאלתי
אותו האם יש לך זכרונות מהימים שהיית
בישיבה, והשיב לי שאלו היו השנים היפות
ביותר בחייו. והתחלתי להזכיר לו את התקופה
ההיא, שהייתה תקופה קשה, המנה של האוכל

ביזעת אפו

מעשה היה באדם שהיה לו "טוב" בעולם
הזה, הוא היה עשיר גדול מאד, ומשהגיע לגיל
שישים סוף ימיו החליט להשתקע ברמת
השרון, בנה לעצמו וילה מפוארת, בימים ההם
לא היו מצויים וילות כאלה מפוארות ברמת
השרון, בית אחד של ארבע קומות, עם כל
הלוקסוס. אדם בריא היה, יוצא כל בוקר
למשך כשעה שעתים לדוג דגים בים התיכון
והיה נהנה מזה יחד עם חברים, צולה את
הדגים ונהנה מאכילתם של דגים טריים. באחד
הימים פנה אלי אדם אחד שהיה זקוק לסכום
כסף עבור דבר מצוה, היות והוא שמע שהאדם
הזה יש לו ממון רב, האם אסכים להצטרף
אליו לפנות לאדם העשיר הזה בבקשה שיטול
חלק בדבר המצוה. וכך נכנסנו אליו והצגנו
את בקשתנו, נענה העשיר והחל מספר לנו:
הכסף שאני הרווחתי הכל ביושר (אכן כך הוא
היה אדם ישר) מגיל שנים עשרה הפכתי
להיות עצמאי עזב את ביתו (ברוסיה) ועזב את
הוריו, והחל לעבוד בעשר אצבעותיו בתחילה
כפועל בנין ואח"כ הגיע לצבא הבריטי וזכה
במכרז ובנה להם אוהלים והתעשר מכך עושר
רב. עד שהחל לעסוק בנדל"ן קונה ומוכר וכל
יום היה מרוויח סכומים אגדתיים.

אוכל את מה שהכין

וכך אמר: אף אחד לא עזר לי, אף אני לא
חייב לעזור לאף אחד, עכשיו אני לא צריך
לעבוד, כסף לא חסר לי בית שקט יש לי,
שתלתי הרבה עצי נוי סביב, **עכשיו אני אוכל**
את מה שהכנתי לעצמי. מה שעבדתי ועמלתי
עכשיו אני אוכל את הפירות, וכך אני חושב
לגמור את החיים, ואם כן באופן עקרוני אינני
מוכן לתרום לאחרים מכספי. אמרנו לו שהרי
זה מצוה, והזדמנות לומר תודה להקב"ה, הוא
אמר שאינו מאמין בכלום, עם אדם כזה אין
מה לעשות, אך את הגורל שהוא לקח לעצמו
וחרץ את משפטו, כנראה ששמעו זאת בבי"ד
של מעלה, שהרי איך אדם יכול לאכול כ"כ
הרבה רכוש, וכי כמה שנים יחיה. וכך כעבור
זמן קצר חלה העשיר במחלה ממארת והתחיל
לאכול את כל הרכוש שצבר, יום אחד סיפרה
לי אשתו, היום מכרתי בית בן שלש קומות
בתל אביב בשביל להשיג את הטיפולים הכי
יקרים שישנם, בשביל לקנות מזון יקר, וכדו',
וכך אכל את כל רכושו במהירות הבזק, ולאחר
כשנתיים שלש נפטר מן העולם, והנה קיים

אומר הנביא "אם יתקע שופר בעיר וְעַם לֹא
יִחָדְדוּ אִם תִּהְיֶה רֶעָה בְּעִיר וְהַשֵּׁם לֹא עָשָׂה",
והפירוש הפשוט הוא, כשם שאם יתקע שופר
בעיר, שופר זהו קול האזעקה, ר"ל מלחמה,
העם מיד מרגישים לפי קול האזעקה, האם
בכך העם לא יחרדו? ! בתמיהה, כך אם תהיה
רעה בעיר וכי יאמר מישהו שה' לא עשה? !
בתמיהה, אך אומרים חכמי הדרוש, (נדמה לי
שהמגיד מדובנא) שהפסוק נדרש בלי לשון
תמיהה; אם יתקע שופר בעיר ובכל זאת העם
לא יחרדו, אם הלב לא מתעורר בחרדה מקול
השופר, אזי ר"ל תהיה רעה בעיר וה' לא עשה,
אלא האדם בעצמו אשם בכך.

ר"ה לפני יוה"כ חסד השם

חכמי המוסר שואלים קושיה' - קודם בא ראש
השנה ואח"כ מגיע יום הכיפורים, מדוע זה
כך? ! והלא הקב"ה הוא בעל חסד ומדוע לא
סידר שיהיה קודם יום הכיפורים, שיכפר, גם
על הקלות וגם על החמורות, ואחרי הכפרה
של יום הכיפורים יבוא יום הדין, ואז אולי
יזכה יותר בדין, אז יהיה משקל הזכויות גדול
יותר. ומדוע אם כן קודם ראש השנה ואח"כ
יום הכיפורים? אומרים על כך תלמידי רבי
ישראל מסלנט אדרבא זהו החסד, שלקראת
יום הכיפורים נחוש ונגריש בחרדת הדין, ונדע
שבינוניים תלויים ועומדים עד יום הכיפורים,
אז נהיה ראויים למחילה לסליחה ולכפרה.
וזהו החסד, הוא חסד יותר גדול, שהקב"ה
רוצה להיטיב עמנו, לתת לנו מחילה גמורה,
שנהיה ראויים למחילת עוונות, ולכן הוא
מחריד אותנו, ונתן לנו את השופר בראש
השנה, שנהיה נקיים וראויים לסליחה וכפרה.

משום שבמשך כל ימות השנה אלו שלא
עושים חשבון הנפש שקועים ולא יודעים מהו
טוב ומהו רע, חושבים שטוב זה עוד כסף ועוד
כסף, עוד קריירה ועוד קריירה, עוד שלטון
ועוד שלטון, עוד תענוג ועוד תענוג, עוד הנאה
ועוד הנאה, וכי זה טוב? ! האם זה טוב אפילו
בשביל חיי העולם הזה? ! האם חיים כאלה
נותנים לאדם חיים טובים? ! זהו הנקרא טוב
מדומה, זה עובר כהרף עין, זה נראה שזה טוב
ואחרי רגע הוא נעלם כלא היה, אלא טוב הוא
מה שאמר: "ואני קרבת אלוקים לי טוב" זהו
הטוב האמיתי.

^ע עמוס, ג', ו'

^י הדברים בנוסח קצת אחר הובאו בגליון קמ"ג
לפ' כי תבא תשע"ז

הידיד האמיתי של עמ'

כשקמה המדינה, ספקית הנשק של ישראל היתה רוסיה, הם סיפקו נשק, עד שהרוסיים החליטו להתיידד עם הערבים, ובדיוק אז הצרפתים התיידדו עם ישראל והתחילו לשלוח נשק, **האם אתם חושבים שכל זה מקרה הוא**, וכי במקרה בדיוק באותו זמן נעשו הצרפתים ידידים והתחילו לשלוח נשק, ואמרו באותה תקופה שברית ישראל עם צרפת היא לנצח, וכבר התבטא אז אבא אבן על נשיא צרפת שהוא ידיד אמת, אך לבסוף יודעים כולם מה היה... והאמת היא שזה היה חסד ה' וניסים גדולים וחסדים שעשה עמנו הקב"ה, בשביל שיוכלו להתקיים בתקופה ההיא, ואח"כ שנעשו הצרפתים ברוגז, נעשתה אמריקה ידידה, ועכשיו גם האמריקאים כבר לא ידידים, אז מי אם כן הידיד האמיתי שלנו? **אלא הידיד האמיתי שלנו הוא מלך מלכי המלכים הקב"ה, הוא ידיד טוב, וידיד טוב לפעמים גם נותן סטירה, כשהוא רוצה להציל אותנו, הוא נותן סטירה והוא אוהב אותנו.**

לך ה' הצדקה

תקופות קשות היו לנו בשנה החולפת, "אם יתקע שופר בְּעֵיר וְעָם לֹא יִתְרָדוּ"?! איך לא נרעד מחזרת הדין, וכך אומרים בסליחות "לך השם הַצִּדְקָה וְלָנוּ בִּשְׁתַּת הַפָּנִים"^א, אתה צודק, וכל מה שנתת לנו זה היה צדקה, "כְּדָלִים וּכְרָשִׁים דָּפְקֵנוּ דְלִתִּיךָ", אנחנו מבקשים נדבה כמו דלים ורשים, כמו עני בפתח, וכך אומרת הגמרא במסכת קידושין^ב על הפסוק "מִה יִתְאַנֵּן אָדָם חָי גִבֹּר עַל חֲטָאֵיו"^ג – מה יתאונן אדם שחי, הוא מתלונן ואומר לא טוב לי, והלא די בכך שיתן הודאה להקב"ה על כך שהוא חי, איזה חסד גדול הוא, וכי הקב"ה חייב לתת לך חיים?! ואם בנוסף לחיים נותן הקב"ה גם בריאות, ודאי יש להודות.

שמעתי פעם מפי אחד מגדולי בעלי המוסר על מי נאמר "די לו חיים שנתתי לו", זה נאמר על אדם שרחמנא ליצולן הוא בעל מום, אבל הוא חי, גם על כך צריך הוא להגיד תודה להקב"ה, אפילו אם עיניו לא רואות, ידיו

איום ונורא. וספרו לי שאדם היה צריך לקבל סכום גדול בשביל לחלק, והביא את הסכום מהבנק, והחזיק את הכסף לילה אחד בביתו, ובליילה פרצו לבית והרדימו אותו ואת כל משפחתו ושדדו את הכל, סכום עתק, וזה כבר עם מוראה של מלכות, ועל כך מתפללים אנו "ובכן תן פחדך ה' אלוֹקֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ וְאִמְתָּךְ" וכו', שאם יש אימת מלכות שמים על כל מעשיך אז ניתן לחיות בשקט.

להשם המלוכה ומושל בגוים

אומרים אנו או"א מלוך על כל העולם כולו בכבודך – על כל העולם כולו, והנשא על כל הארץ וכו'. ויש לשאול וכי עכשיו הוא לא מלך על כל העולם? אלא אומרים בשם הגאון מוילנא, שכתוב בפסוק "כי לה' המלוכה ומושל בגוים", יש **מלך** ויש **מושל**, מלך הוא שהמדינה מקבלת את מלכותו, ומושל זהו דיקטטור, שמושל בעל כרחם של בני המדינה. "ומושל בגוים" – שאצל הגוים הוא בגדר מושל, כי אומות העולם לא מכירים את מלכותו, לא מקבלים עליהם עול מלכות שמים, ולכן הוא מושל עליהם. וכן כתוב "מלכותך מלכות כל עולמים וממשלתך בכל דור ודור", ולכאורה זה נראה כפילות בפסוק, אלא שדור ודור אלו הם הדורות שלנו בעולם הזה, וזהו ממשלה, בעל כורחם של בני האדם, ומלכותו מלכות כל עולמים, זהו בעולם האמת מלכות שמים האמיתית.

המושל האמיתי

כשמבוננים רואים מי באמת מושל, שרואים בעולם הזה מושלים ושליטים שאומרים אני אעשה כך אני אעשה כך, ולבסוף הקב"ה מסובב הכל הפוך. ואנחנו רואים אצלנו כאן בארץ ישראל דברים נפלאים כיצד הוא מושל בגוים. היתה תקופה שהמצב כאן היה מאד מסוכן, התבצרו מחבלים בעבר הירדן והתחילו להכין מטוסים וכו', והיה מתח גדול, עד שיום אחד החליט מלך ירדן לגרש משם, ואומרים שהוא הרג בהם כל כך הרבה, יותר מכל מה שהצבא בישראל הספיק להרוג מאז קום המדינה, וזה היה עם מלך הירדן שהיה האויב שלנו, הוא עצמו עשה את רצונו של הקב"ה. ופעם זה מלך ירדן, ופעם עושים זאת הסורים, וכן בלבנון מה שלא הספיקו להרוג בהם, הם הורגים את עצמם, **הקב"ה מושל בגוים, הוא מחזיק את המנהיגים בכף היד**, ואינו נותן להם לעשות מה שהם רוצים.

היתה פרוסת נקניק דקה דקה כמו פיסת נייר, והיו נאבקים על כך, ולפעמים גם זה לא היה, ובקושי היה אוכל, והחדרים היו צריפים דולפים בחורף, כמה סבל אז בצפיפות עצומה, (רק לאחר מכן בנו חדרים) ואיך אתה אומר לי שאלו היו השנים הכי יפות? והשיב לי, אני מחשיב את השנים ההן ששמעתי את השיעורים, והתפללתי בישיבה, ואמרנו שמע קולנו ואבינו מלכנו, והתפללנו ביוה"כ בישיבה, לא היו לי שנים יותר מאושרות מהשנים האלה, זהו "אשריך בעולם הזה".

תן פחדך

אנחנו מתכוננים לקראת הימים הללו הנקראים "הימים הנוראים", ובתפילות של ראש השנה תקנו נוסח מיוחד של "ובכן תן פחדך ה' אלוֹקֵינוּ עַל כָּל מַעֲשֶׂיךָ" בתוך תפילת העמידה – תפילת שמונה עשרה. וזוהי הבקשה הראשונה שאנו מבקשים ביום ראש השנה שמבקשים מה שחשוב לנו, מה שדרוש לנו לכל השנה. כמו שאומרים "אבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה" "כתבנו בספר גאולה וישועה", וכאן אנו אומרים דבר ראשון "תן פחדך על כל מעשיך ואימתך על כל מה שבראת", תן יראתך – יראת שמים, על כל הברואים.

שלום מלכות

אלא שכשנתעמק בדבר, נראה שזוהי התפילה הנחוצה ביותר והמועילה ביותר לכל האנושות, כי מה הנאה יש לבני האדם שיש להם כל טוב אם איש את רעהו חיים בלעו. המשנה במסכת אבות אומרת הוי מתפלל בשלומה של מלכות – תתפלל שיהיה שלום במלכות, ומדובר כאן במלכות שהיתה אז שהיא מלכות רומא, שגם בה צריך שיהיה שקט בממשלה, וכל כך מדוע, משום שאלמלא מורא בני האדם מאימת השלטון אחד היה בולע את חברו. לדוגמא אדם שיש לו ממון רב, הוא שרוי בפחד מי יודע שמא יגנבו או ישדדו אותו, ומתיירא מרצח ושוד וכדו', ולכל זה מועילה המלכות. אבל למרות מוראה של מלכות, עדיין אנשים יכולים לרמות את המלכות, ויש בימינו כאן בארץ ישראל שכונות שלמות שאין למשטרה דריסת רגל שם, אנשים פוחדים לעבור בלילה במקומות מסוימים עם כסף שמא ישדדו אותם. ובאמריקה יש מקומות רבים כאלה, המצב

^א עמוס ג, ו

^ב דניאל ט, ז

^ג קידושין פ, ע"ב

^ד איכה ג, לט

מסירות נפש אמיתית היא כשאדם מוחל על כבודו, מבזים אותו ואינו מתרגז. וכמוכן במה שבאמת יורג ואל יעבור שיהא מוכן למסור נפשו ממש, זאת היא מדת יצחק. ואלוקי יעקב זהו **תתן אמת ליעקב**, תורה נקראת אמת, השם נתן לנו תורת אמת, וכך צריך להיות אדם דבק בתורה, קובע עיתים לתורה, ומסתכל בכל דבר את האמת שבתורה, וכך גם מדת האמת במשא ומתן.

אם אנחנו מחזקים את עצמינו ומתעוררים בשלש המידות הללו מדת החסד, מדת מסירות הנפש ויראת שמים, ומדת האמת, **בכך זכאים** **אנו שיעזור לנו אלוהי אברהם אלוהי יצחק ואלוקי יעקב.**

יתן הקב"ה שכל הקרבות שהקריב עם ישראל במשך השנה החולפת, נקום נקמת דם עבדיך השפוך, שנה קשה היתה לנו, שנה של הרבה צער והרבה ייסורים, של הורים שכולים, של אלמנות צעירות, של יתומים קטנים, כל הייסורים האלה, וכל הצער הגדול הזה, הוא מתווסף למשקל הזכויות של עם ישראל. והקב"ה ברחמיו עובר מכסא דין לכסא רחמים, ומשפיע עלינו לב טהור, "לב טהור ברא לי אלוהים", זה מטהר את הלב ולכן זה מוסיף למשקל הזכויות של עם ישראל, ולזכויות של כל יחיד ויחיד, שמעורר את ליבו.

יתן הקב"ה שהשנה הבאה עלינו לטובה תהיה שנת חיים טובים שנת שלום ושלווה. והיה רגיל מורי ורבי הרב דסלר זצ"ל שאומרים אבינו מלכנו כתבנו בספר פרנסה וכלכלה, הכוונה **כתבנו בספר של אותם שראויים לפרנסה וכלכלה**, כי הפרנסה היא סיוע לעבודת השם, שזה עוזר שיהיה לאדם לב שקט וראש צלול לעסוק בעבודת השם, ולשאת ולתת באמונה ולעבוד בצדק וביושר. וכן אבינו מלכנו כתבנו בספר זכויות, שזכויותינו לא יתמו, ואח"כ כתבנו בספר גאולה וישועה שנזכה לגאולה השלמה שכתבנו במהרה בימינו אמן.

מי שיש בידו סיפורים או הנהגות ממרן זצלה"ה **מכלי ראשון בלבד!** וכן תמונות או הקלטות, מכתבים או ד"ת בכל נושא, נודה לו אם ישלחם לכתובתנו:

geonyaakov@gmail.com

או בפקס: 077-3179681

ניתן גם להשאיר הודעות מוקלטות או

בקשה שנושב אליכם בטל' 03-5400059.

בשם המערכת ובני המשפחה

נכשל בהם, תחשוב בליבך שאני אם נכשלת בזה פעם אחת זה חמור מאד משום שאני מזיד, אבל הוא, אולי אינו יודע והוא שוגג, וכך למצוא לימוד זכות על השני. אך כמוכן אדם שמחנך את בנו, ודאי שתפקידו הוא להנך אותם, וכן רב לתלמידיו חייב שיאמר להם דברי מוסר, או שאדם רואה את חברו שעובר עבירה, בשעת מעשה ודאי שצריך לאפרושי מאיסורא, אבל דברינו הם בהשקפה הכללית צריך שיהיה הערך של כל יהודי בעינינו בדרגה שלא חסר לו כלום ברוחניות, ורק בגשמיות נסתכל שחסר לו, ובעצמינו נסתכל הפוך להוסיף ברוחניות, ולהסתפק בגשמיות.

זכות אבות

כשגשים לתפילה מזכירים אנו את זכות אברהם, יצחק ויעקב, בכל תפילה מתחילים כך, "אלוקי אברהם אלוהי יצחק ואלוקי יעקב", ושמעתי מפי הרב דסלר זצ"ל, כשאומרים מי שענה לאברהם אבינו בהר המוריה וכו', צריכים אנו לכוון להדבק במידותיו של אברהם אבינו, וכן ביצחק להדבק במידותיו של יעקב, "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם", ויצחק הוא **פחד יצחק**, היראת השם והמסירות נפש של יצחק. כשיש בנו המידות האלה מדת החסד של אברהם, אהבת חסד, חסד בשביל המצוה, משום שאני בן של אברהם אבינו, שזאת תהיה המהות שלנו לעשות חסד, ויצחק, מדת מסירות נפש, שיהיה מוכן למסור נפשו על קידוש ה', מסירות נפש בקיום כל מצוה ומצוה. ומסירות נפש אינה רק להרג עקה"ש, אלא לוותר על כבוד זה גם כן מסירות נפש.

מוחל על כבודו

שמעתי פעם מאבא זצ"ל שאמר - כיצד תבדוק באדם אם יש בו מסירות נפש, בחוץ לארץ הרצפה היתה קרה, וביום כיפור עמדו והתפללו כשרק גרביים לרגליהם, והיו עומדים על תבן כדי שלא יהיה קר. ואמר שינסה שיגש ילד בזמן תפילת נעילה בעת שאדם זועק "פתח לנו שער בעת נעילת שער", ויסלק הילד את התבן מתחת לרגליו, ויהיה לו קר ברגלים, וידרוך על אבנים ועפר, אזי אם יתפרץ האדם על הילד ויאמר לו חצוף שכזה, מה לקחת ממני את התבן! **אדם כזה אין בו כלל מסירות נפש, שאינו מוכן אפילו בזמן נעילה לוותר על קצת כבוד**, זה המבחן, כי

קטועות, והוא נכה על כסא גלגלים, בכל זאת די לו שהוא חי, יש בזה די ומספיק כדי לא להתאונן. ועכשיו שיש לנו עינים, יש לנו רגלים, יש לנו ידיים, כמה שאנחנו חייבים להודות, ואם יש גם פרנסה, כמה אנו חייבים. אם כן "לך ה' הצדקה".

אי סיפוק כדרך להתעלות

המשך הצדיק רבי אלעזר (ה"ה הגאון הצדיק רבי אלעזר מנדלוביץ זצ"ל) ואמר "אֲשֶׁר עָשָׂה הָאֱלֹקִים אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל וְהָמָּה בְּקִשּׁוֹ חֲשֹׁבֹנוֹת רַבִּים"¹⁰. כי באמת האדם נברא באופן שיש בו כח נפשי כזה של אי סיפוק, ותמיד הוא רוצה עוד ועוד, אדם למד דף גמרא, לא מסתפק בכך, אלא רוצה ללמוד עוד דף. אדם עשה מצות צדקה, אינו מסתפק בכך ורוצה לעשות עוד צדקה ועוד צדקה, וכך האדם נברא שלא יהיה מסתפק במצב הרוחני שלו ותמיד ישאף לעוד ועוד, לחפש איך יכול להדר יותר, **אולי עוד חצי שעה לקבוע עיתים לתורה**. כך ברא האלוקים את האדם. ובעיני העולם הזה יש באדם סיפוק, שתמיד מה שיש לו די לו, וכמה שהרויח יסתדר עם מה שיש, ואם הרויח יותר, הוא עוד יותר מרוצה. ומה עושה האדם, הוא הופך, בעיני העולם הזה תמיד יש לו אי סיפוק, תמיד אין לאדם מספיק כבוד, אין לו מספיק כסף, ובעיני רוחניות, בצרכי הנשמה, בכך תמיד די לו, ואם התפלל כבר מרגיש הוא סיפוק, וכך האדם מהפך את היוצרות.

לדון לכך זכות

המשך רבי אלעזר ואמר זה לגבי עצמו, אך לגבי חברו זה בדיוק הפוך, כמו שאמר רבי ישראל מסלנט, שתראה את חברך אל תאמר שיש לו מספיק ממון, אלא תעזור לו שירויח עוד ועוד, ולא תאמר שדי לו בכך, אלא תמיד יהיה לך אי סיפוק מהמצב הגשמי שלו, ותנהג בעין טובה. וברוחניות, אל תהיה אפטרופוס לרבונו של עולם לדאוג לחברך כמה יתפלל וכמה ילמד, ורק אם יש לך השפעה על חברך אתה יכול להוכיחו ולהגיד לו בשקט, **אך לעולם יסתכל על הצד הטוב של חברו**, ולא יאמר שאינו מספיק צדיק בשבילי, ורק לעצמן תמיד תחפש ותאמר שאינך מספיק צדיק. וכמו שכתב באיגרת הרמב"ן, שתסתכל על כל אחד ותחשוב שהוא יותר טוב ממך. ואם בכל זאת אתה רואה שהוא נכשל בדברים שאתה לא

להצלחה בנו"נ לאוי"ט לכל בני
משפחת התורמים הנכבדים
החפצים בעלום שמם.

גליון קמ"ה, ראש השנה
א' תשרי ה'תשע"ה
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

נוכח הברכה שנתבקשנו לפרסם ע"י מו"ר
זוקללה"ה בשנה שעברה. ובעת לא זכינו בעוה"ר

יח"ר מלפני השי"ת

שתהא שנה עתירת זכויות

שנה טובה ומתוקה לכל אהובינו.

באהבה רבה,

יעקב בהנצ"י אדלשטיין

משקל המצוות והעבירות

אלא שהשאלה הזאת היא שאלת עמי הארץ, מי ששואל שאלה זו אינו יודע על מה האדם חייב לתת דין וחשבון לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. **רוב המצוות אם ממשמשים בהם יכול להצטמק להצטמק עד כדי משקל נוצה, וכן בעבירות יש הרבה עבירות שלא מחשיבים אותם כלל לעבירות, ובאמת הם עבירות חמורות, ובפרט אחרי מה שכתב הרמב"ם בהלכות תשובה שזה לא נמדד לפי המספר הכמותי, אלא לפי הערך.** שיש מצוה אחת שיכולה להיות שקולה כמו אלף מצוות, וכן יש עבירה אחת ששקולה כמו אלף עבירות. ולדוגמא: מברכים ביום מאה ברכות, ומי יודע איזה ערך יש לברכות, מזכירים את שם השם, האם מכוונים?! האם לא זורקים סתם את הברכה מהפה?!

דור שכולו זכאי או חייב

דבר נוסף אמר החפץ חיים, לגבי הענין של "ציפית לישועה" שיש מצוה להאמין בביאת המשיח ומצוה לצפות לו ולחכות לו בכל יום שיבוא, שואל החפץ חיים הכיצד ניתן לצפות לו בכל יום שיבוא?! והלא למשיח יש תנאים מתי הוא בא, ואחד התנאים הוא שיבוא או בדור שכולו זכאי או בדור שכולו חייב, אמר החפץ חיים על כך, מי יודע אולי הדור שלנו הוא דור שכולו חייב, אולי משקל החטאים של פושעי ישראל גדול כ"כ עד שמכריע את הדור כולו, ואין ערך למצוות של הצדיקים. ואם כן אין אנו יודעים חשבונות של מעלה, ויכול

אנחנו יכולים להכנס לארץ החדשה הזאת, לשנה החדשה, עם כל הבוץ שנדבק בנו במשך כל השנה החולפת? האם אנחנו יכולים לצעוד אל תוך יום הדין, לתוך א' בתשרי, לתוך הבראשית, עם כל הטומאה שבלב, שהכל מלא לכלוך, כמו שאמר ירמיהו הנביא "כי אם תכבסי בנתר ותרבי לך בורית נכתם עוונך לפני".

ירידת הזרות

וכבר ידוע על רבי ישראל מסלנט, שהיה מרבה בשיחות מוסר בעיקר בימי אלול, והיה מרבה לקונן על ירידת הדורות, שזוכר הוא בילדותו בשעה שהיה החזן בבית הכנסת מברך את החודש, ומכריז ראש חודש אלול יהיה ביום פלוני, כל הציבור היה גועה בכייה, מעצם התזכורת הזאת שהנה מגיע חודש אלול.

ממה עלינו לפחד

ובספר חיי אדם כתב - יש שואלים מה כ"כ הפחד מן הדין? והלא האדם נידון אחר רובו, ואנחנו הרי מדברים על בני אדם שומרי מצוות, שלא אוכלים בלי ברכה ולא שותים בלי לברך ברכה ראשונה וברכה אחרונה, וכ"כ הרבה מצוות עושים בכל יום ויום. וכמות המצוות היא גדולה מאד, קריאת שמע בבוקר ובערב, ועושים ג"כ לפעמים

גמילות חסד, ועבירות כמעט ואין. עבירות יש למי שנוסע בשבת, או שאוכל מאכלים שאינם כשרים, אבל שומרי תורה ומצוות שהורגלו מילדותם לאכול רק כשר ולקיים את המצוות, לכאורה רוב מעשיו הם טובים, וכמו שכתב הרמב"ם שהאדם נידון לפי רוב מעשיו.

"פלה זרע אמת"

[שיחה שנאמרה בערה"ש כ"ג אלול
תשמ"ו]

פרידה מהשנה שעברה

מידי שבוע בשבוע במוצ"ש אנו מקבלים את פני השבוע הבא בברכת "שבוע טוב". עשינו את זה במשך כל שבוע במשך השנה החולפת, אך הפרידה מהשבוע הזאת אינה פרידה משבת רגילה, אלא פרידה מהשבוע האחרונה של השנה. אח"כ מגיע יום ראשון האחרון של השנה החולפת וכן יום שני של השנה החולפת, וכך כל יום הוא האחרון של שנה זו. אנחנו משולים בזה לאדם שעומד להגר לארץ רחוקה, הוא אורז את החבילות ועושה את ההכנות ויוצא לנסיעה ומשאיר מאחוריו את הכל, כל מה שהיה במקום הקודם שאיננו שב אליו יותר, והולך למקום מרוחק, מקום חדש. בדיוק כך אנו נפרדים מהשנה החולפת, ומהגרים לשנה הבעל"ט. וקבעה התורה את היום הראשון של השנה יום א' בתשרי ליום דין, א' בתשרי הם אותיות בראשית 'זה היום תחילת מעשיך'.

הכנה לימי הדין

ימי אלול הם ימים של הכנה לקראת יום הדין, אלו ימים של רחמים וסליחות, 'עבר קציר כלה קיץ', ואנחנו היכן אנחנו, האם

"נשמות צעירות!"

חוסו על עם ישראל..."

"כשמקבל על עצמו איזה קבלה -
שישאר בינו לבין עצמו ושלא ידעו
מכך בני אדם, שכאשר מספרים
לאחרים תשעים אחוז יורד..."

במידה טובה שמידה טובה מרובה ממידה פורענות, ואם כן במצוות ודאי ככה שאפשר לזכות.

גרמא בדיני שמים

הקדים עוד שהנה הבה נראה באדם שהלך לעולמו, ואז רואה הוא את האמת, ומתחיל למרוט את שערות ראשו ואומר מה עשיתי, הייתי בעולם כזה שהייתי יכול לעשות יהלומים יהלומים, יכולתי לקיים כ"כ הרבה מצוות, ובעולם האמת הוא בא עני ואביון, ואמר על כך שלמה המלך "כי אין מעשה וחשבון ודעת בשאול אשר אתה הולך שמה", אין מעשה – אי אפשר יותר לעשות מעשים אחרי מותו, משל למה הדבר דומה לאדם שעשה טובה מיוחדת עם המלך והציל אותו, ובא המלך ואמר לו בזכות שהצלת אותי אני רוצה לתת לך גמול והכניסו המלך לבית גנזיו ואמר לו תכניס לך מה שאתה רוצה, כמה שאתה רוצה, מכל הדברים היקרים, אך האדם שנכנס לשם היה כ"כ פשוט, ולא ידע להבדיל כלל בין יהלום לזכוכית פשוטה, ומצא שם חצוצרה יפה שיכול לצפור בה ולהוביל את עדר הכבשים למרעה, ולקח אותה, וכן מצא שם איזה זוג נעלים טובות והכניסם בתרמיל, ועוד כמה זכוכיות קטנות ויצא, אח"כ הראה לשכניו ולידידיו את מה שהביא בידי, ואמרו לו טיפש שכמוך, היית יכול לאסוף יהלומים ולהתעשר עושר רב, היית יכול להיות עשיר גדול, ועכשיו כבר עבר זמנו ואינו יכול יותר לחזור לאוצר המלך.

כך בדין הוא אדם שמגיע לעולם האמת ורואה את הערך של כל מצוה ומצוה ומתחיל להצטער ואומר אי לי מה עשיתי, וכמו שהיה עם הגאון מוילנא שקודם שיצאה נשמתו התחיל לבכות ולקח לידי את הציצית ואמר כאן בעולם אפשר לקנות מצוה בכמה פרוטות, ולקיים מצוה בכל רגע ורגע, ובעולם האמת אי אפשר יותר לקנות מצוות, ואת זה אמר הגאון מוילנא שכל רגע ורגע שלו היה מנוצל והיה מלא וגדוש בתורה ובמצוות, על אחת כמה וכמה באדם שלא ניצל את החיים בעולם הזה. אלא שבכל זאת ישנה איזה עזרה לאדם שנפטר עם בניו שהשאיר אחריו, שצאצאיו עושים מצוות, הבן עושה צדקות ולומד משנה ואומר קדיש לעילוי נשמתו, והבת עושה גמילות חסדים, זה מועיל לנשמה ומוציאים אותה מהגנום עוד קצת ועוד קצת, והזכויות האלה נזקפות לזכותו של המת, והסביר זאת הרב דסלר זצ"ל משום שזה גרמא, שהמת נשא אישה והשאיר ילדים, נמצא שהמצוות שהבן

גדול כל כך. אמנם בודאי שאין ערך כלל למצוה אחת, שכל שכר עולם הזה אינו מספיק בשביל לשלם עבור מצוה אחת, אך כשבאים לשקול מצוות לעומת עבירות מי יודע... שכל עבירה שקל מאד לפרוש ממנה ובכל זאת עוברים אותה הדין וחשבון הוא חמור ביותר. וכבר אמר דוד המלך ע"ה בתהילים "למה אירא בימי רע עוון עקבי יסובני" למה אירא למה אני כ"כ פוחד, מאיזה עוונות, עוון עקבי יסובני – העוונות שאדם דש בעקביו, עבירות שאדם כלל לא מתייחס אליהם. מדברים ומפטפטים דיבורים בלי חשבון ולא מסננים את הדיבור דרך המסננת של החפץ חיים, מדברים לשון הרע, ניבול פה, דברי שקר, מרמה, אלו דברים שאדם דש בעקביו, מוציאים שם שמים מהפה בלי כוונה, ועוברים על מה שכתוב "את ה' אלוקיך תירא", וכן "כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה", אסור לכעוס, וכמו שאסור להביט בפני רשע כך אסור להביט בפני הכועס, שבשעה שכועס שולטת בו הטומאה.

ואם לומדים כך וחושבים כך כבר אף אחד לא יאמר אני בטוח ואני מכוסה שיש לי מאגר של מצוות, איך אפשר לומר כך, כל מי שיש בו קצת שכל לא יכול לומר כך, **ואם כן מה עושים? נשארו ימים ספורים, ומה ניתן לעשות בימים ספורים אלו?**

עצה לזכות בדין

שמעתי מפי מורי ורבי הרב דסלר זצ"ל, שיש אפשרות, אפשר בזמן קצר שירשמו לחשבון הזכויות שלו מצוות רבות מאד, ולרכוש זאת בזמן קצר. וזאת על פי הקדמה שבדיני שמים אין אומרים גרמא בנזיקין פטור, ורק בדיני אדם הדין הוא שחייב רק אם עשה מעשה נזק בידים, אך אם הזיק על ידי גרמא פטור. ונפסקה הלכה השולח את הבערה ביד חרש שוטה וקטן פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים. והביא הרב דסלר את הפסוק של קין והבל שאמר הקב"ה לקין "קול דמי אחיך צועקים אלי מן האדמה", ומבארת הגמרא במסכת סנהדרין מדוע נכתב דמי בלשון רבים? אלא משום שהרי הוא כאילו שפך דמים הרבה ששפך את דמו ודם זרעו, שאלמלא היה הורגו, היה הבל נושא אישה והיו לו בנים ובני בנים, ואת כל אלו הרג קין. ואמנם קין לא ממש הרג אותם אלא גרם שלא יחיו, ורואים שבדיני שמים טובעים אותו גם על כך, שגם על גרמא חייבים בדיני שמים. ואם במידת פורענות ככה על אחת כמה וכמה

להיות גם להיפך שאנו ראוים בדור הזה לביאת המשיח מצד דור שכולו זכאי, ולמרות שלפני מאה שנה ולפני חמישים שנה לא בא משיח אע"פ שלכאורה הדורות היו יותר זכאים מהדור שלנו, אומר החפץ חיים אעפ"כ זה יתכן שדווקא בדור הזה זכאים אנו יותר.

'לפום צערא אגרא'

וכך אמר החפץ חיים שהוא זוכר בילדותו בעיירה של יהודים לא היה אף יהודי שחילל את השבת, וכמעט כולם הניחו תפילין, והתפללו בציבור בבית הכנסת שחרית מנחה וערבית. ואם כן המצוות שהאדם מקיים זה תלוי בסביבה, וכיון שהסביבה היתה כזאת, לא נוח לו לאדם שלא יניח תפילין, שאם יעשה כן יפלט מן החברה, שיסתכלו עליו כיוצא דופן, ואם כן לא היה שום קושי וניסיון בקיום המצוות, ויכול להיות שבאמת הצדיקים שעושים את המצוה בכוונה אמיתית ולא מלומדה הינם מעטים, והרוב אינם אלא נגזרים, והרי הכלל הוא שקיום המצוה נמדד ב"לפום צערא אגרא", וככל שיש קושי בקיום המצוה כך גדל שכרה, משום שהערך של המצוה גדל והולך ככל שגדלים הקשיים בקיומה, ולהיפך ג"כ באי קיום מצוה. וכפי שמבואר בגמרא במסכת מנחות קשה עונשו של לבן יותר משל תכלת, פירוש הדברים בזמן הגמרא הלכו כולם עם חוט של תכלת בציצית, ואדם שאיננו הולך בציצית, ומחסיר את חוטי הלבן הרי הוא מבטל מצות ציצית, ועונשו גדול יותר מעונשו של אדם שמחסיר את חוטי התכלת, והטעם משום שתכלת יותר קשה להשיג, אך את חוטי הלבן קל מאד להשיג ומי שאינו תולה את חוטי הלבן גדול עונשו, ולפי זה אומר החפץ חיים בדור שלנו שישנם הרבה יהודים שנמצאים בסביבות שלא כולם שומרי מצוות, ואפילו במקום שחצי כך וחצי כך, מ"מ אם אדם יבחר שלא לקיים מצוות אין מי שמעכב בידו, ובכל זאת בוחר האדם לקיים את התורה והמצוות, הערך והמשקל של המצוות האלו שווים הרבה יותר מהמצוות שקיים אדם לפני מאה שנה.

'עוון עקבי יסובני'

והנה החפץ חיים אמר זאת על כלל ישראל, אך הבה נלמד לעצמינו, כל אחד ואחד אם הוא מקיים את המצוות משום שכך הרגילו אותו מילדות, הרי זה בכלל מצוות אנשים מלומדה, והערך של המצוות הללו הוא לא

את המפתח, השודדים את את מתקרים וכל רגע בוער. מסתכל האב שוב ושוב ולא מוצא את המפתח, והנה ישנו בצד אשנב - חלון קטן שרק ילד קטן יכול לעבור דרכו, אך החלון נמצא במקום גבוה. אומר האב לילד, בכל הזמן שהיינו בדרך והתעייפת נטלתי אותך על כתפי, עכשיו תציל אתה את החיים של שנינו, ואמר האב לבנו עמוד על כתפי ואחוז בשער והכנס דרך החלון הקטן פנימה ומשם תפתח את השער, והילד אומר אני מפחד, אומר לו האב תתגבר ואחוז חזק חזק, אל תיפול, חיינו תלויים בזה. כך נכנס הילד ופתח, וניצלו חייהם, כך אנו, שערי שמים סגורים אך הנה פה ושם נשארו אשנבים - חלונות קטנים פתוחים, וישנם אשנבים צרים צרים שמבוגרים אינם יכולים לעבור בהם, השנים הרבות נתנו בהם סימנים לא טובים, הם מלוכלכים בחטאים. אך הילדים הצעירים שעדיין לא נתלכלכו בחטא, הם יכולים לעבור גם דרך אשנבים צרים יותר. ילדים יקרים אמר המגיד מדובנא תכוונו בסליחות, תאמרו שלש עשרה מידות בכוונה "קל רחום וחנון אך אפים" וכו' שמכוונים בכך למידותיו של הקב"ה, מה הוא רחום אף אתה רחום, תעוררו רחמי שמים, אתם ילדים יכולים הרבה יותר לפעול ממה שאנחנו המבוגרים יכולים לפעול, אתם יכולים לפתוח לנו את שערי הברזל מבפנים.

החיים בא"י - בנוס

נשמות צעירות! חוסו על עם ישראל, עם ישראל זקוק לרחמי שמים מרובים, כמה אסונות, כמה ניסים אנחנו רואים כל יום, וכמה סכנות אורבות לנו, אנו נמצאים כאן בארץ ישראל, אנחנו מוקפים כאן באויבים שעומדים הכן עם הרובים והתותחים, ורק נס מן השמים, כמין חומה ורחנית עוצרת אותם, שלא יפגזו את הטילים שלהם שיכולים להגיע לכל מקום בארץ, והם עשירים בנשק, ממלכות אדירות מוכנות לעזור להם, ואם כן חיינו כאן בארץ ישראל הם נס גדול בכל יום ויום, רק השגחה פרטית של "עיני ה' אלוךך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה", בואו נתחנן לפני הקב"ה, נפתח את ליבנו, "נישא לבכנו אל כפים אל קל בשמים" "נחפשה דרכינו ונחפור ונשובה עד ה'", ואז נזכה בעזרת השם שמחיצת הברזל תיפתח, והתפילות יעברו, והשנה הבאה עלינו לטובה תהיה שנת גאולה שלמה וישועה לכל ישראל לכל משפחה ומשפחה בישראל, לשנה טובה תכתבו ותחתמו אמן.

כחצי שעה שהיו מדברים יחד, ובכל עונה היה משוחח על נושא אחר, ובתקופה ההיא היה הנושא בענין "ההטבה", הוא היה משוחח על הנושא ושומע תגובות, ובעיקר הוא היה מדבר, הוא היה מייצע עצות, ואז הוא אמר לתלמידים, בואו נעשה כך הרי מי הוא האדם שיש לו באמת קרבת אלוקים, אדם שהוא מטיב לכל, שהוא דבק במידותיו של הקב"ה שהוא מטיב לכל ורחמיו על כל מעשיו, ואמר **לקבל קבלה לעשות בכל יום לא פחות משלש פעולות של הטבה בסתר**³, לעשות טובה למישהו פרטי בסתר, והתחיל לתת דוגמאות, יש בישיבה חדר אוכל ויש מלצר שאוסף את הצלחות, ויכול כל אחד לסייע ולאסוף את הצלחות באותו שולחן וכך יהיה יותר קל לממונה לאסוף את הצלחות, ולמרות שהוא מקבל משכורת, מה יש אם יהיה לו יותר קל? ! או למשל עומדים בתור לאוטובוס ורואים אחד מאחור שקצת עצבני ורוצה לעלות ניתן לו להיות בתור לפני, (בתקופה ההיא היתה צפיפות גדולה באוטובוסים) ותן לחכם ויחכם עוד...

ואז אמר שהתנאי הראשון להצלחה הוא לא לספר זאת לאיש אלא לשמור את הקבלות בסתר, והעיקר שהקבלה תהיה חזקה, אבל לקבל דברים של משקלות כבדים מדי שאינם לפי כוחות הנפש זה לא טוב, משום שנשברים מיד, אלא לקבל דברים קלים.

מפתח ביד הקטנים

המגיד מדובנא אמר פעם בדרשתו בליל א' דסליחות, שנתאספו גם ילדים בבית הכנסת, ופנה אליהם ואמר ילדים יקרים! אנחנו צריכים את עזרתכם, אתם צריכים להעביר אותנו שנוכל להגיע אל השער הפנימי, שתפילותינו יגיעו אל מאחורי הפרגוד. וכדרכו המשיך זאת במשל לאב ובנו הקטן שחזרו מהדרך והרגישו ששודדים רודפים אחריהם ורצו מהר, השודדים עדיין היו רחוקים, ואמר לעצמם האב ובנו נגיע במהירות הביתה נכנס לבית וננעל את הדלת ונהיה בטוחים, וכך רצו מהר מהר, והגיעו לשער החיצון של החצר, והנה השער סגור, והאבא מחפש ולא מוצא

³ כששאלנו את מו"ר זצלה"ה פעם, היאך נמלטים מ'מעגל המידות הרעות' דהיינו ששמענו ממנו פעם שאדם בלי מידות לא יזכה לתורה ומנגד רק התורה היא המפתח לשבירת המידות וא"כ היאך יוכל אדם בלי תורה ומידות להגיע לאחד מהם. אמר מו"ר זצלה"ה בשם ר' אבא זצ"ל 'שיעשה מעשה הטבה ג"פ ביום בסתר (וצייר כמה דוגמאות) וזהו פתח טוב למידות טובות. [נ.ש.]

עושה נגרמו על ידי אביו ואמו, וזה נזקף לזכותם, ונוספים להם מצוות, וזהו הענין של "ברא מזכי אבא".

קבלה לימי הדין

ולפי זה אמר הרב דסלר (נדמה לי בשם ר' שמחה זיסל מקלם) כשאדם עומד בפרוס ימי הדין ומתבונן במצבו וגומל בליבו החלטות ורושם אותם על לוח ליבו, החלטות כאלה שהם קבלות לשיפור ולמעשים טובים, לקבל על עצמו קבלה חזקה חזקה, שבכח הקבלה הזאת במשך כל השנה הבאה יהיה לו גדר מיוחד שהעבירה הזאת לא יעשה אותה, או שאת המצוה הזאת הוא יקיים בדקדוק, אם כן מי גרם לכל המצוות שיבואו בכל השנה הבאה, הקבלה הזאת שקיבל על עצמו בראש השנה, ואם כן נמצא שעשה מעשה אחד שבגרמנו נגרמו מצוות רבות, וכל זה נזקף לזכות לאותו היום שבו קיבל את הקבלה הזאת, ובבת אחת נוספו לו מצוות רבות.

מספרים* על הצדיק מרודין שהיתה מונחת על שולחנו קופסת טבק מכסף ומדי פעם לפעמים היו רואים אותו נותן שלש דפיקות באצבעו על קופסת הטבק, ואף אחד לא העלה בדעתו מה הוא עושה כאן, פעם אחת נודע הסוד לאחד מבניו, הצדיק קיבל על עצמו בכל פעם שנעשה איזה דבר שמרגיז אותו, אזי קודם שיפתח את פיו להגיב נותן הוא שלש נקישות על קופסת הטבק, וזה גורם שהכעס נדחה, ויש לו שיקול הדעת וידבר בחכמה ובמוסר, ובדרך ארץ ולא תשלוט בו מידת הכעס, ואף אחד לא ידע את פשר הדבר, וזה דבר מאד חשוב כשמקבל על עצמו איזה קבלה שישאר בינו לבין עצמו ושלא ידעו מכך בני אדם, שכאשר מספרים לאחרים תשעים אחוז יורד, ועיקר ענין הקבלה הוא בלי שירגישו. וזה צריך כל אחד לקבל על עצמו קבלות בעניני תפילה, בעניני דיבור, בעניני גמילות חסדים.

הטבה לזולת פתח למידות הטובות

זוכר אני כשהייתי תלמיד בישיבה ושמענו שיחות מפי המשיגיה שהיה בזמנו בפתח תקווה הצדיק רבי אבא גרוסברד זצ"ל, הוא ארגן קבוצה של בחורים בני אותו גיל, (וקראו לזה "ועד") והיה עושה פגישה שבועית במשך

⁴ ראה 'גאון יעקב' גליון ק"ד פ' וילך תשע"ז

להצלחה בנו"נ לאו"ט לכל בני
משפחת התורמים הנכבדים
החפצים בעלום שמם.

גליון קמ"ו, יום הכיפורים
"תשרי ה'תשע"ח
רמת - השרון

רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

משיחותיו של מו"ר הגאון הגדול

"ובחרת בחיים"

[משיחות מו"ר שליט"א בעשיית
תשס"ב - נרשם ע"י הרב יוסף ישראל
הלר שליט"א]

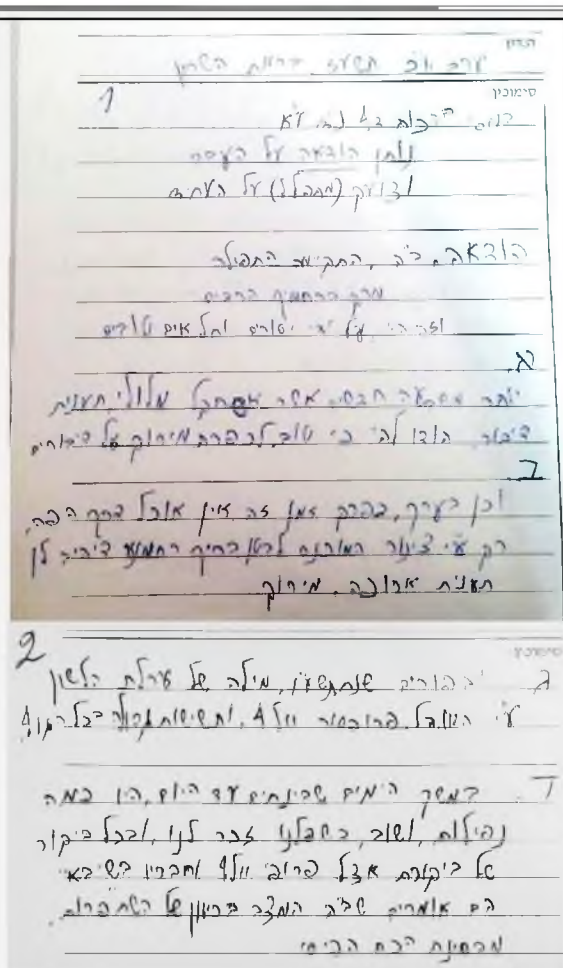
...בימים אלה של עשרת ימי תשובה עלינו להרבות במעשים טובים לקראת יוה"כ הקרב ובא. בשם הגרש"ז מקלם, התפרסמה עצה נפלאה איך בשעה אחת להספיק לעשות הרבה מעשים כדי שכף המאזניים תכריע לכף זכות. וזאת ע"י דבר אחד שמכוחו אפשר להרויח אלפי זכויות והוא: מי שיקבל על עצמו לעשות מעשים טובים. והסיבה לכך היא, בגלל שהדבר נחשב לו שעשה. וכמ"ש הר"י יונה בשער השני עהפ"ס: "וילכו ויעשו בני ישראל"^א. וכי מיד עשו? והלא בראש חודש נצטוו לקחת את הכבש לקרבן פסח בעשירי לחדש. אלא בזה שקיבלו עליהם בני לעשות את מה שה' ציוה – נחשב להם כאילו כבר עשאוהו. ההכרה של עמ"י שזה רצון ה' ועליהם לעשות את המצוה, היתה כ"כ חזקה שזה נחשב להם כאילו עשו ממש^ב.

ולגבי עשרת ימי תשובה, המקבל על עצמו לעשות מעשים, גם לגבי השכר מצוה זה נחשב שעשה, ובדיני שמים מחשבים את הגורם, כאילו הוא עשה את התוצאה של המעשה, וכמ"ש בגמרא לגבי דיני מזיק על ידי גרמא "פטור בדיני אדם וחייב בדיני שמים", בדיני שמים אין פטור של גרמא, וירבעם שעבדו עמ"י ע"ז בדורו ובדורות שאחריו, יקבל עונש על כל הע"ז שעמ"י עבד ואע"פ שהם עשו מעצמם. ולפי החשבון הזה, כל שכן

וקל וחומר שמקבלים שכר על גרמא, שהרי מדה טובה מרובה ממדת פורענות. דאם הקבלה גורמת להרבה מצוות, הרי הוא זוכה, ואם מקבל קבלה באמת הרי שב"אמונתו" - יחיה גם חיי עוה"ב כי היא חייך ימצא חיים, זה עוה"ב, כי הם חיינו – בעוה"ב ואורך ימינו בעוה"ז.

ומצינו שהגדולים נהגו לקבל על עצמם קבלות בימים אלו. והגרש"ע, אחרי פטירתו מצאו אצלו פתק שקיבל ע"ע קבלות בל"ע לשנת תרצ"א: לעשות סדר בכספי הצדקה (היו הרבה שבאו אליו, עניים ועד הישיבות ועוד) להתאמץ יותר להתפלל בכוונה, היו אומרים שהיו רואים עיגולים עיגולים אדומים על מצחו כשעמד בשמונה עשרה (כי היה יכול לעסוק בהמון נושאים בבי"ד). כמו כן הוא קיבל על עצמו להתגבר בסבלנות יותר, אע"פ שהיה סבלן גדול.

כיום מצוי שאנשים מקבלים קבלה בלי לחשוב האם יוכלו לעמוד בה לאורך כל השנה והם בעצם עושים כמו נזיר חוטא, שמקבלים ברגע של התלהבות וסופו שלא מקיים. קבלה צריכה להיות דבר שלא יפסק אף פעם! לבנו של האדמו"ר מרדכי' היתה קופסת טבק של כסף על שולחנו, והיה דופק עליה לפעמים, והתברר שהוא קיבל על עצמו שלפני שכועס ידפוק ג"פ על הקופסא. ומי שרוצה לקבל על עצמו דברים, אפשר לקבל על עיניי תורה, תפלה ושבת. ואם אדם "נאמן", כך הוא יחיה ויזכה לזכרנו לחיים.

עיר"כ תשע"ז, ברמת השרון

- במס' ברכות דף נ"ד, ע"א: 'נותן הודאה על העבר וצוהק (מתפלל) על העתיד.
הודאה, ב"ה, התקיימה התפילה – מרק ברחמיך הרבים. וזה ה' ע"י יסורים וחלאים טובים.
א. יותר משבעה חדשים אשר אשתקל מלולי, תענית דיבור, הודו לה' כי טוב, לכפרת מירוק על דיבורים.
ב. וכן בערך, בפרק זמן זה, איך אוכל דרך הפה, רק ע"י צינור המוכנס לבטן, ביוך וחמנא דיהיב לן תענית ארוכה. מירוק
ג. ובפורים שנת תשע"ו, מילה של ערלת הלשון ע"י המוהל פרופסור וולף, ותשישות גדולה בכל הגוף.
ד. במשך הימים שבינתיים עד היום, היו כמה נפילות, ושוב, בשפלנו זכר לנו, ובכל ביקור של ביקורת אצל פרופ' וולף וחבריו ב"שיב" הם אומרים שב"ה המצב בכיוון של השתפרות, מבחינת הכח הפיסי.

מתוך הספר החדש 'ליבם של ישראל', להשיג

אצל 052-7136824

^א שמות יב, כח

^ב ראה גאון יעקב גליון מ"ג, שופטים תשע"ה

פנינים

משולחן רבינו

הגאון רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל

- פרשת נצבים וילך תשע"ז -

מצות כתיבת ספר תורה

וְעָתָה כְּתֹבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְגו' (ל"א י"ט)
איתא בקרא 'ועתה כתבו לכם', וילפינן מהכא בגמרא סנהדרין
(כ"א ב') דמצוה לכתוב ספר תורה משלו.

וכך פסק הרמב"ם (הל' תפילין ומזוזה וס"ת פ"ז ה"א) דמצות עשה
על כל איש ואיש מישראל לכתוב ספר תורה לעצמו, שנאמר 'ועתה
כתבו לכם את השירה', כלומר כתבו לכם תורה שיש בה שירה זו.
והנה מצאנו פלוגתא מתי מקיימים האי מצוה, מי אמרינן דבעינן
שיהא שלו כל ימיו, או דילמא סגי בכותב ספר תורה פעם אחת
בחיינו.

דעת תורת חיים (סנהדרין שם) כהצד הראשון, דעיקר מצות כתיבת
ספר תורה שיהא לו את הספר תורה לאחר הכתיבה, דמהא דכתיב
'כתבו לכם' משמע דהמצוה היא לכותבו ושיהא תחת ידו, נמצא
דאם לאחר הכתיבה נאבד הספר תורה הפסיד מצותו.

אך בפרדס דוד (פר' כי תצא, הובא בגליון הגרע"א סי' ע"ר סע' א',
ובשו"ת באר יצחק יו"ד סי' י"ט) וקרוב נתנאל (עה"ת פרשת יתרו) מבואר
כהצד השני, דסגי במעשה כתיבה, וקיים המצוה בכתב ספר תורה
פעם אחת בחייו כשהיה שלו, אע"פ דאחר כך הקדישו או נאבד או
נשרף ח"ו. וכן עמא דבר.

לקנות ספר תורה של השני

הנה מי שרוצה לקנות ספר תורה על מנת לקיים מצות עשה
ד'ועתה כתבו לכם השירה הזאת', ואין למוכר אלא ספר תורה אחת,
נמצא שאם יקנה ממנו יבטל המוכר ממצוה דיליה. ויש לעיין האם
שרי לקנותו ממנו:

א. צדדי הספק

צדדי הספק, מי נימא דשרי ליה לקנותו, כדי שהוא עצמו יקיים
המצוה דכתיבת ספר תורה, או דילמא נימא דאסור, דכיון דלמוכר
אסור למכור לו כיון דבזה יבטל מצוה ידידה, דהרי לגבי המוכר הא
פשיטא דאסירא ליה לבטל מצוות עשה ידידה על מנת לזכות את
חבירו במצות עשה, אם כן הוה ליה לפני עוור שמכשיל המוכר
בביטול ממצות עשה.

ב. אצלו כל הזמן

הנה עיקר הנידון תליא בפלוגתא שהבאנו לעיל בעיקר מצוות
כתיבת ספר תורה, דהנידון דוקא להצד דלקיום המצוה בעינן שיהא
אצלו כל הזמן ואם ימכרנה יפסיד מצותו.

ג. מהרש"ם

ראיתי בתשובות מהרש"ם (ח"ד סי' כ"ח) דכתב דפשיטא דבכהאי
גוונא ליכא לפני עור דהא רצונו במצות עשה דיליה. [וזה לשונו, דהוא
רוצה לזכות את נפשו בקיום המצוה וחיי קודמים, ואם מחסר את חבירו
ממצות עשה הרי ממלא את נפשו בקיום המצוה].

ואייתי מדברי שערי תשובה (או"ח סי' תפ"ב סק"א בשם שו"ת בית
יהודה סי' נ"ח) ביש כזית מצה של הפקר, ויש שני אנשים שאין להם
מצה, דאמרינן כל דאליה גבר. ואם כן הכי נמי הקונה יכול לקנות
המצוה מהמוכר.

אמנם יש לחלק, דהתם בשערי תשובה הנידון דשרינן ליה להשיג
מצה מאדם שלישי אף כשגם השני רוצה, וגם שרי ליה להערים,
[וכדאייתי התם מבוועז], אך אין ראייה להאי נידון דלוקח מהבעלים.

עכ"פ חזינן דדעת מהרש"ם דבכהאי גוונא ליכא לפני עור, ולפי זה
הוא הדין במצה וד' מינים דמי שאין לו, רשאי לקנות ממי שיש לו,
אע"פ שבזה מחסר מהבעלים את מצותם, ואע"פ שאינם רשאים
לעשות כן.

ד. ביטול עשר

הנה עיקר הנידון דמכשיל המוכר בביטול מצות עשה, תליא אם
נקטינן דבביטול מצות עשה יש לפני עוור, וכבר דן בהא בלימודי השם
(לימוד נ"ז) דעל מניעת עשה אין לפני עור.

והביאו מתוספות בחולין (ד' א' ד"ה מצת) דאם כותי נותן לו לאכול
מצה שאינה משומרת ואומר לו שהיא משומרת, יש כאן לפני עור
מפאת הכותי, חזינן דאיכא לפני עוור מחמת ביטול העשה דאכילת
מצה. [ויש לדחות דהוא מפאת האיסור דברכה לבטלה. אך אין זה במשמע
בדברי התוספות].

ובפשוטו גם מסברא יש לומר דיש לפני עוור על שלילת עשה.

קונה לקיים המצוה שלו

ואכתי יש לעיין בטעמא דמילתא, אמאי לא נימא דאיכא בזה לפני
עוור:

א. עושה בתוך שלו

לכאורה יש לבאר דחזינן דענין לפני עוור הוא רק בעושה בשל
חבירו, אבל לא בעושה בתוך שלו ועל ידי זה חבירו נכשל, דשרי לאדם
לעשות פעולה לעצמו אע"פ שיודע שעל ידי זה חבירו יעבור עבירה.
ואם כן נימא דהוא הדין בנידון דמהרש"ם, הרי עושה בתוך שלו
להשיג מצוותו, ונהי דחבירו יפסיד מצוה, מכל מקום אין כונתו
להכשילו.

ב. עוד אופנים כהנ"ל

כעין זה מצאנו באופן אחר, דהנה נכרי שמכריחו לעבור עבירה ואם
לא יעבור יחרוג אותו, איכא גווי דדינו שיעבור ואל יחרג אלא
דמשום מדת חסידות שרינן ליה ליהרג ולא לעבור, והקשה בתשובות
מהר"ל דיסקין (קונטרס אחרון סי' קמ"ז) היאך שרינן ליה ליהרג, הא
מכשיל הנכרי באיסור רציחה, וכדאסרינן (פסחים כ"ב ב') ליתן אבר
מן החי לבן נח.

אלא צריך לומר ליישב קושייתו, דאין כאן לפני עוור מכיון דאינו
עושה בשל חבירו להכשילו, אלא חשיב עושה בתוך שלו דהרי רק אינו
עובר העבירה בעצמו וכהנ"ל.

[והא דאסרינן (מתעב קטן י"ז א') להכות לבנו גדול דחיישין דילמא הבן יכשל
וירתח, וקא עבר האב בלפני עוור, אע"פ דלכאורה עושה בתוך שלו, דהרי מקיים
מצות חינוך. ויש לחלק, דזה חשיבא עושה בשל חבירו. ועיין עוד מה שכתבנו
בזה בפרשת נשא תשע"ז. והא דאסרינן לקרוע שיראין לראות אם ירתח מפאת
לפני עוור (קידושין ל"ב א'), שאני התם דיש לומר דליכא מצוה].

אך יש לחלק דהתם אין המכשול לחבירו בגוף עשייתו, משא"כ
בנידון דידן הוה המכשול על ידי מעשה קניית הספר תורה.

ג. כונתו למצוה דיליה

אך יש לומר דאין כאן לפני עוור דכוונתו למצוה דיליה, ובכהאי
גוונא חשיב כעושה בתוך שלו.

אך לכאורה אינו כן, דהא פשיטא דאסירא ליה לקנות ספר תורה
או אתרוג אם יודע שהמוכר יביא לו הספר תורה תוך חילול שבת.

ובתשובות מהרש"ג (ח"א או"ח ס"ס נ"ג) דן במוהל שיודע שיבואו
אנשים לברית תוך חילול שבת. אך התם יש לומר דקיל, דאין עצם
המילה גורמת לחילול שבת, משא"כ באופן הנ"ל דקניית אתרוג, על

ידי שרוצה לקנות האתרוג מביא לו האתרוג בחילול שבת.

ד. עשה כנגד עשה

אלא צריך לומר דדעת מהרש"ם דכיון דהוה עשה כנגד עשה, דאז המוכר יקיים המצוה דכתיבת ספר תורה או הקונה יקיים המצוה, משום הכי שרינן לקנותו ממנו, דהרי מאי אולמיה דהמוכר יותר מהקונה. וצריך תלמוד.

גובה ספר תורה בחובו

איתא במשנה בביכורים (פ"ג מ"ב) דבעל חוב גובה ספר תורה מהלוה בתשלום חובו. וכך נפסק בשולחן ערוך (חו"מ סי' צ"ז סעי' כ"ג).

והקשה הג"ר יצחק אלחנן צ"ל (שו"ת באר יצחק סי' י"ט) דחזינן דכדי שהלוה יקיים המצוה דפריעת חוב מבטלים ממנו המצוה דספר תורה. ותיקשי מאי אולמיה מצוות פריעת חוב ממצוה כתיבת ספר תורה. ודוחק לומר דאיירי שיש ללוה ספר תורה אחר, דסתמא דמתניתין איירי גם כשיש לו רק ספר תורה אחת.

אלא כתב דמוכח מהכא כפרדס דוד דבאמת אחרי שכתב ספר תורה כבר קיים המצוה.

למפרע הוא גובה

הנה אמרינן בסוגיא בפסחים (ל' ב') בעל חוב, אביי אמר למפרע הוא גובה, ורבא אמר מכאן ולהבא הוא גובה.

ויש לעיין לדברי אביי דלמפרע הוא גובה, אמאי הקשה ר' יצחק אלחנן דוקא לדעת התורת חיים אבל לדעת פרדס דוד נחא שיגבה החוב, הרי באמת גם לדעת פרדס דוד תיקשי, דהרי על ידי גביית הבעל חוב יבטל בזה המצוה למפרע, והיינו היכא שההלואה היתה קודם לכתיבת ספר תורה.

א. מלחמות

הנה דעת הרמב"ן במלחמות (פסחים ט' ב' בדפי הרי"ף) דרק בקרקע למפרע הוא גובה, אבל לא במטלטלין, ואם כן הכא לענין גביית ספר תורה לא אמרינן למפרע הוא גובה.

אבל שאר פוסקים פליגי. ובאמת צריך להבין אם במטלטלין ליכא שעבוד אלא איכא רק מצוה, היאך אמרינן למפרע הוא גובה. וכבר שאל זאת בפני יהושע בגיטין (נ' א' ד"ה בא"ד ומר זוטרא).

ב. גרמא

העירוני דמכל מקום הכא בגביית ספר תורה זה רק גרמא לביטול המצוה למפרע, ולא דמי להא דאמרינן דלתורת חיים לא יפרע, דהתם עכשיו במעשה פרעון גופא מבטל המצוה. ולעני"ד האי סברא לא בריא.

ג. יעשה חוב חדש

אך יש לומר דגם לאביי יהא נחא לפרדס דוד, דיאמר המלוה דהוא ימחול החוב על מנת שיתחייב השתא חוב חדש ואז לא יהא ביטול למפרע. ולא בריא לי האי סברא.

ספר תורה אינה שוה בכל

כתב בבאר יצחק (שם) דמצוות ספר תורה הוה מצוה שאינה שוה בכל, דהרי דעת הרמב"ם (מובא בשאגת אריה סי' ל"ה) דנשים פטורות ממצוות כתיבת ספר תורה.

ולפי זה כתב דמהאי טעמא גובה ספר תורה בחובו, דעדיפא מצוות פריעת בעל חוב דהוי מצוה השוה בכל, דכולם חייבים במצוות פריעת בעל חוב, משא"כ מצוות ספר תורה דאינה שוה בכל. ואם כן אין ראייה לדעת הפרדס דוד הנ"ל.

א. הגרע"א פליג

הנה בעיקר דברי הבאר יצחק דמעלת שוה בכל משוי קדימה, הנה הגרע"א (קמא סי' ט') כתב דלא כן, והוכיח מדמקדמינן תפילת מנחה

למוסף משום דמנחה הוי תדיר (ברכות כ"ז א'), ותיפוק ליה דמנחה הוי שוה בכל, משא"כ מוסף אינו שוה בכל, דהרי נשים פטורות ממוסף.

ב. מצה או מזוזה

הנה לפי זה יתחדש דדוקא ספר תורה יגבה בחובו, משא"כ בכגון מצה או מזוזה לא יוכל לגבות בחובו, שהרי מצה ומזוזה נוהגת אף בנשים. [אבל באמת במזוזה זה אינו, דמזוזה קילא שאינה נוהגת במפרשי הים, כמבואר בירושלמי סוף מגילה].

ג. קום ועשה או שב ואל תעשה

לכאורה יש למידן דלא כהבאר יצחק, דהנה אמרינן בגמרא קידושין (ל' א') אב אומר לבנו השקיני מים וגם האם אומרת לו השקיני מים, האב קודם, דאתה ואמך חייבין בכבוד האב. אמנם בנתגרשו שניהם שוה ואיזה שירצה יעשה.

וכתב בגבעת פנחס (להפלאה, סי' ג') דמכל מקום אם אביו אומר השקיני מים ואמו אומרת שיהא בשב ואל תעשה, כגון שאומרת לו שלא יזוז מן המקום מפאת שהיא צריכה שבנה יהא עמה כי מפחדת להשאר לבד, בזה ישמע להאם, דאם יעשה רצון האב מבטל כיבוד האם בקום ועשה, על ידי שהולך מהמקום, אבל אם ישמע בקול האם מבטל כיבוד האב רק בשב ואל תעשה, והיינו בהא דאינו משקחו מים. וכך כתב בחזון איש (נאה"ע סי' קמ"ח, הערות למסכת קידושין דף ל"א א'), ודן דלא משמע הכי בדברי הגרע"א (קמא סי' ס"ח).

מעתה בנידון דידן, הא אם יפרע החוב יבטל בקום ועשה את מצות כתיבת ספר תורה, משא"כ אם לא יפרע יבטל רק בשב ואל תעשה את מצוות פריעת בעל חוב, ואם כן יש לדון דזה דהוה שב ואל תעשה יכריע את הקום ועשה, אף שהקום ועשה חשיבא טפי, ואם כן נסיק שלא יפרע החוב כדי שלא יבטל בידים מצוות כתיבת ספר תורה, אע"פ דפריעת בעל חוב עדיפא דשוה בכל.

והעירוני דיש לומר דלא כהנ"ל, דבאמת בנתינת ספר תורה לפרעון חוב אינו מבטל מצוות ספר תורה בקום ועשה אלא בשב ואל תעשה. ונפקא מינה דהנשבוע שיתן ספר תורה שלו לאחר תחול השבועה בכלל, דזה רק ביטול מצוה בשב ואל תעשה, ובאמת דמי לאכילה מחוץ לסוכה, דחזינן דהשבועה חלה בכלל לבטל המצוה.

ספר תורה הוה בין אדם למקום

אמנם לעני"ד יש לדון טובא בטענת הבאר יצחק דגובה הספר תורה מכיון דהוה מצוה שאינה שוה בכל, ויש להקדים,

דהנה אמרינן בגמרא נדרים (ל"ג ב') במודר הנאה מחבירו, לא יחזיר לו אבידתו, דאם מחזיר לו נהנה ממנו פרוטה דרב יוסף. והיינו מכיון דבשעה דמהדר ליה אבידתו מיפטר מלמיתב פרוטה לעני, דמכיון שעוסק במצוה דהשבת אבידה פטור מן המצוה דצדקה, אם כן נמצא דעל ידי השבת אבידתו נהנה ממנו. [ושיטת רב יוסף (בבא קמא נ"ו ב') דשומר אבידה הוה כשומר שכו, מכיון דמיפטר מלמיתב פרוטה לעני].

והקשו רבנן בתראי, דאכתי יחזיר האבידה, דהרי חייב להחזירו מחמת הלא תעשה ד'לא תוכל להתעלם' ועשה ד'השב תשיבם', והא דאסרינן משום דנהנה פרוטה דרב יוסף, הא נימא שבאמת יתן הפרוטה לעניים, ולא יפטור עצמו מחמת הפטור דעוסק המצוה. וזה הקשה מהרש"ך בנדרים זרזין (שם) ובתשובות רד"ד (רבי דוד זוב אבד"ק לאסק או"ח מהדו"ב סי' י"ח).

ותירץ הרד"ד בעצה עמוקה וכלהלן:

א. האבידה תיפסד

כתב הרד"ד דאסרינן ליה להחזיר האבידה, דזימנין משכחת לן דאם יתן פרוטה לעני, האבידה תיפסד, [כגון שצריך באותה רגע להציל האבידה שלא תיפסד], ובכהאי גוונא לא נתיר לו לתת לעני, והלכך שפיר נהנה המוצא מהמאבד.

ב. חשש שהאבידה תיפסד

והקשה אנפשיה, דאכתי גם בכהאי גוונא יתן פרוטה לעני אע"פ שהאבידה תיפסד, כדי שלא יעבור על נדר ויהנה מהמודר.

וכי תימא דלא יחזיר האבידה דהרי אולי האבידה תיפסד, אך הרי אם אינו לוקח האבידה כלל, אז איכא ודאי הפסד, דהרי האבידה

ודאי תלך לאיבוד, משא"כ אם לוקח האבידה, אינו אלא ספק הפסד, דהרי יתכן שבשעה שהעני יבוא יוכל לתת לו פרוטה והאבידה לא תיפסד, ורק יש חשש שאולי בשעה שנותן לעני יפסיד האבידה.

ג. אסור לעשות פעולה בידים לרפסידו

ותירץ דאחרי שלקח האבידה, יהא אסירא ליה לעשות פעולה בידים דנתינת פרוטה לעני אם על ידי זה האבידה תלך לאיבוד, ואע"פ שעל ידי זה נהנה מהמודר שהרויח פרוטה דרב יוסף ונמצא דיהא מוכרח לעבור על הנדר, והלכך מוטב שלכתחילה לא יקחנה כלל מפאת איסור נדר.

[אמנם לעני"ד אינו כן, דבכהאי גוונא מותר להפסיד האבידה בידים דהרי בלאו הכי לא יקחנה, כגון אם יש אבידה שהולכת לאיבוד, ואם יקחנה, יתכן שיפסידנה בידים, כגון משא כבד שיתכן שיצטרך לזורקו מעליו ויזיקנה בידים, מכל מקום יש עליו חיוב השבת אבידה, שהרי יתכן שיצילו, ואם יזיקנו יפטר, דהוא מוכרח לעשות כן].

ד. לא דחינן איסורא מקמי ממונא

שוב כתב הרד"ד דהאי תירוצא תליא בתרי לישני בסוגיא בפרק אלו מצאיות (ו' א'), דדיינינן התם באבידה בבית הקברות, דאסור לכהן לקחתה, ואמרינן בגמרא תרי טעמי, או דאין עשה דאבידה דוחה לא תעשה ועשה דטומאת כהן, או דלא דחינן איסורא מקמי ממונא, והיינו דמצוה דבין אדם לחבירו גריעא טפי ממצוה דבין אדם למקום. וכתב רמב"ן דטעמא משום חייב בעל האבידה לפוטרו. [דאיתא במחילה].

ולפי זה קאמר הרד"ד דאם נימא דממונא לאו מידי, אם כן אזא התירוץ דאמרינן דבכל זאת יהנה מהמודר הנאה כדי שלא יפסיד האבידה על ידי נתינת פרוטה לעני, דזה אינו, דהפסד האבידה רק בין אדם לחבירו אבל איסור נדר היינו בין אדם למקום, ואם כן יהא חייב להפסיד האבידה ולתת פרוטה לעני כדי שלא יעבור על איסור נדר דהוא בין אדם למקום, ואם כן ליכא ליישב הכי קושיית רבנן בתראי.

ה. פריעת בעל חוב רק ממונא

מעתה ניהדר לנידון דידן, דלהאמור אזא דחיית הבאר יצחק דעדיפא עשה דפריעת בעל חוב דהוה ליה עשה השוה בכל משא"כ עשה דכתיבת ספר תורה דאינו שוה בכל, דהרי להאמור, ללישנא דגמרא דממונא קיל, הכי נמי ממונא קיל. ואם כן אכתי תיקשי דלא יבטל המצוה דספר תורה דהוה מצוה דבין אדם למקום כדי להחזיר החוב דהוה רק מצוה דבין אדם לחבירו. ואם כן הדרא הראיה לפרדס דוד ממתניתין, ואכתי תיקשי על דברי התורת חיים.

[ובמקום אחר כתב רבינו, דיש לחלק, דרק בהשבת אבידה אמרינן כהסוגיא בבבא מציעא הנ"ל, אבל לענין פריעת חוב אמרינן דמצוה פריעת בעל חוב עדיפא אף ממצוה דבין אדם למקום, דעדיף זכות המלוה מזכות המאבד אבידה].

ו. אינו שוה בכל גריעא ממונא

וכי תימא דאע"ג דממונא קיל, מכל מקום אינו שוה בכל גריעא טפי, זה אינו, דהרי התם אמרינן דטומאת כהן חמירא מאבידה, דאבידה רק ממונא, אע"פ דטומאת כהן אינה שוה בכל.

ובאמת הרד"ד כתב דיש לומר כתירוצא שחיישין שיפסיד האבידה, אף לתירוצא דגמרא דממונא קיל, דהכא איסור הנדר קיל דאיתא בשאלה, ובוה אין קולא דממונא. [ואם כן נשאר תירוצו לפום ב' הלשונות]. אך לדברינו אינו כן, דהא חזינן דממונא קיל אף מאיסור קל של טומאת כהן דאינו שוה בכל.

במטלטלין אין שעבוד

יש ליישב קושיית הבאר יצחק, דאין להקשות מאי אולמיה מצות פריעת בעל חוב ממצות ספר תורה, דהרי הבעל חוב אינו גובה מצד המצוה דפריעת חוב, אלא מצד השעבוד ממון שיש לו על הספר תורה.

א. רק מצות עשה

אך כתב בבאר יצחק דאינו כן, דהרי פריעת בעל חוב במטלטלין

הוי רק מצוות עשה, אבל אין כאן שעבוד, דהא מטלטלין לאו בני שעבוד נינהו, ואם כן מאי אולמא האי מצוה מהאי מצוה, אלא ראייה מפרדס דוד.

ואע"פ דקיימא לן 'מיניה ואפילו מגלימא דעל כתפיה', אין זה אלא מחמת מצות עשה דפריעת בעל חוב אבל לא מצד השעבוד, דהא מטלטלי לא משתעבדי אף מדאורייתא, כדאיתא בתומים (סי' ל"ט סוף סי' ק"ב).

ב. נשבע לא לפרוע

ומהאי טעמא איתא בש"ד (חוי"מ סי' ע"ג סק"א) דהנשבע שלא לפרוע לבעל חוב, חלה השבועה אם השבועה היתה קדומה לחוב, או בכולל, וביאר בתומים (סי' ז') דלכן חלה השבועה משום דמייירי במטלטלין דלאו בני שעבוד נינהו, ואין כאן אלא מצות פריעת בעל חוב, ולכן כיון דחלה השבועה אסור לו לפרוע להבעל חוב. ולפי זה ביש לו קרקעות לא תחול השבועה אף אם השבועה קודם ההלואה או בכולל. [נצריך עיון דאטו הנשבע שאם יבנה בית לא יעשה מעקה לא מקרי נשבע לבטל המצוה].

ג. יותר מחומש

להאמור דהחוב לפרוע חוב הוי רק משום המצוה, תיקשי אמאי חייב לשלם חוב יותר מחומש ממונו. ויש לדחות דחייב התובע חומש, ואחר כך שוב חייב וכן לעולם.

תו יש לתמוה דאטו העוסק במצוה יהא פטור מלפרוע חוב במטלטלין, ועיי'. *

שעבוד הגוף לשלם

הנה בתשובות עין יצחק (ח"א סי' ע"ב) כתב לבאר בדרך אחרת אמאי פורע החוב אע"פ שמבטל מצות כתיבת ספר תורה, דהרי בכל בעל חוב יש עליו שעבוד הגוף לשלם לחבירו, ובמקום שעבוד של חבירו לא אמרינן מאי אולמיה האי עשה מהאי עשה להיות חב לאחריים.

א. טמאה אני לך

כתב בעין יצחק להוכיח מהכא את סברת הר"ן בנדרים (צ' ב') דהטעם שמעיקר הדין אשה אינה נאמנת לומר טמאה אני לך, ולא מהני הא דשויא אנפשיה חתיכא דאיסורא, דכיון דמשועבדת לבעלה ואינה בידה להפקיע את עצמה מבעלה, על כן אינה נאמנת אף על עצמה לעשות עליו חתיכא דאיסורא.

[אך ראיתי בתשובות חמדת שלמה (או"ח סי' י"ז) שכתב דאין זה כוונת הר"ן].

ב. מוציא שם רע

הנה יש להקשות, בכחן שהוציא שם רע על אשתו, היאך מותר באשתו, הרי בהא דאמר פתח פתוח מצאתי שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא.

ואף שהוזמו העדים, הא מכל מקום שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא מהני כנגד עדים. [וכך הקשה בבית יעקב כתובות מ' א']. אלא להאמור אתי שפיר, דכיון שמשועבד לה לא אמרינן דשויה אנפשיה חתיכא דאיסורא.

[וכן תירץ בבית יעקב בכתובות שם. ועוד תירץ בבית יעקב דאמרינן דעשה דוחה לא תעשה, ולכא למימר דבדידה ליכא עשה, דאיהא שריא דהרי היא לא שויה אנפשה. ועיי' בעין יצחק מה שכתב על זה].

ג. הכי נמי בנידון דידן

מעתה קאמר בעין יצחק ע"פ סברא הנ"ל, דכשם ששעבוד המצוה גורם דאינו יכול למיעבד שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא, דחב לאחריני, הכי נמי במקום שעבוד של חבירו לא אמרינן מאי אולמא להיות חב לאחריים.

אך צריך עיון דהאי סברא דבמקום שעבוד לא אמרינן שויה אנפשיה חתיכא דאיסורא הוה אף בשעבוד מצוה בין אדם למקום, כגון במצות כתיבת ספר תורה, ואינו מפאת חב לאחריני.

עירוב תבשילין

שפיר דמי, והוה ליה כהניח עירוב תבשילין על מנת לבשל ונמלך שלא לבשל, אבל לאוכלו קודם יום טוב גרע טפין.

אמנם לאידך גיסא דילמא גמר את העירוב לענין שיועיל כשיכנס היום טוב, ואם כן הוה כנטילת ידים דאינו ברכה לבטלה, ואנכי לא ידעתי, ואין בידי להכריע, ויותר נוטה שיהא ברכה לבטלה.

ג. נרות שבת בערב שבת

הנה מבואר במשנה ברורה (סי' רס"ג סעי' ד' בביאור הלכה ד"ה מבעוד) דאם הדליק נר של שבת ובירך עליו, וכיבהו קודם כניסת השבת, קא עביד ברכתו ברכה לבטלה. חזינן דמכיון דמצוות נר שבת הוא דיהא דלוק בכניסת שבת, אם נכבה לפני כניסת השבת, הא לא קעביד מצוה והוה ברכה לבטלה. ואם כן נילף גם לעירוב תבשילין.

ד. סומך על גדול העיר

הנה חזינן דבנאבד העירוב, יכול לסמוך על החכם שזיכה לו, והנה אז אשתכח דהעירוב שהיה לו היתה ברכתו לבטלה, דהרי לא חיל כלל משעה ראשונה, ומכל מקום אמרינן דשרינן ליה למיעבד. ועיין.

נמצא העירוב פסול

הנה קיימא לן דמי שעשה עירוב תבשילין ונאבד יכול לסמוך על גדול העיר המזכר. וכתב בתשובות בית דוד (סי' ש"ד, הובא בבבלי יוסף סי' תקכ"ז ס"ק י"א) דאם עשה עירוב תבשילין ונמצא העירוב פסול מעיקרו, לא יוכל לסמוך על גדול העיר.

וטעמא דמילתא, דבאבד סובר שעלול להיאבד והלכך דעתיה על הזיכוי, משא"כ בעשה בעצמו אין לו ספק כלל שאינו כראוי, דהא חזינן דמברך על העירוב, והלכך אין דעתו על גדול העיר. והביא ראיה מלשון כלבו (סי' נ"ט) דבנאבד דעתו שאם ייאבד יחול הזיכוי.

ויש לדון בהאי דינא בכמה אנפי:

א. מסברא חל הזיכוי

הנה דין זה חידושא ולולי דבריו שפיר יש לומר דלעולם חל הזיכוי אף שלא מדעתו כלל. אך אם כן תיקשי אמאי הוצרך הכלבו (הני"ל) למימר דדעתו אם יאבד שיחול הזיכוי.

ב. פסול וגם נאבד

יש לעיין לדעת הבית דוד, מה הדין כשנמצא העירוב פסול, ואחר כך גם נאבד, האם יוכל לסמוך על גדול העיר, שהרי דעתו דאם יאבד יסמוך על הזכוי, ונהי דמפאת הא דהוה פסול, לא אסיק אדעתיה כן, אך בנאבד אסיק אדעתיה.

ג. נמצא דם

הנה שמעתי מורים בנמצא דם בהביצה, בזה יסמוך על גדול העיר, ולא דמי לבית דוד דבזה שפיר אסיק אדעתיה דיתכן הכי. [וכן אין ראיה מהא דבירך].

ד. ביצה חיה וגם נאבדה

אם לקח ביצה וחשב שהיא מבושלת ונמצאת חיה, יש לומר דדמי להך דבית דוד, דבזה לא אסיק אדעתיה.

ומעתה יש לעיין בביצה חיה ונמצא בה דם או שנאבדה, דמצד שהוא חיה, הרי לא מהני, אמנם מצד הא דנמצא בה דם שפיר מהני, ותליא בספיקא דלעיל (אות ב').

אבל אם נפלה ונשברה, ודאי לא מהני, דהרי אם היתה מבושלת לא היתה ניוזקת.

ה. לענין נרות חנוכה

הנה בנר חנוכה שהדליק אחד מבני הבית, ומכוין שלא לצאת בשל האב, [כמו שכתב הגרע"א (תנינא סי' י"ג) דמהאי טעמא מברכינן, אע"ג דעל הידור איכא מן הפוסקים דסברי דלא מברכינן], ואחר כך נמצא שלא יצא, כגון שלא היה שמן לדלוק מחצית השעה, או שהיה נקב במנורה ולא היה יכול השמן להחזיק חצי שעה.

והנה אם נדמה לדין הני"ל דעירובי תבשילין לסמוך על גדול העיר, אם כן יהא הדין דדוקא היכא דכבה הנר יוכל לסמוך על האב, אבל היכא דהיה פסול מתחילתו יש לדון אם דמיא להבית דוד, ואם כן לא יוכל לסמוך על האב. ואם יהא תרוייהו, דגם כבה וגם פסול מתחילתו, יהא תליא בספיקא. וצריך תלמוד.

עירובו בתוך התחום

הנה אמרינן בסוגיא בביצה (ט"ז ב') דמי ששכח לעשות עירוב תבשילין יכול לסמוך על עירוב של החכם. והיינו דוקא כשנמצא תוך התחום של החכם.

וכתב רש"י דהיינו מפאת דלעומדים חוץ לתחום לא היה דעתו של מניח עליהם, ולא עלו על לבו לזכור. ולפי זה אם דעתו עליו שפיר דמי אע"פ שנמצא מחוץ לתחום.

וכתב בב"ח (סי' תקכ"ז ס"ק ו') דדוקא כשעירב עירוב תחומין מהני דעתו, דהרי אז יכול להגיע להעירוב, אבל בלא עירוב לא מהני אף כשהיתה דעתו, דהרי אי אפשר להגיע להעירוב. וכן מבואר בעבודת הקדש לרשב"א (בית מועד ש"ד סי' ב', וכן בשו"ת ח"ג סי' רס"ה), וכך כתב במגן אברהם (סי' תקכ"ז סק"ט) ובמשנה ברורה (שם ס"ק כ"ט).

א. נתגלגל חוץ לתחום

הנה להאמור דלא מהני כשהעירוב חוץ לתחום, בפשוטו אם לאחר שהניחוהו נתגלגל העירוב מחוץ לתחום, יש לומר דלא מהני, והוה כנאכל העירוב. וכן בנתגלגל בתוך היום טוב, הוה כנאכל ביום טוב.

ב. הלך הוא מחוץ לתחום

מעתה בעשה עירוב תבשילין והשאירו בביתו והלך חוץ לתחום, לא מהני. [אמנם לדעת הר"ן בביצה (ח' ב' בדפי הר"ף) משמע דתליא רק בדעתו, ואם בשעת עשיית העירוב היה בתוך התחום והיה דעת החכם עליו, מהני גם בהלך חוץ לתחום, אבל במשנה ברורה נקט כהרשב"א דבעינן עירוב תחומין].

ואם כן תקנתו שיניח שוב עירוב תבשילין במקומו החדש, אך בלא ברכה דהא להר"ן שפיר דמי.

ג. יקנה לשני

לכאורה מצי אף בברכה, אם יקנה העירוב הישן לאדם אחר, דהשתא לא מהני לכולי עלמא, דבעינן שיהא העירוב תבשילין שלו.

[אך אשכחן דעירוב תחומין לא בעינן שיהא שלו, דהא מקשינן (ועירובין ל' א' ב') דיין לנזיר יהא אסור בהנאה ואם כן אמאי מערבין לנזיר בין, והקשו תוספות (ו' א' ד"ה כה) למאן דאמר דאין מערבין אלא לדבר מצוה הא מצות לאו ליהנות ניתנו, ולא כתבו דמכל מקום אין העירוב שלו].

ברכת העירוב לבטלה

אך יש לדון דאם בירך על העירוב תבשילין, ואחר כך מקנה העירוב לאדם אחר, דעכשיו כבר לא מהני העירוב, אם כן קא עביד הברכה דעירוב הראשון לבטלה. [אך אם השאיר משפחתו שם יכול להקנות להם חלקו בעירוב והברכה לא תהא לבטלה].

א. נטילת ידים וספירת העומר

הנה לחד גיסא חזינן דלא הוה ברכה לבטלה, דהנה כתב בריטב"א בחולין (ק"ו ב') דהנטיל ידיו לאכילה, וברך 'על נטילת ידים', ואחר כך נמלך ולא אכל, אין בכך כלום, ואין מחייבין אותו לאכול כדי שלא תהא ברכתו לבטלה, דהא אינה ברכה לבטלה, דבההיא שעתא דנטל ידיו דעתו היה לאכול. [והובא בשערי תשובה סי' קנ"ח סק"א].

אמנם לאידך גיסא חזינן לא כך, דהנה קאמר החיד"א (מורה לאצבע סי' ז' אות רי"ז) דבשכח יום אחד דספירת העומר, הוה כל הברכות הקודמות לבטלה. [לדעת הבה"ג דכל המ"ט ימים מעכבים].

וכתבו האחרונים דלא תיקשי, דבשלמא לענין נטילת ידים, הנטילה היא מצוה בפני עצמה, והוה כמו בשחט בהמה ואחר כך נמלך למוכרה לנכרים, דבשעת הברכה קיים המצוה, משא"כ לענין ספירת העומר הרי נתברר דלא עביד מידי. וכעין זה בברכת הנהנין, אם בירך על דבר ונפל מידו חייב להרימו כדי שלא תהא ברכה לבטלה.

ב. עירוב תבשילין למאי דמי

והשתא יש לעיין עירוב תבשילין כאשר אחר כך הקנהו לאדם אחר, למאי דמי, אם לנטילת ידים או לספירת העומר. [וכן יש לשאול אם לאחר שעשה עירוב תבשילין רצונו לאוכלו לפני היום טוב, אם שרין].

וצדדי הספק, דלחד גיסא יש לומר דדמיא לברכת הנהנין וספירת העומר, דבשלמא בנטילת ידים, נטהרו ידיו ויכול לאכול, אבל העירוב קודם היום טוב אינו כלום.

[ולפי זה מיהת אם לא בישל כלום ואוכלו לאחר שנכנס היום טוב

זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל, מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעינים היה מן הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה דרכים ואופנים באותו ענין. ולפעמים עושר ידות על הנדפס כאן. ע"כ במהום שהאריר הערתנו רה חלה מהדברים

נא לתרום להדפסת הגיליון
סוקולוב 17 א' דירה 7 ב"ב,
L5703949@gmail.com

"שלמים מציון"

דברי תורה בפרשת השבוע בהלכה ובאגדה מתורתו של מרנו ורבנו
הגאון הגדול רבי שלו' בן ציון פלמן זצוק"ל

פרשיות נצבים וילך האזינו

ושבת עד ה' אלוך

"והיה כי יבוא עליך כל הדברים האלה הברכה והקללה וגו'. ושב וקבעך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלוךך שמה". (פרק ל' פסוק א'-ג').

עשה, אלא עיקר המצווה הוא הירודי, לכאורה יש לעיין בזה דהנה לגבי יום כיפור כותב הרמב"ם (הלכות תשובה, פרק ב' הלכה ד') "יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים, והוא קץ מחילה וסליחה לישראל, לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתוודות ביום הכפורים וכו'". ומבואר בלשון הרמב"ם שבים כיפור יש מצווה לעשות תשובה. ומשמעות הלשון היא שהתשובה ביום כיפור היא לא רק היכי תמצא כדי להתוודות, אלא יש חובה מיוחדת לעשות תשובה, וזהו הלשון ברמב"ם שהוא "זמן תשובה לכל" וכן "חייבים הכל לעשות תשובה", שמדוקדק בזה שיש חובה חיובית לעשות תשובה ביום כיפור מלבד ענין הירודי. ולכאורה אם התשובה אינה מצוות עשה, מהי החובה המיוחדת שיש ביום כיפור לעשות תשובה.

אבל באמת ב"שערי תשובה" (שער ב' אות י"ד) כותב שיום כיפורים שונה משאר השנה וכו' נאמר ציווי מיוחד לעשות תשובה, וכתב "ומצוות עשה מן התורה להעיר אדם את רוחו לחזור בתשובה ביום הכפורים, שנאמר מכל חטאותיכם לפני ה' תטהרו, על כן הזהירנו הכתוב שנטהר לפני ה' בתשובתו והוא יכפר עלינו ביום הזה לטהר אותנו". ולפי זה מיושבים דברי הרמב"ם, שבאמת בכל השנה המצווה היא רק להתוודות ואין מצווה מסוימת על התשובה, אבל ביום כיפור נאמרה מצווה מיוחדת ליום הזה על התשובה. ולכן כותב הרמב"ם על היום הזה "חייבים הכל לעשות תשובה", שנאמרה ביום הזה חובה מחודשת שאינה קיימת כל השנה והיא עשיית התשובה.

הירודי שנהגו בו כל ישראל

הנה לגבי נוסח הירודי ביום כיפור, כותב הרמב"ם (פרק ב' הלכה ח') "הירודי שנהגו בו כל ישראל, אבל אנחנו חטאנו, והוא עיקר הירודי". ולכאורה קשה הרי בתחילת הלכות תשובה כותב הרמב"ם את נוסח הירודי, ושם מוזכר בו ב' ענינים, חרטה על העבר וקבלה על העתיד, ומשמעות הדברים היא שהמהות של הירודי היא שני הדברים הללו חרטה וקבלה לעתיד, ובכל זה אין משמעות לירודי. ומעתה קשה מדוע לגבי יום כיפור הרמב"ם לא מזכיר שצריך לומר בנוסח הירודי גם קבלה לעתיד, והרמב"ם כותב שנוסח הירודי הוא רק "אבל אנחנו חטאנו", ולא הזכיר כלל שחייבים גם לומר קבלה על העתיד, וצ"ע.

*

וירודי דברים

והנה מדיני הירודי הוא להתוודות וירודי דברים, שכדי לקיים מצוות וירודי לא מספיק כמה שכלב האדם מתוודה על חטאיו, אלא ההלכה היא שהירודי חייב להיות וירודי דברים, ובכל זה אינו נחשב וירודי. ודבר זה מודגש כמה פעמים ברמב"ם בתחילת הלכות תשובה (פרק א' הלכה א') כתב "כל מצוות שבתורה וכו' אם עבר אדם על אחת מהן וכו' כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות וכו' וירודי דברים, וירודי זה מצות עשה כיצד מתוודין אומר וכו'. וכן בעלי חטאות ואשמות בעת שמביאין קרבנותיהן על שגגתן או על זדונן, אין מתכפר להן בקרבנם עד שיעשו תשובה ויתוודו וירודי דברים וכו'". וכן בהמשך בפרק ב' (הלכה ב') כתב, "ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשה עוד וכו', וכן יתנחם על שעבר וכו'. וצריך להתוודות בשפתיו ולומר עניינות אלו שגמר בלבו".

מבואר ברמב"ם שהירודי חייב להיות וירודי דברים. ועוד מבואר שהירודי הוא מעכב בכפרה, שהחטא אינו מכפר עד שיתוודה על חטאו, ואפילו

כתב הרמב"ם (הלכות תשובה פרק ד' הלכה ה'), "כל הנביאים כולן צוו על התשובה, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין, שנאמר והיה כי יבאו עליך כל הדברים וגו' ושב וקבעך עד ה' אלוךך ושב ה' אלוךך וגו'". הרמב"ם מפרש את הפסוק "ושבת עד ה' אלוךך", שבעיקרו נאמרה בזה הבטחה שישראל בסוף גלותם יעשו תשובה, ומתוך התשובה יגאלו. והיינו שעיקר הפסוק לא בא לומר את עצם הדבר שיש מצוות עשה לעשות תשובה, אלא בא לומר רק את ענין הגאולה שבכה התשובה תבוא הגאולה.

אבל הרמב"ן חולק וסובר שנאמר בפסוק הזה מצוות עשה לעשות תשובה, ומפרש שעיקר הפסוק הוא על מצוות התשובה, אלא שהפסוק נאמר בלשון עתיד לרמז ולהבטיח שבאמת לעתיד לבוא עתיד הדבר להיות כן שיעשו תשובה ויגאלו. והרמב"ן כתב את דבריו על הפסוק (פסוק י"א) "כי המצווה הזאת אשר אנכי מצווך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא", ומפרש שזה מדובר על מצוות התשובה, וכתב "אבל המצווה הזאת על התשובה הנזכרת, כי והשבות אל לבבך (בפסוק א') ושב עד ה' אלוךך (בפסוק ב') מצווה שיצווה אותנו לעשות כן, ונאמרה בלשון הכינוי לרמזו בהבטחה כי עתיד הדבר להיות כן וכו'". והרמב"ם חולק ולא הזכיר את המצווה לעשות תשובה, וסובר בפסוק "ושבת" נאמרה רק הבטחה שכך יהיה לעתיד לבוא.

ולדעת הרמב"ם התשובה בעצמה אינה מצוות עשה, ומה שהחוטא צריך לעשות תשובה הוא דבר מוכרח מצד עצמו, שכיון שחטא ועבר על רצון קונו חייב לתקן את המעוות ולחזור בתשובה. אבל מצוות עשה מיוחדת על התשובה, סובר הרמב"ם שאין בזה מצוות עשה.

אבל סובר הרמב"ם (הלכות תשובה פרק א' הלכה א') אע"פ שהתשובה בעצמותה אינה מצוות עשה, אבל כשהחוטא שב בתשובה, יש עליו מצוות עשה להתוודות על החטא. ובכל תשובה לא שייך להתוודות, שכל ענין הירודי הוא חרטה וקבלה לעתיד שלא ישוב לעשות את החטא הזה, וזה שייך רק כששב בתשובה על חטאיו. וממילא במצוות הירודי נכלל עשיית התשובה, אבל אין זה מצוות מצד עצמה. וכתב הרמב"ם, "כל מצוות שבתורה בין עשה בין לא תעשה, אם עבר אדם על אחת מהן בין בזדון בין בשגגה, כשיעשה תשובה וישוב מחטאו חייב להתוודות לפני הקל ברוך הוא, שנאמר איש או אשה כי יעשו וגו' והתוודו את חטאתם אשר עשו, זה וירודי דברים. וירודי זה מצות עשה".

כיצד מתוודין

ומהו וירודי ואין מתוודין, כתב הרמב"ם (שם) "כיצד מתוודין, אומר - אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כן וכך, והרי נחמתי ובושתי במעשי, ולעולם איני חוזר לדבר זה. וזהו עיקרו של וירודי, וכל המרכבה להתוודות ומאריך בענין זה הרי זה משובח".

מבואר ברמב"ם שתחילת הירודי היא הכרת החטא, וזהו מה שאומר "חטאתי עויתי פשעתי". ולאחר הכרת החטא נאמר בוירודי ב' ענינים, א' - חרטה לשעבר ולזה אומר "והרי נחמתי ובושתי במעשי". ב' - קבלה לעתיד, ולזה אומר "ולעולם איני חוזר לדבר זה". רואים בזה שעיקר הירודי הוא חרטה לשעבר וקבלה לעתיד, וזה המצווה להתוודות ולהזכיר בפה את ענין החרטה והקבלה לעתיד.

מצוות תשובה ביום כיפור

והנה בעיקר דברי הרמב"ם שסובר שהתשובה בעצמותה אינה מצוות

שעשה תשובה והביא קרבן, בכל זאת בכדי שיתכפר החטא חייב להתוודות וידוי דברים, שהידידי הוא המכפר.

שמא הרהר תשובה בלבו

ובמנחת חינוך (מצווה שס"ד אות א') הקשה מהגמרא בקידושין (דף מ"ט ב') לגבי קידושין שהמקדש את האשה ואמר הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור, מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו". מבואר בזה שאדם שמקדש אשה ואומר שהקידושין יחולו רק בתנאי שהוא צדיק, ובאמת אותו אדם הוא רשע גמור, הרי ההלכה היא שאנו חוששים שחלו כאן קידושין, משום שאנו חוששים שמא בשעת הקידושין הרהר תשובה בדעתו, וממילא יוצא שבאמת באותה שעה הוא היה צדיק. ולשון הגמרא הוא "שמא הרהר תשובה בדעתו", והיינו שאפילו שלא שמענו ממנו שום מילה של חרטה ועזיבת החטא, בכל זאת הרהור התשובה בדעתו כבר מוציא אותו מידי רשע לידי צדיק.

וקשה לפי דברי הרמב"ם שהמכפר הוא וידוי דברים, וכל זמן שאין וידוי דברים אין החטא מתכפר, אם כן תמוה מאוד איך יכול להיות שעל ידי הרהור תשובה אדם נהפך מידי רשע לצדיק, הרי הרהור תשובה לבד אינו מכפר על החטא, שכדי שהחטא יתכפר חייבים להתוודות וידוי דברים, וממילא כל זמן שאין כאן וידוי דברים עדיין החטאים קיימים ואדם זה מוגדר בגדר אדם רשע. וקשה מדוע הגמרא אומרת שהרהור תשובה לבד בלא שום וידוי דברים, כבר מועיל להפוך את האדם מידי רשע לצדיק.

צדיק ומרוצה בעיני קונו

ומי שישב במנחת חינוך שכדי לקבוע על האדם שם צדיק או שם רשע אין זה תלוי בוידוי כלל, אלא אדם ששב בתשובה שלמה על חטאיו, באותו הרגע מיד חל עליו שם צדיק, שכבר אינו אותו אדם רשע וחוטא שהיה קודם. ובדין וידוי התחדש שכדי שיתכפרו החטאים הקודמים צריך להתוודות וידוי דברים, והידידי הוא מכפר, וגדר הידידי הוא כגדר קרבנות וכעין ונשלמה פרים שפתינו, שהוא מכפר על החטאים. אבל ענין הכפרה על החטאים וענין צדיק ורשע הם שני ענינים נפרדים, שם

פרשת האזינו

בדיני ברכת התורה בלומד בהרהור

"כי שם ה' אקרא חבו גדל לאלוקינו". (פרק ל"ב פסוק ג').

בגמרא בברכות (דף כ"א א') לומדים מהפסוק הזה שיש חיוב לברך "ברכת התורה" לפני הלימוד, ואיתא בגמרא "מניין לברכת התורה לפני מן התורה, שנאמר כי שם ה' אקרא חבו גדל לאלוקינו". ופרש"י, "כי שם ה' אקרא, כשבא משה לפתוח בדברי שירה אמר להם לישראל אני אברך תחלה ואתם ענו אחרי אמן, כי שם ה' אקרא בברכה, אתם חבו גדל לאלוקינו באמן, הכי מפרשי לה במסכת יומא".

ונחלקו הראשונים האם הדרשה הזו היא רק אסמכתא בעלמא, ובאמת ברכת התורה היא רק מדרבנן, ודין הברכה הוא ככל הברכות שהם מדרבנן שהכלל בזה הוא ספיקא דרבנן לקולא וכיוצא בזה. או שהדרשה הזו היא דרשה גמורה, וברכת התורה שונה מכל הברכות שהם רק מדרבנן, ונאמר בזה שהברכה הזו היא מן התורה, ודיני הברכה הוא כדין ברכה דאורייתא שבספק פוסקים בזה ספיקא דאורייתא לחומרא וכיוצא בזה. ובמשנה ברורה (סימן מ"ז סק"א) מביא, שהרבה ראשונים (הרמב"ן והחינוך והרשב"א) סוברים שהיא ברכה מן התורה.

המהרהר בדברי תורה

והנה בשו"ע (סימן מ"ז סעיף ד') כתב, "המהרהר בדברי תורה, אינו צריך לברך". שחיוב ברכת התורה נאמר דווקא על לימוד בפה, אבל על לימוד בהרהור אין חיוב ברכה. ועיקר הנידון אם מברך על הרהור בדברי תורה או לא, כתב המשנה ברורה מדברי הפוסקים שהוא נידון בדין הרהור האם הרהור כדיבור, שאם הרהור הוא כדיבור צריך לברך כמו שמברכים בכל לימוד תורה, אבל אם הרהור לאו כדיבור אין הרהור נחשב כלימוד תורה ועל כן אין צריך לברך. והשו"ע שפוסק שהמהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך, הוא משום שההלכה היא שהרהור לאו כדיבור ועל כן אינו צריך לברך על ההרהור.

ובביאור הגר"א הקשה, הרי בברכת התורה הברכה היא על מצוות תלמוד תורה, וכלפי מצוות תלמוד תורה בוודאי שגם יש מצווה על הרהור בדברי תורה, ובפסוק ביהושע (פרק א' פסוק ח') כתוב "לא ימוש ספר התורה הזה מפִּיךָ, והגית בו יומם ולילה וגו'", והמשמעות של "והגית" הוא הרהור בתורה וכמו שפרש"י "והגית בו, והתבוננת בו, כל הגיון שבתורה בלב כמה דאת אמר והגית לבי לפניך, לכן יהגה אימה".

צדיק ושם רשע תלוי בעיקר על מצב האדם בעצמו, שאם עתה הוא שב בתשובה והולך בדרכי ה' מיד חל עליו שם צדיק, ואם ח"ו להפך, אז חל עליו שם רשע. אבל הכפרה על החטאים הוא דבר אחר, ואפילו אדם צדיק ששב מחטאיו ועתה הוא צדיק ומרוצה בעיני קונו, בכל זאת צריך כפרה על החטאים הקודמים ולזה התחדש דין וידוי שהוא מכפר. וממילא כל זמן שלא התוודה אפילו שעדיין לא התכפרו לו החטאים, מכל מקום יכול לחול עליו שם צדיק מאחר שהוא שב בתשובה מהמעשים הללו ועתה הוא מרוצה בעיני קונו. והכפרה היא דבר נפרד ממהות האדם, שגם אם עדיין לא היתה כפרה בכל זאת האדם בעצמו במהותו יכול להיות צדיק גמור.

וראיה לזה דהנה ברמב"ם בהלכות תשובה (פרק א' הלכה ד') מביא את דברי הגמרא ביומא שישגם עבירות שהתשובה אינה מכפרת, אלא תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר, וכתב "אף על פי שהתשובה מכפרת על הכל ועצמו של יום הכיפורים מכפר, יש עבירות שהן מתכפרים לשעתן, ויש עבירות שאין מתכפרים אלא לאחר זמן, כיצד וכו', עבר על מצוות לא תעשה שאין בה כרת ולא מיתת בית דין, ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר וכו'". ולכאורה האם עד יום כיפור אדם זה מוגדר כרשע, ורק כשיבוא יום כיפורים יתכפר לו ויהפך להיות צדיק, הרי הסברא היא שבוודאי מיד כשעשה תשובה הוא נהפך לצדיק, אלא שהכפרה השלמה תהא ביום כיפור שבכח סגולת היום שעצמו של יום מכפר יתכפר לו העוון. וראים מזה את אותו יסוד ששם צדיק ורשע אינו תלוי בכפרת העוונות אלא רק בתשובה, והכפרה היא ענין אחר.

וז"ל המנחת חינוך, "ונראה דלא קשה אם נאמר דאינו מתכפר בלא וידוי דברים מהא דאמרינן בקידושין אפילו רשע גמור אמרינן שמא הרהר תשובה בלבו והוי צדיק כמו שהקשינו לעיל, דבאמת צדיק ורשע אינו תלוי בכפרה כלל, דהא יש עבירות חמורות דאין מתכפר בתשובה כמבואר לקמן, ומ"מ כיון שמתחרט ושב הוי צדיק, הכא נמי נהי דאין לו כפרה בתשובה בלב, מ"מ הוי צדיק כיון שמתחרט לפני קונו יתברך, ואינו תלוי בכפרה כלל, כן נראה פשוט".

ומפורש בזה שהמצווה של תלמוד תורה כוללת גם את ההרהור בדברי תורה. ומעתה קשה אם יש קיום מצווה של תלמוד תורה על הרהור בתורה, חייב להיות שיצטרך לברך על ההרהור, שחיוב הברכה הוא על המצווה וכיון שכשמהרהר מקיים מצווה צריך להיות שיהא בה חיוב ברכה. ומה שייך בזה הנידון של הרהור אם הוא כדיבור או לא כדיבור, הרי אפילו אם הרהור הוא לאו כדיבור בכל אופן כאן בברכת התורה עיקר הברכה היא לא על הדיבור בתורה, אלא על המצווה וכיון שיש מצווה בהרהור צריך להיות שיהיה בזה חיוב ברכה. וז"ל, "אבל כל זה צריך עיון, דכאן מברך על המצווה, וכי ליכא מצווה בהרהור, הלא נאמר והגית בו ר"ל בלב כמו שכתוב והגית לבי וכו'".

ובביאור הגר"א הקשה עוד קושיות על ההלכה הזו, ובאמת הוא נוקט להלכה למעשה, שלא להרהר בדברי תורה לפני ברכת התורה. ובמשנה ברורה (סק"ז) הביא את דברי הגר"א שחולק על הרמ"א בהמשך הסעיף, וכתב "והגר"א בביאורו חולק על זה וכו', ואפילו בהרהור לבד מחמיר שלא להרהר כל זמן שלא בייך ברכת התורה".

לא מצינו ברכה על הרהור

ובמנחת חינוך (מצווה ת"ל סק"ה) מיישב שבאמת יש בהרהור קיום מצוות תלמוד תורה, אלא שבכל זאת לגבי ברכה לא מצינו ברכה על הרהור, שכדי לברך ברכה צריך שקיום המצווה יהא במעשה או כדיבור, אבל מצווה שכל קיומה הוא רק בהרהור אין בה ברכה. כמו שמצינו בביטול חמץ שכתבו הראשונים שלא מברכים על הביטול, כיון שעיקרו בלב, ולא מברכים על דבר שכל קיומו הוא בלב. וממילא הוא הדין לגבי מצוות תלמוד תורה, לא שייך ברכה כשקיום המצווה הוא רק בהרהור. וז"ל, "עיינ בשו"ע סעיף ג' המהרהר אין צריך לברך וכו', ומהרהר בדברי תורה אף אם נאמר דמצוות עשה של לימוד התורה הוא בהרהור גם כן דכתיב והגית בו וגו', מכל מקום לא מצינו ברכה על הרהור כמו ביטול חמץ בלב, עיינ בית יוסף סימן תל"ב".

חיוב ברכה במצוות תלמוד תורה

ולכאורה יש להבין את דברי המנחת חינוך, דהנה הסברא הזו שלא

מצינו ברכה על הרהור שיכת דווקא אם ברכת התורה הוא מדרבנן, דבזה יש לומר שרבנן תיקנו ברכה דווקא על מצווה שקיומה הוא כמעשה או בדיבור, ולא תיקנו ברכה על מצווה שקיומה הוא בהרהור. אבל אם ברכת התורה הוא מדאורייתא, אם כן בדאורייתא לא מצינו חילוקים בין דיבור להרהור, אלא בתורה נאמר שצריך לברך ברכה על מצוות תלמוד תורה, וכל לימוד שהוא מוגדר כמצוות תלמוד תורה מתחייבים לברך עליו ברכת התורה. משום שגדר הברכה מן התורה הוא על החפצא של המצווה, והברכה היא לא על מעשה או דיבור מסויים, אלא על החפצא של המצווה, וממילא כל אופן שאדם מקיים את המצווה צריך להיות שיתחייב לברך.

ומעתה קשה מדוע המהרהר בדברי תורה אינו צריך לברך, הלא כיון שיש מצוות תלמוד תורה בלימוד תורה בהרהור, אם כן נחשב הדבר שגם בהרהור יש כאן מציאות של חפצא דמצווה, והמצווה הזו מחייבת בברכה. ולא שייך לומר על זה שלא מצינו ברכה על הרהור, אלא בעיקר הדבר צריך לראות מה התורה אומרת, ואם התורה אומרת שיש חיוב ברכה על מצוות תלמוד תורה, אם כן כיון שגם בהרהור יש קיום מצוות תלמוד תורה מוכרח להיות שיתחייב לברך על כך ברכת התורה. והסברות של מצינו ולא מצינו, שייך דווקא כשחיוב הברכה הוא מדרבנן, שאז שייך לומר שלא מצינו ברכה בהרהור, וממילא מסתבר שגם במקום זה כשרבנן תיקנו ברכה לא תיקנו את הברכה על ההרהור. אבל כשהברכה היא מדאורייתא, עיקר הבירור הוא מה כתוב בתורה מהו גדר חיוב הברכה, ומה שלא מצינו ברכה על הרהור אינו מעלה ומוריד כאן כלל, שחיוב הברכה שהתורה חייבה כאן הוא לא לפי גדרי מצינו ולא מצינו, אלא כפי הגדרים שנאמרו כאן, וממילא אם נאמר חיוב ברכה על מצוות תלמוד תורה, ובהרהור גם יש מצווה, מוכרח להיות שגם בזה יש חיוב לברך.

בביטול חמץ אין ברכה גם כשמבטל בפה

והנה אם ברכת התורה היא מדרבנן, דברי המנחת חינוך מובנים שרבנן לא תיקנו ברכת התורה על הרהור, שלא תיקנו ברכה על דברים שבלב, ורק כשלומד בפיו תיקנו ברכה.

אמנם לכאורה יש להקשות גם בזה, שהרי המנחת חינוך מדמה את לימוד תורה לביטול חמץ, שכשם שבביטול חמץ לא תיקנו ברכה כיון שהביטול נעשה בלב ולא תיקנו ברכה על דברים שבלב, הוא הדין בדברי תורה כשלומד בהרהור, כיון שזה דברים שבלב לא תיקנו על זה ברכה. ולכאורה תמוה הרי בביטול חמץ לא תיקנו ברכה גם בשעה שמבטל את החמץ בדיבור, והטעם הוא משום שלא תיקנו ברכה על מצווה שאפשר לקיימה בלב, שברכה שייכת רק במצווה שכל קיומה מתקיים כמעשה או בדיבור, אבל מצווה שיש אפשרות לקיימה גם בלב, לא תיקנו בה כלל. ומעתה אם בלימוד תורה לא תיקנו ברכה על הרהור כיון שקיום המצווה נעשה רק בלב, אם כן היה צריך להיות שגם בשעה שמוציא את דברי התורה בפיו, שלא יתקנו בה ברכה. שכיון שקיום המצווה מתקיים גם בלב, ממילא על כזאת מצווה לא תיקנו חז"ל ברכה. ועד כמה שהמנחת חינוך מדמה את ברכת התורה לביטול חמץ שגדרי הברכה בלימוד תורה הוא כגדרי הברכה בביטול חמץ, אם כן היה צריך להיות שהדימוי בין שניהם יהיה עד הסוף, וכשם שבביטול חמץ כיון שאפשר לקיימו בלב לא תיקנו בו ברכה גם כשאומר את נוסח הביטול בפיו, כך בלימוד תורה שלא יתקנו ברכה גם כשמוציא את דברי התורה בפה מאחר שהמצווה מתקיימת גם על ידי הרהור הלב.

בלימוד תורה עיקר המצווה בדיבור

ונראה דהקושיא הזו יש ליישב, ויש לחלק בין תלמוד תורה לביטול חמץ, ואע"פ שיסוד שניהם אחד הוא שלא תיקנו ברכה על מצווה ומעשה שמקיימים אותה בהרהור ובלב, ולכן לא מברכים על ביטול חמץ, ולא מברכים על הרהור בדברי תורה, מכל מקום כשמקיים את המצווה על ידי דיבור חלוקים הדברים ובביטול חמץ לא מברכים ובתלמוד תורה מברכים. ויסוד הדבר הוא, שבביטול חמץ כאשר מבטל את החמץ על ידי דיבור ולא מסתפק בהרהור לבד, הרי כלפי עצם חלות הביטול חל כאן אותו חלות שהיה חל אילו היה מבטל רק בלב, והדיבור בפה אינו מוסיף כלפי עצם החלות הביטול שום תוספת כח. אלא ענין הביטול וחלותו אחד הוא בין אם מבטל בלב ובין אם מבטל בפה, ובשניהם חל אותו דין בלא שום תוספת לאחד כלפי השני. וממילא לכן לגבי דין ברכה אנו אומרים שכיון שעיקר הביטול מתקיים בלב, ולא תיקנו ברכה על דברים שבלב, על כן גם כאשר מוציא את הביטול בפה לא תיקנו ברכה, שלא תיקנו ברכה על מעשה שבעיקרו מתקיים בלב, שמאחר שהמעשה בעצמותו מתקיים בלב ממילא מה שאדם זה החליט

לעשות את המעשה בדיבור בפה אינו מוסיף מעלה בעצם המעשה כדי שיתקנו על זה ברכה חדשה. אלא נשאר הדין שבביטול חמץ כיון שמתקיים בלב, לא תיקנו ברכה על דברים שבלב, וגם כשעושה את הביטול בפה מאחר שבעיקרו הוא עושה מעשה שמתקיים בלב, ממילא גם על זה חל הכלל שחכמים לא תיקנו ברכה על מעשה שעיקרו מתקיים בלב.

אבל בלימוד תורה יש הבדל בעצם החפצא של המצווה בין אם מקיימה בלב או בפה, שעיקר מצוות תלמוד תורה נאמרה דווקא כשלומד בפה כמו שכתוב בפסוק "ודברת בם" שהמצווה היא ללמוד מתוך דיבור, אלא שנאמר בפסוק שגם על הרהור בדברי תורה יש בזה קיום מצוות לימוד תורה, אבל עיקר המצווה הוא דווקא בדיבור. ובעצם מהות המצווה לימוד בפה מוגדר כעיקר מצוות תלמוד תורה, ומה שאין כן בלימוד בהרהור ובמחשבה שאפילו שיש בזה קיום מצוות תלמוד תורה בכל זאת אין זה עיקר המצווה. ובפסוק נאמר "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך", והגית בו יומם ולילה", הפסוק מדגיש בתחילה את הלימוד בפה "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך", ואחרי שמצווה על לימוד בפה מוסיף שלא די בזה אלא צריך גם "והגית בו יומם ולילה" שגם הגיון הלב והמחשבה יהא בתורה. רואים מכל זה שאפילו שיש מצווה בהרהור בדברי תורה, בכל זאת בלימוד בפה מוגדר כעיקר המצווה.

ומעתה מובן מאוד שלגבי ברכת התורה יש לחלק ולומר, שאדם שלומד רק בהרהור לא תיקנו בו ברכה, שרבנן לא מתקנים ברכה על מצווה שמקיימה בהרהור ובלב בלבד. אבל כאשר לומד בפה שזהו עיקר מצוות תלמוד תורה, רבנן תיקנו שבמצווה כזו צריך לברך ברכת התורה. שתלמוד תורה אינו מוגדר כמצווה שעיקרה מתקיימת בלב, אלא להפך עיקר המצווה הוא דווקא בדיבור בפה, אלא נאמר בפסוק שגם בהרהור יש קיום מצווה. וממילא מה שגם בהרהור אפשר לקיים את המצווה אינו מגרע את עיקר המצווה להחשיבו כדבר שבלב שלא יתקנו בו ברכה, אלא בעיקר המצווה שהוא בפה תיקנו בו ברכה, ורק כשמקיים את המצווה בלב בלבד על ידי הרהור בדברי תורה, לא תיקנו בו ברכה.

כי שם ה' אקרא

אולם כל הדברים הללו הם דווקא אם ברכת התורה היא מדרבנן, אבל לדעת הראשונים שברכת התורה היא מן התורה עדיין קשה בדברי המנחת חינוך שכותב שלא מברכים על הרהור בדברי תורה כיון שלא מצינו ברכה על דברים שבלב, וכשם שבביטול חמץ לא מברכים על הביטול כיון שזהו דברים שבלב. וקשה דסברא זו שייכת דווקא אם ברכת התורה היא מדרבנן, ששייך לומר שרבנן לא מתקנים ברכה על דברים שבלב. אבל אם ברכת התורה היא מן התורה, והתורה אומרת שצריך לברך על תלמוד תורה, אם כן כל לימוד שיש בזה קיום מצוות תלמוד תורה צריך לברך, וכיון שהרהור בדברי תורה מוגדר כמצוות תלמוד תורה צריך להיות שיתחייב לברך ברכת התורה, שלמעשה יש כאן מעשה מצווה שמחייב ברכה. ומה שייך לומר בזה שאין ברכה על דברים שבלב, הרי לא הדיבור מחייב את הברכה אלא המצווה מחייבת ברכה, וכיון שלמעשה יש כאן קיום מצווה צריך להיות שיתחייב לברך.

ונראה לומר דבאמת הסברא הזו אמיתית שאם בתורה כתוב חיוב ברכה על מצווה, אין לחלק בזה בין אם קיום המצווה הוא בדיבור או בלב, אלא בכל צורה שהמצווה מתקיימת חל חיוב צריך ברכה. אבל בברכת התורה י"ל שבתורה בעצמה נאמר שהחיוב הוא דווקא על לימוד בפה ולא על לימוד בהרהור ובלב, דהנה הפסוק שממנו אנו לומדים חיוב ברכת התורה הוא הפסוק "כי שם ה' אקרא הבו גדל לאלוקינו", והגמרא מפרשת שהפשט "כי שם ה' אקרא" הוא לימוד תורה, שהתורה היא שמוותי של הקב"ה ומשה רבנו אומר לכלל ישראל שבשעה שאני אקרא בשם ה', דהיינו שאלמד אתכם תורה, הרי "הבו גדל לאלוקינו" אני אברך ואתם תענו אחרי אמן. ונאמר בזה שיש חיוב ברכת התורה על לימוד התורה. ולשון הפסוק הוא "כי שם ה' אקרא", והמשמעות של "אקרא" הוא קריאה בפה, שלא שייך לומר לשון קריאה על הרהור. וממילא נאמר בפסוק מפורש שכל חיוב ברכת התורה הוא דווקא על "אקרא" שהוא דיבור פה, ואע"פ שקיום מצוות תלמוד תורה מקיים גם בהרהור, בכל זאת כלפי הברכה נאמר בפסוק שקיום הברכה התחדש רק על לימוד שהוא בבחינת "אקרא", שהוא על ידי דיבור בפה, ולא על לימוד בהרהור.

וביאור החילוק בין לימוד תורה על ידי דיבור בפה לבין לימוד תורה בהרהור, שמחמת זה התורה מחלקת ואומרת שחיוב הברכה חל רק על לימוד שהוא בדיבור פה, י"ל שהוא כמו שנתבאר שאע"פ שיש קיום מצוות תלמוד תורה בלימוד תורה בהרהור, מכל מקום עיקר מצוות

המצווה, אלא עיקר המצווה נחשב דווקא בלימוד בפה. ומעתה מובן מאוד שכאשר נאמר בתורה חיוב ברכת התורה, התורה אומרת שחיוב הברכה חל דווקא על לימוד שהוא עיקר המצווה שהוא לימוד כדיבור פה, ולא על לימוד שהוא בהרהור שאינו עיקר המצווה.

ויעל בסערה השמים

ויסודות האמונה הללו הם שלשת הפרשיות של קריאת שמע, ובכל בוקר וערב הם הנזון של כל איש כדי שיוכל להמשיך את היום, ובראש השנה הם הם עיקר עבודת היום, וביום הרת עולם הציווי הוא לחזק ולהתחזק בכל יסודות האמונה.

בשיחה הזו נפתחו לפנינו אוצרות חיים, המחשבה על ראש השנה התהפכה מהקצה אל הקצה, יום של חיזוק באמונה, בהשגחה ובתורה מן השמים. ההרגשה היתה שעומדים עתה לפנינו שני ימים, שבהם עתידים לנו לעלות לרום מעלה ביסודות האמונה. ימים שסגולתם לעלות ולרומם אותנו באמונה, אוצרות שמים פתוחים וכל הרצצה ליטול יבוא ויטול – כל הרצצה ליטול חלק במלכות ה' ב"תמליכוני עליכם", הפתח פתוח לפנינו. המסילה עולה אל בית ה', הדרך סלולה, רק תתחיל לחשוב בעקרי האמונה, ותראה איך אתה מתרומם ומתרומם, עד בלי די.

ההכנה לראש השנה התחילה להתמקד בחיזוק עקרי האמונה, וימי אלול שהם כל כך מסוגלים לזרוע ולקצור פירות רוחניים, הצליחו מעל ומעבר. עד שככל שחלפו הימים המתנו מתי כבר יבוא היום הגדול הזה שבו נזכה ל"מלכויות, זכרונות ושופרות", מתי יבוא ליד ואקייננו.

המשגיח עומד לו למעלה ומשמיע את קול ה' מדברי הרמב"ן בסוף פרשת בא, "אין לאדם חלק בתורת משה רבנו, עד שנאמין בכל דבריו ומקרינו שכלם נסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד. אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכרתנו ענשו, הכל בגזרת עליון". אומר ומדגיש את הנקודות שבהם צריך להתחזק, ראשית כל להאמין ש"כל דבריו ומקרינו כולם נסים", ושנית "אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכרתנו ענשו".

"לא בשמים היא ולא מעבר לים היא, בפך ובלכבך לעשותו", מכארים בעלי המוסר – כלשונו של המשגיח, שכדי להשיג אמונה והשגחה ושאר מעלות עליונות באמת מצד אחד זה בשמים ומעבר לים, אלו דרגות שמי יכול להגיע אליהם. אבל מצד שני "בפך ובלכבך לעשותו", על ידי דיבור ומחשבה זוכים להגיע למעלות והשגות שהם בבחינת שמים ומעבר לים. מחשבות בעיקר האמונה, מקרבות ומרוממות את האדם שישגי את המעלות העליונות, יתרומם באמונה ויקיים את מצוות "והשבות אל לבבך" כי "ה' הוא האלוקים, אין עוד מלבדו".

כמלאך העומד ממעל ואומר גדלו! כך עומד לו המשגיח ואומר בדיוק ובפרטות איך תגדלו! מסביר ומבאר מהם המחשבות שצריך לחשוב, וכמה זמן לחשוב, ומראה את הדרך בה יוכל כל אחד לעזוב לתוככי נשמתו גדלו!

הימים עוברים, בכל שיחה מתגלים עוד ועוד יסודות חדשים, כולם מעפילים מעלה מעלה, הכרת המשפט, בין אדם לחברו, ועוד ועוד שאי אפשר לתארם בכתב. ואם תרצה פנה נא אל ה"מסילות", ובוודאי תמצאנו שם בכתבו וכלשונו.

ומה עם הפחד והמורא שגדלנו בו מילדות? עונה על זה המשגיח במשנתו הסדורה, הפחד הוא תוצאה ולא מטרה, אנו צריכים לעשות ולחשוב את המוטל עלינו, ובזה נזכה ביום הדין, אם מכח המחשבות הללו נגיע להרגשה של פחד מיום הדין, מה טוב. אבל לא זו היא המטרה.

אחרי כל ההכנות והמחשבות המרובות, וההכנה להתפילה, זוכים אנו לעמוד כבר בפתחו של יום הדין, יום ראש השנה. בהבטה מרחוק מביטים בפני המלאך האומר גדלו, המלאך שעמד כבר ב-א' באלול וזעק גדלו, הפנים מהורהרות מי יודע איזה מחשבות הוא הכין לעצמו לחשוב עתה, ועם כל המחשבות שנראה שלא מפסיק להרהר בהם אפילו רגע אחד, הוא מאיר פנים לזה ולזה, משיב לזה ומתעניין בשלום זה, כל העובר לפניו זוכה לצאת ממנו בהארת פנים. והנה שליח הציבור עומד כבר במקומו, העיניים עצומות, וכל כולו מרוכז במחשבות היום, מתוך ריגוע ושלווה ורצינותו התמידית. עצם ראייתו ברגע הקריטי הזה כבר לבד רומם והעלה את ההרגשה מעלה מעלה.

זכינו, זכינו לעמוד במחיצת המאור הגדול, זכינו לטעום מעט מצוף אמרי, זכינו להתענג ולהנות מאורו הגדול. והנה הפלא ופלא בתוככי החדש המסוגל, חודש שכל כולו היה מוקדש לעליה והתרוממות, עלה והתרומם לו המשגיח במעלותיו הנשגבות שהשיג בחודש הזה, ועלה ברוח סערה השמימית. גדולה היא האבידה, אין לה תמורה! בוודאי הוא עומד ומשמש למעלה וממליץ טוב. "החושך יכסה ארץ", ואין לנו אלא להתפלל שיקיים בנו בקרוב סופו של הפסוק הזה "ועליך יזרח ה' וכבודו עליך יראה". ת.נ.צ.ב.ה.

תלמוד תורה נאמר דווקא בלימוד על ידי דיבור בפה, שכל הפסוקים שכתוב בהם מצוות תלמוד תורה מדובר בהם על לימוד בפה וכמו הפסוק "ודברת בס" שמשמעותו דיבור בפה וכן כיוצא בזה. וממילא אע"פ שלמעשה יש קיום מצווה בהרהור, בכל זאת זה לא נחשב עיקר

מן הראוי היה להרחיב בחזקת הדין, על המאור הגדול, אורו של עולם, המשגיח הגאון הצדיק רבי אליעזר גינזבורג זצ"ל, אשר נחטף לשיבה של מעלה בפתע פתאום ביום שבת קודש ח"י אלול תשע"ז. ורוח סערה יצאה מאת ה', ויעל בסערה השמים. אשר עצותיו והדרכותיו היו לנו לעיניים, מתחילת היוצאת העלון ועד עתה, ועל פיו ישק כל דבר.

אלא שהוא היה בבחינת "גבוה מעל גבוה", ואי אפשר לתאר את הגבוה הזה כאשר אנו עומדים מטה מטה.

הגר"צ פלמן זצ"ל היה מביא שלאחר שמן החפץ חיים זצ"ל נסתלק לשיבה של מעלה (כ"ד אלול תרצ"ג), רצה תלמידו מן הגה"ק רבי אלחנן וסרמן זצ"ל לכתוב ספר עובדות והנהגות ממורו ורבו, והתחיל לכתוב (אלא שבאמצע הפסק ולא השלים את המלאכה) ובהקדמה כתב "כשאני כותב את תולדות החפץ חיים זה לפי ערכי שאני ראיתי והבנתי בחפץ חיים, אבל בשביל לדעת את העומק האמיתי של גדלותו של החפץ חיים, מה היתה כוונתו בכל מעשיו והנהגותיו, לצורך זה צריך להיות החפץ חיים בעצמו".

וההמשך מובן...

ומשום כן אין בכח הקולמוס לנסות לתאר את האדם הגדול הזה, ונביא כמה דברים מאחד מאלפי תלמידיו, והוא תיאור חי אודות ימי אלול וראש השנה במחיצת המאור הגדול. ואלו הם דבריו –

באמת עד ששמעתי את המשגיח בחודש אלול, ההרגשה ביחס לחודש אלול היתה מעט מלחיצה ולא נוחה. כאילו ומדובר בחודש של פחד ואימה, אשר כמעט אי אפשר לעשות מאומה מרוב בהלה מפני הבאות.

ומשום כן כשהתחלתי להכנס לשיחות והוועדים של המשגיח, הכניסה לוונה בחשש מה, מי יודע אלו דיבורים עתידים אנו לשמוע כאן...

אבל החששות הללו היו מנת חלקנו רק פעם אחת – בפעם הראשונה לפני השיחה הראשונה, משום שמיד כשנכנסנו לחדר וראינו את הדמות הזורחת, כבר החששות התחילו להתפוגג, וכשהתחיל לדבר ונפתחו לפנינו אוצרות חיים, הבנו שלא די שאין זה חודש של פחד, אלא ההפך הגמור מדובר בחודש שכל כולו הוא הטבת ה', חודש שמסוגל לעליה, חודש שהקב"ה פותח לנו ממזרים שערי שמים ונותן לנו כוחות עליונים, כל תורה, כל מצווה ותפילה שבחודש הזה כוחם לפעול פי כמה וכמה משאר השנה. ובקיצור זהו חודש שכדאי לנצל כל רגע ממנו, משום שאין לנו ימים טובים כמותם בכל השנה.

עוד לפני ששמענו מילה אחת על ימי ראש השנה הקרבים ובאים, כבר יצאנו בהרגשה מרוממת, בהרגשה שעומדים לפנינו ארבעים ימים יקרים מזהב ומפז, לא כדאי לבזבז ימים כאלו על שטויות והבלים, על דיבורים ופטפוטים. הרי כל רגע של לימוד והתעמקות בסברא בימים הללו, שווה פי כמה וכמה משאר השנה. אפשר להתעמק בעיון בסוגיות הגמרא, ולהשיג פירות יותר טובים ומשובחים מכל השנה. סברא שבמשך השנה צריך לעמול עליה הרבה, הרי בחודש הזה כמעט עמל משיגים ומכינים הכל. ומי טיפש ושומע דברי אלוקים חיים אלו – ואינו רץ בכל כוחו לנצל כל רגע ורגע מהימים שנותנו לו החודש הזה.

ובאמת לא היה פלא שאחרי שמיעת דברים אלו, כאשר הסתיים זמן אלול הזכור לטוב, יצאתי מזהיכל השיבה כאשר באמתחתי מונחת חוברת חידושי תורה, חידושים נפלאים שמעולם לא היו לי חידושים כאלו.

כמוכן אחרי שיחה כזו, כבר המתנו בקוצר רוח לשיחה הבאה, מתוך ציפייה לשמוע עוד דברים נעלים כאלו, שירוממונו בקהל עם.

הימים חלפו במהרה. והנה הגיע עת השיחה הבאה – העיניים רואות והאוזניים כרויות לראות ולשמוע את הקולות, המחברת פתוחה והעט מוכן לכתובה, והשיחה מתחילה – ובכן המשגיח מתחיל מיד לגופם של דברים, שלשת יסודות האמונה "אמונה, השגחה, ותורה מן השמים", והו עיקרו של יום שלשת אלו הם שלשת הברכות "מלכויות, זכרונות ושופרות" שזוהו עיקר עבודת היום של ראש השנה. אלו יסודות עיקריים שורשים שהם הם חייו הרוחניים של כל יהודי ויהודי מיישראל. ובראש השנה עיקר עבודת היום הוא חיזוק שלשת עיקרי האמונה!

ובהרחבה רבה האריך בשלשת עקרי האמונה הללו, אמונה – הוא השורש הראשון והעיקרי שהבריאה הוא מעשה הבורא בעבר, והוא מקיימו כל הזמן, בכל עת ובכל רגע. השגחה – כל הנעשה בבריאה זה לא במקרה ולא מנהגו של עולם, אלא הכל הוא מעשה הבורא, הוא הנותן לאדם כל אשר לו, לרבים וליחיד, ומתוך הנהגת שכל לעושה טוב ורע לחוטא. תורה מן השמים – הוא ההמשך והמשלים של האמונה, שהקב"ה נתן לנו את התורה ובה הודיענו מה המעשה הטוב שבעבורו יגיע שכר, ומה המעשה הרע שבעבורו יגיע עונש.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

תכלית התוכחה - שלא יודקו לה

**אַתֶּם נִצְבִּים הַיּוֹם בְּלִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם רִאשִׁיכֶם שְׁבִטֵיכֶם וְהַגִּזְיוֹת
וְשִׁטְרֵיכֶם כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל (כט, ט)**

וברש"י: "למה נסמכה פרשת אתם נצבים לקללות? לפי ששמעו ישראל מאה קללות חסר שתיים חוץ ממ"ט שבתורת כהנים, הוריקו פניהם ואמרו: מי יוכל לעמוד באלו? התחיל משה לפרש: 'אתם נצבים היום' - הרבה הכעסתם למקום ולא עשה אתכם כלייה והרי אתם קיימים לפניו".

ממש מרפסו איגרי משה רבינו מתכוון להוכיח את כלל ישראל, ובמקום להוכיחם הוא מפרש:

אומר על כך **רבי אליהו לופיאן** זצ"ל בשם רבותיו: באמת הקב"ה הוא טוב ומטיב, אב הרחמן. ואם כן מדוע צריכים קללות רבות כל כך, וכי לא די בקללות מועטות? התשובה לכך: היא הנותנת, כיון שהקב"ה מלא רחמים, "אהבת עולם בית ישראל עמך אהבת", לכן נתן לישראל קללות רבות כל כך, כדי שמחמת הפחד עצמו מפני הקללות, הם יימנעו מעשיית חטאים, שהם תמורים שבעתיים מכל הקללות.

נמצא אפוא כי התוכחה נאמרה להם כדי שלא יודקו לתוכחה. כאשר ראה משה רבינו כי פניהם הוריקו, הרי שהתוכחה הגיעה לתכליתה, ואם כך - שוב אין צורך בתוכחה.

חז"ל אומרים שאין מפסיקים בתוכחה, כלומר, כאשר קוראים בתורה בפרשת התוכחה, מעלים לתורה רק אדם אחד לכל פרשת התוכחה ואין מפסיקים באמצע.

ומדוע באמת כך הדבר? האם לא היה טוב יותר לחלק את פרשת התוכחה בין כמה קוראים?

אמרו חז"ל (דברים רבה ח, ב): "אמר הקב"ה: לא לדעתכם נתתי לכם את התורה אלא לשובתכם", היינו כדי שתקבלו שכה.

מה כוונת הדברים?

המגיד מדובנא זצ"ל אומר כאן משל מאיר עיניים, וכך הוא אומר:

לעשיר גדול היה בן חולה במחלת מעיים. הביאו פרופסור מומחה שבדק את הילד ואמר כי הדרך היחידה לרפא אותו, היא לגרום לו להקיא עשר פעמים. אך איך גורמים לילד להקיא? אמר הפרופסור: "אתן לו תרופות שיגרמו לו להקיא". אמר המלך לרופא: "ברצוני רוצה להסביר לך במי המדובה הילד הזה הוא בן מלך, מפונק ביותר, הוא אוכל רק מאכלים מעודנים, ובוודאי יתקשה לקחת תרופות, לכן אני מבקש להמעיט ככל האפשר בתרופות שתתן לו". הרופא הרגיע את המלך ואמר כי אין לו מה לדאוג והוא כבר יידע כיצד לשפל בילד.

הוציא הרופא 'בלאנק' והחל לכתוב את רשימת התרופות שצריך לקנות. הרופא רושם ורושם והאב, המלך, מסתכל בדאגה ב'רצפטי' שנראה כמו מגילה שלמה. אבל זה מה שהרופא דורש. שלחו שליח לבית מרקחת והוא חוזר עם חבילת תרופות ענקית.

חושב המלך לעצמו: אוי, רחמנא ליצלו, הילד עלול למות רק מהתרופות. אבל הרופא עומד על שלו: אין דרך אחרת לרפא את הילד.

הוא מוציא את כולם החוצה, נשאר בחדר עם הילד, סוגר את הדלתות והחלונות, מתנייב ליד שולחן קטן ומתחיל לכתוש את התרופות. בחדר מתפשט ריח רע של תרופות והילד מתחיל להקיא. הרופא ממשיך לכתוש עוד ועוד תרופות, וככל שהוא כותש יותר, כך הילד מקיא שוב ושוב. כאשר הרופא מסיים לכתוש את כל התרופות, הילד כבר הקיא עשר פעמים.

קרא הרופא לאבא ואמר לו: "בנך יצא מכלל סכנה, והוא בדרך להבריא".

שאל אותו המלך: "האם בלע בני את כל התרופות שקנינו?"

"לא ולא!" השיב הרופא. "בנך לא לקח אפילו לא תרופה אחת, אך הייתי צריך חבילה גדולה כל כך של תרופות, כדי שהילד יקיא רק מהריח שלהן, ולא יודק לקחת תרופות כלל..."

כך אומר הקב"ה לכלל ישראל: אין רצוני להביא עליכם אפילו קללה אחת, אלא שאם תשמעו קללות כה רבות, הרי די לי בפחד שלכם לבד, כדי שהוא ימנע

אתכם מהחטא, ולא יהיה צורך להביא עליכם אפילו חצי קללה. אם כן ברגע שראה משה רבינו ש'הוריקו פניהם', התוכחה הגיעה לתכליתה.

מעתה מובן מדוע אין להפסיק בין הקללות. אם נותנים קצת לזה וקצת לזה, התחושה היא: 'נישט גיפערלאך', לא נורא, אפשר להסתדר עם זה. אבל כאשר מגיעות כל הקללות ברצף, בזה אחר זה, בלי כל הפסקה באמצע, או אז הן גורמות לפחד, וזו הרי תכלית התוכחה.

על כך ממשיכה התורה ואומרת: "פן יש בכם איש או אשה... והיה בשומעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמור שלום יהיה לי" - הוא שומע את כל דברי התוכחה, ואינו מתפעל. זה כלל אינו מפחיד אותו, הוא אומר לעצמו 'שלום יהיה לי', יהיה בסדר, "כי בשירות לבי אלך", אני אלך כרצוני בלי כל פחד.

או אז, "לא יאבה ה' סלוח לו", אדם כזה שהקללות אינן מפחידות אותו, אזי "ורבצה בו כל האלה הכתובה בספר הזה", הוא זה הצריך לעבור את כל התוכחה בפועל, אבל "אתם נצבים היום", אם תפחדו מהקללות קודם שיבואו והן ירתיעו אתכם מלחטא, אזי לא יהיה צורך להביא אותן עליכם.

בלב אני יהודי...

והתברך בלבבו לאמור שלום יהיה לי (כט, יח)

מה הכוונה התברך "בלבבו"?

אומר **האדמו"ר מקוצק** זצ"ל: לפעמים שואלים יהודי: מדוע אינך בא להתפלל? מדוע אינך שומר שבת וגם אינך מניח תפילין? והוא עונה: "לא נורא, גם אם אני לא כזה צדיק, לא מניח תפילין כל יום, לא שומר שבת כהלכתה, אבל העיקר הלב. בלב אני יהודי..."

הוא מתברך "בלבבו" - בלב היהודי החם שלו...

הקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים

בן מאה ועשרים שנה אנכי היום (לא, ב)

כתב רש"י הקדוש: "אנכי היום - היום מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי ביום זה אמות".

מקור דברי רש"י הוא מהגמרא (סוטה יג ע"ב) ושם נאמר עוד: "ללמדך שהקדוש ברוך הוא משלים שנותיהם של צדיקים מיום ליום ומחדש לחדש דכתיב את מספר ימיו אמלא".

מה הענין בכך שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים?

אתם יודעים שה'**חזון איש**' זצ"ל נפטר אור לט"ו בחשון תשי"ד. תאריך לידתו היה י"א בחשון תרל"ט. הרי שהוא נפטר ארבעה ימים לאחר יום הולדתו, ואמר על כך **הרב מבריסק** זצ"ל, כי נתנו לכלל ישראל מתנה עוד ארבעה ימים. [אגב, כאשר נודע לרב מבריסק על פטירתו של החזון איש הוא הגיב ואמר: העולם של היום הוא עולם שונה משל אתמול. אתמול היה זה עולם עם חזון איש והיום זהו עולם בלי חזון איש].

על כל פנים מהו הענין שהקב"ה משלים שנותיהם של צדיקים?

אומר על כך **רבי חיים קניבסקי שליט"א** בספרו '**שעמא דקרא**': כתוב בירושלמי (ראש השנה ג, ח): "עמלק כושפן היה. מה היה עושה? היה מעמיד בני אדם ביום גינוסאי שלו, לומר: לא במהרה אדם נופל ביום גינוסאי שלו". עמלק היה מכשף גדול, וכאשר היה יוצא למלחמה היה נוטל עמו אנשים שזהו יום הולדתם, ביוזם כי ביום הולדתו של האדם, מזלו חזק ותקיף, על כן לא במהרה הוא ניוק ונופל. ומה עשה משה רבינו בבואו להילחם עם עמלק? ערבב את המזלות.

רואים אנו כי האדם 'ביום גינוסאי שלו', ביום הולדתו, הנו חזק ותקיף, ולכן רוב בני אדם אינם מתים ביום הולדתם. אמנם כל זה בבני אדם אשר המיתה לידים היא עונש, בהפסידים את העולם הזה בו הם נמצאים. אבל צדיקים גמורים, יום הסתלקותם מן העולם הוא התעלות גדולה להם, שהרי הולכים הם מחיל אל חיל לעולם שכולו טוב ועידון. לכן אדרבה, ביום לידתם שאו תקיף ובריא מזלם, הם מסתלקים מכאן אל עולם שכולו טוב.

עד כאן דברי רבי חיים שליט"א.

אולם באמת צריכים להבין, מהי הטובה לצדיקים בכך שהם הולכים מן העולם, הרי לימדנו חז"ל (אבות ד' יז) כי "יפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה, יותר מכל חיי העולם הבא"? ומסתמא זו לא קושיא, כי הרי זו שמחה גדולה שהולכים מהעולם הזה - "ותשחק ליום אחרון".

ה"שועות יעקב" אומר עוד קנייטש: הקב"ה נוטל את הצדיקים ביום לידתם, ברצונו להראות לעין-כל כי מיתת הצדיקים היא לטובתם. כיוון שרואים כי צדיקים מתים ביום לידתם והרי אין אדם נופל ב"יום גינוסאי" שלו, מוכח איפוא כי לידתם של הצדיקים הפסירה מן העולם אינה נפילה אלא התעלות.

האוינו לתרי"ג מצוות

וְעַתָּה כָּתְבוּ לָכֶם אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת וְלִמְדָהּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְיָהּ כִּפְיָהֶם לְמַעַן תִּהְיֶה לִּי הַשִּׁירָה הַזֹּאת לְעֵד בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל (א, יט)

וברש"י: "הרי זו הבטחה לישראל, שאין תורה משתכחת מזרעם לגמרי". רבותי, הסכיתו היטב לדברים הבאים, ומובטחני שתהיה לכם "שמחת התורה": **רבי יוסף שאול נתנון זצ"ל**, בעל ה"שואל ומשיב", מביא בשם הגאון מוילנא זצ"ל, שבפרשת האוינו ישנן תרי"ג מילים, וכל מילה רומזת על מצוה אחרת, וכבר שרחו לבאר איזו מילה מתאימה לאיזו מצוה, ממש פלאי פלאים. ולפי זה הפשט בפסוק ובדברי רש"י ברור: כיוון שבפרשת האוינו מרומזות כל תרי"ג המצוות, ממילא היא יכולה לשמש לעד שהתורה לא תשכח מזרע ישראל לגמרי.

ואני הקטן, לא התעצלתי, וספרתי את המילים בפרשת האוינו, פעם - פעמיים, ומצאתי שיש בה שש מאות וארבע עשרה מילים, ולא שש מאות ושלוש עשרה, מה קורה פה?

חשבתי, שאולי בכל זאת טעיתי, וספרתי שוב...

שש מאות וארבע עשרה מילים!

בגימטריה - לפעמים משתמשים "עם הכולל", אבל כאן כל מילה היא כנגד מצוה, ויש רק שש מאות ושלוש עשרה מצוות!

והנה משהו האיר את עיני, ואמר לי להסתכל ב"בעל הטורים" בתחילת פרשת האוינו, שכתב: "השמים ואדברה - עולה תרי"ג, כלומר: האוינו לתרי"ג מצוות".

לפי זה דברי הגאון הם פלאי פלאים ממש: מילת "האוינו" היא מחוץ לחשבון. "האוינו" לתרי"ג המילים הבאות אחריה! כל מילה היא כנגד מצוה.

"האוינו" - לתרי"ג המצוות.

ממש "שמחת תורה".

המצודה הגדולה של היצר בדורנו

כִּי יִדְעִיתִי אֶת יִצְרוֹ אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה הַיּוֹם (א, כא)

אין לנו מושג באיזה עולם אנו חיים. נופלים יהלומים ואין מי שירים אותם. יהודי בכל צעד ושעל - יכול לאסוף, להיות מלא מצוות כרימון. כאן הוא מתפלל, כאן הוא לומד וכאן הוא מברך ברכה. אבל מה קורה, אנשים מגרים, מביאים את יצר הרע עליהם בכח וברצון, מאבדים לעצמם את החיים [הדברים נאמרו בדרשה לעם שבשדות, בימים שבהם מכשיר השלוויה החל להיכנס בבתינו].

הפסוק בקהלת (ט, יד-טו) אומר: **"עֵיר קְסִינָה וְאֲנָשִׁים בָּהּ מַעֲשֵׂה וְבֹא אֵלֶיהָ מֶלֶךְ גָּדוֹל וְסָבַב אֹתָהּ וּבָנָה עָלֶיהָ מְצֻדִים גְּדִלִים. וּמָצָא בָּהּ אִישׁ מִסְּבֵן חָכָם וּמִלֵּט הוּא אֶת הָעִיר בְּחִקְמָתוֹ"**.

מבארת הגמרא (מדרש לב ע"ב): "עיר קסנה - זה הגוף, ואנשים בה מעש - אלו אברים, ובא אליה מלך גדול וסבב אותה - זה יצר הרע, ובנה עליה מצודים וחרמים - אלו עונות".

אנו יכולים להבין לבד מה הם החרמים והמצודות של היצר.

הנה כבר כמה שנים שהיצר בונה מצודה תופס בה את האדם כמו מלכודת. רחמנא ליצלן - המכשיר הזה, אינני רוצה להוציא את השם - התל-ביוזין הזה [שלווייה], אנשים תפוסים שם. בא שכן, נכנס לחצר, דופק בדלת, אבל בעל הבית כל כולו שקוע, לא פותח לו.

"מה אתה רוצה משה? כן רק רגע אני כבר אפתח לך..."

והוא לא יוצא. היכן הוא? שורד בתל ביוזין, וכי אין זו מצודה?

סיפר לי אברך מיישיבת גור בבני ברק. הוא חזר השבוע מאמריקה, שם ביקר בביתו של עשיר אחד, ידיד שלו. העשיר שואל אותו: "אתה כבר ראית את מלאך המוות? האם אתה רוצה לראותו? בוא תראה". הכניסו לסלון ביתו, הראה לו את המכשיר ואמר לו: "זה מלאך המוות! הכלי הזה הרג לי את הבנים שלי!" חרמים ומצודות!

אי אפשר להימנע מלדבר על כך. לבי שותת דם, כי יש אנשים שאינם רואים, אינם יודעים ואינם מבינים.

לפי כמה שנים הייתי בבית הכנסת שבמושב מסוים, לא רחוק מכאן. אמר לי הגבאי: "בעזרת ה' נתחיל את השיעור, כי התחיל הקיץ! בחורף הרבה אנשים לא

באו לשיעור כיון שזה מתקיים בשעה שרואים במכשיר, כעת התחיל הקיץ אתה ויבואו שומעים רבים כי הצפיה במכשיר נדחית לשעה מאוחרת יותר".

"הבעיה הונו נכנסה למושב", צועק לי הגבאי, "הגיע לשכונה שלנו הכלי משחית, הוא רוצח - הכלי המשחית. עין רואה והלב חומד וכלי מעשה גומרים".

"על חטא שחטאנו לפניך ביצר הרע" - מה הכוונה? אומרים רבותינו - שמגרה יצר הרע בעצמו. האדם לבד מגרה את היצר הרע. מי אמר לך בכלל להכניס את המכשיר? ה' יצילנו. "ותראו את שיקוציהם ואת גילוליהם עץ ואבן כסף זהב אשר עמהם". ראיתם שזה שיקוף, ראיתם שזה גילול, שהוא רק עץ ואבן, וגם ידעתם שזה שום דבר, כלום. אבל זה הויק לכם, כי ראיתם. כשעין רואה - נכנס משהו ללב, ה' יצילנו.

היה פעם יהודי אחד שלקחוהו לבית הסוהר חבוש ידיים ורגלים. בדרך נעצר ליד חנות של חומרי בנין. שאלו אותו - מה אתה רוצה פה? אולי אפשר לקנות עוד קצת חבלים?

אתה לא מספיק קשור, וכי צריך לקשור אותך עוד?!

לא מספיק היצר הרע שיש לאדם לבד הוא עוד מוסיף על עצמו חבלים נוספים, רחמנא ליצלן?

נחזור לענייננו: היצר בנה חרמים ומצודות. "ומצא בה איש מסכן וחכם" - זה יצר טוב, ומלט הוא את העיר בחכמתו - זו תשובה ומעשים טובים.

נשאלת השאלה: מלך גדול ניצב מול עיר קסנה שתושביה מועטים, והמלך העמיד טילים, טנקים ומטוסים. את כל אלו הביא על העיר הקסנה הזו, ובא לשם איש מסכן - אין לו שום דבר, ממש מסכן, והוא בשכלו מילט את העיר בחכמתו.

כיצד הציל את כל העיר? נכון שיש לו שכל, אבל איך הציל את הכל, ועוד מכאלו חרמים ומצודות נוראים? הפלא ופלא. נבאר.

ברוך ה' אף פעם לא הייתי ליד המכשיר המוזכר לעיל, ואני מקווה שגם אתם לא הייתם, תענו כולכם אמן. אבל שמעתי שיש מקום שבני אדם יושבים שם בחושך "יושבי חושך וצלמוות" - בסינמה [קולנוע]. כעין מכשיר תל ביוזין גדול, יושבים ומראים על הקיר כל מיני דמויות והצגות ועניינים והכל עובד. פלאי פלאים... [פעם היו זקוקים לסינמה היום יש בכל בית את המכשיר].

היה יהודי כפרי אחד, שמעולם לא היה בכאלו מקומות. הוא בא עם חבר שלו ששכנע אותו, אמר לו: בוא, היום בערב יש סינמה - בני אדם יושבי חושך וצלמוות.

טוב, הלך לראות את הסרט היפה, נכנס שם לאולם, וראה דבר משונה - הכל חושך ועל הקיר הוא רואה דמויות נעות, מתרוצצות. מעולם לא ראה מחזה מפעים כזה...

הוא רצה מאוד לראות את הדמויות שעל הקיר. מה עשה? ניגש למתג החשמל והדליק את האור. ויהי אור.

ואז, אין שום דבר על הקיר...

"מה הולך כאן", צעקו אנשים, "מי הדליק את האור?"

"זה אני" אמר הכפרי.

"שושה שכמותך, כשהאור דולק - לא רואים שום דבר!"...

מורי ורבותי, הוא הדבר. שואלים כיצד החכם מילט את היצר בחכמתו. ובכן, הוא הדליק את האור, "כי נר מצוה ותורה אור". כאשר נדלק האור - מיד ראו כולם כי כל החרמים והמצודות של היצר הרע - דמיון בעלמא הם ותו לא.

הוא הדליק את האור - אור התורה הקדושה. בואו ותראו איזו הנאה, תראו את המתיקות האמתית, הכל בסל, אפס ואין. כך מילט האיש החכם את היצר בחכמתו.

מעשי ראובן

באחד הימים הבחין רבי ראובן זצ"ל באחד המספלים בו, שהיה מסור אליו עד מאוד, כשהוא מחלל שבת. רבי ראובן שנחמד מחילול השבת שנעשה בדרך-הרגל ובפרהסיה, פנה לאחד מפוסקי הדור ושאלו האם מותר להביט בפניו של אותו אדם. התשובה שקיבל היתה שהואיל ואותו אדם מחלל שבת בפרהסיה, אין להביט בפניו, מפני שאסור להסתכל בפני רשע.

כאן התגלתה הנהגתו וחכמתו המופלאה של רבי ראובן. על אף שהיה בקשר יומימי עם אותו אדם במשך שנים רבות - מאז שנכנס במעשי - הוא הקפיד שלא להביט בפניו עוד. הוא עשה את זה באופן רגיש ומיוחד על מנת שאותו אדם לא יבחין בכך ולא יפגע חלילה.

במשך למעלה מעשר שנים, היה עמו רבי ראובן בקשר הדוק ולא הסתכל בפניו אפילו פעם אחת, תוך כדי שאותו אדם אינו חש במאומה.

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

למענך אלקים חיים

ימים הרי גורל

התורה אומרת (דברים כח, טו) "וְהָיוּ תִּינִיף תְּלָאִים לְךָ מִנֶּגֶד" - אין לאף אחד "בישוח חיים"! תראו את כל המודעות הגדולות התלויות ברחובות וקוראות לנו לתרום צדקה לכל מיני מקרים מזועזעים, קורעי לבבות. תראו את המודעה של הרב ציולק בו הוא נראה עם ילד קטן, בן שנה - שנתיים, חולה במחלה הנוראה, והרב שטיינמן מסתכל עליו בחרדת אלקים נוראה.

מתי קרו כל המקרים המזועזעים האלו?
הם לא קרו בחדש שבט או ניסן! אולי גילו אותם או, אבל באמת הם קרו בימים אלו! בראש השנה יתבונן ויבין צום כיפור יחתמון.

מדובר בשאלות של חיים, פיקוח נפש ממש! האם אפשר להמשיך את מסלול החיים כרגיל? האם יש אבסורד גדול יותר מאשר להמשיך לחיות, בימים הרי גורל שכאלו, בלי לשנות? בלי להשתנות? האם יש מחדל גדול יותר מאשר להמשיך להתפלל כרגיל, להתנהג כרגיל, בלי להביא בחשבון שאין לנו שום "תעודת ביטוח"?

הנה נתבונן, לאיזו "פאניקה" נכנסו מנסחי התפילה בעשרת ימי תשובה! כל ה"שולחן ערוך" השתנה להם ברגע אחד:

ידוע ששלוש הברכות הראשונות, שבשמונה עשרה, הן "ברכות השבח" ואין מבקשים בהן דבר, והנה, רק הגיעו עשרת ימי תשובה וכבר בברכה הראשונה, עוד ברשרם סיימנו אותה, אנחנו מבקשים "זכרנו לחיים". מה יש? מה קרה? אי אפשר לחכות קצת? עוד לא גמרנו "מגן אברהם" וכבר זכרנו לחיים?

זאת ועוד, גם בתפילות השבת אנו מבקשים "זכרנו לחיים" וכתבנו בספר החיים, על אף שידוע שבתפילות השבת לא מבקשים בקשות! מה קרה? מדוע משתנה ה"שולחן ערוך"?

אלא, הימים הם ימים גורליים, ימים של פיקוח נפש, ופיקוח נפש דוחה את ה"שולחן ערוך" הרגיל! מיד בעמדתנו לפני המלך, באמצע הברכה הראשונה, בימי חול וגם בשבת, אנו זועקים "זכרנו לחיים" ומבקשים "כתבנו בספר החיים".

והנה בזכות מה אנו "משכנעים" את הקב"ה שיזכור אותנו לחיים ויכתוב אותנו בספר החיים? בזכות "למענך אלקים חיים" - בזכות זאת שנקדיש את חיינו למען אלקים! נהפוך את עצמינו להיות "עבדי ה'!"

"עסקה" עם בורא עולם

שמעתי מהרב מישקובסקי שליט"א את סיפורה של האישה הצעירה, שהיתה בסך הכול בת שלושים וחמש, אימא לתשעה ילדים, ששכבה על ערש דווי בבית החולים "הדסה עין כרם". כל השיפולים הכימותרפיים כבר לא עזרו. הרופאים התייאשו והרימו ידיים. המצב התדרדר מיום ליום. כולם ידעו שזה עניין של ימים ספורים. דבורה'לה, בתה הגדולה, כבת חמש עשרה, עמדה ליד מיטתה כשלתע האימא פקחה מעט את העיניים וביקשה ממנה, בחולשה נוראה, שתצא מהחדר. הבת הבינה את משמעות הדבר: האימא לא רוצה שהיא תהיה נוכחת בעת יציאת נשמה. שלא תישאר לה טראומה לכל החיים. היא הוציאה אותה מהחדר כמו שמוציאים כהן בזמן יציאת נשמה, שלא יישמא באוהל המת...

היא מיהרה לצאת מהחדר. הן היתה זו, ככל הנראה, בקשתה האחרונה של אִמָּה! וכפי שהכינו אותה מראש למצב שכזה - היא נגישה לדלפק של האחיות להזעיק את אבא. "אבא" - היא בוכה בטלפון - "בא מיד. אני גם מזכירה לך להביא את נרות הזיכרון כפי שבקשת ממני להזכיר לך".

היא חזרה לחדר. עמדה על מפתן הדלת, כמוהן שלא נכנסה. דרך חריץ זעיר היא רואה את אימא שלה מושכת, בכוחותיה האחרונים, את השמיכה ומכסה את הפה. מרימה עוד קצת ומכסה את האף. מרימה עוד קצת ומכסה את העיניים... לפתע היא שומעת את אימא שלה מתחילה לדבר, לבכות:

"ריבנו של עולם! אני לא טיפשה, אני יודעת היטב את המצב שלי, אני יודעת שנשארה לי אולי שעה, אולי שעתיים של חיים. אבל - אבא שבשמים - אני

רוצה לשאול אותך שאלה: איזה תועלת תהיה לך מעוד מצבה בהר המנוחות? מה יהיה לך מעוד כמה פרקי תהילים ביום היארצייט שלי? בא ונעשה עסקה: הרי אתה כל יכול. אתה 'מלך ממית ומחיה'. עליך נאמר 'כי הוא אמר ויהי הוא ציוה ויעמוד', 'כי א-ל מלך רופא נאמן ורחמן אתה'. ברגע אחד אתה יכול לרפא אותי! אני מבטיחה לך אם אצא מכאן בריאה - תהיה לך תועלת ממני! אני אהפוך לשפחה נאמנה לתורתך הקדושה! אמנם פטורה אני מתלמוד תורה, אבל זאת כן אעשה: אקדיש את כל הבקרים שלי, משמונה בבוקר ועד שתיים בצהריים, להיות שבחית ולבשל לבני תורה את אכלם, חנים אין כסף".

"ריבנו של עולם! תן לי את האפשרות. תן לי את היכולת. אנא! אנא, ברחמיך הרבים! נסה אותי" - סיימה ונרדמה מתחת לשמיכה, שכיסתה את פניה.

כעבור רבע שעה פקחה את עיניה וקראה: "דבורה'לה, תביאי לי בבקשה כוס מים. אני מאד צמאה"... חודשים שהיא כבר לא מסוגלת לשתות! חודשים שלא הכניסה דבר לפיה! אין לה וושט, אין לה מעיים, הכול אָכול שמה, ולפתע פתאום היא מבקשת לשתות...

הילדה החלה לרעוד. אוי ואבוי! היא הספיקה לשמוע שכתוב בספרים הקדושים שלפני שהצדיקים מסתלקים מהעולם הם מבקשים כוס מים כדי לברך "שהכל" ו"בורא נפשות", ולבקש "להחיות בהם נפש כל חי" בתחיית המתים...

דבורה'לה רצה להביא לה כוס מים. האחות צועקת לעברה: "מה את עושה? את רוצה שהיא תיחנק? מה אתך?"

- "אימא ביקשה ממני"...

- "אימא שלך חולה סופנית. היא לא מבינה מה שהיא מדברת". היא נכנסה לחדר עם כוס המים. האימא פקחה את העיניים, אמרה את הברכה ובעזרת בָּתָה שתתה את כל הכוס! כשסיימה ביקשה כוס נוספת...

ממש "תחיית המתים"...

האחות היתה בהלם. היא הזעיקה את הרופאים. גם הם היו בהלם. הם ביקשו לעשות לה בדיקת דם, ספירת דם, אך היא בקשה: "תעזבו אותי! זה כבר לא שייך אליכם! לפי כללי הרפואה מקומי בהר המנוחות, אלא שפתחתי 'ערוץ ישיר' עם בורא עולם! זה כבר לא שייך להדסה עין כרם!"...

היא נרדמה לרבע שעה נוספת ומשהתעוררה פנתה לבתה: "דבורה'לה! תביאי לי משהו לאכול. משהו מרוסק. אני מאד רעבה".

הרופא נדהם: "אני רופא כבר ארבעים שנה. מעודי לא ראיתי דבר שכזה!"... כעבור מספר ימים היא שוחררה לביתה! לאחר שהודתה לכל הצוות - בעלה

הזמין מונית והם עזבו את בית החולים.

האישה פנתה לבעלה ואמרה לו: "אני לא חוזרת הביתה עד שאני יודעת באיזו ישיבה אני מתחילה לבשל מחר בבוקר!"

בעלה ביקש מהנהג לנסוע לאחת הישיבות. האשה נשארה ברכב והוא עלה לדבר עם ראש הישיבה, וסיפר לו את כל הדברים, כהווייתם.

ראש הישיבה שמח מאד ואמר: "הגעת אלינו ממש מן השמים! מספר הבחורים בישיבה גדל מאוד. לומדים בה כיום שלוש מאות וחמישים בחורים. המבשלת אמרה לנו כמה וכמה פעמים כי היא זקוקה לכך עור".

מה יש להאריך בדיבורים? כבר שלושים ושבע שנים שהיא מבשלת! משמונה בבוקר עד שתיים בצהריים! היא אמנם סבתא בת שבעים ושתיים, שחינתה כבר את כל ילדיה, אך ניצבת כמו חייל מידי יום ביומו לתפקידה. רק ב"בין הזמנים" היא הייתה "נכנסת ללחץ". בא' בניסן כל הישיבות נסגרות. אין בחורים. אין מטבח... אך גם לכך נמצא פתרון: ישיבת מיזר! אמנם שלושת אלפים בחורים ואברכים יוצאים לחופשה, ומכל מקום כחמש מאות בחורים, תושבי חוץ לארץ, נשארים. היא מבשלת להם!

היא יודעת היטב: יש לה "הסכם עבודה" עם בורא עולם! היא עשתה אתו "עסקה": ה' נותן לה חיים - והיא מקדישה אותם "למענך אלקים חיים"!

גם אנחנו: אי אפשר לבוא לקדוש ברוך הוא ולבקש "זכרנו לחיים", "כתבנו בספר החיים", בלי שנקבל איזושהי "קבלה" שתוכיח שאנו מבקשים את החיים "למענך אלקים חיים"!

ברכת המזון מתוך הסידור

אני רגיל לספר את מה ששמעתי ממרן הרב שך זצ"ל בהיותי אברך צעיר לימים. היה זה בלווייה שיצאה משיבת פוניבו, בתאריך כ"ז באלול תשמ"ט, ימים ספורים לפני ראש השנה, וכך הוא אמר:

"הנפטר שלפנינו מכוסה בשלית, ודבר זה לבד כבר צריך לעורר אותנו לשוב בתשובה. ובפרט שהנה קרב ובא יום ראש השנה, יום הדין, שבדודאי זה מחייב אותנו, ביתר שאת וביתר עוז, להתעורר ולעשות תשובה."

"אבל איך עושים תשובה?" שאג הרב שך - "תשמעו ממני! תשמעו עצה מאדם זקן! לאדם זקן יש ניסיון!"

היינו בשוחים שהוא הולך להגיד משהו כמו: שכל אחד יקבל על עצמו שמשעה תשע בבוקר עד אחת בצהריים הוא לומד בלי לדבר דברים בשליליים...

אבל הרב שך הפתיע: "נקבל על עצמנו לברך ברכת המזון בכוונה!"

ואיך נעשה את זה? הרי לפעמים, בעת הברכה, אנחנו עייפים, הראש לא מרוכז, המוח לא צלול... מה נעשה?

"נברך ברכת המזון מתוך סידור!" אמר הרב שך, "זה יעזור מאד לכוונה! תלכו הביתה, תגידו לנשים וילדים שלכם, שמהיום והלאה מברכים ברכת המזון מתוך סידור! אני מבטיח לכם שאם נקבל זאת על עצמנו זה יעשה רעש גדול בשמים! יכריזו עלינו בשמים 'פלוני עשה תשובה! פלוני עשה תשובה! אם

נבוא ליום ראש השנה עם קבלה קטנה זו - זוהי 'תשובה!'"

"הנביא אומר 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה' - סיים הרב שך את דבריו - 'עלינו לקחת עמנו דבר אחד קטן וללכת אתו הביתה... וללכת אתו 'עד הסוף'..."

ולבוא אתו בראש השנה... תשמעו ממני עצה: 'קחו עמכם דברים' - קחו עמכם את הקבלה הזו ואתה תלכו הביתה..."

יש שהמליצו על כך את הפסוק במגילת אסתר (ט, כה): "אָמַר עַם הַסֵּפֶר יְשׁוּב מַחֲשַׁבְתּוֹ הָרָעָה" - כאשר מתפללים "עם הספר", מתוך סידור, הדבר מועיל ל"שוב מחשבתו הרעה" - לבטל את כל המחשבות הטורדות את הכוונה הראויה.

אברך אחד הגיע לרבי מיכל יהודה ליפנקוביץ זצ"ל ימים ספורים לפני יום כיפור ואמר לו כי כבר שנים שהוא משתדל לקיים את הקבלה הזו שהמליץ הרב שך, והוא מעוניין להתחזק ולקבל על עצמו קבלה נוספת שראש הישיבה יציע לו.

רבי מיכל יהודה השיב לו: "האם שמת לב איך אנחנו מברכים ברכת 'אשר יצר' הנה אני נמצא כאן בישיבה ורואה את

הבחורים שנושלים ידיים ביציאתם מהשירותים, ובעודם צועדים בחזרה לכיוון בית המדרש הם ממלמלים את הברכה... וכי ברכת 'אשר יצר' היא 'תפילת הדרך' שאומרים אותה באמצע הדרך?

הרי בשעת ברכה אסור לעשות שום פעולה נוספת! אסור לנגב ידיים, גם לא ללכת. מדברים עם המלך!"

"כדאי שנקבל על עצמנו" - סיים רבי מיכל יהודה - "לפחות פעם אחת ביום, לעמוד מתחילת הברכה עד סופה, ולומר גם את הברכה הזאת מתוך סידור, במתינות".

הבה נתחיל 'לעשות משהו'!

רבתי!

אי אפשר לבוא ליום כיפור עם ידיים ריקות! אי אפשר להגיע לתפילת נעילה, שעת החיתום, בלי שקיבלנו על עצמנו קבלה אחת של תשובה. לא בשמים היא! לא מבקשים מאתנו לקבל דברים גדולים! אם נבוא עם "ברכת המזון מתוך סידור", או "אשר יצר מתוך סידור", נוכל להגיד: ריבוננו של עולם! התקדמנו במשהו! עשינו משהו "למען אלקים חיים".

המשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל היה רגיל לספר שברוסיה היה חוק שכל בעל בית חייב לפנות את השלג מהמדרכה שליד ביתו. מי שלא פינה היה צפוי לקבל קנס כבד. אבל אנשים זלזלו בחוק. לא היה להם כח אליו. מאידך, לא היה להם, כמוכר, כל רצון לקבל קנס... מה עשו? כל אימת שראו את הפקח מתקרב, היו ממחרים ונושלים את המטאטא ביד... שהפקח יראה אותם עם מטאטא ביד... כביכול עומדים הם לפנות עתה את השלג...

אבל היה שם בעל בית אחד שנשאר לעמוד ולקרוא עיתון... והפקח רשם לו קנס. שאל אותו האיש: "האם אינך רואה שאצל כולם השלג נערם ואיננו מפונה? מדוע רשמת דווקא לי קנס?"

השיב לו הפקח: "כולם, לכל הפחות, נטלו את המטאטא ביד. זה מראה שיש להם נכונות לעבוד. אתה - אפילו את זה לא עשית!"

וכאן, זעק המשגיח: "הבה, לכל הפחות, ניקח את המטאטא ביד! נתחיל 'לעשות משהו'! נגלה רצון לטאטא את 'ערמות השלג' שהצטברו לנו על הלב! הבה נקבל על עצמנו איוושהי קבלה קטנה שאתה נוכל לבוא ליום הדין!"

רבתי!

שכל אחד ואחד יקבל על עצמו איוושהי קבלה. את הקבלה שהציע הרב שך. את הקבלה שהציע הרב ליפנקוביץ. ומי שכבר, ב"ה, שומר על קבלות אלו - יראה

להוסיף להתחזק, ולקבל על עצמו קבלה נוספת. העיקר שנבוא עם "משהו ביד", שנוכל לבקש מהקב"ה: "כתבנו בספר החיים למעןך אלקים חיים".

הדין וההמלכה - תלויים זה בזה

יודעים אנו כי בראש השנה ישנם שני עניינים: האחד - ביום זה הקב"ה דן את בריותיו וכל באי עולם עוברים לפניו כבני מרון. והשני - מוסלת עלינו החובה להמליך את הקב"ה על העולם - "מלך על כל העולם כולו בכבודך".

ונראה, כי שני עניינים אלו תלויים אחד בשני, הא בהא תליא, ונתחיל עם הענין הראשון - יום הדין:

יהודי מגיע לראש השנה, כולו אפוף פחד ואימה. גיוואלד! יום הדין! כל המאורעות שיהיו ננת חלקו במהלך כל השנה נכתבים היום! צריך הרבה רחמי שמים! הוא עומד בתפילה ואומר: "ריבוננו של עולם! זכרני לחיים. אנא, אל תיקח לי את החיים! זכרני לבריאות. אנא, אל תיקח לי את הבריאות! זכרני לפרנסה. אל תיקח ממני את הפרנסה! אל תיקח ממני את הנחת מהילדים!"...

"ריבוננו של עולם! אנא, אנא! אל תיקח, אל תיקח!"

ובאמת זו טעות גדולה! וכי החיים, הבריאות, הפרנסה הם "שלך", שאתה מבקש מהש"ת שלא ייקח אותם ממך? וכי אתה "מוחזק" עליהם שאתה מבקש מהש"ת שלא "יוציא" אותם ממך? הרי לאדם אין כלום! החיים, הבריאות, הפרנסה - כולם אינם שלו!

"כדלים וכרשים דפקנו דלתיך" - וכי לאיש הדל יש משהו משלו? וכי לרש יש משהו משלו? והרי אנחנו דלים ורשים - אז את מה ייקחו? את מה שאין לנו? ממי ייקחו? ממי שאין לו?

ההיפך הוא הנכון: בראש השנה לא "לוקחים" מאף אחד כלום! בראש השנה "נותנים"! החותך חיים לכל חי נותן לכל אחד חיים. נותן בריאות, נותן פרנסה. בראש השנה נקבע מהי הקצבה הניתנת לכל אחד - "מונותיו של אדם קצובים לו מראש השנה" (ביצה טז ע"א).

א, א, א, רבותי! בראש השנה לא לוקחים! וכי יש ממי לקחת? בראש השנה נותנים! ואם כך - הפחד גדול שבעתים:

לקחת - זה יחסית יותר קשה. עד שלוקחים מבן אדם זה סיפור... הוא "מוחזק" וצריך להוציא ממנו... אבל לא לתת זה הרבה יותר פשוט! אם אתה זכאי - נותנים לך, ואם לא - פשוט לא נותנים לך!

כך צריכה, אפוא, להיות תפילתו של יהודי: "ריבוננו של עולם! זכרני לחיים. אנא, תן לי חיים! זכרני לבריאות, תן לי בריאות! זכרני לפרנסה, קצוב לי פרנסה! תעניק לי נחת מהילדים!"

והנה אבינו אב הרחמן, בורא עולם, רוצה לתת לנו הכל. הוא רוצה לתת לנו מלא חופנים של חיים ובריאות, של נחת ושמחה, של עושר וכבוד! אלא שכאן ניצבת השאלה: האם יודע אתה מה משמעותם של "חיים" שאותם מבקש אתה מהש"ת שיתן לך? האם יודע אתה לנצל נכון את הבריאות ואת העושר, עליהם אתה מתחנן להש"ת שיעניק לך? אם אינך יודע מהי המשמעות האמתית של חיים - למה שיתנו לך אותם?

כאן משתלב, כמין חומר, הענין השני של ראש השנה - המלכת ה'. "אמר הקדוש ברוך הוא: אמרו לפני מלכויות כדי שתמליכוני עליכם" (ראש השנה טז ע"א) - שומה על כל אדם, שמלבד מה שהוא ממליך את הקב"ה על העולם כולו, שימליך אותו על עצמו - "כדי שתמליכוני עליכם".

כשאני ממליך את הקב"ה עלי, פירושו של דבר שאני הופך את עצמי להיות עבד ה'!

מהותו של עבד שהוא שייך כולו לאדונו ומשועבד למלא באופן מוחלט את רצונו. אין לו, לעבד, ישות עצמית.

כך הוא גם, בדיוק, כאשר אני ממליך את הקב"ה עלי והופך את עצמי לעבד ה': להיות עבד ה' פירושו שאני מקדיש את כל חיי קדש לה'! שאני מוותר על כל תאוותי ורצונותי האישיים. חיי הופכים להיות "למעןך אלקים חיים!"

אה! לאחר שהמלכת את הקב"ה עליך, ואתה יודע את משמעות החיים, אתה יודע שתכלית החיים היא "למעןך אלקים חיים" - כעת יכול אתה לבקש מהש"ת שיתן לך חיים! לאחר "המלכויות" יכול אתה לבקש שיתנו לך ביום הדין חיים, בריאות וכל טוב. כי כבר יודע אתה לנצל באופן הראוי והנכון את אותם הדברים עליהם אתה מבקש.

זהו הקשר בין שני ענייני ראש השנה: הדין וההמלכה. שניהם תלויים אחד בשני. מעתה נבין היטב את דברי הריטב"א שאומר שהשופר עושה שתי פעולות גם יחד, הוא גם "עושה דין" וגם "ממליך את הקדוש ברוך הוא": כי בו ברגע שאנו ממליכים את הקב"ה, על ידי התקיעה בשופר - עולה זכרונו לפניו לשובה, והוא יתברך גוזר עלינו חיים טובים בדין, וזאת, כאמור, מכיוון שהשקלנו להבין את משמעות החיים: להיות עבדי ה'!

פלאי פלאים, רבותי!

יחי ראובן

מתוך הספר "יחי ראובן" מאוצרותיו של הגאון הצדיק רבי ראובן קרלנשטיין זצ"ל

הרמב"ם כותב שמלבד מה שחייב כל יהודי חייב לתקן את כל מעשיו, יראה כל אחד ואחד לקבל על עצמו איזושהי מצוה, או איזושהי הנהגה טובה, שאותה הוא יקיים בתמידות! בשלימות! "בכל מחיר!" עם כל ההידורים, עם כל הלכתחילעס! לשם כך עליו להזהר שלא לקחת מצוה שקשה יהיה לו לקיימה בכל מצב. עליו לקחת מצוה שיוכל לעמוד בה ויהי מה! בנוגע למצווה הזאת - לא ניתן יהיה "להזיז אותה", כמו שאי אפשר להזיז את הכותל המערבי ממקומו! על המצוה הזאת יתקיים בו מקרא שכתוב (שיר השירים ג, ד) "אֶמְצְאוּהוּ וְלֹא אֶרְפְּנוּ!" הוא יקיים אותה בכל מצב, בשמחה, עם כל הברען, עם כל הפייער!

הרמב"ם אומר שבעבור אותה מצוה מיוחדת, יזכה לחיי העולם הבא! לפי זה נבין היטב את כוונת המשנה ב"אבות":

"העושה!" לא "מי שעשה". הוא עושה כל הזמן, בקביעות, בהתמדה, בלי שום פספוס!

מה הוא עושה? "מצוה אחת" - מצוה מיוחדת, אותה הוא לוקח על עצמו לקיים בכל מצב, יהיה מה שיהיה.

אדם כזה, קנה לו "פרקליט אחד". פירושו: כל יהודי שמקיים איזושהי מצוה בורא מלאך, פרקליט, שישמש עבורו כסניגור ביום הדין, אבל אדם כזה ש"עושה מצוה אחת" בכל לבו ובכל נפשו, בכל עת ובכל מצב - קונה לעצמו לא מלאך רגיל. הוא קונה "פרקליט אחד" - פרקליט מיוחד! ומיהו אותו "פרקליט אחד"? המלאך מיכאל, פרקליטם וסגורם של ישראל, הוא יהיה הפרקליט שלו ביום הדין.

מבהיל. מרעיד. נפלא.

הוארט הזה של ר' אליהו יכול לתת לנו פתח של תקווה איך לבא לדין, איך להתכונן אליו, איך לצאת ממנו זכאי.

העצה היא לקבל על עצמינו איזושהי מצוה או הנהגה טובה, או הנהגה מאיזושהי חטא, למשל מחטאי הדיבור, ואותה לקיים בהתמדה ובקביעות, חזק ולא יעבור! על ידי כך נזכה שפרקליט מיוחד, המלאך מיכאל, יסגור עלינו ביום דין, וכך נצא, בע"ה, זכאים בדין.

"יעשו" לפני כסדר הזה

חז"ל (ראש השנה יז ע"ב) לימדנו, כי בעת אמירת י"ג מידות - "אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו. מלמד שנתעטף הקדוש ברוך הוא כשליח צבור והראה לו למשה סדר תפלה, אמר לו: כל זמן שישאל חושאין יעשו לפני כסדר הזה ואני מוחל להם".

השל"ה הקדוש מביא את שאלת הגאונים על דברי הגמרא, שהרי לכאורה אומרים אנו פעמים רבות י"ג מידות, האם תמיד אנחנו נושעים?

משיבים הגאונים: הגמרא אינה אומרת **"אמרו"** לפני כסדר הזה, אלא **"יעשו"** לפני כסדר הזה. אם כלל ישראל ינהגו באותן מידות של רחמים שנוהג השי"ת, אזי ייוושעו.

חז"ל אומרים שהקב"ה "נתעטף כשליח ציבור", היינו שהוא כביכול התעטף בטלית. וכי מה צורך היה להשי"ת להתעטף בטלית? וכי הוא בא ללמד את משה רבינו כיצד מתעטפים בטלית? יודעים אנו כי כאשר צוה השי"ת על עשיית המנוחה, בה תקשה בה משה רבינו עד שהיה צורך להראות לו כיצד לעשותה. אבל מי אינו יודע כיצד מתעטפים בטלית?

אלא ברור כי אין הכוונה לטלית ממש, אלא יש כאן רמז למידותיו של הקב"ה, להנהגתו כפי שהיא נראית לעיני בני אדם. השי"ת הראה למשה רבינו, כי אם ילכו במדות הרחמים בהן הוא מנהיג את העולם, יזכו שהנהגה עמהם תהיה אף היא הנהגה של רחמים.

למי שמשים עצמו כשיריים

הגמרא (ראש השנה יז ע"א) מספרת: רב הונא בריה דרב יהושע חלה, והגיע רב פפא לבקר. ראה רב פפא שרב הונא נוטה למות, והורה להכין לו התכריכים. לבסוף הבריא רב הונא, ורב פפא התבייש להיראות לפניו.

לבסוף הגיע אליו רב פפא. אמר לו רב הונא: באמת לא טעית, אכן הגיע זמני למות, אבל השי"ת אמר לבית דין של מעלה שלא ידקדקו אחרי מעשי, כיון שגם אני לא מעמיד על מידותי.

אין יעשה' אלא תשובה!

התורה אומרת (דברים ל, יד): "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבך לעשות". הרמב"ן אומר שפסוק זה מתייחס למצוות התשובה: "בפיך" - זה הוידוי, "בלבך" - כולל את החרטה על העבר ואת הקבלה לעתיד. אבל, מוסיפה התורה ואומרת, "לעשותו" - יש להתחיל לעשות את התשובה מיד, ללא דיחויים, למעשה!

חז"ל (בראשית רבה כא, ו) אומרים: "אין יעשה' אלא תשובה, שנאמר (דברים י, יב) 'ועתה ישראל מה' אלוקיך שאל מעטך כי אם ליראה את ה', ללכת בכל דרכיו, ולא הבה אתו, ולעבד את ה' בכל לבבך ובכל נפשך'".

הרבי' רבי שלום זצ"ל היה אומר: היסוד של תשובה הוא "ועתה" - להתחיל עכשיו! "אין יעשה' אלא תשובה". אם לא מתחילים עכשיו, אלא דוחים למחר - לא יהיה שום דבר!

המשנה אומרת במסכת בבא מציעא (פ"א משנה ד): "ר"א א"ת המציאה ונפל עליה, ובא אחר והחזיק בה - זה שהחזיק בה זכה בה".

הבה נתאר לעצמנו מה קורה כאן:

אדם הולך ברשות הרבים ורואה שעון זהב. בואו נאמר, למשל, שמדובר באושן פארקווי. הייתם פעם שם? לא הייתם? טוב שלא הייתם! אני הייתי שם ומדדתי בפסיעות את הרוחב... זה "רשות הרבים" מדאורייתא... הרוחב שם הוא לא שש עשרה אמה אלא ששים אמה... מיליונים עוברים שם...

ואתם יודעים למה אני מצייר את הסיפור על אושן פארקווי? כי שעון זהב יש לו סימן, ובארץ ישראל שיש בה רוב יהודים, יהיה המוצא חייב להכריז... א' קיצעה, אותו אדם רואה שעון זהב באמצע הכביש. הוא רץ ונפל עליו מלוא קומתו... השתטח עליו באמצע הכביש... אתם מבינים מה קרה שם? כל התנועה נעצרה... צפירות, צפצופים, בלאגן... חשבו שהוא מת...

אבל כשניגשו אליו ראו שהוא חי! "כנראה שהתעלף" אמרו. אך הוא אמר: "לא התעלפתי! אני מרגיש טוב! בסך הכול מצאתי שעון, הנה תסתכלו כאן לקשה, מתחתית, תוכלו לראות אותו. אבל! שאף אחד לא יעז לגעת בו! הוא שלי!" והנה לפתע ניגש איזושהו יהודי, בשקט, בלי להישכב על הכביש, בלי צעקות, בלי לעשות בלאגן, בלי לעצור את התנועה, ("סוּחב" את השעון מתחתיו...)...

של מי השעון?

של השני, שתפס!

למה? כי הראשון לא עשה כל "מעיישה" בשעון. הוא בסך הכול הוא נשכב עליו. לא קונים שעון בלי לעשות בו מעשה קנין. השני, שעשה "מעיישה" בשעון והגביה אותו - קנה!

אפשר לדבר שעות על גבי שעות על "תשובה"... אפשר להתחזק, להתרגש... אבל כל זה איננו שווה בלי "לעשות" - בלי להתחיל ולעשות "מעשים"! אין יעשה' אלא תשובה - כדי שהתשובה תחשב לתשובה יש צורך להתחיל עכשיו, מיד, ללא דיחוי, ולעשות מעשים בפועל. לשנות. לקיים. לברך ברכת המזון מתוך סידור. להתפלל מתוך סידור. להתגבר על הכעס. לנצור את הפה מדיבורים אסורים. כל אחד יודע על עצמו מה הוא צריך לשנות "למעשה"...

מצוה אחת - פרקליט אחד!

שינו במסכת אבות (ה, יא): "רבי אליעזר בן יעקב אומר: העושה מצוה אחת - קונה לו פרקליט אחד. והעובר עברה אחת - קונה לו קטגור אחד. ותשובה ומעשים טובים כתרסין בפני הפורענות".

הגה"צ **רבי אליהו לופיאן זצ"ל**, ב"לב אליהו", עומד על שלושה דיוקים בלשון המשנה:

הדיוק הראשון: מדוע כתוב "העושה" בלשון הווה? מדוע לא כתוב "מי שעשה מצוה אחת קנה לו פרקליט אחד"?

הדיוק השני: מה פשר תכפילות "מצוה אחת" הן ברור ש"מצוה" היא "אחת", שהרי יותר מאחת הן כבר "מצוות"?

כמו כן מה פשר תכפילות "פרקליט אחד", הן ברור ש"פרקליט" הוא "אחד". יותר מפרקליט אחד הם כבר "פרקליטים"?

ר' אליהו אומר אימורדיגע ווארט:

ממשיכה שם הגמרא ואומרת: "שנאמר: 'נושא עוון ועובר על פשע', למי נושא עוון? לעובר על פשע, 'לשאירת נחלתו', אמר רבי אחא בר חנינא: אליה וקוץ בה, לשאירת נחלתו ולא לכל נחלתו, למי שמשם עצמו כשירים". הקב"ה אינו סולח לכולם, רק למי שמשם עצמו כשירים.

ראיתם פעם בסעודה את ה'שירים'? אני לא מדבר על 'שירים' של אדם צדיק, אלא שירים של אנשים רגילים, שמתירים מהאוכל בסוף הסעודה, ומשליכים אותם לפח. כך נראה אדם שמשם עצמו כשירים. זו לא מליצה, אלא מציאות. לדידו, שזרקו אותו לובל...לאדם כזה - הקב"ה נושא עוון.

אכן "כל המעביר על מידותיו, מעבירין לו על פשעיו". זה ממש פלאי פלאים. אוצר שאפשר לזכות בו, בחז"ל אין גזמאות ואין מליצות. זו המציאות. אדם שאנשים פוגעים בו, מציקים לו, והוא אינו מדקדק לנהוג באותה מידה למצעריו. הוא מניח מידותיו והולך לו. יורקים לו בפנים והוא אומר שזה גשם... לאדם כזה, מעבירים על כל פשעיו.

סיפרו לי על האדמו"ר מגור בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל, שהגיע אליו יהודי פשוט ביותר והרבי נהג בו בכבוד מופלג. הלה לא היה איזה 'צדיק נסתר', אלא נראה כרחוק מצדקות בכלל.

ילדיו של הרבי תמחו לפשר הנהגתו, וכל הזמן ביקשו לדעת על מה ולמה זוכה אותו יהודי לכבוד גדול כל כך.

עד שנתגלה הסוד. התברר כי אותו יהודי היה מנוול גדול, הוא רצה למסור את הרבי לשלטונות. הוא הכין מכתב לשלוח לשלטונות, אבל כדי להסתיר את מעשיו, הוא כתב גם מכתב לרבי. היה נס משמים, שהתחלפו לו שני המכתבים, וכך מכתב המסירה במקום להגיע לשלטונות, הגיע אל הרבי... כאשר ראה הרבי כי הלה רוצה למסור אותו, הוא ביקש להעביר על מידותיו, ובמקום להשליך אותו מכל המדרגות, כפי שהיה ראוי לנהוג עם אדם מושחת כמותו, החל לנהוג בו בכבוד מלכים.

אבל לא צריך להרחיק לכת עד כדי כך. לכל אחד מאיתנו יש עסקים עם שכנים, עם קרובים. כאן השכן עושה רעש או מלכלך את המדרגות. זה ממש מוציא מהכלים. אבל מי שמעביר על מידותיו, מראה לאותו שכן סבר פנים ופיות. מקבל את פניו ב'שלום עליכם' לבבי. מתעניין בשלומו ובשלום ילדיו במאור פנים.

צריך להיות מלאך בשביל זה, אבל מרווחים רווח שאין דומה לו: מעבירים לו על כל פשעיו!

לזה התכוונו חז"ל באומרו: "עשו לפני כסדר הזה". לא די לומר "יג מידות של רחמים, אלא יש לנהוג במדות אלו, ואז זוכים למתנת חנם מהש"ת.

נושא עוון - למי שעובר על פשע

הנביא יואל (ג. ה) אומר: "והיה כל אשר יקרא בשם ה' ימלט". בפשטות הכוונה, שאם הוא יקרא ויוצק להש"ת, אזי יינצל.

אבל בילקוט שמעוני (מפרש עקב רמז תתע"ג) לומד פשט אחר: "ללכת בכל דרכיו - אלו דרכי המקום, שנאמר: ה' ה' א-ל רחום וחנון ארך אפים ורב חסד ואמת, ואומר: 'כל אשר יקרא בשם ה' ימלט', וכי היאך אפשר לו לאדם להיקרא בשם ה'?" אלא מה המקום נקרא רחום וחנון... אף אתה הוי חנון ועשה מתנת חנם לכל. נקרא המקום רחום... אף אתה הוי רחום...".

לפי דברי הילקוט, כוונת הנביא לומר, שכל אשר יקרא בשם ה', היינו שהולך בדרכיו של הקב"ה, הוא אשר ינצל. זו הנהגה של "נושא עוון ועובר על פשע".

בגמרא יש כמה וכמה סיפורים בעניין זה.

מספרת הגמרא (תענית כד ע"א): "רב איקלע לההוא אתרא, גזר תעניתא ולא אתא מישראל". רב הודמן למקום מסוים, בו לא ירדו גשמים. גזר רב תענית, אבל עדיין היתה עצירת גשמים.

"נחית קמיה שליחא דצבורא אמר 'משיב הרוח' ונשב זיקא, אמר 'מוריד הגשם' ואתא מישראל". ירד לפני התיבה שליח ציבור, וכאשר אמר 'משיב הרוח' החלה הרוח לנשב, ובאומרו 'מוריד הגשם' החל לרדת גשם.

שאל אותו רב: ר' איד, מה העבודה שלך? השיב לו הלה: אני מלמד תינוקות, ואני מלמד בני עניים כמו בני עשירים.

היום, כידוע, המלמדים מקבלים משכורת מההנהלה, אבל בזמנם האבא שילם למלמד. ומה קרה כאשר האב היה עני ולא היה לו מהיכן לשלם? המלמד, שהיה זקוק לכסף, לא יכול היה להרשות לעצמו ללמד בחינם. אבל אותו מלמד סיפר לרב, כי כאשר אותם בני עניים הלומדים אצלו אינם יכולים לשלם, הוא מלמד אותם בלי תמורה. אם כך מובן מדוע ירד בזכותו גשם. אדם שמוותר על מה שמגיע לו, גם משמים מתנהגים איתו במידת ויתור.

פחד נורא! וכי יש לנו כלל מושג מי היה רב? ועם זאת, תפילתו לגשמים לא עזרה, עד שהגיע אותו מלמד תינוקות והתפלל.

זה מעביר על מדותיו וזה לא

מספרת הגמרא שם (כה ע"ב) סיפור נוסף: "מעשה ברבי אליעזר שירד לפני התיבה ואמר עשרים וארבע ברכות ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו ואמר: אבינו מלכנו

אין לנו מלך אלא אתה, אבינו מלכנו למענך רחם עלינו, וירדו גשמים. הוו מרגני רבנן, יצתה בת קול ואמרה: לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו".

סיפור נורא. שני גדולי עולם, בעת שהיתה עצירת גשמים וגזר תענית. ירד רבי אליעזר בן הורקנוס, התנא האלוקי, לפני התיבה אמר כ"ד ברכות שתיקנו לומר בתפילת התענית, ולא נענה. ירד רבי עקיבא אחריו והתפלל, והחלו לרדת גשמים. התחילו רבנן לרנן אחרי רבי אליעזר, יצאה בת קול מן השמים ואמרה: "לא מפני שזה גדול מזה, אלא שזה מעביר על מדותיו וזה אינו מעביר על מדותיו".

מה הפשט בדברי הגמרא? כיצד אומרת הבת-קול "לא מפני שזה גדול מזה", אם אכן מעביר על מידותיו היא מידה כה גדולה ויש אותה לרבי עקיבא ואילו לרבי אליעזר אין אותה, נמצא שרבי עקיבא גדול מרבי אליעזר?

"ב"עין יעקב" מצינו גיוואלדיגע פשט:

בעצם צריך להבין מה פירוש שרבי אליעזר 'אינו מעביר על מדותיו', שהרי התנאים הקדושים הללו, הקטן שבהם היה מחיה מתים, וזה אחרי כל המדרגות האחרות.

ברם הכוונה היא, שרבי אליעזר לא היה צריך להעביר על מידותיו, זה היה אצלו באופן טבעי. לעומתו, רבי עקיבא, שהיה בצעירותו עם הארץ, כדי להגיע למדרגתו, היה צריך לעמול קשה כדי להגיע למדרגת מעביר על מדותיו, וכיון שהוא השיג מעלה זו בעמל, לכן תפילתו התקבלה.

יש פשט נוסף בגמרא: באמת רבי אליעזר לא היה מעביר על מדותיו, כיון שהוא סבר שעל פי דין תורה כך צריך לנהוג. כשם שיש בין התנאים מחלוקות בנושאים הלכתיים, כך גם היתה מחלוקת בין רבי אליעזר לרבי עקיבא, מהי הדרך הראויה בה צריך תלמיד חכם לנהוג. דעת רבי אליעזר היתה שתלמיד חכם צריך לנהוג בתקיפות ולא להעביר על מידותיו, לעומת זאת רבי עקיבא סבר אחרת.

נמצא כי באמת מצד תכונותיו ומעלותיו, יכול היה רבי אליעזר להעביר על מידותיו, רק הוא סבר שעל פי דין תורה, חובה עליו לנהוג אחרת. לעומת זאת רבי עקיבא חלק עליו וסבר שעל פי דין תורה, צריך גם תלמיד חכם להעביר על מדותיו. נמצא שהיתה זו מחלוקת להלכה כיצד לנהוג, ולכן מובנים דברי הבת-קול - "לא מפני שזה גדול מזה". אבל הנהגת שמים היא, שבמידה שאדם מודד בה, כך מודדים לו. ואף אם להלכה סובר רבי אליעזר שאין להעביר על מידותיו, וייתכן שהוא אפילו צודק, אבל הנהגת שמים עמו היא באותה מדה. לעומת זאת, כיון שדעת רבי עקיבא שיש להעביר על מדותיו, לכן כך נוהגים עמו מן השמים.

זו מציאה גדולה עבורנו. רבינו יונה אומר שיש בכך פתח תקוה לכולם, כי אפשר לזכות למחילת עוונות, אם רק מעבירים על

המדות.

החושי בשני לחנם - צריך לברכו

התורה מספרת על בני גד ובני ראובן, שביקשו נחלה בעבר הירדן. משה רבינו חשד בהם כי כוונתם להישאר בעבר הירדן ולא להיכנס לארץ להילחם ואמר להם: "ואחריכם יצאו למלחמה ואתם תשבו פה?" לבסוף, כאשר שמע כי כוונתם להיכנס ולהילחם, הבטיח להם כי הם ישובו לאחר המלחמה, חזרה לנחלתם. היינו, לאחר ארבע עשרה שנות כיבוש וחלוקת הארץ, הם ישובו לעבר הירדן.

אומר על כך רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל: כאשר שמעו בני גד ובני ראובן, שיש להם הבטחה ממש רבינו, כי יזכו לחיות ארבע עשרה שנה ולשוב לנחלתם, לא רק הצעירים מגיל עשרים עד גיל ששים יצאו להילחם, אלא גם הזקנים. הרי יש להם ארבע עשרה שנה של 'ביטוח חיים'.

אך צריך להבין, מדוע אכן זכו לברכה כזו ממש רבינו?

אלא שבגמרא נאמר, כי כאשר אדם חושד בשני, הוא צריך לברך אותו, כמו על שחשד בחנה שהיא שיכורה, וכאשר התברר לו שמדובר בחשד שווא, הוא בירך אותה שתפילתה תתקבל. כך משה רבינו, לאחר שחשד בבני גד ובני ראובן ונוכח לדעת כי היה זה חשד שווא, בירך אותם שיזכו לשוב בשלום מהמלחמה, והם קיבלו ממנו 'ביטוח חיים'.

זהו "מעביר על מדותיו". הוא חשד בשני לחנם, ועל כן צריך לתת לו ברכה מכל הלב.

חובה עלינו להתעורר להעביר על המידות. ואגלה לכם 'סוד': אפשר לעשות זאת בבית עצמו, עם ה'אייגענע', עם בני הבית. יש כאלה שבבית הכנסת, עם הגבאים, הם בסדר גמור, אבל כאשר הם מגיעים הביתה, או אז הם שוכחים מהכל. האשה בישלה או לא בישלה, ניקתה או לא ניקתה, הם יכולים לחולל מהומות.

אפשר לזכות למעלה זו של 'מעביר על מדותיו' בבית עצמו, זו המצוה של "והלכת בדרכיו", ובזכות זה נוכח שמשמים יעבירו לנו על כל פשעיו.

ניתן להשיג את הקובץ מודפס בערים הבאות:

אופקים

052-7635246 (סמיד)

בבתי הכנסת:

קיוית

שייטת

נחלת שמשון

אצל הבחור חיים טיטלבוים

הור עקיבא

בביהכ"ס עץ חיים

לעד

054-8415551 (הופנה)

אצל הנציגים בישיבות:

בני ראובן

כנסת יחזקאל

תורה בתפארתה

תורת חסד

בבתי הכנסת:

דרך החיים

מאור שרגא

אחיעזר

אשדוד

רובע ג' - קרית חרדים

054-8454846 (וינגרטן)

רובע ז'

052-7668323 (מונק)

רובע ט'

077-7656779 (בלימנטל)

אשקלון

050-4181543 (לוי)

נאר שבע

052-7628911 (היקלי)

בית שמש

קריה

02-9910398 (פינקלשטיין)

בביהכ"ס

שיעורי תורה

ישיבת אור לישירים

רמה ג'

ביהכ"ס אהבת תורה

02-9920797

יפה נוף

054-8488951 (וקסלר)

רמה א'

בבתי הכנסת:

כולל עטרת שלמה

ביהכ"ס לב אליהו

ביתר

גבעה א

בביהכ"ס אשכנז

זכור לאברהם

קרלין

גבעה B

בבתי הכנסת:

בני הישיבות

בני תורה

קהל חסידים

דרכי תורה

מנין אברכים

בית דגן

אצל ידידנו ר' יוסף מוצרי

ה"ו

בית חלקיה

050-4156578 (מן)

ישיבת שערי שמועות

בני ברק

שכון ג' יהודה הנשיא

053-3145900 (גולדשטוף)

בבתי הכנסת:

אוהל משה ורחל - רח' פרל

אוהל תמר

אשכנז רח' יעל

בית אהרון רח' רוק

בית אריה רח' גרוסברד פינת

בעל התניא

בית הכנסת הגדול

דברי שיר

היכל צבי רח' סירקין

הליגמן

הליכות חיים

המרכזי - רמת אלחנן

חניכי הישיבות רח' רמב"ם

יד אהרון

לדרמן

משכנות יעקב

נאות יוסף

שבת אחים

שיח תפילה רח' קה"י

שם אבותי

תפארת נחמן

בכוללים:

בית הלל

ברסלב

חזון איש

ישכר באוהליך רח' סורוצקין

נחלת משה

עטרת שלמה (צעירים)

פוניבז' (אוהל קדושים)

רשב"י

אצל הנציגים בישיבות:

אורחות תורה

בית מדרש עליון

גאון יעקב

משך חכמה

סלבודקא

פונבוז'

קהילות יעקב

קרית מלך

שערי תורה

תפארת ציון

מרכז

חנות גל פז - ר"ע 88

חנות שאבעס חזו"א 49

פרדס כץ

052-7168580 (אבוחצירא 30)

במקוה

בבתי הכנסת:

מנין אברכים (אבוחצירא 9)

קרית הרצוג

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות כרם ישראל

מנין אברכים

צא"י נחלת סירוקה

זיו יהודה

שכון ה'

ביהכ"ס המרכזי

נח ים

052-7119064

כולל בית יעקב

חדרה

בביהכ"ס יד זאב

זכרון יעקב

בבתי הכנסת

חיפה

נוה שאנן

054-8454992 (גינזער)

ישיבת נחלת הלויים

בביהכ"ס מקלט רח' פרל

פינת מנדלה

הדר

ישיבת תפארת ישראל

04-8699455 (חסידים)

בביהכ"ס צא"י

זבוען

בביהכ"ס קדושי השואה

כולל איילת השחר

שלז סטון

02-5335545 (כל בו אלן)

יסודות

ביהכ"ס המרכזי

ירוחם

ביהכ"ס המרכזי

052-7627788 (מיקאל)

ירושלים

בית וגן

02-6449498 (שעיו)

הפיסגה 46

בבתי הכנסת:

אמשינוב

מנין אברכים

בית ישראל

ישיבת מיר

052-7677676 (לוי)

בר אילן/נוה צבי

054-8474651

גאולה

053-3172626 (אלה)

חנות גל פז (מלכי ישראל)

גבעת שאול

זופניק

בביהכ"ס אוהל יונתן

בכולל ישכר באוהליך

גוש 80

ביהכ"ס בראשות הגאון ר' דן

סגל שליט"א

גילה

ביהכ"ס חזון נחום

052-7653820

הר נוף

בבתי הכנסת:

אמרי שפר

קהילת בני תורה

חניכי הישיבות - רח' ברנד

054-8429113 (גרוס)

מאה שערים

ביהכ"ס תפארת בחורים

(הישן)

מטרסדורף

ישיבת בית שמואל

בביהכ"ס היכל שמואל

נוה יעקב

052-7677676 (לוי)

בבתי הכנסת:

בני הישיבות

חניכי הישיבות מרכז

מגן אברהם

תורה ותפילה

סורוצקין

בבתי הכנסת:

אהבת תורה

באר שמואל

היכל שמואל

סנהדריה

ביהכ"ס פאג"י

עזרת תורה

054-8474651 (אלקין)

בית הכנסת בית ישראל

קרית יובל

052-7639488

רובע היהודי

ישיבת אש התורה

רוממה

בית כנסת חניכי הישיבות

רמות א'

054-8408719 (גולדשטוף)

בבתי הכנסת:

משכן שרגא

שערי תבונה

רמות ג'

בבתי הכנסת:

חניכי הישיבות צא"י

053-3120780 (גליקסברג)

מרום הרים

רמות פולין

ביהכ"ס אוהל יוסף

053-3180324 (דורוני)

רמת שלמה

בבתי הכנסת:

המרכזי

חזון אי"ש

שערי חסד

054-8498969 (קירט)

כרמיאל

ישיבת רנה של תורה

מודיעין עילית

בכוללים:

עטרת שלמה,

ישכר באוהליך, הר"ן

כתר תורה הרב אברמוב

פוניבז'

בית אבא

מגדל עוז

חפציבה

052-7143196 (דרמר)

ישיבת כנסת יצחק

בביהכ"ס המרכזי

נאות הפסגה

052-7608620

קרית ספר

בית הכנסת קהילת משך

053-3127555

בביהכ"ס קהילת קצוה"ח

ברכפלד

ישיבת מיר

בביהכ"ס קהילת ר' עקיבא

בבתי הכנסת

אוהל תורה

חניכי הישיבות רשב"י

גרין פארק

ביהכ"ס בני הישיבות

גבעה הדרומית

בביהכ"ס זכרון משה

מצפה רמון

אצל ידידנו ר' איבגני

בוגוסלבסקי הי"ו

מרת עלית

הר יונה

בביהכ"ס המרכזי

נתיבות

054-8454356 (טרבלסי)

